

กุมาริปัญหา

โดย. พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตภาโณ)
วัดบวรนิเวศวิหาร

กุมาริปัญญา

โดย พระโสภณคณาภรณ์

(ระแบบ จิตตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

สภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา

พิมพ์จำหน่าย

พ. ศ. ๒๕๒๗

ถ้อยแถลง

หนังสือ “กุมารปัญหา” เล่มนี้ ได้ทรงสอบถามผู้ตาม คือนักเรียนจาก โรงเรียนสตรีวิทยา โรงเรียนราชินี และ โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ นักเรียนได้ถวายปัญหาเมื่อไปอบรมศีลธรรม และปัญหาที่ถามนั้นเนืองมาก จนบางครั้งตอบกันเกินเวลาอย่างไม่หมดต้องนำกลับมาวัด แล้วพิมพ์ส่งไปให้ทางโรงเรียน เพื่อให้แก่นักเรียนได้อ่านคำตอบ แต่ทำไปได้เพียง ๒ ครั้งก็ทำไม่ได้ เพราะปัญหามากเกินไป จึงตกลงพิมพ์คัดเก็บไว้ เพื่อเทียบเคียงกับปัญหาจากโรงเรียนอื่น ๆ เห็นว่าเป็นปัญหาแนวเดียวกันมาก ความคิดจะตอบจึงเกิดขึ้น

ในวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้เดินทางไปศึกษาในประเทศอินเดีย ได้นำเอาปัญหาของนักเรียน พร้อมถวายพิมพ์คัดไปด้วย เมื่อว่างจากธุระหนังสือ

ก็พิมพ์คำตอบไปเรื่อย ๆ แต่เป็นการตอบไปตามลำดับ
ของปัญหา เว้นปัญหาที่ซ้ำกัน เมื่อตอบเสร็จแล้วกลายเป็น
เป็นนิตกระตาศขนาดใหญ่ ใจนี้เอยากจะพิมพ์แจก
เพราะมีความศรัทธาในการแจกหนังสือธรรมมานาน
แล้ว แต่ไม่เคยทำได้ เพราะมาติดปัญหาที่พิมพ์

ต่อมาอาจารย์นงเยาว์ มหัทธโนภาส แห่งโรง-
เรียนสตรีวิทยา ได้ขอไปพิมพ์แจกงานพระราชทาน
เพลิงศพ คุณโสภณ มหัทธโนภาส ผู้สามี จำนวน
๑,๐๐๐ เล่ม แต่แจกหมดในเวลาไม่นาน มีท่านผู้
สนใจถามหาอยู่เสมอ ที่สำคัญคือหลังจากกลับมา ไป
อบรมนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ปรากฏว่าคำถามของ
นักเรียนระดับ มศ. ๑-มศ. ๕ มีแนวเดียวกัน ความ
คิดจะพิมพ์ออกมาเป็นเล่ม เพื่อแจกเป็นธรรมทานอีก
สักครั้งจึงได้เกิดขึ้น แต่มาเจอปัญหาเดิมอีกเช่นเคยคือ
ไม่มีคำตอบ

ความคิดที่จะทำหนังสือแบบปัญหา ที่รวบรวมมา
จากแหล่งต่าง ๆ จากผู้ถามต่างวัย ต่างความรู้กัน

ที่ได้รวบรวมปัญหาไว้แล้ว และกำหนดชื่อไว้ในใจนี้
คือ

ตอบปัญหาทางพระพุทธศาสนา เล่ม ๑

ตอบปัญหาทางพระพุทธศาสนา เล่ม ๒

กุมารปัญหา   นักศึกษาสงสัย

ตอบปัญหาทางพระพุทธศาสนาเล่ม ๑-๒ สำเร็จ
เป็นรูปเล่มไปแล้ว ยังอยู่แต่กุมารปัญหา ซึ่งเป็นปัญหา
ของนักเรียน และนักศึกษาสงสัย เป็นปัญหาที่นักศึกษา
ถาม เป็นคำถามคนละแนว คนระดับความรู้ วย
คั่งกล่าว ยังเป็นเรื่องในฝันอยู่

ต่อมาคุณกิตติ ชาญวานิช ได้ชักชวนพรรคพวก
รวบรวมเงินกันได้ ๑๑,๐๐๐ บาท มาถวาย โดยแสดง
ความจำนงให้พิมพ์เรื่อง “กุมารปัญหา” แต่เพราะ
หนังสือเล่มขนาดนี้ เงินหมื่นกว่าบาทพิมพ์ได้ไม่เกิน
๒,๐๐๐ เล่ม จึงตกลงพิมพ์เป็น ๓ รายการ จำนวน
๖,๐๐๐ เล่ม คือ

๑. สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย   พิมพ์

ม

ถวายเป็นมุกตาสักการะ แด่สมเด็จพระวันรัต วัดโสมนัสวิหาร ในคราวทำบุญอายุครบ ๖ รอบ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม ในฐานะที่ท่านเป็นกรรมการ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

๒. พิมพ์เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการ แก่ท่านผู้สนใจ สนับสนุน และห้องสมุดโรงเรียนมัธยมระดับเดียวกับนักเรียนที่ถามปัญหา จำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม

๓. สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์จำหน่ายด้วยราคาพอสมควร เพื่อนำรายได้มาจัดพิมพ์หนังสือเล่มอื่นต่อไป

หวังว่า หนังสือเรื่อง “กุมารปัญหา” ที่พิมพ์ทั้ง ๓ รายการนี้ คงจะอำนวยประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านด้วยการได้รับแจก หรือด้วยการซื้อมาก็ตามพอสมควร

ขอความเจริญในธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศแล้ว จงมีแก่ท่านผู้อ่านโดยทั่วกัน.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

คำนำ

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
พระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ในวัดบวรนิเวศวิหาร ได้ทำ
การสอนนักศึกษาที่เป็นภิกษุสามเณร ในระดับปริญญา
มาเป็นเวลานานแล้ว ในขณะเดียวกัน คณะจารย์และ
นักศึกษา ก็ได้ร่วมกันทำงานในค้ำนเผยแผ่พระพุทธ-
ศาสนา ซึ่งถือเป็นงานหลักสำหรับพระภิกษุสามเณร
ควบคู่กันไปกับการศึกษาค้น

งานค้ำนเผยแผ่ นอกจากจะทำด้วยวิธี ปาฐกถา
บรรยาย เทศนา อภิปราย เป็นค้ำนแล้ว ยังทำเป็น
เอกสารการพิมพ์ ในรูปของนิตยสาร บทความ และ
หนังสือเล่ม ซึ่งมั่งงแจกและจำหน่าย เพื่อนำรายได้
จากการจำหน่ายหนังสือ มาเป็นค่าใช้จ่ายในการทำงาน
ส่วนน้ต่อไป

สภาการศึกษา มหาวิทยาลัย ได้พิจารณาเห็นว่า หนังสือเรื่อง “กุมารปัญหา” ซึ่งเป็นการตอบปัญหา ที่นักเรียนหญิงตั้งอยู่ในวัยกุมารตามมา และพระโสภณคณฤศน์ ผู้ช่วยเลขาธิการสภาการศึกษา มหาวิทยาลัย ฝ่ายเผยแพร่ ได้เป็นผู้ตอบ มีท่านผู้ศรัทธานำไปพิมพ์เผยแพร่กัน ๒ ครั้งแล้ว แต่ยังมีคนต้องการอยู่ จึงได้ตกลงพิมพ์ขึ้นในรูปของการจำหน่าย ด้วยราคาพอสมควร เพื่อทำงานตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว

สภาศึกษามหาวิทยาลัยหวังว่า หนังสือเล่มนี้ คงจะมีประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านตามสมควร และขอความสุขความเจริญในธรรม จงมีแก่ท่านผู้อุปการะ ด้วยการซื้อหนังสือเล่มนี้โดยทั่วกัน.

สภาศึกษามหาวิทยาลัย

กุมาริบัญญัติ

โดย

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตวาโย)

วัดบวรนิเวศวิหาร

---

๑. บัญญัติเกี่ยวกับพระเจ้า พระพุทธเจ้า

๑. ทว่าพระเจ้าสร้างโลกจริงไหม ? ถ้าไม่จริงเพราะเหตุไร ?

— ถ้าว่ากันในแง่ของศาสนาที่เป็นเทวนิยม คือเชื่ออำนาจของพระเจ้า และความมีอยู่ของพระเจ้า เขาก็ตอบว่าจริง โลกนี้สร้างโดยพระเจ้า

แต่สำหรับพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาอเทวนิยม คือไม่สนใจในเรื่องพระเจ้า และอำนาจของพระเจ้า ก็ต้องว่าไปอีกอย่างหนึ่ง โดยพระพุทธศาสนาถือว่า จะเป็นอะไรก็ตามย่อมเกิดมาแต่เหตุ มีปัจจัย

ทำให้เกิด เมื่อเหตุแตกสลายไปสิ่งนั้นก็ดับไปด้วย
 แม้การเกิดขึ้นของโลกก็ทำนองเดียวกัน พระพุทธศาสนา
 ถือว่าเป็นการประชุมพร้อมกัน ของเหตุ บัจจัยต่าง ๆ
 และถือว่า “โลกจินตา” คือการคิดถึงเรื่องโลกนี้
 เป็นอนิจนไทย คือเรื่องไม่ควรคิด คิดไปก็ไม่ไต่อะไร
 ชนมา

สมมติว่าเราจะคิดและยอมรับว่าพระเจ้าสร้างโลก
 ก็จะเกิดปัญหาตามเข้ามาว่า พระเจ้าองค์ไหนสร้าง
 เพราะมีมากองค์เหลือเกิน สมมติว่าตกลงกันได้ในเรื่อง
 พระเจ้าผู้สร้างว่า เป็นองค์นั้น องค์นี้ ต่อไปก็จะเกิด
 ปัญหาว่า ใครเป็นคนสร้างพระเจ้าอีก เพราะในเมื่อ
 สิ่งต่าง ๆ มีเหตุเป็นแดนเกิด พระเจ้าก็ต้องเกิดมาจาก
 เหตุเหมือนกัน สมมติว่าเราหาเหตุเกิดพระเจ้าได้ ต่อไป
 ก็ต้องหาเหตุที่เป็นเหตุให้เกิดพระเจ้าอีก เลยไม่มีที่
 สิ้นสุด

ในที่นี้ จึงควรเข้าใจเพียงว่า ในแง่ของบาง
 ศาสนา เขาเชื่อว่าพระเจ้าเป็นคนสร้าง เราก็ควรเคารพ

ความคิดเห็นของเขา แต่พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับ
 ก็เป็นสิทธิ์ที่เราจะเชื่อถืออย่างไรก็ได้ ซึ่งอันที่จริง
 ประเด็นสร้างโลกนี้ ไม่ใช่เป็นสิ่งสำคัญมากนัก ในชีวิต
 ของคนน่าจะรู้แต่เพียงว่า ใครเป็นคนให้กำเนิดเรามา
 เราควรทำอย่างไรกับท่านที่เกิดกายเรา? เราเป็นอะไร?
 ควรทำอย่างไร? เรามีหน้าที่อย่างไร? เราได้ทำหน้าที่
 ของเราได้ดีแค่ไหนเพียงไร? เป็นต้น จะดีกว่าการ
 มาถกปัญหาว่าใครสร้างโลก เพราะไม่เกิดประโยชน์
 ๕ ทั้งอาจจะเป็นเหตุให้ทะเลาะวิวาทกัน ในเมื่อไปเถียง
 กับคนในศาสนาอื่น.

๒. คัมภีร์ไบเบิลกล่าวว่า “มนุษย์คู่แรกเกิดจาก
 พระเจ้าสร้างขึ้นมา และในที่สุดมนุษย์ทั้งหลายจะล้างผลาญ
 กันเองหมด” ตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรง
 ๕ รับสั่งอย่างไรเกี่ยวกับมนุษย์คะ ?

— เท่าที่พบมา การเกิดขึ้นของมนุษย์ในโลกนี้
 เป็นเรื่องวิวัฒนาการ ซึ่งค่อยเป็นค่อยไป มนุษย์ไม่เป็น

คู่แรก แต่มีมาเป็นกลุ่มเลย เป็นสัตว์โลกจากโลกอื่น
ท่านเรียกว่า “อภัสสรพรหม” โดยมีวิวัฒนาการ
มาเป็นลำดับดังนี้

– หลังจากโลกได้เกิดขึ้นแล้วเป็นเวลานาน ต่อมา
กลิ่นของวันคืนในโลก ได้ส่งกลิ่นหอมกระจายไป
จนพวกอภัสสระได้กลิ่น กระจายไคร่จะกิน และลง
มากินในที่สุด เมื่อกินนาน ๆ เข้า ร่างกายหยาบขึ้น
จะกลับไปโลกเดิมของตนไม่ได้ จะต้องอยู่ในโลกใหม่

– เมื่อพวกนี้อยู่กันมาก ในตอนแรก หลังจาก
วันคืนถูกกินไปหมด ก็มีข้าวพิเศษเกิดขึ้น โดยคนจะ
ต้องไปเก็บมากินวันละพอมือเท่านั้น รุ่งเช้าข้าวจะมีรวง
สุกเกิดขึ้นใหม่ คนก็ไปเก็บมากินอีก ครั้งแรกกินได้เลย
โดยไม่ต้องหุงต้ม เพราะเป็นข้าวพิเศษ

– ต่อมาพวกอภัสสระที่กลายเป็นคนเหล่านั้น
เกิดขึ้นก็จะไปเก็บทุกวัน เลยมีการสะสมอาหารกัน
ข้าวชนิดนั้นก็หมดไป คนก็ต้องประกอบอาชีพตามถนัด
ของตน

— เมื่อกินอาหารหยาบมากเข้า ความต้องการทางเพศก็เกิดขึ้น คนก็เริ่มสมสู่กัน ครั้งแรกเป็นการสมสู่แบบสัตว์ โดยไม่มีที่กำบังอะไร พวกที่มาเห็นเข้าเอาไม้ข้างคินข้างป่า คนก็ละอายเลยต้องสร้างที่อยู่เป็นบ้านเป็นช่อง จับคู่อยู่ครองกัน สืบเป็นพืชพันธุ์มนุษย์

— ต่อมามีการแย่งอาหารกันบ้าง แอบเอาของคนอื่นไปบ้าง พวกเขาจึงเลือกคน ๆ หนึ่งขึ้นเป็นหัวหน้า สำหรับตัดสินข้อพิพาท และให้ความคุ้มครองคนผู้นั้นได้ชื่อว่า “สมมติราช” คือคนที่เขาสมมติให้เป็นใหญ่ ต่อมาตำแหน่งนี้ก็กลายเป็นกษัตริย์

— คนก็สืบพันธุ์กันมาเรื่อย ๆ จนมีศาสนา มีศาสนา ช่วยควบคุมทางวิญญาณ เป็นการช่วยกันกับทางบ้านเมือง แต่ละช่วงนี้ทำนว่ากินเวลานานมาก

ส่วนอวสานของมนุษย์นั้น เคยพบหลักฐานที่ไม่ค่อยจะแน่กันว่า ต่อไปคนจะเห็นกันและกันเป็นศัตรู และจะฆ่ากัน ทงร่างกายก็จะเล็กลงด้วย แต่ในคัมภีร์

ที่พอจะเชื่อได้เท่านั้นว่า ในเวลาอันยาวนานภายหน้า โลกจะต้องพิเนาศครั้งหนึ่ง ดูเหมือนต่อไปนี้จะเป็นการพิเนาศด้วยไฟ บางทีก็พิเนาศด้วยลม บางทีก็พิเนาศเพราะน้ำ

อย่างเรื่องของโนอา ออกจะเข้าเค้าอยู่เหมือนกัน แต่เห็นจะไม่ต้องเป็นห้วงหรรอก คงยังอีกนาน ถ้าใครไม่เบียดสงครามปรมาณูขึ้นเสียก่อน ถ้าเกิดสงครามปรมาณูอย่างว่า ก็เห็นจะต้องสวัสดิ์ชีวิตกันแน่.

๓. พระพุทธเจ้าเคยทรงแสดงให้ทราบหรือไม่ว่า คนเราเกิดจากอะไร ?

- แสดงเหมือนกัน และเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา ที่แสดงความเกิดขึ้นของมนุษย์โดยไม่เกี่ยวกับพระเจ้าสร้างเลย โดยทรงแสดงว่าเป็นขบวนการที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น และอาศัยกันและกันดับไป จึงเป็นขบวนการลูกโซ่ ได้ชื่อว่า ปฏิจจสมุปบาท

มตังน

๑. อวิชชา คือความไม่รู้ ได้แก่ไม่รู้ว่าเป็น
 ทุกข์ ทุกข์มาจากไหน ความดับทุกข์คืออะไร มีลักษณะ
 อย่างไร คนจะดับทุกข์ได้อย่างไร ไม่รู้อดีต อนาคต
 ไม่รู้ทั้งอดีตทั้งอนาคต ไม่รู้ตัวปฏิจจสมุปบาท เพราะ
 อวิชชา^๑นี้เอง ได้ก่อให้เกิด

๒. สังขาร คือสิ่งปรุงแต่ง มีบุญ บาป และฉาน
 สรูปว่ากุศล กับ อกุศล

๓. เพราะสังขาร^๒นี้เอง ทำให้เกิดวิญญาณ คือ
 ปฏิสนธิวิญญาณ อวิชชา^๑กับสังขาร^๒ ท่านเรียกว่า
 อคติเหตุ คือเหตุในปางก่อน พวก ๒ สิ่ง^๓นี้มารวมกัน
 กลายเป็นกิเลส บุญบาป และสร้างวิญญาณ

๔. นามรูป^๔เกิดขึ้น รูปก็คือร่างกาย นามก็คือ เวทนา
 ความรู้สึกสุข ทุกข์ เฉย สัญญา ความจำได้หมายรู้
 สังขาร^๕ คืออารมณ์ต่าง ๆ ทั้ง๘ และชว^๖ที่เกิดขณะแก่จิต
 วิญญาณ^๗ คือความรู้^๘อารมณ์ทางตา หู เป็นต้น หรือใจ

๕. เมื่อมีนามรูป^๔ขึ้น ก็มีอายตนะ คือ ตา หู จมูก
 ส^๙น กาย ใจ

๖. เมื่อมตาเป็นต้น ก็มีการถูกต้องกันระหว่าง
 ตากับรูปเป็นต้น กลายเป็นผัสสะ คือความกระทบ

๗. เมื่อมผัสสะคือความกระทบ เราก็จะรู้สึก
 พอใจในบางสิ่ง ไม่พอใจในบางสิ่ง กลายเป็นสุข ทุกข์
 เฉย ๆ อันได้ชื่อว่าเวทนา

๘. พอมีเวทนาคือสุข ทุกข์ขมเฉย ๆ คนก็เกิด
 ตัณหาคือความอยากได้สุข สิ่งที่ดี จากช่วงวิญญาณถึง
 เวทนา ท่านว่าเป็นปัจจุบัณผล คือผลที่เกิดในปัจจุบัน

๙. ตัณหา ความอยาก อันเป็นผลที่เกิดมาจาก
 เวทนาทั้งกล่าวแล้ว มีประเภทเป็น ๓ คือ

ก. กามตัณหา ความทะยานอยากของใจในรูป
 รส กลิ่น เสียงเป็นต้น

ข. ภวตัณหา อากาרתใจอยากเป็นนั่นเป็นนี่

ค. วิภวตัณหา อากาרתใจไม่อยากเป็นนั่นเป็นนี่
 ตามที่ตนเป็นอยู่ คือไม่ยินดีในความเป็นอยู่ของตน

๑๐. เมื่อคนมีตัณหา ก็แสวงหาสิ่งที่ตนต้องการ
 ด้วยอำนาจของตัณหาดังกล่าว พอได้มาในที่สุดก็กลายเป็น

เป็นอุปาทาน คือใจที่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเหล่านั้น แบ่ง
เป็น ๔ ประเภท คือ

ก. กามอุปาทาน ยึดถือด้วยอำนาจความใคร่ว่าเป็น
ของเรา

ข. ทิฏฐอุปาทาน ยึดถือในความคิดว่าความเห็น
ของตน ลัทธิของตนว่าถูกต้อง ของคนอื่นผิด

ค. อัตตวาทุอุปาทาน ถือมั่นว่าตนเป็นอย่างนั้น
อย่างนั้น

ฅ. สัมผัสพทุอุปาทาน ถือมั่นในศีล และวิธี
ปฏิบัติต่าง ๆ ที่ตนเคยทำมาจนชินว่าถูกต้อง ไม่ยอม
แสวงหาข้อเท็จจริงจากสิ่งนั้น ๆ

ค้นหาภัยอุปาทาน ๒ ประการนี้ ท่านเรียกว่า
เป็นปัจจุบันเหตุ คือสาเหตุในปัจจุบันที่ทำให้คนเกิด
ต่อไป ดังนั้นท่านจึงกล่าวว่า

๑๑. เมื่อมีอุปาทาน ก็ทำให้เกิดเป็นภพ คือที่
อุปัทของสัตว์ทั้งหลาย ท่านแบ่งเป็นกามภพ ภพที่
สัตว์ยังแสวงหากามารมณ์อยู่ รูปภพ ภพที่ท่านซึ่งได้

ฉานไปบังเกิดเป็นพรหมมีรูปต่าง ๆ กัน อรูปภพ
เป็นภพที่ท่านผู้บรรลุรูปฉานไปบังเกิด

จะเป็นภพใดก็ตาม เมื่อมีการเกิด หรือมีภพก็ต้อง
มีการเกิด ที่ท่านเรียกว่าชาติ พอมีความเกิด สิ่งต่าง ๆ
สำหรับสัตว์ที่เกิดก็จะติดตามมา คือชรา ความแก่
มรณะ ความตาย โสกะ ความเศร้าโศก ปรีทเวะ
ความคร่ำครวญรำพัน ทุกข์ ความเจ็บปวดทางกาย
โทมนัส ความเจ็บใจ อุปายาส ความคับแค้นใจ เป็น-
ต้นก็เกิดขึ้นสำหรับคนที่เกิดมาแล้วเหล่านี้ ภพเป็นต้น
จึงชื่อว่า เป็นอนาคตผล คือผลที่จะมีเพราะอำนาจของ
ต้นหาอุปาทาน อันเป็นปัจจุบันเหตุตั้งกล่าวแล้วใน
อนาคตกาล

นี่เป็นแบบที่ทรงแสดงสำหรับนักวิชาการชั้นสูง ใน
ขณะเดียวกันเราจะพบว่า ได้มีการปฏิเสธอำนาจผู้สร้าง
โดยชี้ให้เห็นว่าไม่มีผู้สร้างที่ยิ่งใหญ่ใด ๆ ถ้าหากจะมี
พระเจ้า พระเจ้าที่วาก็คืออวิชา อันเป็นต้นเดิมใน
อดีต และยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน

อวิชา บางครั้งทรงสอนให้ละโลก โกรธ หลง
จะละสิ่งใดก็ตาม อย่างอื่นก็เชื่อว่าเป็นอันละด้วย เพราะ
เป็นชื่อของสิ่งเดียวกัน

สำหรับนักเรียน ถ้ามีคนถามว่า คนเกิดมาจาก
อะไร ? ถ้าตอบที่ง่ายที่สุดคือตอบว่า เกิดมาจากค้นหา
ตามนัยแห่งพระพุทธภาษิตที่กล่าวแล้ว “โดยการที่
มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู สัตว์หรือวิญญาณ
ที่ประกอบด้วยค้นหา กรรมดีปฏิบัติในกรรม มนุษย์
ก็เกิดขึ้นมา.”

๔. พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ จะทราบเหตุการณ์
ที่เกิดขึ้นก่อนในโลกหรือไม่ ?

— พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ส่วนมากทราบ
ที่ใช้คำว่าพระอรหันต์ส่วนมาก คือมีพระอรหันต์ประ-
เภทหนึ่งเรียกว่า สุขขวิปัสสก ท่านไม่ทราบเรื่อง
เหล่านี้ พระพุทธเจ้ากับพระอรหันต์อีก ๓ จำพวกคือ
เทววิชช ท่านที่ได้บรรลุวิชา ๓

ฉพภิญญ ทานที่ได้ภิญญา ๖

ปฐิสมฺภิทปฺปตฺต ทานที่ได้บรรลุปฐิสัมภิทา ๔
 ทานรู้ด้วยญาณ ๓ ประการ คือ

๑. อดีตังสญาณ ความรู้เหตุการณ์ เรื่องราว
 บุคคลในอดีตได้ ในเมื่อท่านปรารถนาที่จะรู้ เพียงแต่
 น้อมใจไปเพื่อรู้เรื่องนั้น ก็จะได้รู้ได้ในทันที

๒. บัจฺจูปฺปนํงสญาณ ท่านสามารถทราบเหตุ-
 การณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันได้ ด้วยวิธีเดียวกันกับข้อแรก

๓. อนาคตังสญาณ ท่านมีญาณที่จะรู้ว่า
 อนาคตอะไรจะเกิดขึ้น คนจะเป็นอย่างไร ศีลธรรม
 จะเสื่อมจากใจประชาชน หรือจะเจริญเป็นต้นได้ ด้วย
 อานาจนฺญาณทั้งสามนี้ ถ้าท่านต้องการจะรู้และน้อมใจ
 ไปเพื่อรู้ สิ่งนั้นจะเป็นเหมือนปรากฏต่อหน้าท่าน

แต่เราจะพบว่า พระพุทธเจ้ามักจะไม่ได้เล่าเรื่อง
 เหตุการณ์เหล่านั้นมากนัก ทรงมุ่งจะแก้ทุกข์ในปัจจุบัน
 มากกว่า เรื่องอดีตที่นำมาแสดงก็เป็นเรื่องประกอบการ
 เทศนา อันได้ชื่อว่าชาดก แปลว่าเรื่องที่เคยเกิดมาแล้ว

มีอยู่ในพระไตรปิฎก ๕๔๗ เรื่อง เป็นหนังสือขนาด
ใหญ่ ๒ เล่ม ต่อมาอาจารย์รุ่นหลังได้เล่าเรื่องให้สมบุรณ์
ชน ตามที่ได้สืบมา เป็นหนังสือขนาดใหญ่ ๑๐ เล่ม
นักปราชญ์ทางตะวันตกแปลออกเป็นภาษาอังกฤษหนา
ขนาดเล่มละ ๓ นิ้วฟุตกว่า ๆ เป็นจำนวน ๓ เล่ม
เหล่านี้เป็นเรื่องความรู้ถึงเหตุการณ์ในอดีตของพระ
พุทธเจ้าทรงน.

๕. พระพุทธเจ้าเมื่อปรินิพพานแล้ว ไปอยู่สวรรค์
ชั้นใด เป็นชนที่เท่าไร ?

- คำว่า “ปรินิพพาน” แปลว่าดับรอบคือดับ
หมด ถ้าถามว่าดับอะไร ? แก้ว ดับกิเลส ตัณหา
ที่เป็นสาเหตุให้ต้องเกิดอีกไปหมด ท่านบอกว่าคนเรา
ที่ต้องเกิดอีกนั้นก็เพราะมี

ก. ตณฺหา สีนหํ มีตัณหา รวมทั้งสรรพกิเลส
คืออกุศลทั้งปวง เป็นยางเหนียว เหมือนกับยาง
เหนียวที่มีในเมล็ดพืช ที่ทำให้เมล็ดพืชนั้นงอกได้

ข. วิญญาณ ๑ พืช ๑ มีวิญญาณ คือจิตที่ไปเกิด
อันเรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณ เป็นตัวพืช หรือหน่อ
เหมือนหน่อของพืชที่มีอยู่ในเมล็ด

ค. กัมม ๑ เขตต์ ๑ มีกรรม ๑-๒ เป็นเนอณา หรือ
สถาน ๑๑๑ ความชัน สามารถให้พืชงอกหยั่งรากลงได้
๒ ๓ อย่าง ๑ ชนิดไปแม้ว่าอย่างหนึ่ง ก็ไม่อาจจะเกิดได้
อีกต่อไป เหมือนพืช ที่ไม่มียางเหนียวหรือไม่มีหน่อ
หรือมีทั้งสองอย่าง แต่ไม่มีความชันพอ ที่จะให้งอกได้
ก็ต้องตายไป

พระพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลาย ๑ ทรง
ทำลายกัณหา และสรวรพกิเลส ออกจากจิตจนหมดสิ้น
บุญ-บาปในอดีตพระองค์ละได้หมด การกระทำใน
ปัจจุบัน ไม่เป็นบุญและเป็นบาป อันจะกลายเป็นการ
สร้างภพสร้างชาติอีกต่อไป ดังนั้นการนิพพาน หรือ
ปรินิพพานในความหมายของเถรวาท ถือว่าไม่มีการ
เกิดอีกต่อไป เพราะสันปัจจัยที่ทำให้ต้องเกิดใหม่ตั้ง
กล่าวแล้ว แต่การจะอธิบายนิพพานให้เข้าใจได้นั้น

ออกจะเป็นการยาก เพราะนิพพานเป็น

สนฺทิฏฺฐิฉิกขมฺม อันคนที่บรรลุเท่านั้น จะทราบ
ได้ด้วยตนเอง เหมือนคนรู้รสเค็มเปรี้ยว ด้วยลิ้น
ของตนเอง การจะฟังคนอธิบายให้เข้าใจนั้น ย่อมไม่
สามารถทราบได้

ปัจจุตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ เป็นสภาวะที่วิญญูชน
จะต้องรู้เฉพาะด้วยตนเอง แม้ในการอธิบาย
นิพพาน แก่พระที่ยังไม่ได้บรรลุ พระพุทธเจ้าจะทรง
แสดงในทำนองที่ว่า

“สภาพอันหนึ่ง” ที่สงบ ประณีต เป็นสภาวะ
ที่สงบแห่งสังขาร คือสิ่งที่มาปรุงแต่งจิต และกายทั้ง
ปวง ถ่ายถอนอุปธิคือกิเลสออกไปได้ สิ้นตัดเหา
ปราศจากความกำหนัด ปราศจากเครื่องเสียดแทง คับ
เป็นต้น สภาพอันนี้แหละที่ทรงเรียกว่านิพพาน ท่านผู้
ปรินิพพาน เมื่อจะกล่าวถึงที่ไปของท่าน ท่านก็กล่าว
เป็นคำเปรียบเทียบกับเปลวไฟที่ดับไป หรือควันไฟที่
ลอยไป เราไม่ทราบว่าไปในทิศไหนฉันใด ท่านที่

ปรีนิพพานก็มีลักษณะเช่นเดียวกันนั้นนั่น สรุปรว่า
 นิพพานนั้น ไม่ใช่การไปเกิดในสวรรค์หรือที่ไหน
 เพราะปัจจัยแห่งการเกิดหมดสิ้นไปแล้ว เป็นการดับที่
 ไม่มีเชื้อเพื่อให้เกิดอีกต่อไป.

พุทธภาษิต

มารยอมไม่ประสพทางของท่านทั้งหลาย ^{๖๔๔} ^{๖๔๕} ^{๖๔๖} ^{๖๔๗} ^{๖๔๘} ^{๖๔๙} ^{๖๕๐} ^{๖๕๑} ^{๖๕๒} ^{๖๕๓} ^{๖๕๔} ^{๖๕๕} ^{๖๕๖} ^{๖๕๗} ^{๖๕๘} ^{๖๕๙} ^{๖๖๐} ^{๖๖๑} ^{๖๖๒} ^{๖๖๓} ^{๖๖๔} ^{๖๖๕} ^{๖๖๖} ^{๖๖๗} ^{๖๖๘} ^{๖๖๙} ^{๖๗๐} ^{๖๗๑} ^{๖๗๒} ^{๖๗๓} ^{๖๗๔} ^{๖๗๕} ^{๖๗๖} ^{๖๗๗} ^{๖๗๘} ^{๖๗๙} ^{๖๘๐} ^{๖๘๑} ^{๖๘๒} ^{๖๘๓} ^{๖๘๔} ^{๖๘๕} ^{๖๘๖} ^{๖๘๗} ^{๖๘๘} ^{๖๘๙} ^{๖๙๐} ^{๖๙๑} ^{๖๙๒} ^{๖๙๓} ^{๖๙๔} ^{๖๙๕} ^{๖๙๖} ^{๖๙๗} ^{๖๙๘} ^{๖๙๙} ^{๗๐๐} ^{๗๐๑} ^{๗๐๒} ^{๗๐๓} ^{๗๐๔} ^{๗๐๕} ^{๗๐๖} ^{๗๐๗} ^{๗๐๘} ^{๗๐๙} ^{๗๑๐} ^{๗๑๑} ^{๗๑๒} ^{๗๑๓} ^{๗๑๔} ^{๗๑๕} ^{๗๑๖} ^{๗๑๗} ^{๗๑๘} ^{๗๑๙} ^{๗๒๐} ^{๗๒๑} ^{๗๒๒} ^{๗๒๓} ^{๗๒๔} ^{๗๒๕} ^{๗๒๖} ^{๗๒๗} ^{๗๒๘} ^{๗๒๙} ^{๗๓๐} ^{๗๓๑} ^{๗๓๒} ^{๗๓๓} ^{๗๓๔} ^{๗๓๕} ^{๗๓๖} ^{๗๓๗} ^{๗๓๘} ^{๗๓๙} ^{๗๔๐} ^{๗๔๑} ^{๗๔๒} ^{๗๔๓} ^{๗๔๔} ^{๗๔๕} ^{๗๔๖} ^{๗๔๗} ^{๗๔๘} ^{๗๔๙} ^{๗๕๐} ^{๗๕๑} ^{๗๕๒} ^{๗๕๓} ^{๗๕๔} ^{๗๕๕} ^{๗๕๖} ^{๗๕๗} ^{๗๕๘} ^{๗๕๙} ^{๗๖๐} ^{๗๖๑} ^{๗๖๒} ^{๗๖๓} ^{๗๖๔} ^{๗๖๕} ^{๗๖๖} ^{๗๖๗} ^{๗๖๘} ^{๗๖๙} ^{๗๗๐} ^{๗๗๑} ^{๗๗๒} ^{๗๗๓} ^{๗๗๔} ^{๗๗๕} ^{๗๗๖} ^{๗๗๗} ^{๗๗๘} ^{๗๗๙} ^{๗๘๐} ^{๗๘๑} ^{๗๘๒} ^{๗๘๓} ^{๗๘๔} ^{๗๘๕} ^{๗๘๖} ^{๗๘๗} ^{๗๘๘} ^{๗๘๙} ^{๗๙๐} ^{๗๙๑} ^{๗๙๒} ^{๗๙๓} ^{๗๙๔} ^{๗๙๕} ^{๗๙๖} ^{๗๙๗} ^{๗๙๘} ^{๗๙๙} ^{๘๐๐} ^{๘๐๑} ^{๘๐๒} ^{๘๐๓} ^{๘๐๔} ^{๘๐๕} ^{๘๐๖} ^{๘๐๗} ^{๘๐๘} ^{๘๐๙} ^{๘๑๐} ^{๘๑๑} ^{๘๑๒} ^{๘๑๓} ^{๘๑๔} ^{๘๑๕} ^{๘๑๖} ^{๘๑๗} ^{๘๑๘} ^{๘๑๙} ^{๘๒๐} ^{๘๒๑} ^{๘๒๒} ^{๘๒๓} ^{๘๒๔} ^{๘๒๕} ^{๘๒๖} ^{๘๒๗} ^{๘๒๘} ^{๘๒๙} ^{๘๓๐} ^{๘๓๑} ^{๘๓๒} ^{๘๓๓} ^{๘๓๔} ^{๘๓๕} ^{๘๓๖} ^{๘๓๗} ^{๘๓๘} ^{๘๓๙} ^{๘๔๐} ^{๘๔๑} ^{๘๔๒} ^{๘๔๓} ^{๘๔๔} ^{๘๔๕} ^{๘๔๖} ^{๘๔๗} ^{๘๔๘} ^{๘๔๙} ^{๘๕๐} ^{๘๕๑} ^{๘๕๒} ^{๘๕๓} ^{๘๕๔} ^{๘๕๕} ^{๘๕๖} ^{๘๕๗} ^{๘๕๘} ^{๘๕๙} ^{๘๖๐} ^{๘๖๑} ^{๘๖๒} ^{๘๖๓} ^{๘๖๔} ^{๘๖๕} ^{๘๖๖} ^{๘๖๗} ^{๘๖๘} ^{๘๖๙} ^{๘๗๐} ^{๘๗๑} ^{๘๗๒} ^{๘๗๓} ^{๘๗๔} ^{๘๗๕} ^{๘๗๖} ^{๘๗๗} ^{๘๗๘} ^{๘๗๙} ^{๘๘๐} ^{๘๘๑} ^{๘๘๒} ^{๘๘๓} ^{๘๘๔} ^{๘๘๕} ^{๘๘๖} ^{๘๘๗} ^{๘๘๘} ^{๘๘๙} ^{๘๙๐} ^{๘๙๑} ^{๘๙๒} ^{๘๙๓} ^{๘๙๔} ^{๘๙๕} ^{๘๙๖} ^{๘๙๗} ^{๘๙๘} ^{๘๙๙} ^{๙๐๐} ^{๙๐๑} ^{๙๐๒} ^{๙๐๓} ^{๙๐๔} ^{๙๐๕} ^{๙๐๖} ^{๙๐๗} ^{๙๐๘} ^{๙๐๙} ^{๙๑๐} ^{๙๑๑} ^{๙๑๒} ^{๙๑๓} ^{๙๑๔} ^{๙๑๕} ^{๙๑๖} ^{๙๑๗} ^{๙๑๘} ^{๙๑๙} ^{๙๒๐} ^{๙๒๑} ^{๙๒๒} ^{๙๒๓} ^{๙๒๔} ^{๙๒๕} ^{๙๒๖} ^{๙๒๗} ^{๙๒๘} ^{๙๒๙} ^{๙๓๐} ^{๙๓๑} ^{๙๓๒} ^{๙๓๓} ^{๙๓๔} ^{๙๓๕} ^{๙๓๖} ^{๙๓๗} ^{๙๓๘} ^{๙๓๙} ^{๙๔๐} ^{๙๔๑} ^{๙๔๒} ^{๙๔๓} ^{๙๔๔} ^{๙๔๕} ^{๙๔๖} ^{๙๔๗} ^{๙๔๘} ^{๙๔๙} ^{๙๕๐} ^{๙๕๑} ^{๙๕๒} ^{๙๕๓} ^{๙๕๔} ^{๙๕๕} ^{๙๕๖} ^{๙๕๗} ^{๙๕๘} ^{๙๕๙} ^{๙๖๐} ^{๙๖๑} ^{๙๖๒} ^{๙๖๓} ^{๙๖๔} ^{๙๖๕} ^{๙๖๖} ^{๙๖๗} ^{๙๖๘} ^{๙๖๙} ^{๙๗๐} ^{๙๗๑} ^{๙๗๒} ^{๙๗๓} ^{๙๗๔} ^{๙๗๕} ^{๙๗๖} ^{๙๗๗} ^{๙๗๘} ^{๙๗๙} ^{๙๘๐} ^{๙๘๑} ^{๙๘๒} ^{๙๘๓} ^{๙๘๔} ^{๙๘๕} ^{๙๘๖} ^{๙๘๗} ^{๙๘๘} ^{๙๘๙} ^{๙๙๐} ^{๙๙๑} ^{๙๙๒} ^{๙๙๓} ^{๙๙๔} ^{๙๙๕} ^{๙๙๖} ^{๙๙๗} ^{๙๙๘} ^{๙๙๙} ^{๑๐๐๐}

สมบูรณ์ อยู่ด้วยความไม่ประมาท มีจิตหลุดพ้น
 เพราะรู้ชอบ
 ผู้ใดจักตำรวมจิตกไป ในที่ไกล เทียวไปดวงเดียว
 ไม่นรูปร่าง ^{๘๕๕} ^{๘๕๖} ^{๘๕๗} ^{๘๕๘} ^{๘๕๙} ^{๘๖๐} ^{๘๖๑} ^{๘๖๒} ^{๘๖๓} ^{๘๖๔} ^{๘๖๕} ^{๘๖๖} ^{๘๖๗} ^{๘๖๘} ^{๘๖๙} ^{๘๗๐} ^{๘๗๑} ^{๘๗๒} ^{๘๗๓} ^{๘๗๔} ^{๘๗๕} ^{๘๗๖} ^{๘๗๗} ^{๘๗๘} ^{๘๗๙} ^{๘๘๐} ^{๘๘๑} ^{๘๘๒} ^{๘๘๓} ^{๘๘๔} ^{๘๘๕} ^{๘๘๖} ^{๘๘๗} ^{๘๘๘} ^{๘๘๙} ^{๘๙๐} ^{๘๙๑} ^{๘๙๒} ^{๘๙๓} ^{๘๙๔} ^{๘๙๕} ^{๘๙๖} ^{๘๙๗} ^{๘๙๘} ^{๘๙๙} ^{๙๐๐} ^{๙๐๑} ^{๙๐๒} ^{๙๐๓} ^{๙๐๔} ^{๙๐๕} ^{๙๐๖} ^{๙๐๗} ^{๙๐๘} ^{๙๐๙} ^{๙๑๐} ^{๙๑๑} ^{๙๑๒} ^{๙๑๓} ^{๙๑๔} ^{๙๑๕} ^{๙๑๖} ^{๙๑๗} ^{๙๑๘} ^{๙๑๙} ^{๙๒๐} ^{๙๒๑} ^{๙๒๒} ^{๙๒๓} ^{๙๒๔} ^{๙๒๕} ^{๙๒๖} ^{๙๒๗} ^{๙๒๘} ^{๙๒๙} ^{๙๓๐} ^{๙๓๑} ^{๙๓๒} ^{๙๓๓} ^{๙๓๔} ^{๙๓๕} ^{๙๓๖} ^{๙๓๗} ^{๙๓๘} ^{๙๓๙} ^{๙๔๐} ^{๙๔๑} ^{๙๔๒} ^{๙๔๓} ^{๙๔๔} ^{๙๔๕} ^{๙๔๖} ^{๙๔๗} ^{๙๔๘} ^{๙๔๙} ^{๙๕๐} ^{๙๕๑} ^{๙๕๒} ^{๙๕๓} ^{๙๕๔} ^{๙๕๕} ^{๙๕๖} ^{๙๕๗} ^{๙๕๘} ^{๙๕๙} ^{๙๖๐} ^{๙๖๑} ^{๙๖๒} ^{๙๖๓} ^{๙๖๔} ^{๙๖๕} ^{๙๖๖} ^{๙๖๗} ^{๙๖๘} ^{๙๖๙} ^{๙๗๐} ^{๙๗๑} ^{๙๗๒} ^{๙๗๓} ^{๙๗๔} ^{๙๗๕} ^{๙๗๖} ^{๙๗๗} ^{๙๗๘} ^{๙๗๙} ^{๙๘๐} ^{๙๘๑} ^{๙๘๒} ^{๙๘๓} ^{๙๘๔} ^{๙๘๕} ^{๙๘๖} ^{๙๘๗} ^{๙๘๘} ^{๙๘๙} ^{๙๙๐} ^{๙๙๑} ^{๙๙๒} ^{๙๙๓} ^{๙๙๔} ^{๙๙๕} ^{๙๙๖} ^{๙๙๗} ^{๙๙๘} ^{๙๙๙} ^{๑๐๐๐}
 นววงของมาร.

๒. ปัญหาเกี่ยวกับกรรม วิบาก สภาวธรรม

๖. กรรม และวิบากแห่งกรรมคืออะไรคะ ?

- กรรม นั้น ท่านแปลว่าการกระทำ ที่บุคคลมี เจตนากระทำลงไป จะเป็นทำทางกาย วาจา ใจ ก็จัดเป็น กรรมทั้งนั้น กรรมนวมทั้งดทเรียกว่ากุศล และไม่ดท เรียกว่าอกุศล กรรมดี เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ทำผู้อื่น ไม่ประพฤตติผิดในบุตรภรรยา สามีของกัน และกันเป็นต้น ส่วนอกุศลกรรมก็มีนัยตรงกันข้ามกับ กุศลกรรม ที่จะเรียกได้ว่ากรรมเนเช่นการจงใจจะ ฆ่าสัตว์ และฆ่าสัตว์ลงไป ความจงใจเนเป็นกรรม ส่วนการฆ่าเนเป็นกิริยา กรรมทุกอย่างจึงมีทเบกรรม และกิริยาควบคู่กันไป

เช่นคนฆ่าสัตว์ดงกล่าวแล้ว ผลกรรมกับผลกิริยา แตกต่างกัน ผลของกิริยาคือสัตว์ตายเพราะถูกฆ่า แต่ผลกรรมคือความเร่าร้อนใจ เพราะไฟกิเลสเผา-

ผลาญในขณะที่ก่อให้เกิดเจตนาในการฆ่า และการต้อง
ถูกฆ่าในอนาคต แม้ตายไปเกิดในชาติใหม่ ก็ต้องรับ
ผลของกรรม แต่ผลของกิริยาจบลงไปแล้ว

วิบากของกรรม ก็คือผลที่เกิดจากความจงใจ หรือ
เจตนาในการทำอย่างนั้น ตัวอย่างที่จะพึงเห็นได้ง่าย
เช่นเราตั้งใจจะกินอาหาร เป็นกรรม การกินอาหาร
เป็นกิริยา ผลของกิริยา คืออาหารหมดไป ผลของ
กรรม คือความอิ่ม

การตั้งใจเรียนหนังสือเป็นกรรม การเรียนเป็น
กิริยา ผลของกิริยา คือหนังสือได้ถูกอ่านหมดไปเป็น
หน้าๆ ผลของกรรมอันได้แก่ความตั้งใจเรียน คือความรู้

กรรมนั้น คือความจงใจ เจตนา เมื่อทำไปแล้ว
ก็หมดเรื่องของกรรมกัน ต่อแต่นั้นเป็นเรื่องของวิบาก
คือผลกรรมทั้งนั้น จะให้ผลแก่บุคคลทั้งในชาติปัจจุบัน
และชาติต่อไป จนกว่าจะสิ้นแรงกรรม แต่ถ้าพูดให้
ถูกต้องพูดว่า จนกว่าจะสิ้นผลหรือวิบากของกรรม
อันนั้น

ในตัวอย่างการเรียนหนังสือ เราจะเห็นว่าผลของ
ความตั้งใจเรียนหนังสือ^๕ นั้น ให้ผลแก่เราเนิ่นมาก ให้
ในขณะสอบ ในขณะทำงาน จนกว่าเราจะลืมความรู้^๕
อันนั้น แม้เรื่องผลกรรมก็ทำนองเดียวกัน

กรรมดี จะให้ผลเป็นความสุขตลอดเวลา

กรรมชั่ว จะให้ผลเป็นทุกข์ตลอดเวลาเช่นกัน
เราทำกรรมอย่างใดไว้ ก็จะต้องรับผลเช่นนั้น เรา
ปลูกมะม่วง ผลก็จะออกมาเป็นมะม่วง จะไม่ออกมา
เป็นขนุนหรือผลไม้^๕อื่นเป็นอันขาด เพราะผลกับเหตุ
จะไม่แย้งกัน.

๑. ทำไมกรรมที่จะเกิดแก่พ่อแม่ แต่ท่านแคล้วคลาด
ไป จึงไปเกิดแก่ลูกแทนได้ ?

— ข้อนี้ไม่จริงหรอก คนเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน
จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม ใครทำกรรมอันใดไว้
ดีหรือชั่วก็ตาม เขาเองจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น^๕
พ่อแม่ทำผิด ตำรวจจะจับลูกมาขังแทนไม่ได้ฉันใด

พ่อแม่ทำความผิดไว้ จะให้ลูกรับผลกรรมแทนไม่ได้
ฉันทัน

แล้วทำไมจึงมีลักษณะที่คล้ายกับลูกรับกรรมแทน
พ่อแม่เล่า ?

๕๕ ๗ เป็นเพราะความซับซ้อนของกรรม และ
ความเสมอเหมือนกันของกรรม ที่พ่อแม่ ลูกเคยทำ
กันมาในอดีต จะเป็นอดีตไกล หรือใกล้กันไม่สำคัญ
แต่ทุกคนได้เคยทำกรรมทำนองเดียวกันมา เช่น พ่อ
ตัดมือ หูลิง ในชาติหนึ่ง ต่อมาลูกเกิดมาเมื่อวัน หู
แหวง มือทวนคูดุเหิน ๆ คล้ายกับว่า นั้นเป็นกรรมที่
พ่อทำมือถึง หูลิง มาตกแก่ลูก แท้ที่จริงไม่ใช่ เพราะ
อะไร ?

เพราะ กมฺมโยนิ เราแต่ละคนมีกรรมเป็นกำเนิด
คือกรรมส่งมาให้เกิด เกิดด้วยอำนาจกรรม ที่ลูกเกิดมา
ลักษณะอย่างนั้น ก็เพราะลูกคนนั้น จะต้องเคยตัดมือ
หู ไครมาแล้วในอดีต เขาจึงต้องมาเกิดในลักษณะ
อย่างนั้น ถ้าจะถามว่าแล้วทำไมต้องมาเกี่ยวกับพ่อแม่

หรือคล้ายกับกรรมของพ่อที่ทำไว้ในชาติที่แล้ว ?

นี่เป็นลักษณะของกรรมร่วม หรือปริมาณของ
กรรมที่เสมอกัน ส่งให้คนผู้นั้นมาเกิดเป็นลูกของพ่อที่
ทำกรรมเช่นนั้น

ขอให้ดูตัวอย่างบุคคลในปัจจุบัน สมมติว่า เรา
จับนักธรรมะ นักเลงสุรา นักเลงการพนัน ผู้หญิงสาว
เด็กผู้ชายเป็นต้น มารวมในที่เดียวกัน แล้วปล่อยให้
เขาเดินไปบนถนน ซึ่งมีวัด โรงสุรา บ่อนการพนัน
สวนดอกไม้ สนามเด็กเล่นหรือร้านขนม ตั้งเรียงรายกัน
อยู่ คนเหล่านั้นจะแหวะในที่ต่าง ๆ ตามแรงกรรมที่ตน
สั่งสมไว้ภายในใจ นักธรรมะจะแหวะที่วัด เพราะความ
ฝังใจในวัด นักเลงสุราจะแหวะร้านเหล้า เพราะตน
เคยชอบ นักการพนันจะแหวะบ่อนการพนัน สาวน้อย
จะแหวะที่สวนดอกไม้ เด็กจะวิ่งลงสนามไปเลย

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นละ ?

นี่คือแรงกรรม ที่คนสั่งสมไว้ภายในใจ ทำให้เขา

มีแนวโน้ม ความนิยมแตกต่างกัน จึงเลือกเข้าไปสู่
สถานที่ต่างกัน ทั้ง ๆ ที่ออกมาจากจุดเริ่มต้นเดียวกัน

คนที่มาเกิดก็เหมือนกัน การที่คนมากลายเป็นพ่อ
ลูก ภรรยา สามีนั่นนั้น หาใช่เหตุปัจจุบันเพียง
อย่างเดียวไม่ แต่มีกรรมร่วม ที่แต่ละคนได้เคยทำมา
ในอดีตบั้นกาลด้วย และเมื่อเขามาอยู่ร่วมกัน เขาก็
ต้องผจญ และรับผลกรรมร่วมกันอีก ใครมีกรรมชั่ว
ร่วมกับเขาน้อย ก็จะมีผจญกันร่วมชั่วระยะเวลาหนึ่ง หลัง
จากนั้น จะอาศัยปัจจุบันกรรม และอดีตกรรมที่เป็นกุศล
ดำรงตนเป็นเอกเทศออกไป

กรรมของลูก ที่ส่งให้มาเกิดเป็นบุตรธิดาของ
พ่อแม่ ในตัวอย่างดังกล่าวก็ทำนองเดียวกัน เพราะ
การฆ่า หรือตัดมือ หู สัตว์ เป็นชนกกรรม ส่งเขามา
เกิดร่วมกับคนที่ทำกรรมลักษณะเดียวกับเขา เหมือน
นักเลงสุราไปสู่สำนักนักเลงสุราฉะนั้น

ส่วนกรรมที่พ่อแม่ทำ ท่านจะต้องรับของท่านเอง
ในเวลาทีผลกรรมแก่พร้อมจะให้ผล อาจจะเป็นใน

ชาตินี้ หรือยกยกออกไปในชาติหน้า ส่วนมากแล้วจะได้
รับในชาติปัจจุบันด้วยตนเองก่อน แต่คนเราลืมเก่ง
พอเวลาผ่านไป ๒๐-๓๐ ปี ไปเจอผลกรรมที่ตนเคย
ทำไว้ กลับคิดว่าเป็นเคราะห์ร้าย ดวงก็ไม่ดีไปเสีย
เพราะลืม และไม่อาจจะโยง หรือไม่อยากจะโยงไป
หาอดีต

“มีหลวงพ่อก็คหนึ่ง ท่านเคยจะพระเนตร
พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ เล่น พร้อมกับจับเข้าแถว
องค์ใดวางไม่ตรงก็เข็นด้วยไม้ ต่อมาเมื่ออายุแก่
เข้าท่านบวช และถูกตีขี้ก้างหนึ่งสัดกมาจากข้างวัด
ถูกตาของท่านบอดหมด ๒ ข้าง ท่านล้มลงในขณะ
นั้น เอมเลยเคล็ดไปด้วย ท่านได้รับทุกขเวทนา
มาก แต่ท่านยอมรับผลนั้นด้วยความพอใจ และ
ท่านเล่าว่านี่คือผลกรรมสมัยท่านเป็นเด็ก ที่ทำต่อ
พระพุทธรูปปฏิมา ถึงแม้กายท่านจะเจ็บ แต่ใจท่าน
สบาย เพราะได้ชดใช้กรรมไปบ้าง”

อย่าลืมว่า “ใครทำกรรมอันใดไว้ คนนั้นจะ
ต้องเป็นผู้รับผลกรรมด้วยตนเอง” เหมือนนาย
ก. กินข้าว จะไปอ้อมที่นาย ข. ไม่ได้ ถ้านาย ข. จะ
ต้องการอ้อม ก็ต้องกินด้วยตนเองเท่านั้น เรื่องกรรม
อย่างอื่นก็ทำนองนี้.

๘. คนที่เป็นโรคเรื้อรังเป็นเวลานาน เกิดจากวิบาก
ของคนนั้นใช่หรือไม่ ?

- โรคนี้ท่านแสดงว่ามีอยู่ ๓ ประเภท คือ
- ๑. โรคที่รักษาก็หาย ไม่รักษาก็หาย
- ๒. โรคที่ต้องรักษาก็หาย ไม่รักษาไม่หาย
- ๓. โรคที่รักษาก็ตาย ไม่รักษาก็ตาย

โรคที่จะเกิดจากวิบากกรรมนั้น เป็นโรคประเภท
ที่ ๓ แต่เราจะว่าเป็นโรคที่เกิดจากวิบากกรรมในชาติ
ก่อนเสมอไปก็ไม่ค่อยได้ เพราะคนบางคนความต้านทาน
ในร่างกายไม่มีพอ โรคน้อยกลายเป็นมาก และมาก

จนรักษาหรือไม่รักษาก็ไม่หาย   โรคเรื้อรังจึงอาจจะ
กล่าวได้ว่า

ก. เกิดจากความประมาทของบุคคลผู้นั้น ในสมัย
ที่ตนยังแข็งแรงอยู่ เช่นโรคพิษสุราเรื้อรัง

ข. เกิดจากผลแห่งอกุศลกรรมในอดีตของเขา อัน
หมายถึงกรรมในชาติปางก่อน ซึ่งมีอยู่มากเคยพบ
หลักฐานทางบาปี่ คนที่เป็นโรคเรื้อรังเหล่านั้น เวลา
มีคนมาถามพระพุทธเจ้า พระองค์จะทรงพยากรณ์ว่า
เกิดจากอกุศลกรรมของเขา เช่น

๑. พระนางโรหิตี ลูกพระเจ้าอาของพระพุทธเจ้า
เป็นโรคเรื้อน ทรงพยากรณ์ว่า เป็นผลของความ
ริษยาในอดีต โดยพระนางเคยเป็นนมเหสีพระเจ้าแผ่นดิน
คิน รัชยานางสนมคนหนึ่ง จึงเอาหมามุ่ยไปโรยบนที่
นอนของนางสนม นางสนมจึงคันไปหมดทั้งตัว นาง
จึงเกิดมาเป็นโรคเรื้อน

๒. พระคัสสะกายเน่า กายท่านเบ็ย น้ำเหลือง
เยิ้มไปหมด กระตูกก็เบ็ย ทรงแสดงว่าเป็นผลของ

การหักกระดูกงอก เพื่อเก็บไว้ขายในชาติที่ท่านเกิดเป็น
นายพรานป่า

๓. สุปปพุทธกุกฺกุฏี เป็นโรคเรื้อนเหมือนกัน แต่
เป็นวิบากของกรรมที่ถ่มน้ำลายรดพระบิ๊จเจกพุทธเจ้า
ถึงแม้ว่าจะไม่ถูก แต่ทำกับคนขนาดนั้น กรรมก็หนัก
โซอยู่ เกิดมาจึงเป็นโรคเรื้อน เป็นต้น

สรุปว่าโรคเรื้อนนั้น “เป็นผลของอดีตกรรมอัน
ไกล” คือในชาติปัจจุบัน และอดีตกรรมไกล คือ
ในชาติก่อนไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่าง
ประกอบกัน.”

๕. ถ้าเราเห็นคนที่หน้าตาไม่สวย แล้วไปว่าเขาว่า
เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วต่อไปเราจะต้องเป็นอย่างนั้นจริง
หรือไม่? หรือเราพูดว่าเราไม่เคยเป็นอะไรอย่างนั้นอย่างนี้
แล้วเราจะต้องเป็นอย่างนั้นจริง ๆ หรือไม่?

— เรื่องคนรูปร่างหน้าตาจะสวยหรือไม่สวยนั้น
เป็นเรื่องรูปธรรมนามธรรม ใคร ๆ ก็ต้องการจะเกิด

มาเป็นคนสวยด้วยกันทั้งนั้น แต่ก็ทำอย่างไรได้เล่า
 คนเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน มีกรรมเป็นผู้สร้างให้เกิด
 มา การที่เห็นเขาไม่สวยแล้วไปว่าเขา ก็ออกจะ
 เกินไป และขาดเหตุผลเอามาก ๆ ที่เดียว อันที่จริง
 คนเราจะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เราไม่ได้วัดกันด้วย
 รูปร่าง แต่วัดกันด้วยคุณธรรมความดี ที่มีอยู่ภายในใจ
 และแสดงออกมาทางกาย วาจา กิ่งที่ท่านประพันธ์ไว้ว่า

“คนจะงาม งามน้ำใจ ไซ้ไบหน้า
 คนจะสวย สวยจรรยา ไซ้ตาหวาน
 คนจะแก่ แก่ความรู้ ไซ้อยู่นาน
 คนจะรวย รวยศีลทาน ไซ้บ้านโต”

หรืออย่างกลอนเกลารัชกาลที่ ๕ ทรงประพันธ์เกี่ยวกับ
 สตรีไว้ว่า

“รูปทรมแต่ว่าน้ำใจดี
 นั้นแหละยอดนารี เร่งใกล้
 รูปงามแต่กาลิ ลวงโลก
 เผลอเช่นผลคือไซ้ร้ นอกพริ้งในโพรง”

จากความจริงข้อนี้ นักปราชญ์ทางอินเดียได้กล่าวไว้ว่า
 “เทพเจ้าแห่งความงาม และเทพเจ้าแห่งปัญญา
 ความดี มักจะไม่อยู่ร่วมกัน พระเจ้าทรงสร้าง
 นกยูงให้สวยงาม แต่เสียงไม่ไพเราะ ในขณะที่เดียวกัน
 กาเหว่าตัวดำ แต่เสียงกลับไพเราะ แต่ถ้าเมื่อใด
 เทพเจ้าแห่งความงาม ปัญญา และความดี มาอยู่
 ร่วมในคนเดียวกัน คนนั้นก็เป็นอย่างคน”

ดังนั้น การไปว่าคนอื่นเพียงเพราะเห็นเขาไม่สวย
 นอกจากจะเป็นวิจตุจริตแล้ว ยังเป็นการกระทำที่เกิน
 กว่าเหตุ ส่วนข้อที่เราไปว่าเขาอย่างนั้นอย่างนั้น ต่อ
 ไปเราอาจจะต้องเป็นอย่างนั้นบ้าง นั่นเป็นความจริง
 อย่างที่โบราณท่านว่า

“มักท่านเท่าใด มักตนท่านนั้น” ที่เราเห็นได้
 ง่ายที่สุด คือคนที่เห็นและได้ยั่วเพื่อนพุดตาคืออย่าง แล้ว
 ไปแก่งพุดตาคือเป็นการล้อเลียนเขา รับรองได้เลย
 ว่าไม่นานเขาจะกลายเป็นคนตาคือตามไปด้วย ข้อนี้
 จึงจักเข้าในคำสอนที่ว่า

“คนทำกรรมอันใดไว้” ก็หรือชั่วก็ตาม เขาจะต้องรับผลแห่งกรรมนั้น”

ส่วนประเด็นที่ ๒ นั้น เป็นไปไม่ได้หรอก เพราะถ้าเพียงแต่เราพูดว่าเราไม่เคยเป็นอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว จะต้องได้เป็นตามนั้น คนเราก็ไม่ต้องทำงานกัน ไม่ต้องเรียนหนังสือกัน นั่งพูดเอาอย่างเดี๋ยวก็พอแล้ว ข้อนี้จึงไม่มีเหตุผล และไม่อาจจะเป็นไปได้ เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นได้จริง ๆ ทุกคนก็อยากจะเป็นที่ดี ๆ กันทั้งนั้น โลกก็คงจะไม่ต้องเป็นอย่างที่เราเห็นกันในปัจจุบันนี้ ประเด็นนี้จึงเป็นไปไม่ได้ดังกล่าวแล้ว.

๑๐. คนที่พ่อแม่เป็นโจร แต่ตนเองไม่ได้เป็นโจรด้วย และในขณะที่มีชีวิตอยู่นั้น ก็รับประทานอาหารที่พ่อแม่ขโมยมา เช่นนี้จะต้องรับกรรมด้วยหรือไม่คะ ?

— จะได้รับกรรมด้วยหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับว่า “เรามีเจตนา ร่วม ในการลักทรัพย์เป็นต้นกับพ่อแม่ ด้วยหรือไม่” ถ้าเรามีเจตนา ร่วมด้วย หรือยินยอม

สิ่งของที่พ่อแม่ขโมยมา ก็เป็นการสมใจ อยู่ในข่าย
 ของอกินเนทานเหมือนกัน ถ้าเราไม่มีเจตนาร่วม
 หรือไม่รู้เรื่องที่ทำนขโมยมา เรากินอาหารไปตาม
 ธรรมดาของลูก ที่จะต้องอาศัยพ่อแม่เป็นอยู่ในวัยเด็ก
 ก็ไม่มีโทษอะไร เรื่องนี้จึงสำคัญที่ใจของเรา เหมือน
 คนที่ฝ่ามือไม่เป็นแผล สามารถจะจับยาพิษด้วยมือได้
 โดยยาพิษไม่อาจทำอันตรายต่อมือ แต่ถ้าตรงกันข้าม
 ก็ต้องเป็นอันตรายจากยาพิษนั้นด้วย

เรื่องทำนองนี้ คล้ายกับเรื่องพระเจ้าอโศกมหาราช
 ที่ส่งอำมาตย์ให้ไปบอกพระให้ลงอุโบสถร่วมกัน เพราะ
 สมัยนั้นพระแตกกันด้วยความประพฤติกไม่เสมอกัน จึง
 ไม่ได้ลงอุโบสถร่วมกันมาเป็นเวลานาน พระองค์จึง
 ให้อำมาตย์ไปบอกตั้งกล่าว เมื่อพระไม่ยอมลงอุโบสถ
 ร่วมกัน อำมาตย์ก็มาพระเสียหลายองค์ ทว่าซัก
 พระบรมราชโองการ พระเจ้าอโศกทรงทราบเข้าตก
 พระทัยมาก กลัวบาปจะเกิดแก่พระองค์ด้วย จึงเสด็จ
 ไปตามพระหลายรูป พระก็กอบไม่ค้อยลงกัน จึงไป

ถามพระโมคคัลลีสُبทรภิกษุสเถระ ซึ่งเป็นพระอรหันต์
ท่านก็ตอบความว่า “ถ้าพระองค์มีเจตนาร่วมกับ
การฆ่าพระก็ต้องบาปด้วย ถ้าไม่มีเจตนาจะให้
เป็นเช่นนั้น บาปก็ไม่มีแก่พระองค์ เรื่องนี้ท่าน
เดียวกัน สำคัญอยู่ที่ “มีเจตนาหรือไม่”

๑๑. คนที่ผิดสัจจะ ผลกรรมจะตามมาในรูปใดคะ ?

– คำว่าสัจจะ มีความหมายหลายอย่าง ต้องดูว่า
ผิดสัจจะไหนกันแน่

– สัจจะ แปลว่าความตั้งใจจริง ก็จะประพฤติ
สิ่งใดแล้ว ก็ทำสิ่งนั้น ๆ ไปจนสำเร็จไม่ทอดย

– สัจจะ คือการพูดคำสัตย์ คำจริง

– สัจจะ คือความสัตย์ซื่อต่อกัน เช่นต่อหน้า
อย่างไร ลับหลังก็อย่างนั้น

– สัจจปฏิญญา ให้ปฏิญญาที่เป็นจริงกับใครไว้
แล้ว ต้องทำตามปฏิญญานั้นไม่เปลี่ยนแปลง

– สัจจาธิษฐาน คือการอธิษฐานใจ เพื่อสิ่งใด

สิ่งหนึ่ง トラบไตที่สิ่ง^๗ที่ตนต้องการยังไม่สำเร็จ จะไม่ยอมละเลิกความตั้งใจ เช่นการอธิษฐานพระทัยที่โศกโไพ^๘ของพระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้

สัจจะประเภทแรกกับประเภทสุดท้าย ถ้าคนทำผิดไป ก็เป็นความผิดส่วนตัว เป็นความเสียหายเฉพาะตัว ผลที่จะตามมาคือความเป็นคนโลเล ทำอะไรไม่จริง ๆ จัง ๆ แพ้ใจตนเองเข้าบ่อย ๆ ในที่สุดก็ไม่อาจประสบความสำเร็จอะไรได้ แม้นตายไปเกิดในชาติต่อไป ก็ขาดบารมีในค้ำนี้ ผลก็จะปรากฏมาในรูปเต็ม

สัจจะ ๓ ประเภท คือ ๒-๓-๔ เป็นความผิดต่อกันอื่น ผลที่จะพึงประสบในปัจจุบัน เช่น

๑. ไม่มีคนเชื่อถือถ้อยคำ พูดอะไรออกมาเพื่อนคิดว่าโกหกอยู่เสมอ

๒. เป็นคนชื่อเสียงเสีย กลายเป็นนักโฆษณาชวนเชื่อ ที่ใครเขาไม่เชื่อ

๓. หากคนดีคบหาสมาคม ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

ไม่ได้

๕. เป็นคนหลงทำกาลกิรียา และตายไปแล้วก็
บังเกิดในทุคติ

หลังจากเกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นคนซื่อตรงในตั
หากคนเมตตาไม่ได้ จะพูดจาก็ไม่มีคนเชื่อถ้อยคำ
กลายเป็นคนที่สังคมไม่ต้องการไปจนกว่าจะสิ้นกรรม.

๑๒. ทว่าเมื่อเวลาคนใกล้จะตาย ให้ทำใจนึกถึง
พระรัตนตรัย แล้วจะได้ไปสวรรค์จริงหรือไม่ ?

— โดยทั่วไปก็เป็นเช่นนั้น เนื่องจากคนเราจวน
จะตายนั้น ท่านบอกว่าอาสน์นกรรม คือกรรมเมื่อ
จวนจะตาย มีความสำคัญมาก ถ้าใจประกอบด้วยกุศล
เวลานั้น คนก็ตายด้วยจิตที่เป็นกุศล คนตายด้วยจิตมี
ลักษณะอย่างใด ย่อมบังเกิดในภพต่าง ๆ ด้วยอำนาจ
ของจิตลักษณะอย่างนั้น

การนึกถึงพระรัตนตรัย นับเป็นกุศลจิต การตาย
ด้วยจิตเช่นนั้น จึงไปเกิดในสวรรค์ได้ ตามหลักฐานที่

เคยพบก็เช่นเนาะ

แต่อย่าลืมว่าขณะจิตนั้นเร็วมาก ตอนนับจิตอาจจะเป็นการนับด้วยอารมณ์อื่น นอกจากพระรัตนตรัยก็ได้ ถ้าต้องการจะให้การนึกถึงพระรัตนตรัย สำแดงอานุภาพได้เต็มที่ คนควร

๑. หัดนึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ ในเวลาปกติ เพื่อให้จิตคุ้นเคยกับการนึกเช่นนั้น ถ้าจิตไม่คุ้นเคยค่อยนึกกันตอนตาย ทำได้ยาก เพราะขณะนั้นทั้งกายและจิตกระสับกระส่ายเพราะทุกขเวทนา อาจจะนึกเอาไม่ได้ หรือจิตแวบไปรับอารมณ์อย่างอื่นที่ตรงกันข้ามได้

๒. ต้องพยายามไม่ทำบาปที่หนัก เพราะจิตจะแนบอยู่กับบาปที่หนักนั้น เวลาจะนำมานึกถึงพระรัตนตรัย อาจจะถึงมาไม่ได้ หรือถึงมาได้ก็วิ่งกลับไปได้ง่าย

๓. ต้องเป็นคนที่เตรียมกายเตรียมใจ รั้บรู้ว่าเราจะต้องตายอยู่เสมอ เผื่อว่าเวลาจะตาย ขวัญจะไม่เสีย และพร้อมที่จะจากลูก ภรรยา สามี ญาติพี่น้องไปโดย

ไม่มีความห่วงใยมากนัก

๔. คนบ๊วยจะต้องไม่ถูกรบกวนจากคนภายนอก
จนจิตขาดความสงบ และไม่อาจจะให้จัจออยู่กับคุณ
พระรัตนตรัยได้ตลอดเวลา เป็นต้น

ถ้าทำได้อย่างนี้ ผลที่หวังก็มีมากขึ้น อานุภาพของ
พระรัตนตรัยก็จะเปล่งออกได้เต็มที่.

๑๓. ท่านว่าจะมีคนมารับแต่ผิดอย่างเดียวไหมคะ ?

- ผิด ความผิด สิ่งผิดนั้น เป็นผลของกร
กระทำที่ผิด แห่งบุคคลที่ตงจิตไว้ผิด จึงอาจเป็นไปได้
สำหรับคนที่ทำชั่วทำผิดอยู่ตลอดเวลา ที่เขาจะต้องไ้
รับเช่นนั้น

แต่ในแง่ความเป็นจริงของชีวิตคน ใครก็ตามจะ
ทำชั่วอยู่ตลอดเวลาไม่ได้ อย่างน้อยเขาจะต้องทำความ
ดีบ้าง ไม่สำหรับคนอื่น ก็เพื่อตนเอง คนชั่วที่ทำชั่ว
มาก ทำดีน้อยคงกล่าวนั้น เขาจะต้องได้รับความชอบ
บ้างไม่มากก็น้อย แต่มีเหมือนกัน ที่ความชอบมี

ปริมาณน้อยเกินไป จนคนบางคนไม่ค่อยรู้สึก เพราะ
เขาได้รับความชั่วความผิดมาเสียจนชิน จนทำให้เข้าใจ
ว่ารับแต่ความผิด สมมติว่ามีจริงคงน้อยมาก.

๑๔. ทำไมบางครั้งความชั่วจึงชนะความดี ?

— นี่เป็นเรื่องของสิ่งที่มีปริมาณไม่เท่ากัน เช่น
คนที่กิเลสหยาบบาปหนา ถึงแม้จะให้อยู่ในฐานะที่ดี
อย่างไร ถ้าใจยังมากด้วยความชั่ว เขาก็อาจจะทำความ
ชั่วได้ เพราะความชั่วมีมากกว่าความดี ถ้าในปริมาณ
ที่พอ ๆ กัน อาจจะผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะได้ เช่น
คนบางครั้งก็ดี บางครั้งก็ร้าย นั่นเป็นเพราะปริมาณ
ความดีและความชั่วภายในใจเขา มีขนาดพอ ๆ กัน
แต่ถ้าเป็นคนดีที่มากด้วยความดี เป็นการยากที่ความ
ชั่วจะชนะใจเขาได้ ดังนั้นทางพระพุทธศาสนาจึง
แสดงว่า

— ความดีคนที่ทำได้ง่าย เพราะพื้นใจเขามีความดี
อยู่แล้ว เหมือนนักเรียนที่รู้เลขลบดีอยู่แล้ว จะมาทำ

เลขบวกก็ไม่ยากอะไร ยิ่งทำเลขลบอีกยิ่งสะดวกยิ่งขึ้น

- ความชั่วคนชั่วทำได้ง่าย แต่คนดีทำได้ยาก เหมือนคนที่เคยลักขโมยมา จะก้าวไปถึงขั้นปล้นเขา ไม่เป็นการยาก แต่คนที่ไม่เคยขโมยแม้แต่ไม้ขีดสักกลัก จะไปลักสิ่งทีเล็กหรือใหญ่กว่าไม้ขีด เขาย่อมทำได้ยาก เหล่านี้เป็นเครื่องของใจที่มากด้วยดี-ชั่ว เป็นหลักในการที่ทำให้ความดีชนะความชั่ว หรือความชั่วชนะความดีได้

อาจจะมีความเห็นว่า เขาถามเรื่องความชั่ว ความดี ซึ่งเป็นนามธรรม ทำไมมาตอบเป็นคนชั่วคนดีเล่า ?
 ๕ ๕ ๘
 ทงนเบนเพราะความดีความชั่ว จะปรากฏอาการออกมาได้ ก็ต้องอาศัยกาย วาจา โดยเฉพาะใจของคน ถ้าไม่มีที่แสดงอาการ ความดีและความชั่วจะไม่ปรากฏให้รู้ เพราะพวกนี้เป็นเจตสิกธรรม จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีจิตเป็นที่เกิด จิตจึงเป็นเหมือนสระ ความดีความชั่ว เป็นเหมือนพยัญชนะ ที่อาศัยสระ แสดงอาการออกไปต่าง ๆ ทั้งทางกาย วาจา ใจ.

๑๕. ความทุกข์เกิดขึ้นจากอะไร ? มีทางดับทุกข์
ได้อย่างไร ? ความสงบเงียบดับทุกข์ได้หรือไม่ ?

– ความทุกข์นั้น เมื่อกล่าวโดยหลักทั่วไปแล้ว เป็น
ผลที่เกิดมาจากเหตุ คือใจที่ทะยานอยาก ต้องการใน
อารมณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะคือ รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ อันไถ้ันามว่าตัณหา คือ

กามตัณหา ความทะยานอยากด้วยอำนาจความ
ใคร่ในรูปเป็นต้น

ภวตัณหา ความทะยานอยากจะมีอยากจะเป็นไป
ต่าง ๆ เช่นอยากเป็นนั่น อยากเป็นนี่ จนถึงอยากจะ
เกิดในภพที่ท่านบอกว่าเป็นสุข เช่นต้องการจะเกิดเป็น
เทพบุตร เทพธิดา เป็นต้น

วิภวตัณหา ความไม่อยากมีไม่อยากเป็น เป็น
อะไรอยู่ก็ไม่อยากเป็นอย่างนั้น เกิดขังต่อความเป็น
ที่ตนเป็นอยู่ เช่นไม่อยากเป็นนักเรียน ไม่อยากเป็น
ครู เป็นต้น จนถึงไม่อยากจะมีชีวิตอยู่ อยากให้ชาติ
สูญไป

แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ใจที่เข้าไปยึดมั่นถือมั่น
 ในขั้น ๕ คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร ใต้แก่
 อารมณ์ที่เกิดกับจิต และวิญญาณะ คือความรู้ทางตา หู
 จมูก เป็นต้น ว่าเป็นของเขา ว่าเป็นเรา ว่าเป็นตัวตน
 ของเรา ด้วยอำนาจของตัณหาบ้าง ด้วยมานะ คือ
 ความถือตัวถือตนบ้าง และทิฏฐิ คือความคิดที่เป็น
 ลักษณะตอธนะ ไม่เคารพเหตุผลเป็นต้น แต่เมื่อว่า
 โดยต้นเค้าแห่งความทุกข์แล้ว ท่านกล่าวว่า คือ อวิชชา
 ใต้แก่ความไม่รู้ แต่จะเป็นตัณหา อุปาทาน หรืออวิชชา
 ล้วนแล้วแต่เป็นพวกเดียวกันทางนห คือเป็นสมุทัย ที่
 ทำให้ทุกข์เกิดขึ้น

ส่วนการจะดับความทุกข์นั้น เมื่อว่าโดยตรง คือ
 ดับให้หมดสิ้นจริง ๆ ก็ต้องดำเนินตามมรรคมีองค์ ๘
 ประการ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ บัญญาอันเห็นชอบ ใต้แก่เห็น
 อริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง

๒. สัมมาสังกัปปะ คำริชอบ คือคำริในการที่จะ

ทำจิตของตนให้ออกจากกาม ในการไม่พยายามและ
ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันแม้ด้วยใจ

๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ คือเว้นจากพูดเท็จ พูด
คำพยายา พูดส่อเสียดให้เขาแตกกัน และพูดเพื่อเจ้า
เหลวไหล หันมาพูดคำสัตย์คำจริง คำไพเราะอ่อนหวาน
พูดสมานสามัคคี และคำที่มีประโยชน์

๔. สัมมากัมมันตะ การงานชอบ ได้แก่ไม่ฆ่าสัตว์
ลักทรัพย์ และประพฤตินิโคตในทางกาม

๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ไม่
หลอกลวง จ้อโก่งเขาเลี้ยงชีวิตเป็นต้น

๖. สัมมาวายามะ เพียรชอบ คือเพียรในที่ ๔ สถาน
ได้แก่ระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นในจิตใจ ๑ เพียรละบาป
ที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพียรให้กุศลคือความดีเกิดขึ้นในจิต ๑
และเพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วอย่าให้เสื่อมไป ๑

๗. สัมมาสติ คือระลึกชอบ ได้แก่ระลึกถึงกาย
เวทนา จิต และธรรม ทั้งที่เป็นกุศล อกุศล และ
อัพยาทุกต ให้เห็นว่าสักแต่ว่า กาย เวทนา จิต ธรรม

ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ถ้ายอดอนความ
ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเหล่านั้นเสีย

๘. สัมมาสมาธิ คือการตั้งจิตมั่นในทางที่ชอบ
ได้แก่การบำเพ็ญสมาธิจนบรรลุญาณ ๔ ที่เป็นรูปฌาน
ซึ่งระงับนิวรณ์ลงได้ด้วยกำลังฌาน

เมื่อปฏิบัติไปตามมรรคมีองค์ ๘ ดังกล่าวนี้ได้เป็น
อันหนึ่งอันเดียวกัน อันท่านเรียกว่าเป็นมรรคสมมังค
ความทุกข์ก็จะดับสิ้นไปได้ ตามกำลังแห่งมรรคที่ตน
ได้บรรลุ

แต่ในชั้นชีวิตธรรมดาอัน มรรคมีองค์ ๘ เป็น
อุดมคติสูงสุด ซึ่งไม่ง่ายสำหรับคนทั่วไป จะบรรลุได้
หรือปฏิบัติให้ครบโดยสมบูรณ์ได้ จึงน่าจะหักปฏิบัติใน
ชั้นที่รองลงมา เช่น

๑. อย่าหวังอะไรให้มากเกินไป แล้วจะผิดหวัง
น้อยลง ความทุกข์ก็จะน้อยลงด้วย

๒. ระวังในการดู การได้ยิน เป็นต้น แล้วสนใจ
เฉพาะสิ่งที่จำเป็นจะต้องสนใจ

๓. ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรให้มากนัก
  ๔. ระวังใจอย่างให้กำหนด ชักเคือง ลุ่มหลง
มัวเมา ไปทุกเรื่องราว
  ๕. มองโลกในแง่ดี มีเมตตาต่อคนทั่วไป สิ่ง
ชักหู ชักตาก็จะน้อยลงไป
  ๖. เตรียมกาย ใจ ให้พร้อมที่จะรับทั้งความสม-
หวังและผิดหวัง เป็นต้น
- สำหรับความสงบเงียบนั้น จะให้ครบทุกขั้ได้ ก็ต้อง
เป็นความสงบทั้งกาย คือกายอยู่ในสถานที่ที่ไม่พลุก-
พล่านวุ่นวาย ใจไม่กระสับกระส่ายและฟุ้งซ่านด้วย
เพราะถ้าสงบแต่กายอย่างเดียว อาจจะทุกข์ เพราะกลัว
ผีบ้างว่าแห้วบ้างติดตามมา แต่ถ้าสงบทั้งกายและใจ
ก็ช่วยให้ความทุกข์เบาบางลงไปได้ และอาจจะดับได้
สำหรับความทุกข์บางอย่าง เป็นการชั่วคราว จะให้
ดับได้จริง ๆ ต้องสงบจากกิเลส ซึ่งเป็นสาเหตุของ
ความทุกข์ด้วย.

๓. ปัญหาเกี่ยวกับผี วิญญาณ โอบปาติภร

๑๖. ผีมีจริงหรือไม่ ? ท่านเชื่อหรือเปล่า ? มีเหตุ
ผลอย่างไร ?

- มีจริง, เชื่อ, มีเหตุผลดังนี้ คือ

๑. ผีเป็นโอบปาติภรกำเนิด ประเภทหนึ่ง ซึ่งการ
ไม่เชื่อว่ามีท่านปรับเป็นมิจฉาทิภรฐิ เพื่อไม่ให้ตนเอง
เป็นแคนมิจฉาทิภรฐิโดยไม่จำเป็น จึงต้องเชื่อไว้ก่อน

๒. ผี หรือ ปีศาจ ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธ-
ศาสนามากมาย จนไม่อาจจะปฏิเสธได้

๓. เคยได้รับการบอกเล่าจากพระอาจารย์ทาง
กรรมฐาน ในการที่ได้พบกับผีประเภทต่างๆ เห็นว่า
ท่านไม่จำเป็นอะไร และไม่ได้อะไรจากการหลอก จึง
เชื่อท่านไว้ก่อน

๔. มีหลักฐานที่นักปราชญ์ทั้งทางตะวันตกและ
ตะวันออก ค้นคว้าไ้เรื่องนี้ และยืนยันว่ามีจริง พร้อม

ด้วยเหตุผลที่ควรเชื่อได้

๕. ตนเองได้เคยพิสูจน์ และพบสนทนากับผีมา โดยวิธีทางเวทมนตร์หลายครั้ง จนออกจะมั่นใจพอสมควร แต่เป็นการกระทำสมัยยังไม่บวช ตั้งแต่บวชมา เคยอยู่กุฏิผู้ตมาหลายหลัง แต่อาจจะเป็นเพราะเราเป็นพระ สวคมนตรีแผ่เมตตาอยู่เสมอ ผีที่เคยคุยเลยแข็ง ๆ ไป ไม่ได้พบกันจิง ๆ สักที แต่ยอมรับว่ามีอยู่นั่นเอง

๖. สมัยยังไม่บวช เคยทดลองคนที่เขาบอกว่าผีเข้า โดยการเสกคาถาและลงอักขระที่ฝ่ามือ จับคนนั้นโดยเขาไม่ทันเห็นเพียงเบา ๆ แต่แปลกที่ร้องให้ดังลั่นยังกับ โคนคัมบิบ ซึ่งเป็นเรื่องแปลกอยู่ หลังจากบวชแล้วเลิกหมด ถึงใครจะให้ทดลองตอนนั้นเห็นจะทำไม่ได้ เพราะลืมหมดแล้ว

๗. ในวินัยพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสวดปาฏิโมกข์ย่อได้ ในเมื่อมีอันตราย และอันตรายที่ทรงแสดงไว้นั้น มีอยู่ข้อหนึ่งว่า “ผีเข้าภิกษุ” แสดงว่า ผีและเข้าคนได้ด้วย แม้แต่พระองค์เองก็เถอะ

เห็นจะพอละมั่ง แต่จะอย่างไรก็ตาม เรื่องของผี
 ไม่มีความจำเป็นอะไรมากนัก ที่จะต้องสนใจอย่างจริงจัง
 จัง ๆ เพราะผีก็อยู่ส่วนผี คนก็อยู่ส่วนคน ไม่ก้าวก่ายกัน
 ในพระพุทธศาสนาจึงสอนเพียงให้แผ่เมตตา และอุทิศ
 กุศลให้เท่านั้น ไม่จำเป็นจะต้องไปขลาดกลัวอะไร คน
 จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ก็ไม่ได้ทำให้สถานะของผีเปลี่ยนแปลง
 ไปแต่ประการใด คนที่กลัวผีหลอกจึงน่าจะกลัว
 คนด้วยกันหลอกมากกว่า เพราะผีนั้น ออกจะมีระเบียบ
 วินัยดีพอสมควร ไม่เที่ยวหลอกใครโดยไร้เหตุผล คนที่
 ถูกผีหลอกจึงมักจะเป็นคนที่ไปล่วงเกินผีเข้าก่อน ผิด
 กับคน ใครจะล่วงเกินตนหรือไม่ บางคนไม่สนใจ นึก
 อยากจะหลอกจะต้มใคร ก็หลอกต้มเอาง่าย ๆ คนหลอก
 กันจึงน่ากลัวกว่าผีหลอก.

๑๗. ผีเมืองไทยกลัวไม้กางเขนไหม ?

— ความกลัวนั้น เป็นเรื่องของความผึ่งใจ เช่น
 เด็กที่เคยถูกหลอกมาสมัยยังเล็กอยู่ ให้กลัวผีบ้าง กลัว

ตุ๊กแกบ้าง โตะขึ้นมาแกกยั้งกลัวอยู่ ตลอดถึงกลัวความ
มืด ทั้งนี้เป็นเพราะความผองใจตั้งแต่เป็นเด็ก แม่
นักเขียนบางคนที่เคยกลัวครุบางท่าน ถึงแม่จะโตเป็น
ผู้ใหญ่แล้ว พบกับท่านที่เคยกลัว ถึงไม่กลัวเหมือน
เดิมก็ยั้งเกรง ๆ อยู่

ไม้กางเขน เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งยอมรับกันในหมู่
ชาวคริสต์เท่านั้น ส่วนชาวพุทธไม่มีความผองใจในเรื่อง
นี้ ไม่เคยถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ผู้เมืองไทยจะกลัวไม้กางเขน
ก็ต่อเมื่อ ฝันเป็นชาวคริสต์มาก่อนตาย ซึ่งมีความ
ผองใจในความศักดิ์สิทธิ์ของไม้กางเขนอยู่ ส่วนชาวพุทธ
ที่ตายไป สมมติว่าเป็นผี จะไม่กลัวไม้กางเขนเลย เพราะ
เขาไม่เคยยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของไม้กางเขนมาก่อน
ในอดีต.

๑๘. *ผีเห็นพระแล้วทำไมจึงกลัวคะ ?*

— ทั้งได้เคยกล่าวมาแล้วว่า ความกลัวนั้น เป็น
ผลที่เกิดจากความผองใจ ความยอมรับนับถือมาในอดีต

เมื่อมาพบกันอีกในอนาคต ก็ยังไม่หายความกลัว เช่น
เด็กกลัวความมืด ผู้ใหญ่กลัวผี เป็นต้น

อันที่จริงผีไม่ได้กลัวพระ แต่นับถือพระเพราะพระ
เป็นผู้มีศีล ธรรม เมตตา สูงกว่าเขา เขาก็ยกย่องนับถือ
ทรงเป็นความพึงใจในอดีตดังกล่าวด้วย แต่ถ้าพระไม่ค
ฝึกไม่กลัวเหมือนกัน เคยทราบมาว่าพระธุดงค์นั้น
ถ้าใครอวดดี ไปใช้เวทมนตร์กับผี หรือประทุษร้าย
เขาก่อนด้วยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านผู้นั้นถ้าไม่ตาย
ก็ปางเหลืองที่เดียว แต่ถ้าองค์ใดมีศีล แม่เมตตาต่อ
สรรพสัตว์อยู่เสมอ เข้าไปในที่ซึ่งผีก็ไม่แสดงอาการ
คุกคามเขา เป็นการชนะความชั่วด้วยความดี ผีก็
นับถือ ให้ความคุ้มครอง เรื่องนี้ปรากฏในพระสูตร
หลายแห่ง แม้ในปัจจุบันพระกรรมฐานที่ออกธุดงค์
ก็ยังประสบเรื่องในท่านองน้อย

การที่เราเห็นว่าผีกลัวพระนั้น ที่จริงเขาละอายแก่
ใจของเขา เหมือนกับเด็กขโมยถูกจับได้ก็ละอายใจ
พระนั้นโดยปกติจะแม่เมตตาต่อสรรพสัตว์ทุกวัน ผีทุก

คนก็ได้รับเมตตาจิตจากท่าน แสดงว่าผู้เป็นหนี้บุญคุณ
ท่านอยู่ เมื่อเขาทำบาปอะไร ในทางตรงกันข้ามกับ
พระ และพระมาพบเข้า เขาก็ระอวยแก้ไข เหมือน
ชาวบ้านนอก ที่ทำปาดาศีบาต พอเห็นพระเดินมา
เขาจะวิ่งไปหลบเสีย เพราะระอวยเช่นกัน

เราจะเห็นว่าผู้มีความสำนึกสูงมาก เขารู้จักนับถือ
ยกย่องคนที่ควรแก่การกระทำเช่นนั้น ซึ่งในข้อนี้ทำให้
คนบางคนอายุได้ทีเดียว แต่ที่ว่านหมายถึงผู้ชาวพุทธที่
ตายไป ส่วนผู้ในศาสนาอื่นจะเป็นอย่างไรไม่ปรากฏ
แต่เขาก็คงจะได้รับเมตตาจากพระเหมือนกัน ในขณะที่
ตอบปัญหา^๖ นั้น นั่งตอบอยู่ที่เมืองพาราณสี ที่พักปรากฏ
ว่าผู้คุมมาก จนพวกแขกไม่กล้าอยู่ ปล่อยให้ร้างมานาน
เนื่องจากคนเคยฆ่ากันตาย พวกพระเลยมาอยู่กัน ทราบ
ว่าขรวัสสชาวไทย โคนผู้หลอกหลายคนแล้ว แต่
พระยังไม่เคยปรากฏ ผู้แขก ผู้ฝรั่ง ก็คงจะเกรงความดี
ของคนที่อยู่เหมือนกัน ^๗ ^๘ ทั้งนี้เพราะพระที่ไปอยู่มีการ
ไหว้พระสวทมนต์ แม้เมตตาต่อสรรพสัตว์กันทุกรูป

ยังไปอยู่เมืองพาราณสี ใกล้กับสถานที่ที่พระพุทธเจ้า
เทศน์ครั้งแรก เลย์ให้ว่าพระกัณโฑย ผู้จึงไม่รบกวนใคร
อย่างที่เคยจะมา ก็ดีไปอย่างหนึ่ง อยากจะให้ผู้นับถือ ก็
ต้องทำความดีเข้าซี.

๑๕. การที่^{๔๔}มาแสดงตัวให้เราเห็นนั้น แสดงว่าเขา
ต้องการให้เราทำบุญไปให้ใช้ใหม่คะ ?

- การแสดงตัวของ^๕ผู้ เท่าที่พบจากเรื่องต่าง ๆ
อาจจะแบ่งออกเป็นประเภทได้ดังนี้

ก. ผู้นั้นเคยเบียดเบียน^๗ตนของเรามาก่อน มี
ความเป็นห่วงเรา มาเยี่ยมเยียนและให้ความคุ้มครอง
ในกรณี^{๘๕}จะต้องเป็นคนใกล้ชิดกัน เช่นพ่อแม่ สามี
ภรรยา

ข. มาเพื่อขอให้เราอุทิศกุศลไปให้ ส่วนมากจะ
มาในความฝันมากกว่า เพราะเขาสามารถบอกความ
ประสงค์แก่เราได้ ที่ปรากฏตัวให้เห็นเพื่อจุดประสงค์

อนันต์ เคยพบเรื่องพวกเปรตในเรื่องเปรตพระญาติของ
พระเจ้าพิมพิสาร

ก. มาปรากฏตัว เพราะเราไปแสดงอาการดูหมิ่น
อะไรเขา เช่นไปนอนทับที่เขาเป็นต้น เขามาเตือน
ให้เราสำนึก และระวังตัวมากกว่าจะทำอะไรรุนแรง

ข. คนเคยเป็นศัตรูกันมาก่อน ตายไปแล้วมาหา
ด้วยความอาฆาต คนที่โกรธกันจึงมักขอโทษกันก่อนจะ
ตายเพื่อไม่ต้องจองเวรกัน แต่ทางที่ผิดแล้ว อย่ามีเวรมีภัย
กับใคร ๆ ดีกว่า จะได้ไม่ต้องขอโทษกรรมและไม่ต้อง
นอนกลัวผี เวลาคนที่ไม่เป็นมิตรกับเรากายไป

ง. มาปรากฏตัวเพื่อห้ามปรามเรา ไม่ให้กระทำ
การบางอย่าง ที่เรากำลังจะกระทำ เช่น ผีนางวันทอง
ห้ามพระไวยคราวไปทัพ

จ. เป็นการพบกันโดยบังเอิญ ซึ่งมีน้อยราย ส่วน
มากแล้วขอส่วนบุญและมากกว่าอย่างอื่น.

๒๐. คนที่ตายไปแล้วจะเกิดใหม่ไหมคะ ?

- จะเกิดหรือไม่เกิดนั้น ต้องดูเสียก่อนว่าคนตาย
เป็นใคร คนตายจึงมี ๒ ประเภท คือ

๑. ตายไปทั้ง ๆ ที่ยังมีกิเลสอยู่ พวกนี้ต้องเกิดอีก
เพราะว่า กรรม กิเลส เป็นเหตุให้คนเกิด อย่างที่ท่าน
แสดงว่า “ตณฺหา ชนฺตํ ปุริสํ” ตณฺหาทำให้คนเกิด

๒. พระอรหันต์ตาย หรือนิพพาน ท่านเหล่านั้น
ไม่มีกิเลส จึงไม่มีกรรมด้วย ท่านไม่ต้องเกิดอีก เพราะ
ท่านเหล่านั้นเป็น “ขณฺาชาติ” คือหมดความเกิด
ส่วนพระอริยบุคคลอีก ๓ จำพวก คือ พระโสดาบัน
พระสกิทาคามี พระอนาคามี ท่านเหล่านั้นกิเลสยังไม่
หมดก็เที่ยวต้องเกิดอีก แต่ไม่เกิน ๗ ชาติ ต่อจากนั้น
ก็ไม่ต้องเกิดอีก เพราะท่านจะสำเร็จอรหัตต์เป็นพระ
อรหันต์ ไม่เกินชาติที่ ๗.

๒๑. สวรรค์และนรกมีจริงหรือไม่ ? ผิมจริงหรือ
ไม่ ? ทำไมคนจึงกลัวผี ? ผิมกับวิญญูณต่างกันอย่างไร ?

- สวรรค์และนรก มีจริง ในแง่ต่าง ๆ ตามที่
ท่านแสดงไว้ดังนี้

๑. สวรรค์นรก ที่เป็นภาพ ภูมิ คือที่เกิดและที่อยู่
ของคน สัตว์ เทวดาเป็นต้นที่ตายไปแล้ว เขาจะต้อง
ไปเกิดในที่นั้นด้วยอำนาจกรรมของตน ดังที่พระพุทธ
เจ้าทรงแสดงว่า

“คนบางจำพวกยอมเกิดในครรภ์ คนทำบาปกรรม
เอาไว้ ไปเกิดในนรก คนทำความดีไปเกิดสวรรค์ คน
หมดอาสวะยอมนิพพาน ”

นอกจากนี้แล้วเรื่องนรกสวรรค์ เป็นเรื่องที่มีหลัก-
ฐานในคัมภีร์ของพระศาสนาทุกศาสนา ทั้งท่านผู้ปฏิบัติ
จิตที่ประณีตพอในปัจจุบันยังอาจเป็นพยานในเรื่องนี้ได้
ในเมื่อเรา “ปฏิบัติยังไม่ถึงขั้นของท่านเหล่านั้น ทั้ง
ไม่มีหลักฐานที่จะคัดค้านได้พอ การยอมรับ และ
เชื่อตามที่ท่านว่า อย่างน้อยก็จะช่วยให้ละเว้นความ
ชั่ว เพราะกลัวตกนรก ยินดีในการทำความดี เพราะ
อยากไปสวรรค์ . ถึงแม้เวลาตายไปนรกสวรรค์จะ

ไม่มี การเป็นกมลในบัจจุบัน ย่อมเป็นอาการสมควร
ไม่ใช้หรือ ถ้าเกิดสววรรค์และนรกมีจริง ๆ ความดี
ในบัจจุบันจะช่วยไม่ให้ตกนรกได้ เป็นการไต่ผล
สองต่อ ไม่มีทางขาดทุนเลย”

๒. สวรรค์แรก ในแง่ความเป็นอยู่ และการเกิด
มาในบัจจุบัน เช่น เกิดมาดีมีสุขก็เป็นสวรรค์ เกิดมา
ทุกข์เดือดร้อนก็เป็นนรก ในความเบ้แออยู่ ถ้าสามารถ
ประกอบกรงานให้มีหลักฐานดีก็เป็นสวรรค์ ถ้าต้อง
ติดคุกติดตะรางก็เป็นนรก

๓. สวรรค์นรก ในแง่ความดี-ชั่วที่เก็ลแก่ใจ ใน
ขณะใดใจเป็นกุศล มีธรรมะ เช่นหิริโอศตัปปะ ขณะ
นั้นก็เป็นเทวดา ขณะใดมีพรหมวิหารคือเมตตา กรุณา
มุทิตา อุเบกขา ก็เป็นพรหม ในขณะที่ถูกความโกรธ
เกลียดครอบงำใจ ก็ต้องประทุษร้ายเบียดเบียนกัน ใน
ขณะนั้นก็ตกนรก

๔. สวรรค์นรก ทางอายตนะสัมผัส เช่นการเห็น
รูป ได้ยินเสียง สูดกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสิ่งต่างๆ ด้วยกาย

และคิดอารมณ์ต่าง ๆ ด้วยใจในทางดี ๆ มีความสุขด้วย
การเห็นเป็นต้น เหล่านั้นก็เป็นสวรรค์ในขณะนั้น ถ้า
เป็นไปในทางตรงกันข้ามก็เป็นนรก

ใครจะเชื่อเพียงแค่นี้ก็ได้ เพราะถ้าปรารถนา
สวรรค์ ย่อมไม่อาจจะหลีกเลี่ยงจากการทำความดีไปได้เลย
“ การทำใจของตนให้เป็นสวรรค์ โดยการเป็นเทวดา
ในทางธรรม ก็มีหรืออดดับปะดังก้าวแล้ว ถึงแม้
จะไม่เชื่อสวรรค์ในโลกหน้า ก็ยอมเป็นเทวดาทั้งใน
ชาติปัจจุบันและชาติหน้าได้ ไม่ยากนัก ”

ผี หรือ ปีศาจ ในภาษาบาลี มีหลักฐานที่ควรเชื่อ
ได้ ตามทำนองของสวรรค์ประเภทที่ ๑ ดังได้กล่าวมา
แล้วว่า มีอยู่จริง ๆ แต่ในความรู้สึกของคนทั่วไป
หมายถึงไปถึงภูมเทวดา รุกขเทวดา อากาศเทวดา
ว่าเป็นผีไปด้วย ผีเป็นภูมิกิหนึ่งที่ทำนแสดงไว้เรียกว่า
อบายภูมิกิ อยู่ในประเภทของเปรตกับอสุรกาย บางที
ก็เป็นพวกเทพชั้นต่ำ ๆ ที่ไม่ค่อยเป็นมิตรกับคน หรือ
ถูกคนรังแก กลายเป็นผีในความรู้สึกของคนไปด้วย

คนทีกลัวผี เพราะ

๑. เป็นความฝังใจในอดีต อาจจะเพราะถูกหลอก
มากตอนเป็นเด็ก หรือเจอปรากฏการณ์ที่น่ากลัวเข้าใน
อดีตทั้งไกลและใกล้

๒. เพราะเขาเชื่อว่าผีมี และเป็นพวกที่น่ากลัว
ชอบหลอกคน สร้างภาพพจน์ของผีเกินความจริงไป
มาก ความกลัวก็ย่อมจะมีมาก

๓. ผีไม่เคยชินกับคน นาน ๆ จึงจะพบกัน บางคน
ไม่เคยพบตรง ๆ เลย ความไม่คุ้นเคย ความสงสัย
ความไม่ปรากฏโดยชัดเจนของผี ตลอดจนความผิดแปลก
จากคนธรรมดา ในเวลาพบกับคนของผีเป็นต้น ทำให้
คนกลัวผี

อันที่จริง ผีนั้นเป็นอมนุษย์ที่ควรแก่การเมตตาของ
คนทั่วไป ผีหลอก สมมติว่ามีก็ไม่กลัว เพราะเรื่องก็
บอกอยู่แล้วว่า “หลอก” ก็ต้องไม่จริง ถ้าจริงก็ต้อง
ไม่ใช่คำว่าหลอก แต่คนด้วยกันหลอกกันเอง น่ากลัว
กว่าผีมากนัก และมักจะเจอบ่อย ๆ กว่าผีด้วย

ผี กับ วิญญาณ ที่ต่างกันอย่างชัดเจนก็คือ ผีเป็น
รูป วิญญาณเป็นนาม ไม่มีรูปให้เห็น แต่ในปัจจุบัน
มีการเรียกปนกันอยู่ ซึ่งตามความหมายของศัพท์แล้ว
เป็นคนละอันกันเลย เพราะผีเป็นสิ่งหนึ่งที่มีวิญญาณ
แต่วิญญาณไม่จำเป็นจะต้องมีศพพวกเดียวกัน คน สัตว์
เทวดา เป็นต้นต่างก็มีวิญญาณทั้งนั้น และใครไม่เรียก
ท่านเหล่านั้นว่าผีด้วย ถ้าไม่เผลออกไปหลอกใครเข้า

๒๒. เรื่องการเล่นผีถ้วยแก้ว เป็นเรื่องที่น่าเชื่อถือ

ไหมคะ ?

— ชื่อก็บอกอยู่แล้วว่าเล่น จะเอาเป็นจริงนั้นก็
ไม่ได้ แต่ส่วนจริงคงมีอยู่บ้าง ถ้าเป็นเรื่องโกหกทั้ง
หมด คนคงเลิกสนใจไปแล้ว การจะยอมรับหรือ
ปฏิเสธต้องทดสอบเสียก่อน จะด้วยวิธีใดก็ได้ ถ้าคน
ที่เขาเล่นกันยินดีให้พิสูจน์ แต่ถ้าเขาไม่ยินยอม ไม่ควร
เข้าไปยุ่ง และตำหนิในความเชื่อของเขา เพราะ “จัด
บ้านจัดเรือนได้ความสะอาด การจัดกอกคนนอกจาก

ปากจะไม่สะอาดแล้ว บังอาจเป็นแผลขึ้นมาได้ จึง
ควรระวัง” แต่เรื่องเกี่ยวกับผีนั้น อย่าไปเล่นด้วยได้
เป็นแน่ เพราะอาจจะเกิดอันตราย ทั้งจากคนและผีได้.

๒๓. ผีมีจริงหรือไม่ ท่านเชื่อหรือเปล่าเพราะเหตุไร ?

— ปัญหาเรื่องผีหรือไม่นั้น เป็นปัญหาโลกแตก
ที่เดียวกันไม่รู้ที่สิ้นสุด แต่ทุกชาติทุกศาสนาในโลกนี้ก็
ให้ความสนใจเรื่องผีกันพอสมควร และส่วนมากก็เชื่อ
ว่าผีมี การที่เราจะวินิจฉัยว่าอะไรมีหรือไม่มี ก็ต้อง
อาศัยเครื่องเฉพาะอย่างสำหรับสิ่งนั้น เช่นเราพิสูจน์
ความมีอยู่ของเสียงรอบตัวเรา ซึ่งหูเราไม่ได้ยิน ด้วย
อาศัยวิทยุ พิสูจน์ความมีอยู่ของภาพในอากาศ ด้วย
อาศัยเครื่องรับโทรทัศน์ในปัจจุบัน แต่ถ้าเราไม่มีเครื่อง
รับวิทยุและโทรทัศน์แล้ว จะปฏิเสธว่าไม่มีเสียงและ
ภาพต่าง ๆ ก็ออกจะเป็นการขาดหลักนักวิทยาศาสตร์
ไป เพราะนักวิทยาศาสตร์หรือนักปราชญ์ทั้งหลาย จะ
ไม่ควรถูกปฏิเสธอะไรก็ตาม ที่ตนยังไม่ได้พิสูจน์ตามหลัก

วิชา คนทุกคนไม่เชื่อว่ามีผี แต่แทบทุกคนกลัวผี ซึ่ง
 ออกจะเป็นเรื่องแปลกอยู่เหมือนกัน ผีนั้นตามหลักฐาน
 ต่าง ๆ แสดงว่า เป็นพวกสัตว์โลกชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับ
 สัตว์โลกประเภทอื่น ๆ แต่เป็นพวกที่อยู่ด้วยความ
 เคียดร้อนมากกว่ามนุษย์ แต่มีบางสิ่งบางอย่างที่กว่า
 มนุษย์ เช่นผีจะไม่หลอกใครเสมอไป ฝ่ายมนุษย์บางที
 กับพ่อแม่ครูอาจารย์ของตนก็ยังหลอกได้ การไปไหน
 มาไหนของผีก็ดีกว่ามนุษย์มาก เพราะไม่ต้องหยุดตาม
 บ้ายไฟแดง เป็นจำพวกอภิสสมานกาย คือรูปร่างไม่
 ค่อยปรากฏแก่คนทั่วไป นอกจากเขาต้องการให้เห็น
 คนอาจจะเห็นผีได้ด้วยการนั่งสมาธิ จนถึงขั้นที่อาจจะ
 เห็นได้ หรือเขามาให้เห็นเพื่อขอส่วนบุญ แต่สำหรับ
 ท่านที่ได้ทิพยจักษุ คือตาทิพย์ ถ้าต้องการจะดูก็อาจเห็น
 ได้ทันที เหมือนนายแพทย์ผู้มกล้องอิเล็กทรอนิกส์
 สโคป เมื่อต้องการดูเชื้อโรคต่าง ๆ ซึ่งตาธรรมดาไม่
 อาจเห็นได้ แต่หมออาจจะเห็นได้เพราะอาศัยกล้องนี้
 ถามว่า ท่านเชื่อไหม ?

ก็เชื่ออยู่เหมือนกัน แต่ที่ถามว่าเพราะเหตุไร ก็
 อยากจะถามว่า ที่เราเชื่อว่าเชื่อโรคมีอยู่ ทั้ง ๆ ที่เรา
 ไม่เคยเห็นเชื่อโรคบางชนิด เพราะอาศัยหอมหรือ
 ตำรับตำราบอก การเชื่อความมีอยู่ของผีอาศัยเหตุ
 เดียวกัน ประกอบกับมีประสบการณ์ในด้านนี้อยู่บ้าง
 ดังกล่าวแล้ว และเห็นว่าไม่เป็นการเสียหายอะไร
 ศีเสียดอก เมื่อเบื่อกันขึ้นมา จะได้หาคุยกับผีเสียบ้าง
 คงสนุกดี.

๒๔. ผีมีจริงไหม ? ถ้าไม่มีทำไมจึงเป็นผีมาหลอก
 คนได้ ?

— นั่นนะซี เมื่อมาหลอกคนได้ ก็ต้องแสดงว่า
 ผีมี ถ้าไม่มีจะมาหลอกได้อย่างไรกัน อันที่จริงเรื่อง
 ผีหลอกนั้น เราไปคิดเอาเองว่าเขามาหลอกมากกว่า
 บางครั้งเขาอาจมาเพื่อจุดประสงค์อย่างอื่นก็ได้ เช่นที่
 เป็นญาติพี่น้องกัน อาจมาเพราะต้องการขอส่วนบุญ
 เป็นต้น

เรื่อง^{๕๕} ผุดไปก็เป็นปัญหาโลกแตก ^{๕๖}เถียงกันมา
ตั้งแต่โบราณกาล ^{๕๗}คนเชื่อก็ม ^{๕๘}คนไม่เชื่อก็ม ^{๕๙}แต่ส่วน
มากก็กลัวผีพอ ๆ กัน ^{๖๐}ทั้งสองพวก ^{๖๑}แต่พวกที่ไม่เชื่อ
บอกว่าไม่ใช้กลัวผีหลอก ^{๖๒}แต่กลัวความมืด ^{๖๓}เป็นผีหลอก
ตัวเองและคนอื่นไปด้วยในตัว

อันที่จริงคนจะเชื่อหรือไม่ก็ตาม ^{๖๔}ฝึกคนเป็นผี ^{๖๕}คน
ก็คน ^{๖๖}การเชื่อหรือไม่เชื่อไม่ได้ทำให้ฐานะของ
คนและผีเปลี่ยนไป ^{๖๗}พระพุทธศาสนาเอง ^{๖๘}ถึงแม้จะยอม
รับความมีอยู่ของผี ^{๖๙}ซึ่งท่านเรียกว่า ^{๗๐}บิศาจบ้าง ^{๗๑}อสุรกาย
บ้าง ^{๗๒}เปรตบ้าง ^{๗๓}(แต่คนไทยหมายรวมเอาภูมเทวดา
รุกขเทวดา ^{๗๔}เป็นต้นเข้าไปด้วย) ^{๗๕}ก็ตาม ^{๗๖}ท่านหาได้สอน
ให้คนกลัวผีไม่ ^{๗๗}ซ้ำยังมีคาถากันผีให้ด้วย ^{๗๘}โดยถือว่าคน
ก็อยู่ส่วนคน ^{๗๙}ผีก็อยู่ส่วนผี ^{๘๐}ไม่ควรไปก้าวก่ายคุกคาม
สวัสดิภาพของกันและกัน ^{๘๑}แต่ท่านก็สอนให้เจริญเมตตา
ในกันและกัน ^{๘๒}อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อเป็นการสร้างไมตรี
จิตในหมู่มนุษย์ ^{๘๓}ไม่ใช่เป็นงานหนักและยากอะไร
ใครๆ ก็พอทำกันได้ ^{๘๔}อย่างน้อยที่สุดก็ไม่ต้องกลัวผีหลอก

เพราะพวกมนุษย์เขามีคุณธรรมสูง ไม่ประทุษร้ายคนที่ไม่ประทุษร้ายเขา ยิ่งเราเจริญเมตตาในสัตว์ไม่มีประมาณ ความเมตตาและความรัก ก็จะบังเกิดมีต่อกันและกัน คำว่าถูกผีหลอกที่กลัวอยู่ก็จะไม่มี ทั้งจิตของคนทีประกอบด้วยเมตตา ก็จะเป็นจิตที่ผ่องใส ไม่มีเวรมีภัยกับใคร เวลาตายไปท่านบอกว่าจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์.

๒๕. คนที่ตายไปแล้วมีแต่วิญญาณใช้หรือไม่ ? และสามารถปรากฏตัวในรูปคน ให้ใครเห็นได้หรือไม่ ?

— เรื่องคำว่า “ วิญญาณ ” นี้ ภาษาวัดกับภาษาชาวบ้านไม่ค่อยลงกัน วิญญาณแท้เป็นภาษาวัดนั้น ท่านหมายเอา

๑. วิญญาณธาตุ หมายถึงธาตุรู้ ซึ่งมีอยู่ภายในใจของแต่ละคน ส่วนธาตุรู้ของใครจะมีคุณภาพสูงต่ำเป็นอย่างไร ก็แล้วแต่บารมีธรรมที่ได้อบรมกันมาในอดีตชาติ เป็นธาตุอันหนึ่งในธาตุ ๖

๒. ญาณชั้นหนึ่ง หมายถึงชั้นอื่นหนึ่งในชั้น ๕ มีหน้าที่ในการรู้อารมณ์ทางตา หู เป็นต้น ถ้ารู้ทางตา ท่านเรียกว่า จักขุญาณ จนถึงมโนญาณ พวกนี้มี ๖ ญาณด้วยกัน

๓. ญาณ คือใจที่ทำหน้าที่รู้อารมณ์วิเศษทั้งหลาย อันที่จริงเป็นลักษณะช่วงหนึ่งของญาณชั้นหนึ่งดังกล่าวแล้ว

๔. ปฏิสนธิญาณ หมายถึงญาณอันเป็นพืชประกอบด้วย กรรมเป็นเนืองนา และกิเลสตัดหาเป็นยางเหนียว รวมกันเป็น ๓ อย่างทำให้คนต้องไปเกิดในสังสารวัฏ ญาณชั้นนี้ ถ้าว่ากันในสายขบวนการลูกโซ่ หรือปฏิจสมุปบาท กิเลสก็คืออวิชชา กรรมก็คือสังขาร ญาณก็คือญาณ

เท่าที่พบมา คำว่า “ญาณ” ท่านใช้ ๔ ลักษณะดังกล่าวแล้ว และทางพระพุทธศาสนายังถืออีกว่า คนเราเมื่อจุกติ คือเมื่อดับจิต จะต้องถือปฏิสนธิในกำเนิดอันใดอันหนึ่งในทันที ส่วนจะไปเกิดที่ไหนนั้นก็ขึ้นอยู่กับ

กับกรรมของแต่ละคน เพราะ “กรรมเป็นผู้แบ่งสัตว์-
โลกให้แล้ว หรือประณีตแตกต่างกันออกไป สัตว์
ทั้งหลายจึงเป็นไปตามกรรม”

คำถามที่ว่า “คนตายไปแล้วมีแต่วิญญาณใช้หรือ
ไม่? จึงตอบได้ว่าไม่, คือจะต้องไปเกิดในภพภูมิ
อันใดอันหนึ่ง ถึงแม้บางท่านจะกล่าวว่า เป็นพวก
“สัมภเวสี” คือพวกแสวงหาที่เกิด” สัมภเวสีที่ว่าก็
เป็นกำเนิดอันหนึ่งเช่นกัน ถ้าคำว่าสัมภเวสี หมายถึง
สัตว์ที่รอคอยการปฏิสนธิอันแน่นอน ท่านหมายถึง
บุคคลสัตว์ทั่วไป จนถึงพระอนาคามีบุคคลเป็นที่สุด
เพราะคำว่า “สัมภเวสี” มีการอธิบายกัน ๒ อย่าง คือ

๑. หมายถึงเอาคน สัตว์ เทวดา เป็นต้น จนถึงพระ
อนาคามี ซึ่งท่านเหล่านั้นยังต้องเกิดออกจะน้อยหรือมาก
แล้วแต่ผลแห่งการละกิเลส ที่ตนละได้แก่ไหนเพียงไร

๒. หมายถึงเอาสัตว์ที่ตายไปแล้ว แต่ต้องไปแสวง
หา หรือรอคอยการเกิดอยู่ เช่นจะไปเกิดเป็นสัตว์ แต่
ยังไม่ถึงฤกษ์ที่สัตว์เหล่านั้นผสมพันธุ์ ปฏิสนธิวิญญาณ

ดวงนั้นก็ต้องรออยู่ จนกว่าจะได้บังจัญพร้อมมูล

แต่เมื่อกันตามหลักโดยทั่วไปแล้ว คนเราตายแล้ว หรือจะเป็นสัตว์อื่นก็ตาม จะต้องเกิดในภพใดภพหนึ่ง โดยกำเนิดทั้ง ๔ คือ

ชลาพุชะ เกิดในครรภ์ เช่นคน สัตว์บางประเภท

อัญชชะ เกิดในไข่ เช่นเบ็ด ไก่ นก เป็นต้น

สังเสทชะ เกิดในของสกปรกเช่นตัวหนอนบางชนิด

โอปปาติกะ เกิดโดยผุดขึ้น เช่นเป็นเทพ หรือสัตว์นรก เปรต อสุรกาย มาร พรหม เป็นต้น

ส่วนที่ถามว่า คนที่ตายไปแล้วจะสามารถปรากฏร่างในรูปของคนได้ใหม่นั้น ขึ้นตามหลักฐานต่าง ๆ ปรากฏว่าสามารถเป็นได้บ้างในบางกรณี และบางคน โดยการอธิษฐานรูปให้ปรากฏเหมือนกับรูปของตนก่อนจะตาย โดยจุดมุ่งหมายเท่าที่พบหลักฐาน คือ

— เพื่อขอส่วนบุญจากลูกหลาน ความห่วงใยในลูกหลานที่ตนตัดยังไม่ขาด จึงมาเพื่อเยี่ยมเยียน

— เพื่อทวงบุญคุณ ความแค้น ซึ่งมักกล่าวกันว่า

เป็นผู้หลอก แต่ถึงแม้จะปรากฏได้ ก็เป็นระยะเวลา
 อันน้อย และน่าจะต้องเป็นบุคคลที่ไปเกิดในภพต่ำ ๆ
 เพราะคนที่ไปเกิดในภพสูง ๆ นั้น ท่านกล่าวว่า วัน
 เวลาฝึกกับโลกมนุษย์มาก เมื่อเขาไปเกิดแล้ว กว่าจะ
 รอคอยแสวงหาความสุขให้เต็มที่ พอคือลูกหลานในโลก
 มนุษย์ชวนกันตายหมดแล้ว แต่ตามหลักฐานชั้นบาลี
 ท่านก็เล่าถึงคนสำคัญบางคน เช่นท่านอนาถบิณฑิก-
 เศรษฐี พระเจ้าพิมพิสาร หลังจากตายไปแล้ว ก็เคย
 มาเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ก็มาในรูปของเทวดา ตาม
 รูปร่างใหม่ของท่าน หาได้มาในรูปเดิมของท่านไม่.

๒๖. เวลาเรานอนหลับแล้วฝันนั้น เป็นเพราะเจตภูต
 ออกจากร่าง แล้วไปท่องเที่ยวจริงหรือไม่ ? และถ้าเจตภูต
 กลับมาแล้วเข้าร่างเราไม่ถูก คือจำร่างไม่ได้ แล้วไม่เข้า
 ร่างเรา แล้วเราจะตายหรือไม่ ? แล้วจะแก้ไม่ให้เจตภูต
 ออกไปเที่ยว ต้องห่มผ้าให้มิดชิดเวลานอนจริงหรือไม่ ?

— การที่คนนอนหลับแล้วฝันไปต่าง ๆ นานานั้น

ท่านบอกว่ามาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ท้องไส้ไม่ปกติ, จิตคิดถึงเรื่องต่าง ๆ ก่อนจะหลับ, เกิดจากการคลบน้ตาลของเทพ, ใจคนไปหาพระแวงก่อนจะหลับ และหลับเวลาจิตตกภวังค์ การฝันทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ท่านบอกว่าจิตตกภวังค์เป็นความฝันที่พอจะเชื่อได้ นอกนั้นเป็นเรื่องฝันจริง ๆ ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น และจะไม่เกิดขึ้นแม้ในอนาคต

ส่วนที่ว่าเจตภูตออกจากร่างนั้น ไม่ทราบว่าเจตภูตหมายถึงอะไรกัน ถ้าหมายถึงจิต ก็เคยพบท่านอธิบายไว้เหมือนกัน แต่เป็นเพียงมตคนธรรมดา ท่านบอกว่า “ในขณะที่จิตหรือเจตภูตท่องเที่ยวไปในความฝันนั้น จะมีสายโยงหรือกระแสโยงจากจิต เพราะที่ไปนั้นเป็นเพียงกระแส เหมือนกระแสไฟฟ้า และจะกลับมาสู่ร่างกายทันทีเมื่อกันตมขณ เพราะมีสายโยงอยู่ตลอดเวลา”

ท่านว่าของท่านอย่างนั้นก็คิดเหมือนกัน เพราะถ้าเราลองสังเกตดูจะพบว่าในขณะที่เราฝันนั้น ถ้าถูก

ปลุกให้ตื่นขึ้น หรือฝันว่าไปผจญภัยมา จะรู้สึกหัวใจเรา
เต้นผิดปกติ บางครั้งจะรู้สึกเหนื่อยมากจนนอนหลับอยู่
พักหนึ่งก็ตื่น

ถ้าเหตุผลที่ท่านว่ามาเป็นความจริง ปัญหาที่จะเข้า
ร่างผิด หรือจากร่างของตนไม่ได้ก็ต้องตกไป เพราะยังมี
มีสายโยงอยู่ เหมือนกับเราปล่อยสัตว์ให้วิ่งไปข้างหน้า
โดยมีเชือกผูกติดคอและเราถือปลายเชือกเอาไว้ ปัญหา
ที่สัตว์ตัวนั้นจะหายไป หรือจำเจ้าของไม่ได้ จึงไม่อาจ
ที่จะเกิดขึ้น

ข้อที่มีคนสอนให้นอนคลุมโปง เพื่อป้องกันเจตภูต
ออกจากร่างนั้น เขาหลอกเราเท่านั้นเอง การนอน
คลุมโปงไม่ดีเลย เพราะทำให้เราต้องหายใจเอาอากาศ
เสียกลับไปกลับมา เพราะการถ่ายเทของอากาศไม่สะดวก
พอ สมมติว่าหลักฐานที่ว่ามาถูกต้อง ขอให้ลองนึกดู
เถิดว่า ความคิดของคนเรานั้น มีอะไรกันบ้าง
ใครจะจับเราไปขังในห้องที่บออย่างไร เราก็คิดออกมา
ภายนอกได้ เรื่องเจตภูตออกจากร่างถ้าหากจะมี เรา

ก็ไม่อาจจะบ๊องกันด้วยการนอนคลุมโปงได้ อย่าไปเชื่อ
และทำอย่างนั้นเลย จะเอนอื่ก็อัศจรรย์เปล่า ๆ.

๒๗. โอปปาติกะ มีลักษณะอย่างไร ?

— ลักษณะของโอปปาติกะนั้น ขึ้นอยู่กับภพ ภูมิ
ของสัตว์เหล่านั้น เช่นเป็นเปรต ก็มีร่างกายพิกลพิการ
ต่าง ๆ กันตามอำนาจกรรม แม้สัตว์นรกก็ทำนองเดียวกัน
ส่วนเทพก็มีชั้น ๕ คือ มีครบทั้งรูป เวทนา
สัญญา สังขาร และวิญญาณ พรหมบางพวกก็มีชั้น
เพียง ๔ โดยไม่มีรูป บางพวกก็มีชั้นเพียงหนึ่ง ก็จะมี
รูปเพียงอย่างเดียว

ร่างกายของพวกนี้ ท่านกล่าวว่า เป็นอภิสสมานกาย
คือมีกายไม่ปรากฏ แต่หาได้หมายความว่าไม่มีกายไม่
เพียงแต่ร่างกายเขาประณีตละเอียด ไม่หยาบเหมือนกาย
มนุษย์ ซึ่งสามารถมองเห็นได้ด้วยตา กายของโอปปาติกะ
ถ้าต้องการจะให้คนเห็นด้วยตาธรรมชา ก็ต้องอธิษฐาน
ให้กายหยาบ จนอยู่ในวิสัยของตาที่จะเห็นได้ กายของ

เทพ พรหม มีความประณีตขึ้นไปตามลำดับชั้นเช่นกัน
 คนจะเห็นกายของพวกมันได้ก็โดยวิธี

๑. เขาเจตนาปรากฏกายให้เห็น เพื่อวัตถุประสงค์
 อย่างใดอย่างหนึ่ง อาจจะปรากฏให้เห็นในฝัน หรือ
 กำลังฝันอยู่

๒. เห็นด้วยอำนาจสมาธิจิต ที่แก่กล้าพอสมควร

๓. เห็นด้วยทิพยจักขุ คือตาทิพย์ อันเป็นผลโดย
 ตรงของกรรมฐานภาวนา ที่บุคคลเจริญจนบรรลุ
 อภิญญาที่เป็นโลกียะเป็นอย่างต่ำ

รูปร่างโอปปาทิกะ จึงเป็นเช่นเดียวกับภาพที่ส่งมา
 จากสถานีโทรทัศน์ ถึงแม้ภาพจะมีเต็มไปหมด แต่ถ้า
 คนไม่มีเครื่อง หรือมีแต่หมุ่นไม่ถูกช่อง ก็ไม่อาจจะ
 เห็นภาพได้ฉนั้นใด รูปทิพย์ จึงเป็นวิสัยของท่านที่ได้
 ทิพยจักขุ จะพึงเห็นได้เช่นเดียวกันฉนั้นนั้น เรื่องนี้จึง
 เป็น ปัจจตุตติ คือเรื่องที่ได้เห็นได้ รู้ได้เฉพาะท่านที่มี
 คุณสมบัติดังกล่าวแล้วเท่านั้น

แต่จะอย่างไรก็ตาม โอปปาทิกะมีแน่ เพราะท่าน
กล่าวว่า “นตฺถิ สตฺถตา โอปปาทิกา” คนที่ว่า
โอปปาติกะไม่มีจึงเป็นมิจฉาทิฎฐิ ก็มีความเห็นผิด.

พุทธภาษิต

ไม่ควรดูหมิ่นต่อบุญว่า มีประมาณน้อย จักไม่มา
ถึง แม้หม้อน้ำย่อมเต็มไต่ด้วยน้ำที่ตกลงฉันใด ผู้มี
บุญญาสั่งสมบุญแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มไต่ด้วยบุญฉัน
นั้น

สหายเป็นมิตรของคนผู้มีความต้องการเกิดขึ้น
บ่อย ๆ บุญทั้งหลายที่ตนทำเอง บุญนั้นจะเป็นมิตร
ในสัมปรายภพ

๔. ปัญหาเกี่ยวกับภิกษุณี แม่ชี

๒๘. ในปัจจุบันนี้ ถ้าสตรีปรารถนาจะบวชพระเป็นภิกษุณี จะบวชได้หรือไม่คะ และถ้าได้ต้องทำอย่างไรบ้างคะ ?

- ไม่ได้. เพราะการบวชเป็นภิกษุณี ทรงมีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ ๒ ฝ่ายเป็นผู้บวชให้ คือภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ ปัจจุบันภิกษุณีสงฆ์ไม่มีแล้ว และจะไม่มีตลอดไปในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทนี้ สงฆ์ผู้ทำหน้าที่บวชให้จึงขาดไป พระภิกษุจะบวชให้พวกเดียวก็ไม่อาจเป็นภิกษุณีที่ถูกต้องตามพระวินัย จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะช่วยได้

แต่อย่าลืมว่า การจะเป็นคนดีก็ตาม การจะบรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็นจุดสูงสุดในพระพุทธศาสนาก็ตาม หาได้จำกัดว่าต้องบวชจึงจะบรรลุได้ไม่

ใครจะอยู่ในเพศอย่างไร ถ้าปฏิบัติไปคามทางที่ทรง
สั่งสอนไว้ ก็อาจได้รับผลเสมอกันหมด

วิธีที่จะทำในปัจจุบัน ก็คือการใช้เพศที่เราเป็น
อยู่ จะเป็นหญิง ชาย พระ สามเณรก็ตาม ศึกษา
และปฏิบัติตามธรรมจนสุดความสามารถ ถึงแม้จะไม่
ได้ผลเต็มที่ตามเป้าหมาย แต่ก็เป็นการสร้างบารมีไว้
เพื่อการบรรลุเป้าหมายในอนาคตได้เร็วขึ้น

เมื่อโอกาสที่ดีมีอยู่เช่นนี้ จะไปคิดทำสิ่งที่ทำไม่ได้
ทำไมกัน ?

๒๕. บัจจุบันอนุญาตให้มีแม่ช้ได้ แต่ทำไมไม่
อนุญาตให้มีภิกษุณีได้ เพราะเหตุใดคะ ?

— แม่ช้^๕นั้น ไม่มีใครอนุญาตให้มีหรอก เป็น
ความสมัครใจของสตรีบางคน ที่ต้องการจะรักษาศีล ๘
อย่างอุบาสิกา^๕ทั้งหลายรักษาในวันพระนั่นเอง แต่สตรี
เหล่านั้นต้องการจะรักษาประจำ จึงเข้าไปอยู่ประจำ
ในวัดแห่งใดแห่งหนึ่ง ในรูปของอุบาสิการักษาศีล

ประจำ ค่อย ๆ พัฒนามาเรื่อย ๆ จนกลายรูปเป็นแม่ชีใน
ปัจจุบัน แม่ชีจึงเป็นอุบาสิกาไม่ใช่ภิกษุ เที่ยงภิกษุ
ภิกษุณี สามเณร สามเณรี นางสิกขมานา ในสมัย
ของพระพุทธเจ้า การเป็นแม่ชีจึงไม่ต้องมีใครอนุญาต
ให้โดยตรง เป็นเพียง “ระบบอุบาสิกาพัฒนา”
เหมือนอุบาสก คือชาวบ้านผู้ชายพัฒนาไปเป็นรูปของ
ชีปะขาวฉะนั้น

ส่วนภิกษุณี เป็นการบวชขึ้นตามพระพุทธานุญาต
โดยตรง มีระเบียบปฏิบัติโดยเฉพาะ ถ้าภิกษุณีสามารถ
สืบเชื้อสายมาได้เหมือนพระ การบวชเป็นภิกษุณีก็ไม่
มีปัญหา แต่เมื่อไม่อาจจะทำเช่นนั้น จะบวชอีกใน
ปัจจุบัน จึงไม่อาจจะทำได้ ให้ดูตามระเบียบวินัย
ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตบัญญัติไว้ เพราะการบวช
เป็นภิกษุณีเป็นงานใหญ่กว่าการบวชพระ ต้องประชุม
สงฆ์ ๒ ฝ่ายรับรู้ ท่านเรียกว่าบวชด้วยอุภโตสงฆ์ คือ
ภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีสงฆ์ คำว่าสงฆ์สำหรับการบวชนั้น
อย่างน้อยจะต้องมี ๕ รูปขึ้นไป ปัจจุบันจะทำเช่นนั้น

ไม่ได้ เพราะภิกษุผู้สงฆ์ที่จะบวชให้ไม่มี มีแต่ภิกษุสงฆ์ ครั้นจะเปลี่ยนแปลงวิธีการบวชเสียใหม่ก็ผิดวินัย ผู้บวชไม่อาจจะเป็นภิกษุณีโดยถูกต้องได้ ถ้าใครขึ้นบวชตัวเอง แล้วประกาศตนเป็นภิกษุณี ฟังทราบว่าเป็นภิกษุณีเถื่อน ไม่มีใครรับรอง เพราะไม่ถูกต้องตามวินัยนิยม

ครั้นจะให้อนุญาตใหม่ การทำเช่นนั้นทำไม่ได้อีก เพราะพระพุทธเจ้าองค์เดียวกันนั้น จะอนุญาตและเปลี่ยนแปลงวิธีการที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ได้ พระองค์ก็ปรินิพพานไปแล้ว โอกาสที่จะเป็นภิกษุณีจึงไม่อาจจะมีได้ แต่โอกาสที่จะเข้าถึงธรรม ลมรสแห่งธรรมนั้น เปิดกว้างเสมอสำหรับชายหญิงทุกคนทั้งกล่าวแล้ว.

๓๐. ทำไม แม้ชื่อบารุโฆหิมัจฉริยาสีดา?

— เรื่องแม่ชีจะห่มผ้าสอะไรนั้น ไม่มีข้อห้ามไว้ที่ไหน เพราะว่าแม่ชีในสมัยพุทธกาลไม่มี ส่วนแม่ชี

จะเกิดขึ้นในสมัยใดนั้น ยังหาหลักฐานที่แน่นอนไม่ได้
 แต่ น่าจะเป็นการพัฒนาจากอุบาสิกา ที่ถือศีลอุโบสถ
 แล้วนอนวัดในคืนนั้น โดยมีที่พักเป็นสัดส่วนอีกต่าง
 หากจากพระ และในฐานะที่เป็นคนมีศีล ก็นำผ้าขาว
 มาห่มก่อน ต่อมาก็กลายเป็นนุ่งด้วย นาน ๆ เข้า
 กลายเป็นนุ่งขาวห่มขาวไป แบบชีปะขาว ซึ่งพัฒนา
 มาจากอุบาสกจำศีล แม่ชีจึงจัดเป็นอุบาสิกาบริษัท ไม่
 ใช่ว่าเป็นภิกษุณีบริษัท เมื่อเป็นอุบาสิกา จึงสามารถจะ
 นุ่งห่มอย่างไรก็ได้ตามใจปรารถนา และความชอบ
 ของแต่ละคน ต่อมาพวกอุบาสิกาที่เข้าวัดจำศีลเฉพาะ
 วันพระ ได้กลายสภาพจากการนอนวัดเฉพาะคืนรักษาศีล
 ก็มาถือเพศเป็นแม่ชี โดยอยู่เป็นวัตร หรืออยู่ภายใน
 วัด อีกบริเวณหนึ่งจากพระ ส่วนการนุ่งห่มก็เป็น
 ไปตามความพอใจ เพราะไม่มีพระพุทธรูปบัญญัติไว้ แต่
 โดยมากเราจะพบว่าแม่ชีจะนุ่งขาวห่มขาว อันเป็นการ
 แสดงว่า ตนกำลังทำกาย วาจา ใจของตนให้บริสุทธิ์
 เหมือนผ้าขาว นานเข้าบางคนนุ่งเหลือง หรือสีอย่าง

อื่นเช่นสีน้ำตาล เป็นต้น ซึ่งมีอยู่เป็นส่วนน้อย ส่วน
ใครจะนั่งห่มอย่างไร ไม่ผิดอะไรทั้งนั้น ขอเพียงแต่
อย่าไปใช้สีเดียวกับพระ และนั่งห่มอย่างพระก็แล้วกัน.

๓๑. แม่ชีถูกผู้ชายได้หรือไม่คะ ?

— ได้ เพราะแม่ชีเป็นอุบาสิกาพวกหนึ่ง คีล
ของอุบาสิกาเป็น อากาเรียวินัย วินัยของคนครอง
เรือน พระ สามเณร ที่ถูกผู้หญิงคือเพศตรงกันข้าม
กับตนไม่ได้ เพราะคีลท่านเป็น อนากาเรียวินัย
วินัยของนักบวช อันที่จริงคีลของแม่ชีกับของสามเณร
ข้อที่ ๓ ว่า “**อพรหมจรีธา เวรมณี เหมือนกัน**
แต่แม่ชีต่อไปอีกหน่อยว่า **ดิฎขาปที สมาทิยามิ**”
แปลว่า ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบทงดเว้นจากการประ-
พฤติในสิ่งที่ขัดต่อชีวิตพรหมจรรย์ สามเณรถูกเพศ
ตรงกันข้ามไม่ได้ แต่แม่ชีถูกได้ เพราะเป็นคีลคนละ
ประเภทกัน

- ในฐานะที่แม่ชีเป็นอุบาสิกาที่พัฒนา ถ้า
 ปรารถนาจะถูกผู้ชาย ควรจะเป็นลูก หลานเล็ก ๆ หรือ
 เด็กผู้ชาย ถ้าจะไปถูกผู้ชายโต ๆ น่าจะไม่เหมาะสม
 นัก เพราะไม่รู้จะถูกทำไม ถ้าอยากจะถูก ก็ไม่รู้ว่า
 จะบวชชีทำไมเหมือนกัน การละเว้นไม่ถูกผู้ชายที่อาจ
 จะเป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์ จึงเป็นความดีสำหรับ
 แม่ชี ซึ่งน่าจะทั่วไปแก่กุลสตรีทั้งหลายด้วย.

“บุคคลพึงรู้อย่างกายว่าเป็นเหมือนหม้อ พึง
 กนจิตตนให้เหมือนเมื่อง พึงรบบมารด้วยอาวุธคือปัญญา
 พึงรักษาธรรมทชณะแล้ว แต่อย่าเป็นผู้ติดอยู่”

๕. ปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์

๓๒. ชาวฝรั่งที่บวชอยู่ในศาสนาพุทธนั้น ซึ่งเดิมนับถือคริสต์ จะต้องเปลี่ยนจากการนับถือศาสนาหรือเปล่า ?

— อันที่จริงคำถามนี้ไม่น่าจะเป็นปัญหาหรอก เพราะการที่คนในศาสนาหนึ่ง เข้าไปบวชในศาสนาหนึ่ง ในสายตาของสามัญชนย่อมทราบว่าเขาได้เปลี่ยนจากศาสนาเดิมแล้ว แม้ฝรั่งที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ก็อยู่ในทำนองเดียวกัน ในเมื่อมีปัญหาขึ้นมา จึงปรารถนาที่จะให้ข้อสังเกตไว้ คือ

พระพุทธศาสนานั้น มีลักษณะที่แปลกอยู่ประการหนึ่ง คือ ไม่กระหายอยากให้ใคร ๆ มานับถือ พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีหน้าที่เพียงกล่าวความจริงอันเป็นประโยชน์ และเป็นความดีที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้มา และพระสาวกได้รู้ตาม หรือ

อย่างน้อยก็ได้ศึกษามา ส่วนใครจะเชื่อหรือไม่ั้น ทุกคนมีอิสระในการคิดและตัดสินใจเอาเอง

เพราะเหตุนี้เอง เราจะพบว่าเมื่อคนในศาสนาอื่นที่เป็นคนใหญ่โต มีชื่อเสียงมาก จะเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นอุบาสกอุบาสิกา พระพุทธเจ้ามักจะทรงรับสั่งให้เขาคิดเสียให้ดีกว่าก่อนที่จะทำลงไป เพราะเขาอาจจะคิดผิดก็ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาไม่กระหายที่จะได้ศาสนิกเมื่อใครรักที่จะนับถือพระพุทธศาสนา ก็ต้องนับถือด้วยศรัทธาและปัญญาของตนเอง

ยิ่งในกรณีของนักบวชในศาสนาอื่น กลับใจมานับถือพระพุทธศาสนาด้วยแล้ว ก่อนที่จะรับให้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา จะต้องมีการทดสอบความศรัทธาของเขาเสียก่อน โดยการให้อยู่ “ติตฺถิยปริวาส” คือการทดสอบนักบวชนอกพระพุทธศาสนา เพื่อให้มั่นใจว่า ที่เขาเข้ามาบวชนี้ มาบวชด้วยศรัทธาจริง ๆ ไม่ใช่มาเพื่อชโยมธรรมะ หรือเป็นหนอนบ่อนไส้ เข้า

มาบวชแล้วประพฤตินั้นเหลวไหล ให้เป็นที่เสื่อมเสีย
แก่พระพุทธศาสนา การทดสอบนี้จะใช้เวลาจนถึง
๔ เดือนเป็นอย่างน้อย เมื่อแน่ใจว่าเขาเข้ามาด้วยเจตนา
ที่จริง และเวลาก็ผ่านพ้น ๔ เดือนไปแล้ว ทางคณะ
สงฆ์จึงจะยอมให้บวช

อันที่จริง เรื่องนี้เคยมีเหมือนกัน ที่คนเข้ามาบวช
แล้วเล่าเรียนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจนแตกฉาน
แล้วสึกกลับไปนับถือศาสนาเดิมของตน พร้อมกับนำ
หลักธรรมเหล่านั้นไปประยุกต์กับศาสนาเดิมของตน

หลักนี้ ทางคณะสงฆ์ยังนำมาใช้ในการรับฝรั่งเข้า
มาบวชเหมือนกัน ถึงแม้เขาจะไม่เป็นนักบวชมาก่อน
แต่การรับเข้าบวชนั้นหาได้ควรรีบไม่ ต้องให้เขาพัก
อยู่ก่อน เพื่อตรวจดูความประพฤติและศรัทธา ถ้าเกิด
ความมั่นใจว่าเขามาก็กับบวชให้ ถ้าเห็นว่าเขายังไม่มั่น
คงพอ ก็ต้องอาศัยการอบรมสั่งสอนไปก่อนจนกว่าจะ
มั่นใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ปัญหาจึงได้คำตอบดังที่กล่าวแล้ว คือโดยทั่วไป

เขาต้องเปลี่ยนศาสนาแน่ แต่ถ้าเขาสึกไปอยู่ในภาวะ
 แวดล้อมอีกอย่างหนึ่ง ถ้าจิตใจเขาไม่มั่นคงจริง ๆ อาจ
 จะกลับไปนับถือศาสนาเดิมอีกก็ได้.

๓๓. *อันพระปลอมแปลงชาติศาสนา*

*มุ่งเข้ามาอาศัยหลบภัยอยู่
 ด้วยทำผิดคิดร้ายหลายประตู
 ช้อนกายคู่ใจจริงใจร้ายหรือดี.*

— *อันพระปลอมย่อมไม่ได้อยู่ที่ปลอม*

ใครจะยอมรับเป็นพระก็หาไม่

ยังเป็นเคนทำผิดและคิดร้าย

หวังช้อนกายในวัดขัดด้วยธรรม

ผิดวินัยใจเป็นมารหวังผลาญศาสนา

ทำลายชาติอารยะอย่างมหันต์

ไซ้ใจจริงยิ่งชั่วร้ายหมายสำคัญ

ใครพบมันควรแจ้งแหล่งที่มา

ช่วยบารบปราบปรามเสี้ยนหนามเสีย

ค^๕ จ^๕ ท^๖ ง^๖ เ^๖ ย^๖ ร^๖ ก^๖ ข^๖ า^๖ เ^๖ ช^๖ ร^๖ อ^๖ น^๖ เล^๖ ข^๖
อ^๕ น^๕ ชา^๕ ว^๕ พุ^๕ ท^๕ ท^๕ ง^๕ ป^๕ ระ^๕ ส^๕ ก^๕ และ^๕ ส^๕ ก^๕
ช^๖ ว^๖ ร^๖ ก^๖ ข^๖ า^๖ พุ^๖ ท^๖ ธ^๖ ร^๖ ร^๖ ม^๖ ก^๖ า^๖ จ^๖ ค^๖ ม^๖ า^๖
เพ^๖ อ^๖ พ^๖ ระ^๖ พุ^๖ ท^๖ ศ^๖ า^๖ ส^๖ น^๖ า^๖ จ^๖ จะ^๖ พิ^๖ ส^๖ ก^๖ ธิ^๖
ท^๖ า^๖ ม^๖ พ^๖ ระ^๖ พุ^๖ ท^๖ ธ^๖ อ^๖ ง^๖ ก^๖ ั^๖ ท^๖ ร^๖ ง^๖ บ^๖ ร^๖ ร^๖ ห^๖ า^๖
หา^๖ ก^๖ ป^๖ ล^๖ อ^๖ ย^๖ ใ^๖ ห^๖ เ^๖ น^๖ ใ^๖ ซ^๖ ำ^๖ จ^๖ ะ^๖ เส^๖ ย^๖ ก^๖ า^๖
ເ^๖ มี^๖ อ^๖ น^๖ ใ^๖ ห^๖ ำ^๖ ม^๖ ำ^๖ ร^๖ ค^๖ ร^๖ อ^๖ บ^๖ ก^๖ ร^๖ อ^๖ ง^๖ เ^๖ ร^๖ ำ^๖ ห^๖ ม^๖ อ^๖ ง^๖ เ^๖ ย^๖.

๓๔. *พระสงฆ์ที่อยู่กับบ้าน ไม่อยู่วัด ไม่ออกบิณฑบาต ผิดวินัยหรือไม่ ?*

— บัญญัติ^{๕๗} เป็นเรื่องที่จะแบ่งแยกตอบ เพราะเป็นคำถามที่จะออกจะคลุมไปทั้งหมด การที่พระอยู่กับบ้าน ไม่อยู่วัด และไม่บิณฑบาต ถ้าเป็นบุคคลคนเดียวกัน และอยู่ในเมืองไทย หรือเมืองที่มีวัด เราอาจจะแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. พระผู้นั้นเป็นพระสบายไม่ใช่พระอาพาธ อยู่ในบ้านเป็นประจำ และบ้านนั้นมีผู้หญิงผู้ชายอยู่ร่วม

กัน ถ้าอย่างนั้นก็มิโทษทางพระวินัย

๒. เป็นพระอาพาธ ญาติพี่น้องนำไปรักษาที่บ้าน โดยจัดให้อยู่ยกหลังหนึ่งต่างหาก ไม่มีสตรีนอนร่วมในบ้านหลังนั้น อย่างนี้ก็มิเป็นการเสียหายอะไร เพราะเมื่อหายป่วยแล้ว ท่านก็กลับวัดของท่านเอง

ถ้าหากว่า เป็นพระที่อยู่ในต่างประเทศ ซึ่งไม่มีวัด เช่น พระไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ ได้รวมกันอยู่ใน ล็อดจ์ หรือ เฮาส์ เป็นเอกเทศจากชาวบ้าน โดยเฉพาะสตรี การอยู่ในสถานที่เช่นนั้น ย่อมไม่อาจบิณฑบาตได้ เพราะไม่มีคนตักบาตร และทุกท่านอยู่อย่างมีสมณสัญญา หมายรวมถึงพระไปเป็นพระธรรมทูตในต่างประเทศด้วย การอยู่เช่นนั้นก็ไม่เสียหายอะไร และไม่ผิดวินัยด้วย

ถ้าในกรณีที่พระอยู่บ้านกับไม่บิณฑบาตเป็นคนละคนกัน ก็กับการไม่บิณฑบาต ในเมื่อมีคนเป็นพุทธศาสนิกอาศัยอยู่ ทั้งพร้อมที่จะตักบาตรด้วย พระที่ไม่บิณฑบาต จึงเป็นการละเลยหน้าที่ของตน ผิดวินัย

เช่นกัน

หากว่าพระนั้น อยู่บ้านอย่างชาวบ้าน และทำกิจทุกอย่าง ๆ ของชาวบ้าน ก็ไม่ถือว่าเป็นพระ ซึ่งถ้ามีจริง น่าจะเป็นพวกปลอมบวช เพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันมีมากอยู่เหมือนกัน อันเป็นหน้าที่ของชาวพุทธจะต้องช่วยกันสอดส่องดูแล เมื่อเห็นบุคคลในรูปของพระอยู่ในลักษณะดังกล่าว ชอบที่จะช่วยเหลือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทราบ หรือทางคณะสงฆ์ทราบ เพื่อจัดการตามควรแก่กรณี.

๓๕. มีพระอยู่วัดหนึ่ง ในตอนกลางคืนจะแต่งตัวธรรมดาไปเที่ยว และกลับมาในตอนราว ๆ ๕.๓๐ น. ในตอนกลางคืนทำตัวเป็นพระเช่นนั้น ถือว่าผิดหรือไม่ ? เพราะเคยเห็นในขณะที่มาโรงเรียน.

.. ในคำถามนี้ น่าจะถามว่า มีพระองค์หนึ่ง มากกว่าจะถามว่ามีพระอยู่วัดหนึ่ง ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่จะทำเช่นนั้น ยกเว้นกรณีพิเศษ เรื่องอย่างนี้เคยได้ยินแต่คนพูด ๆ

กัน แต่พอถามต้องการหลักฐานและบุคคลเข้า ก็บอก
 ว่าโดยนมาอีกต่อหนึ่ง เป็นอันว่ามีหลักฐานเลื่อนลอย
 อยู่ ถ้าเป็นจริงเช่นหนักทองผดวนัยแน่ ถ้าทางคณะ
 สงฆ์ทราบว่าเป็นเรื่องจริง ก็ต้องขับออกจากวัดโดยให้
 สึกไป พระนินแม่แต่แต่งตัวเป็นฆราวาสก็ผิดแล้ว ยิ่ง
 แต่งตัวไปเที่ยวตอนกลางคืนด้วยแล้ว ย่อมยากที่จะ
 ทราบได้ว่าไปทำความชั่วความผิดอะไรมาบ้าง ถือว่า
 เป็นคนบ่อนทำลายพระศาสนา อันพุทธศาสนิกชนผู้
 เห็นจะต้องช่วยกันเป็นหูเป็นตา ในเมื่อไม่อาจจะจัดการ
 ได้ ก็ชอบที่จะบอกแก่เจ้าหน้าที่ หรือท่านเจ้าอาวาส
 ของวัดนั้นให้ทราบ เพื่อท่านจะได้จัดการไปตามควร
 แก่เหตุ นี้ว่าถึงสมมติว่าคำถามนี้เป็นเรื่องจริง

แต่ถ้าเราลองวินิจฉัยคำถามดู จะพบว่ามีความ
 บกพร่องอยู่มาก เช่น

— การกลับมามากอน ๕.๓๐ น. ก็เริ่มสว่างแล้ว พระ
 เณรและชาวบ้านยอมตนกันเป็นส่วนมาก พฤติการณ์
 เช่นนี้ไม่น่าจะรอดตาชาวบ้าน และพระเณรอื่นไปได้

แม่เจ้าอวาสก็หน้าจะรู้ และควรจะจัดการไปนานแล้ว

— การทำตัวเป็นพระในตอนกลางวัน สำหรับคนที่
เป็นเช่นนั้น ย่อมได้รับการรังเกียจจากพระเณรและ
ชาวบ้านเป็นอย่างมาก จนถึงใครไม่ยากคบหาสมาคม
ด้วย

— นักเรียนบอกว่าเคยเห็นในขณะที่มาโรงเรียน
แสดงว่านักเรียนจะต้องออกจากบ้านก่อนเวลานั้น ซึ่ง
หมายความว่านักเรียนจะต้องกินเวลา ๓.๓๐ น. จึง
เตรียมตัวและบริโภคอาหาร และมาโรงเรียนในเวลา
นั้นได้ ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ในเมื่อโรงเรียนเข้าเรียน
เวลา ๘.๐๐ น. นักเรียนจะต้องใช้เวลาถึง ๒ ชั่วโมง
กว่าสำหรับเดินทางไปโรงเรียน และเห็นการกระทำอัน
นั้น การตอบจึงตอบเพียงสมมติว่าเป็นจริงเท่านั้น.

๓๖. ทำไมพระภิกษุบางองค์จึงสูบบุหรี่ และทาน
เหล้าได้คะ ไม่ผิดกฎหรือคะ ?

พระสูบบุหรี่ไม่มีวินัยสำหรับปรับท่าน ๕ ทงจะสง-

เคราะห์เข้าในข้อสุรา เมรัย เช่นยาฝิ่น เฮโรอีน กัญชา
โทษของบุทรกไม่ถึงนั้น แต่เป็นเรื่องที่พระผู้สวจะตอง
ดูถึงสถานที่ เวลา บริษัถ คือกลุ่มคน ว่าที่ใดควรสูบ
หรือไม่ควร สรุปรว่าพระจะสูบกั้ได้ แต่ควรมีสบัต
ผู้ช่นสูง ในการสูบแต่ละครั้ง

สุรานัน ผิดวินัยโดยตรง บัจจุบันพระรูปใดคีม
สุรา ท่านให้สีกเสียเลย เพราะถือว่าเป็นผู้ทำลายหมู่
คณะอย่างรุนแรง แต่จะมีจริงตามปัญหาหรือเปล้ากั้ไม่
ทราบ ถ้าใครพบเห็นพฤติกรรมเช่นนี้ น่าจะช่วยเหลือ
พระศาสนา ด้วยการบอกให้พระผู้ใหญ่ทราบ เพื่อท่าน
จะได้จัดการตามควรแก่กรณีต่อไป.

๓๗. ทำไมพระองค์หนึ่ง ๆ มีผ้าองคั้หลายผืนใน
บัจจุบัน แต่มีพระองค์หนึ่งไม่ยอมเปลี่ยนผ้า จนกว่าผ้า
จะขาดหรือเป้อย เพราะเหตุอะไร ?

— ผ้าของพระนั้นท่านแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ
ไตรจีวร กับ อติเรกจีวร ไตรจีวรนั้นแต่ละรูปจะมีเพียง

๓ ผืน คือ สบง ผ้านุ่ง จีวร ผ้าห่ม สังฆาฏิ ผ้าสำหรับซ้อนห่มเวลาหนาว แต่เมืองไทยใช้ผ้าคืบมา ส่วนอดีตเรกจีวร ซึ่งแปลว่าจีวรเหลือเฟือ หรือผ้าที่นอกจากไตรจีวร ท่านถือเป็นอดีตเรกจีวร โกรจะมีสักกี่ผืนก็ได้ ท่านไม่ห้าม เมื่อไม่ห้ามก็ไม่ผิดวินัยแต่ประการใด แม้ในสมัยพุทธกาล คือเวลาที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ก็เป็นเช่นนั้น ไม่ใช่เฉพาะปัจจุบัน

ส่วนท่านที่มีเพียง ๓ ผืน จะไม่ยอมเปลี่ยนชุดใหม่ จนกว่าชุดเก่าจะขาดหรือเปื่อยนั้น เพราะท่านสมาทานธุดงค์ อันเป็นหลักปฏิบัติเพื่อชดเชยกิเลสประการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ แต่ไม่บังคับให้พระทุกองค์ต้องปฏิบัติ โกรจะทำก็ได้ตามอัธยาศัย ธุดงค์ของท่านที่กล่าวนั้น ท่านเรียกว่า เตจิวริกังคะ โดยผู้สมาทานจะต้องมีผ้าเพียง ๓ ผืนเท่านั้น เว้นไว้ในฤดูฝน ท่านให้มีผ้าอาบน้ำฝนอีกผืนหนึ่งได้ ท่านจะไม่เปลี่ยนผ้าจนกว่าผืนใดผืนหนึ่งจะขาดไป แล้วก็เปลี่ยนเฉพาะผืนที่ขาดเท่านั้น

— ธุดงค์ทั้งหมด ๑๓ ข้อ ข้อที่กล่าวนี้เป็นข้อแรก
 ที่พระพุทธเจ้าเพียงแต่สอนไว้ แต่ไม่สั่งบังคับให้ท่าน
 เป็นการแสดงถึงพระปัญญาอันยอดเยี่ยมของพระองค์
 เพราะคนเราจะไปพระคณน ไม่จำเป็นต้องเป็น
 พระธุดงค์ และพระธุดงค์เล็กไม่จำเป็นต้องเป็น
 พระค

ความเป็นผู้บริสุทธิ์ มีใจสะอาด มีบาปกรรม
 สงบพอสมควร จนถึงสงบอย่างแท้จริง และมีจิตใจสว่าง
 ตามแนวธรรม จนถึงกับเกิดปัญญาญาณ คือความรู้เห็น
 สภาพต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ละกิเลสที่เป็นเหตุ หลง
 รักหลงขงกันต่างหากได้ ทำให้พระเป็นพระค

จะอย่างไรก็ตาม การที่พระท่านสมาทานธุดงค์ ด้วย
 จิตที่บริสุทธิ์ ไม่ใช่สมาทานด้วยเห็นว่าพระธุดงค์
 มีคนเคารพนับถือเป็นพิเศษ แล้วใช้ความเป็นพระ
 ธุดงค์ของตน แสวงหาลาภ ด้วยการให้เข้าพระ ขาย
 ผ้าประเจียด พิสมอนเป็นต้น ย่อมได้ชื่อว่าทำตนให้
 ห่างไกลจากอารมณ์ทางโลก ตัดความกังวลห่วงใยใน

เรื่องสิ่งของต่าง ๆ ลงไปได้บ้างพอสมควร ชื่อว่าได้นำเพณฺฑธรรมเป็นเครื่องชดเชลาภิเลสประการหนึ่ง จึงควรแก่การสรรเสริญอยู่น้อยไม่.

๓๘. พระภิกษุที่สูบบุหรี่ และใส่รองเท้าหนังว่าต้องอาบัติหรือเปล่า ? ถ้านับว่าใช่ ทำไมจึงมีเป็นส่วนมาก ?

— การสูบบุหรี่ของพระนั้น ไม่อาจจะถือได้ว่าเป็นอาบัติ เพราะ

ก. ในสมัยพุทธกาล คงจะไม่มี การสูบบุหรี่กัน หรือหากจะมีแต่ไม่มีบัญญัติห้ามไว้ในพระวินัย แต่น่าจะไม่มีมากกว่า เพราะในสังคมอินเดียปัจจุบัน ก็มี การสูบบุหรี่กันน้อยมาก

ข. ในกรณีที่ไม่ได้ทรงห้ามไว้ เพราะของนั้นไม่มี หรือไม่ทรงอนุญาตไว้ เพราะของนั้นไม่มีในสมัยนั้น พระพุทธองค์ทรงให้หลักสำหรับตัดสินไว้ เรียกว่า “มหาปเทศ ๔” หรือหลักสำหรับอ้าง ๔ ประการ คือ :—

๑. สิ่งใดไม่ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากับสิ่งที่ทรงอนุญาตไว้ ไม่ตรงกับสิ่งที่ทรงห้ามไว้ สิ่งนั้นใช้ได้ เช่น พวกน้ำดื่มต่าง ๆ นั้นก็ไม่มี แต่เข้ากับสิ่งที่ทรงอนุญาตเอาไว้ พระจึงฉันได้

๒. สิ่งใดไม่ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ทรงอนุญาต สิ่งนั้นถือว่าไม่สมควร เช่น ผื่น เหยโรอื่น กัญชา สมัยนั้นไม่มี แต่สงเคราะห์เข้าประเภทสุราเมรัย พระจึงสูบผื่น เป็นต้น ไม่ได้

๓. สิ่งใดที่ไม่ทรงอนุญาตไว้ว่าใช้ได้ แต่เข้ากับสิ่งที่ทรงอนุญาตเอาไว้ได้ ไม่ตรงกับสิ่งที่ทรงห้ามไว้ สิ่งนั้นถือว่าควรแก่พระ เช่น น้ำตาลทราย สงเคราะห์เข้ากันได้กับน้ำอ้อย พระจึงฉันได้

๔. สิ่งใดไม่ทรงอนุญาตไว้ แต่ไปเข้ากันได้กับสิ่งที่ทรงห้าม ขัดกับสิ่งที่ทรงอนุญาต สิ่งนั้นถือว่าพระใช้หรือทำไม่ได้ เช่น พระจะเรียนวิชาเพื่อเป็นแพทย์ สมัยใหม่ ทัง ๆ ก็ยังเป็นพระไม่ได้

บุหรณ์ เราจะเห็นว่าในเมื่อสมัยนั้นไม่มี ถึงมีก็ไม่ได้ห้ามไว้ เราไม่อาจจะเทียบกับสุราเมรัยได้ เพราะอันตรายจากบุหรณ์ กับสุราเมรัยห่างไกลกัน ส่วนฝิ่นมีความแรงกว่าจึงเทียบกันได้ ในการจะสงเคราะห์เข้าหากันนั้น อย่างน้อยที่สุดสิ่งนั้นจะต้องอยู่ในขนาดที่ใกล้เคียงกัน หรือใหญ่กว่า

เมื่อไม่มีโทษดังกล่าวแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของพระที่จะต้องสำรวจระวัง นึกถึงสถานที่ กาล บริษัทหรือกลุ่มชนที่เหมาะสม จึงจะสูบบุหรณ์ไม่ให้ประเจิดประเจ้อจนเกินไป เช่น เค็นสูบบุหรณ์ไม่ว่าจะเป็นในวัดหรือนอกวัด เป็นกิริยาที่ไม่เหมาะสม สรุปรว่าถึงจะสูบกั้ควรมีสมาบัติผู้ศรัทธาสูงไว้ ก็จะไม่เสียหายอะไร

ถ้าจะว่ามีมากเห็นจะไม่จริง เพราะตามที่สังเกตมาปริมาณพระที่สูบบุหรณ์จนติดคนนั้นมีจำนวนน้อย บางรูปก็สูบเพื่อรักษาศรัทธาชาวบ้าน เขาถวายมาก็สูบให้เขาสักมวนหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้ติดอะไรอย่างจริง ๆ จัง ๆ มากนัก เมื่อไม่มีก็ไม่สูบได้ และไม่เคืองตร้อนอะไร

ส่วนรองเท่านั้น อันที่จริงเป็นบริวาร คือ เครื่องใช้
 ที่ทรงมีพระพุทธานุญาตให้พระมีไว้ใช้ในคราวอาพาธ
 อยู่ภายในวัด หรือเดินทางไกล เคนป่า เป็นต้น แต่
 มีข้อแม้ว่าอย่าสวมรองเท้าเข้าบ้าน อันนี้ไม่ทราบพระ-
 พุทธประสงค์ในการห้ามเหมือนกัน แต่ลองเดินดูใน
 เมืองพาราณสี พบว่าคนแก่และนักบวชฮินดู มักจะ
 ไม่ค่อยสวมรองเท้ากัน การที่พระไปสวมเข้าอาจจะ
 แสดงถึงความหรุหราบุ่มเพื่อยเกินฐานะไปกระมัง ? จึง
 ได้ทรงห้ามเอาไว้

แต่ในการสวมรองเท้าเข้าบ้านนั้น หาได้ทรงห้าม
 โดยเด็ดขาดไม่ สำหรับพระที่เท้าบาดเจ็บ เช่น เป็น
 แผลที่เท้า ก็ทรงอนุญาตให้สวมรองเท้าเข้าบ้านได้
 ส่วนการเดินไปในหนทางนอกจากบ้าน ตลอดถึงการ
 เดินไปในป่า หาได้ทรงห้ามไว้ไม่

ส่วนที่ว่า ทำไมจึงมีเป็นอันมากนั้น การสุบบุหรื
 มีไม่มากนักถึงเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้ว ส่วนการสวม
 รองเท้าว่ากันตามความเป็นจริงมีโทษเพียงเล็กน้อยเท่า-

๕ นั้น แต่พระส่วนมากท่านยังถือปฏิบัติอยู่ ที่เห็นมาก หรือสวมเป็นส่วนมากนั้น เป็นเพราะการเข้าใจความหมายของคำว่า “บ้าน” ผิดกัน บางท่านถือว่านอกจากวัดและป่า ทุ่งนาแล้วก็เป็นบ้าน แต่บางท่านถือว่าบ้านก็ต้องหมายถึงบริเวณบ้านของราษฎร ส่วนถนนสาธารณะนั้นไม่ใช่บ้านจึงสวมได้

๖ หนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า เรื่องการห้ามสวมรองเท้าหน้าจะเป็นการขัดข้องในทางปฏิบัติอยู่ เพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่เหมือนกับสมัยพุทธกาล ปัจจุบันโดยเฉพาะในเมืองที่มีคนอยู่หนาแน่นในฤดูร้อนอากาศร้อนมาก ถ้าจะปล่อยให้พระเดินไปตามถนนด้วยเท้าเปล่า เราจะเห็นว่า เป็นอาการที่ไม่หน้าคุณัก เพราะท่านไม่สามารถเหยียบพื้นได้เต็มที่ ก็ต้องเดินกระโดดกระเดกไปคูไม่สวยงาม แต่บางวัดบางคณะก็ยังถือปฏิบัติอยู่ด้วยความอดทน อันที่จริงในกรณีเช่นนี้ น่าจะถือว่าเป็นอาพาธที่เจ็บเท้าได้เหมือนกัน พระที่เดินสวมรองเท้าหน้าร้อน กับพระที่ไม่สวมรอง-

เท่า เดินไปบนถนนเราจะเห็นความแตกต่างของอิริยา-
 บถ จะเห็นว่าท่านที่สวมรองเท้าจะเดินด้วยอิริยาบถที่
 ปกติมากกว่า จึงไม่น่าจะถือเป็นเรื่องใหญ่ จนเป็นเหตุ
 คุกหมิ่น หรือตำหนิซึ่งกันและกัน เพียงเพราะเหตุสวม
 หรือไม่สวมรองเท้า ในเมื่อรองเท้าเป็นบริวารอย่าง
 หนึ่งที่มีพระพุทธานุญาตให้พระมีไว้ใช้

อีกประการหนึ่ง ในบ้านเมืองดังกล่าวนี้ ย่อมมี
 เศษแก้ว เศษกระเบื้อง เป็นต้น ings อยู่ตามถนนตลอด
 ดงพนถนนที่สกปรก อันเป็นสื่อที่จะให้เกิดอันตรายแก่
 ผาเท้าได้ทงนั้น เรื่องพระสวมรองเท้าเข้าบ้านบางพวก
 จึงเป็นเรื่องที่ชาวพุทธน่าจะมองด้วยสายตาที่เห็นใจ
 และให้อภัย ประการหนึ่ง.

๓๕. ทำไมจึงห้ามผู้หญิงถูกพระคะ ?

— ใครบอกว่าห้ามละ ? มีแต่ห้ามพระจับผู้หญิง
 เท่านั้น เพราะเป็นวินัยของพระ แต่ที่คุคล้ายกับจะ
 ห้ามผู้หญิงด้วย เป็นเพราะผู้หญิงทราบว่าพระถูกผู้หญิง

ไม่ได้ต้องอาบัติ ผู้หญิงก็สั่งสอนกันในหมู่ผู้หญิง เพื่อไม่ให้ถูกพระไปท้วง เพราะจะเป็นสาเหตุให้พระมีโทษต้องเคืองตร้อน คนที่เป็นสาเหตุให้คนอื่นเคืองตร้อนชื่อว่าทำบาป จึงนิยมถือปฏิบัติกัน ที่พระพุทธเจ้าห้ามจริงๆ เป็นการห้ามพระโดยตรง ใครจะมีอำนาจไปห้ามผู้หญิงไม่ให้ทำเช่นนั้นได้ ในเมื่อผู้หญิงมีทั้งชาวพุทธและไม่ใช่ว่าพุทธ.

๔๐. เมื่อผ้อยู่ในบ้าน เมื่อพระไปได้ผี พระจะบาปหรือไม่ ?

— สิทธิในความเป็นเจ้าของบ้านตามกฎหมายนั้น เป็นของคน ถ้าฝักกอกวนมากนัก เจ้าของบ้านมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะไล่ไม่ให้อยู่ได้ เมื่อไม่สามารถจะไล่เอง จะมานิมนต์พระให้ไปช่วยไล่ ก็อาจทำได้ เพราะเป็นสิทธิของเขา

แต่สำหรับผู้ไล่คือพระนั้น จะบาปหรือไม่บาปต้องมองกันในแง่ของเจตนา และวิธีการกระทำ คือ ถ้ากระทำ

รุนแรง เช่น จับผีเสื้อหม้อลงยันต์ ถ่วงน้ำ อย่างที่เล่า
กันในเรื่องแม่นาคพระโขนง ก็เป็นบาป เพราะผีก็เป็น
สัตว์โลกประเภทหนึ่ง อันพระไม่ฟังฆ่าและเบียดเบียน

ถ้าท่านทำเพียงชี้แจงให้ผีทราบผิดชอบชั่วดี ไม่ทำ
อะไรรุนแรงลงไป แล้วหาที่อยู่ใหม่ให้ เช่น ให้ไปอยู่
เสียที่วัดกับท่าน เป็นการช่วยทั้งชาวบ้านและผี ไม่ให้
เคียดรอนควยกันทั้งสองฝ่าย ก็ไม่เป็นบาปอะไร อัน
ที่จริงผีที่ถูกไล่นั้นส่วนมากจะเป็นผีอันตรายอยู่บ้าง ไม่
อย่างนั้นเจ้าบ้านเขาไม่ไล่อะไร การนำผีอันตรายให้
ไปอยู่ใกล้พระ อาจจะทำให้กลายเป็นผีสุภาพบุรุษขึ้น
มากก็ได้ จึงออกจะเป็นผลดีหลายทางอยู่ ทั้งเจตนาของ
พระที่ทำลงไป ก็เพื่อเกื้อกูลแก่คนและผี บาปจะมีมา
แต่ไหน ?

๔๑. การห่มผ้าของพระธรรมยุต กับ พระมหานิกาย
แตกต่างกันอย่างไร ? จะสังเกตง่าย ๆ ได้อย่างไรคะ ?

— จะรู้เอาไปทำไมกันเล่า ? ไม่เห็นจำเป็นจะต้อง

รู้เลย ถ้าต้องการจะทราบไปเพื่อเลือกนับถือนิกายใด นิกายหนึ่ง ก็เป็นความคิดไม่ถูกต้อง เพราะการห่มผ้า ไม่ใช่มาตรฐานสำหรับวัดความเป็นพระคัมภีร์หรือไม่คัมภีร์ แม้ นิกายก็เช่นเดียวกัน ความเป็นพระนั้นเรารู้จักกันด้วย

- สุปฏิปันณะ ปฏิบัติ อย่างน้อยก็ต้องดีกว่าชาวบ้าน

- อสุปฏิปันณะ ปฏิบัติตรงตามพระธรรมวินัย

- ญาญปฏิปันณะ ปฏิบัติในทางซัดเกล้ากิเลส เช่น โกรธ เกลียด ริษยา ต่ำคนอื่นให้น้อยลง จนถึงหมดไป

- สามจีปฏิปันณะ ปฏิบัติสมควรแก่ภาวะของพระ อันมีความหมายกว้างขวางมาก

เรื่องลัทธินิกาย ในปัจจุบันนี้ สมควรจะเลิกคำว่า คำหั้นใจมตกันได้แล้ว ควรจะหันมาสนใจพระพุทธรูป ศาสนาอันจะดีกว่า จะเป็นพระนิกายใด จีน ญวน เขมร ลาว ลังกา พม่า ธิเบต ธรรมยุต มหานิกาย ท่านก็เป็นพระในพระพุทธศาสนา องค์ใดมีคุณสมบัติ

ทั้ง ๔ ข้างต้นพอสมควร ไม่ว่าจะท่านจะเป็นพระใน
 นิกายใดก็ตาม สมควรที่พุทธศาสนิกชนจะถวายความ
 เคารพสักการะตามสมควร ไม่ใช่มีวเลือกนับถือนิกาย
 นั้น นิกายนี้ วัคนั้น วัคนี่ ให้กิเลสมันบังคับเล่นเสียเวลา
 ไปเปล่า ๆ แต่แปลกเหมือนกันที่ทั้งชาวบ้านชาววัด
 ชอบพูดกันจริง ชาวบ้านยังพอทำเนา พระออกโรงคำ
 กันเองนี่ซี น่าขายหน้าเหลือเกิน

เวลานเป็นเวลาที่พระและชาวบ้าน จะต้องหันหน้า
 เข้าหากัน สามัคคีกัน ช่วยกันศึกษา เผยแผ่ ปฏิบัติ
 และหาอุบายวิธีในการธำรงรักษาพระศาสนาเอาไว้ โดย
 เลิกคิดถึงลัทธิ นิกาย อันเป็นอุปสรรคแห่งการเข้าถึง
 พุทธธรรมไปเสียที

แต่เมื่อถามมา ก็ต้องตอบ แต่ขอให้เป็นเครื่อง-
 ประดับความรู้เท่านั้นนะ

๑. โดยทั่วไปแล้วสังเกตได้ยากมาก เพราะท่าน
 ห่มเหมือนกัน ๆ กันทั้งสองนิกาย

๒. มีพระมหานิกายบางวัดห่มแปลกออกไปจาก

พระมหานิกายส่วนใหญ่ และธรรมยุต คือเวลาท่าน
ห่มเจวียงบ่า คือเปิดบ่าข้างหนึ่ง ท่านจะม้วนจีวรไปทาง
ขวามือของท่าน ห่มคลุมหมด ๒ บ่าก็เช่นกัน แต่ท่าน
เอาจีวรที่ม้วนส่วนหนึ่ง อันเรียกกันว่าลูกบวบ หนีบ
ไว้ที่รักแร้

๓. นอกนั้นห่มเหมือนกันกับพระธรรมยุต คือ
ห่มเจวียงบ่าม้วนจีวรไปทางซ้าย ห่มคลุมหมด ๒ บ่า
เอาลูกบวบที่วั้นนั้นพาดผ่า จับชายจีวรที่ลงจากบ่าด้วย
มือซ้าย มือขวาท่านจะออกมาระหว่างจีวรที่ม้วน แต่
ในข้อสองมือขวาเวลาต้องการใช้ท่านจะเอาขึ้นมาพร้อม
ด้วยชายจีวรข้างล่าง

๔. เวลาห่มคลุมพระมหานิกายส่วนมากห่มจีวรชั้น
เดียว ธรรมยุต ๒ ชั้น พระมหานิกายบางวัดห่มเหมือน
พระธรรมยุตทั้งสองวิธี ไม่มีข้อแตกต่างอะไรให้สังเกต
แล้วจะไปมัวเสียเวลาสังเกตให้เหนื่อยทำไม ?

๖. ปัญหาเกี่ยวกับหลักปฏิบัติบางประการ

๔๒. ในหนังสือเรื่องพระนาคเสนมอญู่ตอนหนึ่ง ที่พระอรหันต์ตอบปัญหาธรรมว่า “ คนที่รู้ว่าการกระทำอย่างใดของตนเป็นบาป แต่ก็ยังทำ กับคนที่ทำบาปแล้วไม่รู้ว่าเป็นบาปนั้น คนที่ไม่รู้ว่าเป็นบาปจะต้องได้โทษมากกว่าคนที่รู้” ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ?

— ปัญหาของพระยามลิตก์ซ้อน ท่านถามพระนาคเสนเป็นใจความว่า “ คนที่ทำบาปทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นบาปกับคนที่ทำโดยไม่รู้ว่าเป็นบาปใครจะบาปมากกว่ากัน ” พระนาคเสนท่านตอบเช่นเดียวกับคำถามข้างบน โดยท่านอุปมาว่า เหมือนกับคนจับก้อนเหล็กแดง คนหนึ่งรู้ว่าก้อนเหล็กร้อน กับอีกคนหนึ่งไม่รู้ว่าเป็นร้อน จับเข้า คนที่รู้ว่าร้อนย่อมมีวิธีจับให้ถูกความร้อนลวกมือน้อยกว่าคนที่ไม่รู้ เมื่ออุปมาของท่านก็เข้าเค้า แต่ตัวคำตอบจริงๆ นั้น เป็นที่สงสัยกันมานานแม้แต่ผู้ตอบเอง ทั้งนี้

เพราะตามหลักฐานที่เราศึกษากันมานั้น เจตนาถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุด พระพุทธเจ้ารับสั่งว่า “เจตนาหิ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาคือความจงใจว่าเป็นกรรม” ก็จะเป็นกุศลหรืออกุศล จะต้องเนื่องมาจากเจตนาเป็นหลัก คนที่ทำบาปทั้ง ๆ ที่รู้ว่า เป็นบาปนั้น แสดงว่าต้องทำด้วยแรงกระตุ้นของอกุศลเจตสิกมากกว่าคนที่ไม่รู้ ทั้งเป็นการขาดทริโอสถปปะด้วย ตามหลักแล้วจะต้องบาปมากกว่า

แม้ในอาการที่ภิกษุจะต้องอาบัติ ก็เป็นโทษเพราะการละเมิกพระพุทธบัญญัติ ท่านจะกล่าวว่าเกิดจากสาเหตุ คือ

- ต้องด้วยไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ
- ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำลงไป
- ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร
- ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร
- ต้องด้วยลืมสติ
- ต้องด้วยไม่ระอายเป็น

คนที่ไม่รู้ว่าเป็นบาป ทำแล้วต้องเป็นบาปเหมือนกัน ซึ่งเป็นของธรรมดา แต่บาปมากกว่า ในกรณีที่วัตถุ เจตนา และความพยายาม เท่ากัน ออกจะเป็นเรื่องที่น่าสงสัย โดยเฉพาะคนที่ไม่รู้เมื่อทำไป เจตนาจะต้องอ่อน อกุศลเจตสิกที่กระตุ้นเตือนก็ต้องมีกำลังเพลา ถึงแม้วัตถุกับความพยายามจะเท่ากัน แต่คนที่ทำทั้ง ๆ ที่รู้มีเจตนาแรงกว่า ควรจะบาปมากกว่า คงกล่าวแล้ว

ในพระวินัย ท่านสรุปประเภทของการต้องอาบัติเป็นสจิตตกะ คือมีเจตนา กับ อจิตตกะ คือ ไม่มีเจตนา แต่อาบัติที่เป็นสจิตตกะก็มีโทษมากกว่าอยู่นั่นเอง แม้ประเภทของพระที่ตองอาบัติ ท่านที่ตองด้วยความไม่ละอาย มีโทษรุนแรงที่สุด เพราะผิดทั้งศีลผิดทั้งธรรม คงกล่าวแล้ว

เราจึงอาจจะกล่าวได้ว่า บัญหาทั้งหมดในมิลินท-
 บัญหา ข้อน่าสงสัยที่สุด และอธิบายได้ยากมาก
 ที่จะให้เข้ากับหลักฐานทางพระไตรปิฎก

เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงน่าจะตั้งข้อสังเกตว่า ทำไมพระ
นาคเสนจึงตอบเช่นนั้น ?

๑. หนังสือมิลินท์ปัญหา เป็นหนังสือที่นัก-
ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาสอบทานแล้ว ปรากฏว่า
เป็นหนังสือที่กล่าวกเลือนกันมากที่สุด ระหว่างหนังสือ
ประเทศหนึ่งกับประเทศหนึ่ง ซึ่งผิดกับหนังสือเล่มอื่น
ที่กล่าวกเลือนกันน้อยมาก จึงเป็นไปได้ไหมที่คำตอบ
ปัญหาข้อนี้ จะมีเฉพาะในภาษาไทย

๒. พระยามิลินท์ท่านฉลาดเกินไป ปัญหาบาง
อย่างคนธรรมดายังไม่ทันเข้าใจ ท่านตอบรับแสดง
ความเข้าใจและเห็นด้วยเสียก่อน ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่น่า
จะชักข้อ แต่ท่านไม่ชัก ปัญหาข้อนี้ก็อยู่ในท่านอง
เดียวกัน

๓. ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์พระพุทธ-
ศาสนา ท่านบอกว่า พระนาคเสนเถระเป็นพระใน
นิกายสรวาสทิกวาทีน ข้อนี้อาจจะเป็นมติของนิกายนั้นได้
ไหม ? แต่เมื่อนึกถึงความเป็นพระอรหันต์ของท่าน

แล้ว จึงไม่น่าจะเป็นไปได้ว่า ความเห็นของพระ
อรหันต์ จะขัดกับพระอรหันต์ด้วยกัน

๔. มีการผิดพลาดในเวลาคัดลอกต้นฉบับในภาษา
ไทยเอง

นอกจากประเด็นเหล่านี้แล้ว มีอีกเรื่องหนึ่งที่น่า
ศึกษา และพิจารณา คือท่านแสดงว่า กิเลส ๓ สาย
คือ โลภะ หรือราคะ โทสะ และโมหะนั้น มีความ
แตกต่างกันอยู่ดังนี้

ก. ราคะหรือโลภะ มีโทษน้อย แต่กลายได้ช้า
แม้มกเลสอื่นที่เบนสายเดียวกันก็ตามองนี้

ข. โทสะ มีโทษมาก แต่กลายเร็ว

ค. โมหะ มีโทษมากด้วย กลายช้าด้วย

คนที่ทำความผิดทั้ง ๆ ที่รู้นั้น จะต้องทำเพราะแรง
กระตุ้นของกิเลสสาย โลภะ กับโทสะ ส่วนคนที่ทำ
ความผิดโดยไม่รู้ว่าจะอะไรผิดนั้น จะต้องทำด้วยกิเลสสาย
โมหะกระตุ้นเตือน ซึ่งมีโทษมาก และกลายช้าดังที่
ท่านแสดงไว้

จึงน่าจะเป็นไปได้ที่ว่า พระนาคเสนเถระ ท่านคงจะหมายเอาความมีโทษมากและน้อย ของกิเลสที่เป็นต้นตอแห่งการกระทำบาปนั้น ๆ เพราะโทษถึงแม้โทษจะมาก แต่ก็กลายเร็ว แต่โมหะเป็นต้นแก้วของกิเลสที่เดียว คนที่ทำด้วยอำนาจโมหะหรืออวิชชา จึงมีโทษมาก ทั้งเป็นโทษที่ถาวรด้วย ท่านจึงได้ตอบอย่างนั้น

มีสิ่งที่ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องปัญหาพระยามิลินท์อยู่ คือ

๑. เรื่องนี้เป็นเรื่องแต่ง ท่านองรายงานการประชุม ผู้แต่งไม่ใช่พระนาคเสนหรือพระยามิลินท์ แต่เป็นพระปิฎกจุฬายาญญเถระ แต่งราวพุทธศตวรรษที่ ๕
๒. บางอย่างพระนาคเสนอาจจะไม่ได้พูด แต่ท่านผู้แต่งสอดใส่มติของท่านลงไป ในปากพระนาคเสน ท่านผู้แต่งไม่ปรากฏชัดว่าเป็นพระอรหันต์บุคคล แต่ทราบว่าเป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก แต่ในหลักฐานของชาติอื่นหาปรากฏท่านผู้แต่งไม่ ความกระจ่างแห่งคำ

ถามนี้ จึงขอฝากนักธรรมช่วยพิจารณาต่อไป ความ
สามารถของผู้ตอบมีเพียงตนเอง.

๔๓. การรับประทานอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ เรามี
ไต่เป็นผู้ฆ่าเองบาปหรือเปล่า ? ถ้าไม่บาปทำไมกินจึงงด
ไม่ให้รับประทาน ?

- การรับประทานอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ทุกชนิด
ตามที่ภาษาบาลีท่านเรียกว่า “ปวัตติมังสะ” คือเนื้อที่
เป็นไปตามกรรมตาของมัน” หมายถึงเนื้อสัตว์ที่ตาย
แล้ว เขามีขายกันอยู่โดยทั่วไปในท้องตลาด แล้วเรา
ไปซื้อมาประกอบอาหารรับประทาน อย่างนี้ “ไม่บาป
อะไร” เพราะเราไม่ได้มีส่วนในการตายของสัตว์เหล่า
นั้น หมายความว่าเราจะกินหรือไม่กินเนื้อสัตว์ พวก
พ่อค้าเขาก็ยังคงฆ่าสัตว์ขายอยู่นั่นเอง ส่วนจะมีปัญหา
คิดตามเข้ามาว่า ถ้าคนไม่กินเขาก็ไม่ฆ่ามัน เป็นเรื่อง
ที่เป็นไปไม่ได้ ไม่ว่าในส่วนไหนของโลก และพวก
นับถือศาสนาอะไรก็ตาม

ในชั้นของวินัยพระ พระพุทธเจ้าเคยรับสั่งแก้หมอบ
ชวักโกมารภักผู้มาทูลถามว่า เนื้อที่พระจะฉันได้โดย
ไม่เป็นบาปนั้น จะต้องประกอบด้วย

๑. พระไม่ได้เห็นว่าเขามาเนื้อสัตว์นั้นเพื่อถวาย
ท่าน

๒. ไม่ได้ยินใครเขาบอกว่า เนื้อสัตว์เหล่านั้นเขา
ฆ่าเจาะจงถวายท่าน

๓. ไม่เกิดความรังเกียจ หรือสงสัยในขณะฉัน
หรือก่อนจะฉันว่า เนื้อนั้นเขามาเพื่อเจาะจงถวายท่าน
โดยตรง

ถ้าประกอบด้วยองค์ทั้งสามนี้แล้ว ฉันได้ไม่มีโทษ
หรือบาปอะไร แต่ถ้าประกอบด้วยองค์ทั้งสามข้อใดข้อ
หนึ่งฉันเข้าก็มีโทษทางวินัยสำหรับพระ ส่วนชาวบ้าน
ไม่ได้กล่าวถึงขนาดนี้ เพียงเราไม่มีส่วนก็เป็นการเพียงพอ
แล้ว

ในค่านการกินเจ ที่ห้ามมิให้รับประทานเนื้อสัตว์
ชอกก็บ่งอยู่แล้วว่ากินเจ ก็ต้องไม่มีเนื้อสัตว์เป็นธรรมดา

เป็นความนิยมของชนกลุ่มหนึ่ง ส่วนมากมาจากสาย
 มหายาน ว่าที่จริงการกินเจนั้นดี ทำให้ท้องไส้สบายดี
 พระฝ่ายมหายานท่านทำได้ เพราะการเป็นอยู่ของท่าน
 ผิดกับฝ่ายเถรวาท ฝ่ายเถรวาทต้องบิณฑบาต เขา
 ตักบาตรมาอย่างไร ก็ต้องฉันไปอย่างนั้น จะไปเลือก
 ไม่ได้

แต่ถ้าการกินเจ เป็นการกินเพื่ออวดว่าฉันกินเจ
 ฉันมังสวิรัตละก็ มีทางเกิดบาปมากกว่าคนกินปกติ-
 มังสะตังกกล่าวแล้ว เพราะมานะ ความถือตัวก็จะเกิด
 ขึ้น อติมานะ คือการดูหมิ่นคนไม่กินเจก็ติดตามมา
 ถ้าไม่อย่างนั้น ก็ไม่ต้องประคิษฐ์ประคอยอาหารเจ เสีย
 จนมีรูปร่างเป็นเนื้อสัตว์ การทำอย่างนั้นก็เป็นการบริโภคน
 ค้ำยัตถะหา ผิดวัตถุประสงค์ประสงค์การบริโภคนแบบชาวพุทธ
 จึงมีทางที่จะเสียได้ง่ายเหมือนกัน การกินเจ ถ้ากิน
 ค้ำยศรัทธาจริง ๆ ก็เป็นความดีที่ควรจะทำ เพราะ
 อย่างน้อยท้องไส้จะดีขึ้น แต่ถ้าเป็นการบริโภคนเพื่อ
 อวดและยกตนข่มคนอื่นแล้ว ให้กินอาหารธรรมดาไป

เด็ก โดยให้ถือว่าเป็นการบริโภคน้ำเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่
 สำหรับประกอบกิจการงาน และบำเพ็ญความดี และ
 ขอให้เข้าใจไว้ด้วยว่า การกินเจนั้น ไม่ใช่วัตถุประสงค์
 ของพระพุทธศาสนา เคยมีพระเทวทัตจะอวดเกรงขอ
 พรพระพุทธเจ้า ให้พระภิกษุฉันเนื้อทุกชนิดแบบกินเจ
 เหมือนกัน แต่ไม่ทรงอนุญาต เพราะชีวิตของพระ
 ต้องอาศัยชาวบ้าน ชาวบ้านเขาให้อะไรมากก็ต้องฉันไป
 อย่าไปหลงไปติศรสอาหารก็เป็นการเพียงพอแล้ว แต่
 ถ้าใครปรารถนาที่จะกินเจ ก็ไม่ทรงห้ามไว้เช่นกัน
 ทุกคนจึงอาจจะปฏิบัติได้ตามอัธยาศัย

ส่วนทางที่จะเกิดบาปหรือไม่นั้น เกิดได้และไม่
 เกิดทั้งสองฝ่าย ขึ้นอยู่กับเจตนาในการกินหรือใจเรา
 เข้าไปเกี่ยวข้องกับอาหารเหล่านั้น ในก้านใจโดยนัย
 ดังกล่าวแล้ว.

๔๔. ผู้ที่ขโมยเพราะขัดสน กับ ผู้ที่ขโมยเพราะ
 นิสัย บาปเท่ากันหรือไม่ ?

- เรื่องขโมย ก็ต้องเป็นขโมย ไม่ว่าจะขโมย
เพราะสาเหตุอะไรก็ตาม ต้องถือว่าเป็นบาปด้วยกัน
ทั้งนั้น ส่วนใครจะบาปมาน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับ

วัตถุ คือสิ่งที่บุคคลเหล่านั้นลัก

เจตนา มีมาน้อยเพียงไร แค่นั้น

ประโยชน์ คือความพยายามในการให้ได้มาซึ่งวัตถุ
เหล่านั้น ใ้ปฏิบัติลงไปรุนแรงแค่นั้น เพราะการ
ขโมยนั้น บางครั้งยังมีการฆ่าเจ้าทรัพย์ ทุบตีเจ้าทรัพย์
เป็นต้นด้วย

บุคคลทั้งสองฝ่ายดังกล่าวมานั้น ถ้าขโมยด้วยวัตถุ
เจตนา และความพยายามเท่ากัน บาปก็พอ ๆ กัน
ที่ความหมายถึงเจตนาครุฑเดียวกัน

แต่เมื่อว่ากันโดยหลักทั่วไปแล้ว คนที่ขโมยเพราะ
ซัดสนนั้น ทำไปเพราะความจำเป็นบังคับ แต่ความจำ
เป็นจะต้องไม่บังคับมากเกินไป หรือบ่อยเกินไป ทำไป
เป็นการแก้ขัดชั่วคราว เช่นในกรณีแม่ของลูกคนหนึ่ง
ขโมยปลาเค็มไปเลี้ยงลูก ที่กำลังอดอยากถึง ๑๖ คน

หรือพ่อคนหนึ่งขโมยขนุนริมคลองตลอดไปแกลงให้ลูก
ที่กำลังงออยู่จะได้กิน จะเห็นว่าอะไรก็ไม่รุนแรงเลย
สักอย่าง แต่ถ้าคนที่มีนิสัยขโมย จิตใจเขาจะถูกโมหะ
และโลภะเป็นเจ้าเรือน นิยมชมชอบในการลัก และ
จะต้องลักมากกว่าคนจนที่ทำไปด้วยความจำเป็น เมื่อ
กล่าวในช่วงยาวเช่นนี้ คนที่ขโมยเพราะนิสัย ย่อมบาป
มากกว่า เพราะทำมากกว่า ในยามปกติจิตก็ถูกรอบ
งำด้วยโมหะ และโลภะมากกว่า

จะอย่างไรก็ตาม การขโมยย่อมเป็นบาป ไม่ว่า
จะเป็นเพราะเหตุอะไรก็ตาม บุคคลไม่ควรอ้างความ
จำเป็นมาทำความชั่ว เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว สังคม
ก็จะมีแต่คนจำเป็น และนิยมในการทำความชั่วเพราะ
สบายดี แล้วในที่สุดอะไรจะเกิดขึ้น ดังนั้นพระพุทธเจ้า
จึงทรงสอนไว้ว่า

.. ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะความชั่วย่อม
ตามแผดเผาในกาลภายหน้าได้

.. คนไม่ควรดูหมิ่นว่าบาปเพียงเล็กน้อยจะไม่ให้ผล

เหมือนน้ำที่ตกลงทะเลหยาด สามารถให้เต็มภาชนะได้
ฉันใด จิตใจของคนที่นิยมสั่งสมแต่บาป ในที่สุดก็จะ
เต็มด้วยบาปฉันนั้น

..ความคืบหน้าแหละทำให้ดีกว่า เพราะทำแล้วไม่ต้อง
เคียดแค้นใจ

อนึ่ง ในปัจจุบันนี้ กฎหมายก็คือกฎหมาย คุณ
ไม่อาจจะอ้างความจำเป็น สำหรับให้ตนมีโอกาสดำเนิน
ความชั่วความผิดได้ แม้ในกรณีของบาปบุญก็ทำนอง
เดียวกัน ส่วนจะบาปมากหรือน้อย ก็ต้องอาศัยหลัก ๓
ประการดังกล่าวแล้ว เป็นเครื่องวินิจฉัยตัดสิน.

๔๕. ถ้าเราต้องการนำดอกไม้ไปบูชาพระ แต่ไปดม
เสียก่อน แล้วนำดอกไม้ชิ้นนั้นไปบูชาพระ จะบาปหรือ
เปล่า ? (ชาติหน้าจุมุกโหล่วหรือเปล่า)

— การนำของไปบูชาสิ่งที่ตนเคารพนับถือนั้น
ส่วนมากท่านนิยมนำของที่ดี ๆ ไปบูชาหรือถวาย เรา
จะพบว่า ท่านได้จัดประเภทของท่านไว้ว่า

ทาสทาน คือให้ของที่เลว ๆ เหมือนกับให้พวก
ทาสของตนกัน

สหายทาน ให้ของดีขึ้นมาน้อย เช่นเดียวกับที่
เราก่อนรับแขกซึ่งเป็นเพื่อนของเรา

สามีนทาน ให้ของที่ดีกว่าที่ตนบริโภค เหมือนกับ
ของที่ตนนำไปให้เจ้านาย

การนำดอกไม้ที่ตนคมแล้วไปบูชาพระนั้น เป็น
เหมือนการนำของเหลือเกินไปทำบุญ ว่าโดยวัตถุ ก็เป็น
ของที่ไม่ประณีต ท่านจึงไม่นิยมทำเช่นนั้น จนถึงกับ
ท่านได้แสดงไว้ในอรรถกถาชาดกว่า “นางอมิตตตา
ที่ได้ชูชกเป็นสามีนั้น เพราะว่าในชาติปางก่อน ได้นำ
ดอกไม้เหี่ยว ๆ ไปบูชาพระ เลยได้สามีแก่อย่างชูชก”
แต่การทำอย่างนี้ เมื่อพิจารณากันถึงหลักฐานต่าง ๆ
เราจะพบว่าในการทำทานหรือการบูชา เจตนาที่ประ
ณีต มีความสำคัญกว่าวัตถุที่ประณีต สมมติว่าดอกไม้
ที่เราคมนั้น เราจะคมด้วยเจตนาอย่างไรก็ตาม แต่ต่อ
มาเกิดศรัทธาอยากจะบูชาพระขึ้นมา ก็นำไปบูชาพระ

ไทยธรรมไม่ประณีต แต่เจตนาประณีต อานิสงสัยย่อม
จะดี แต่ไม่ใช่ดีมาก เพราะการตัดสินใจเรื่องนี้ต้องมีเครื่อง
ประกอบหลายอย่างด้วยกัน โดยเฉพาะคือ วัตถุ ใต้แก่
สิ่งที่เราบริจาคนั้น เจตนา, คือความตั้งใจ หรือความ
ตั้งใจของเรา, ปฏิภาณ คือผู้รับ

ในปัญหา^๕นี้ ปัญหาอยู่ที่วัตถุ คือดอกไม้ที่เราคม
แล้ว กับเจตนา ไม่ปรากฏว่าเป็นอย่างไร แต่ถ้า
เป็นเจตนาดี ก็เป็นความบกพร่องเฉพาะวัตถุ ถ้าเจตนา
ไม่ดีก็เสีย ๒ อย่าง แต่เรื่องจะบาปเพราะการบูชาพระ
จะด้วยวัตถุที่เลวหรือประณีตอย่างไร ไม่เคยพบว่าท่าน
กล่าวไว้ที่ไหน แต่บุญน้อยบุญมากนั้น อาจจะมีได้ด้วย
เครื่องประกอบ ๓ อย่าง บกพร่องไปอย่างใดอย่างหนึ่ง

ส่วนที่ว่าชาติหน้าจุมูกจะโหว่หรือเปล่านั้น ถ้าจะโหว่
เพราะการคมดอกไม้แล้วนำไปบูชาพระเป็นเรื่องที่เป็น
ไปไม่ได้ เพราะการบูชาพระจะด้วยของดีหรือไม่ดีก็
ตาม ชื่อว่าเป็นการทำบุญ ย่อมมีผลเป็นความดีจะมาก
น้อยโดยนัยดังกล่าวแล้ว แต่ถ้าจุมูกจะโหว่เพราะเหตุ

อื่น มีเป็นริศสดวงจุมุกเป็นต้น อาจเป็นไปได้

อนึ่ง เมื่อนึกเทียบตามเรื่องราวของบุคคลต่าง ๆ ที่ประสบผลของบุญและบาปผนวกกัน หรืออย่างน้อยที่สุดก็ทำบุญด้วยวัตถุที่ไม่ประณีต ก็มีทางที่อาจจะเป็นไปได้ คือเกิดชาติต่อไป อาจจะมีภรรยาสามีพ่อแม่ แม่เมีย หรืออาจจะได้ของที่ไม่ค่อยดีมาเป็นของตน

ทางที่ดี เพื่อความปลอดภัยไว้ก่อน เมื่อต้องการจะบูชาพระพุทธรูป ก็น่าจะทำด้วยวัตถุที่ประณีตพอสมควร อย่างน้อยก็ให้ความสุขใจในปัจจุบัน ทั้งในขณะทำและหลังจากทำไปแล้ว.

๔๖. บุคคลในศาสนาอื่นมาปฏิบัติในศาสนาพุทธนี้ นับว่าบาปหรือไม่ ?

— ว่ากันตามหลักความเป็นจริงแล้ว ศาสนาทุกศาสนามีเป้าหมายที่จะสั่งสอนให้คนละชั่ว ประพฤติความดีเช่นเดียวกัน แต่มีความสูงต่ำกว่ากัน เพราะความรู้ความสามารถของศาสดาไม่เสมอกัน เราจะพบ

ว่าในชั้นธรรมดา หรือชั้นจริยศาสตร์ จะมีส่วนใกล้เคียงกันมาก แต่มีความละเอียด ประณีตแตกต่างกันอยู่บ้าง

ดังนั้น การที่คนในศาสนาอื่นมาปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ถ้าเขาปฏิบัติถูกต้องตามธรรมจริงๆ ก็ไม่เป็นบาปอะไร กลับเป็นความดีและผลดีสำหรับเขาเสียอีก

แต่สำหรับในทัศนะของศาสนาเดิม เขาก็ต้องถือว่าเป็นบาปแน่ เพราะศาสนาทุกศาสนาย่อมหวงศาสนิกของตน ไม่ต้องการให้ไปนับถือศาสนาอื่น ก็ต้องให้เป็นบาปไว้ก่อน บางอย่างก็ไม่น่าจะเป็นบาปอะไรเลย เพราะคำว่า “บาป” หมายถึงสิ่งที่ทำจิตใจให้ขุ่นมัวเศร้าหมอง” เมื่อเขาทำด้วยจิตที่เป็นกุศล ด้วยการเข้าใจเหตุผล และความเหมาะสมสมควร แล้วเลือกนับถือหรือปฏิบัติธรรมในศาสนา ที่ตนเห็นว่า เป็นสัจธรรม อาจที่จะอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ตนได้ ก็น่าที่จะเลือกนับถือได้ด้วยความพอใจ สำหรับพระพุทธศาสนานั้น

เท่าที่พบหลักฐาน เห็นแต่ห้ามเฉพาะการเปลี่ยนศาสนา
 ๕ ทง ๆ ยังเป็นพระอยู่ ส่วนเวลาสึกไปแล้วหรือเป็นฆราวาส
 พระพุทธศาสนาไม่ได้ห้าม แต่ถ้าไปเข้าศาสนาอื่น
 ๕ ทง ๆ ยังเป็นภิกษุ กลับมาขอบวชอีกท่านห้ามไม่ให้รับ
 ส่วนการปฏิบัติในพิธีกรรมต่าง ๆ ของพระพุทธ-
 ศาสนา ถ้าไม่ขัดกับหลักศาสนาเดิมของเขา ศาสนา
 เดิมก็ไม่ห้าม จะห้ามก็ในกรณีที่ขัดต่อศาสนาเดิม ส่วน
 รายละเอียดนั้น ต้องพูดกันเป็นราย ๆ ไป.

๔๗. ^{๖๔}ผู้ที่ทำผิดศาสนาแล้วสำนึกผิด เหตุใดจึงไม่มี
 การล้างบาป ?

— จะให้ล้างกับอะไร ? บาปก็คือบาป บุคคลทำ
 ไปแล้วจิตใจเศร้าหมองไปแล้ว ในขณะนั้นเป็นบาปไป
 ส่วนการสำนึกผิดนั้น เป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นความดี
 พระพุทธศาสนาไม่ถือว่าบาปจะสามารถล้างได้ด้วยน้ำ
 หรือด้วยการสารภาพบาป แต่อาจจะทำให้บาปนั้นลด
 ความรุนแรงลง ด้วยการประพฤติกความดีให้มากขึ้น

หลังจากสำนักผิดไปแล้ว ถ้าเป็นการบำเพ็ญความดีที่
ถึงขั้นจริง ๆ เช่น พระองค์กุติมาล ก็อาจจะทำให้บาป
นั้นเป็นอโหสิกรรมไปได้ อย่างที่ท่านแสดงไว้ในชีวิต
ของท่านองค์กุติมาลว่า

“ผู้เอ๋ยผู้ใด ถ้าพอใจประมาทมาก่อน
แต่กลับใจได้ไม่ช้าเกินไป ถ้ายกมือขว้างขว้างไป
ผู้นั้นเหมือนจันทวันเพ็ญ ลอยเด่นดงามอร่ามใส
ไม่มีเมฆมัวหมองท่ายองโย สองเหล่าทั่วไปสว่างเอย”

ในเรื่องการล้างบาปนั้น ส่วนมากจะมีในศาสนา
ที่เป็น “เทวนิยม” เมื่อเรามองกันด้วยเหตุผลตามที่
พระพุทธศาสนากล่าวไว้ โดยเป็นการรับสั่งของพระ-
พุทธเจ้าต่อนักบวชในสมัยนั้น ซึ่งกำลังอาบน้ำในแม่น้ำ
คงคาเพื่อล้างบาป ความว่า “ถ้าหากแม่น้ำคงคาล้าง
บาปได้จริงแล้ว สัตว์ทั้งหลาย มีปู ปลา เต่า หอย เป็น
ต้นก็จะเป็นสัตว์ที่ไม่มีบาป เพราะอยู่แต่ในน้ำ และ
ถ้าคนล้างบาปแล้วได้ไปบังเกิดในสวรรค์ สัตว์เหล่า
นั้นก็มีโอกาสที่จะไปสวรรค์มากกว่ามนุษย์ เพราะ

อย่างไรเสียมนุษย์ก็ต้องประกอบกรรมอันเป็นบาปอยู่
 บนบกนาน ๆ จึงจะได้ล้างบาปกันครั้งหนึ่ง” เราจะ
 พบความจริงว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะเอาความดีมาลบล้าง
 ความชั่วเพราะกรรมแต่ละอย่างย่อมให้ผลไปตามหน้าที่
 นอกจากกรณีของความดีชั้นมรรคผลดังกล่าวแล้ว แต่
 ใจที่เป็นบาปนั้นเปรียบเหมือนน้ำสกปรก ถ้าคน
 พยายามไขน้ำสะอาดเข้าไปในบ่อนั้นบ่อย ๆ เข้า ในที่สุด
 น้ำนั้นก็สะอาดขึ้น ถ้าเขาไม่ปล่อยให้สกปรกไหล
 เข้ามาอีกทางหนึ่ง.

๔๘. เหตุใดจึงต้องมีการบูชาพระประจำวัน ?

— เหตุจริงไม่มี เป็นเรื่องทางโหราศาสตร์มาแอบ
 เข้า เป็นเรื่องของพุทธปนไสย ที่คิดสร้างกันขึ้น ทำให้
 คนอีกหลายจำพวกมีโอกาสได้ทำมาหากินกัน แม้พระ
 ประจำวัน ก็ไม่มีหลักฐานทางบาลี พวกเรารู้หลังว่ากัน
 เองทงหน ซ้ายยังตั้งเอาพระคาถาบ้าง พระสูตร และ
 ปาฐะบ้าง โดยอาศัยเค้าความของคาถาเป็นต้นเหล่านั้น

เป็นหลัก กิจกัตเปลี่ยนแปลงขึ้น แม้พระประจำวันก็คิดสร้าง
 กันขึ้นเองเช่นกัน อันที่จริงพระพุทธรูปในอิริยาบถ
 ต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ของความสะอาด สงบ สว่าง
 เป็นตัวแทนของพระมหากรุณาคุณ พระบริสุทธิคุณ
 และพระปัญญาคุณเสมอกันหมด และเป็นตัวแทน
 ของพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวกัน ใครเกิดวันอะไร
 จะบูชาพระปางไหนก็ได้ทั้งนั้น หากเป็นการทำด้วย
 ศรัทธา และเลื่อมใสในพระพุทธรูป และถ้าทำไป
 จนเข้าข่ายกรรมฐาน ก็อาจจะยังพุทธานุสสติให้เกิดขึ้น
 ได้ด้วย

ดังนั้น ใครมีพระปางอะไรอยู่ ก็ชอบที่จะบูชาไป
 ตามศรัทธาปลาทะของคน ไม่จำเป็นจะต้องชวนชวายน
 หาพระประจำวันนั้นวันนั้น นอกจากจะสนใจเสียแล้ว
 ยังยากต่อการรักษาด้วย.

๔๘. คนที่สำนึกผิดได้ หลังจากที่ทำบาปไป
 แล้วจะได้บาปมากหรือน้อย ?

- เรื่องการทำบาปนั้น เราจะวัดปริมาณว่ามากหรือน้อย หาได้ขึ้นอยู่กับความสำนึกผิดเพียงประการเดียวไม่ จะต้องดูว่าบาปที่ทำนั้นคืออะไร ? เช่นการฆ่าสัตว์ สัตว์ที่ฆ่านั้นเป็นสัตว์อะไร ? หรือเป็นใคร เจตนาในการฆ่ามีความรุนแรงขนาดไหน ? มีความพยายามมากน้อยแค่ไหนเพียงไร ? ด้วย ส่วนการสำนึกผิดเป็นเรื่องคนละเหตุคนละผลกับการทำบาปที่เขาได้ทำมาแล้ว ความสำนึกผิดจึงไม่อาจจะลดปริมาณบาปที่ทำไปแล้วได้ แต่อาจจะป้องกันบาปไม่ให้เกิดขึ้นใหม่ได้

ปัญหา^๕ ไม่บ่งมาให้ชัดว่าบาปนั้นคือการกระทำอะไร ? มีวัตถุประสงค์ เจตนา และความพยายามเป็นอย่างไร ? จึงบอกได้แต่เพียงว่า “คนที่สำนึกผิดหลังจากได้กระทำความบาปไปแล้วนั้น ย่อมดีกว่าคนที่ทำผิดแล้วไม่สำนึก” และจากความสำนึกผิด^๕เอง อาจจะป้องกันบาปไม่ให้เกิดขึ้นในอนาคตได้ ส่วนบาปที่ทำไปแล้ว จะเป็นบาปมากน้อยหรือหนักเบาอย่างไร ย่อมต้องอาศัยองค์

ประกอบ ๓ ประการเป็นเครื่องตัดสิน แต่โปรดให้เข้าใจว่า ความสำนึกผิดลบลบาปที่ทำไปแล้วไม่ได้ แต่เป็นการเปิดโอกาสให้สร้างความคิด และป้องกันบาปไม่ให้เกิดขึ้นในภายหน้าได้ ถ้าเป็นความสำนึกผิดที่วางอยู่บนพื้นฐานของทริโอสตัมปะ.

๕๐. ระหว่างผู้หลบหลู่ศาสนา กับ การทำผิดศีล ประเภทไหนจะบาปมากกว่ากัน ?

— ศาสนา แปลว่าคำสั่งสอน คำสั่งคือศีล คำสอนคือพระธรรม ดังนั้นการผิดศีล ก็ถือว่าเป็นการลบลหลู่พระศาสนาประการหนึ่งเหมือนกัน

แต่ตามความเข้าใจของคนทั่วไปนั้น การลบลหลู่ศาสนาหมายเอาเพียงการแสดงความไม่เคารพต่อพระรัตนตรัย ตลอดจนถึงการฆ่าพระสงฆ์ การตัดพระเศียร พระพุทธรูป การเหยียบย่ำอักขรจารึกพระธรรม การแสดงความดูหมิ่นต่อศาสนสถาน เป็นต้น

ในการกระทำทั้งสองนี้ ที่สุดของการกระทำเป็น

กรรมหนักพอ ๆ กัน คือการดูหมิ่นศาสนาอาจจะถึงอนัน-
ตริยกรรม ได้แก่กรรมหนักที่สุด เช่นฆ่าพระอรหันต์
การผิดศีลก็อาจจะถึงที่สุดได้ ด้วยการฆ่าพ่อแม่เป็นต้น
ถ้าเป็นการกระทำในชั้นเดียวกัน เจตนา วัตถุ ความ
พยายามเท่ากัน บาปก็พอ ๆ กัน

การจะวัดอะไรว่าบาปหรือบุญน้อยกว่ากันนั้น ท่าน
ให้ดูที่

– เจตนา คือความจงใจหรือความตั้งใจทำ มี
ความมากน้อยเพียงไร

– วัตถุ สิ่งที่ตนลบหลู่หรือล่วงละเมิดมีความ
ใหญ่เล็ก และสำคัญมากน้อยกว่ากันอย่างไร

– ประโยค คือความพยายามในการกระทำความ
อนั้น มากหรือน้อยกว่ากันอย่างไร

เมื่อดูทั้งสามอย่างแล้วก็อาจเปรียบเทียบกันได้
เพราะทั้งสามนี้จะต้องมีความยิ่งหย่อนกว่ากันอยู่บ้างไม่
มากก็น้อย ถ้าหากว่าพอ ๆ กันก็เสมอกันตั้งกล่าว.

๕๑. ถ้าเราทำความชั่ว แต่ไม่รู้ตัวว่าทำ จะบาปหรือไม่ ?

— ความชั่วเปรียบเหมือนยาพิษ คนที่ดื่ม กิน ยาพิษลงไป โดยเขาจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ยาพิษก็ย่อม แสดงพิษของมันออกมา จนถึงเป็นอันตรายแก่ชีวิต ของผู้ดื่มกินนั้นใด คนที่ทำความชั่วโดยไม่รู้ตัวว่าตนทำ ความชั่ว ก็จะถูกแผดเผาด้วยผลแห่งความชั่วเช่นเดียวกันนั้น

ได้โปรดเข้าใจว่า ถ้าคนไม่รู้ทำชั่วไม่เป็นความชั่วแล้ว โลกก็จะเต็มไปด้วยคนที่ไม่ยอมรับรู้ผิดชอบชั่วดี สิ่งที่เป็นคุณเป็นโทษ แล้วจะทำกันแต่ความชั่วความเสียหายมาก จะหาความสุขสงบไม่ได้เลย แต่เพราะกฎแห่งกรรม เป็นกฎที่ยุติธรรม อันธำรงโลกเอาไว้ คนจึงจำเป็นต้องชวนชวายเป็น ศึกษาให้รู้ถึงสิ่งที่ดีและชั่ว เพื่อจะได้ละเว้นในสิ่งที่ควรเว้น บำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ อันเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนเอง และผู้อื่น จนเกิดเป็นรูปของศาสนาต่าง ๆ กิ่งที่ปรากฏอยู่.

๕๒. ถ้าหากว่า เราทราบว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี แต่
บางครั้งเราทำไปโดยไม่ได้ตั้งใจ แต่เมื่อทำไปแล้วก็มีสติ
สำนึกได้จะมีความผิดไหม ?

- การกระทำทุกอย่างของคนนั้น ไม่ว่าจะทำด้วย
ความรู้สึกรู้ตัว หรือว่าทำไปโดยพลอสติก็ตาม ถ้าหาก
ว่าการกระทำอันนั้น เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเอง
คนอื่น หรือเบียดเบียนทั้งตนเองและคนอื่นแล้ว การ
กระทำอันนั้นย่อมถือว่าเป็นความผิดอยู่นั่นเอง บุคคล
ไม่อาจจะอ้างเอาความไม่รู้ ความพลอสติ หรือเหตุ
อย่างอื่นเป็นเครื่องอ้างได้ เพราะทำผิดก็ต้องเป็นความ
ผิด และผลแห่งการทำผิดก็ต้องเป็นความทุกข์ความ
เดือดร้อนตามธรรมชาติของหลักเหตุผล

ดังได้เคยกล่าวมาแล้วว่า การกระทำถูกหรือผิดนั้น
ทำนวกกันด้วย

วัตถุ คือสิ่งที่เรากระทำ

เจตนา คือความตั้งใจ ความตั้งใจที่จะทำการ
นั้น ๆ

ประโยชน์ คือความพยายาม ซึ่งอาจจะเป็นไปทางกาย วาจา ใจก็ได้

ความหนักเบาของผล ย่อมขึ้นอยู่กับความหนักเบาของเครื่องประกอบทั้งสามนั้นท่านกล่าวว่า “กตสฺส นตฺถิ ปฏิการิ” สิ่งที่ทำแล้วทำคืนไม่ได้ ที่คิดก็คิดไป ที่ชั่วก็ชั่วไป ทุกอย่างเป็นอดีตไปหมดแล้ว จะมีก็เพียงบาป-บุญ ที่จะติดตามบุคคลผู้นั้นไป เหมือนเงาติดตามคนไปฉะนั้น และบาปบุญอันนั้นกรอกอยเหตุ บั้จจัยสนับสนุน หรือโอกาสที่จะให้ผล ก็ให้ผลไปตามกรรมที่บุคคลได้กระทำไว้

ส่วนการสำนึกได้ จัดเป็นความรู้สึกอีกช่วงหนึ่ง คนละช่วงกับที่เป็นแรงกระตุ้นให้ทำผิด จึงจัดเป็นความดี สามารถสกัดกั้นบาปอกุศลไม่ให้เกิดในอนาคตได้ ถ้าหากว่าสำนึกผิดแล้ว ไม่กระทำความผิดเช่นนั้น หรือความผิดในลักษณะอื่นอีก แต่ถ้าสำนึกได้หลังจากทำผิด ต่อจากนั้นก็ทำชั่วทำผิดเหมือนเดิมก็ทำช่วยให้ อะไรก็ชนไม่ จะถือเป็นความดีก็เพียงเป็นจิตตูปบาท

อันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยกุศล ได้เกิดขึ้นภายในจิต
เพียงแวบเดียวแล้วดับไป แต่จะอย่างไรก็ตาม การทำ
ผิดแล้วสำนึกว่าสิ่งที่ตนทำไปนั้นผิด ก็อาจจะกลับจิต
ของบุคคลผู้นั้นได้ ในระยะเวลาหนึ่ง เพราะว่าคนพาล
ที่สำนึกตนเองว่าเป็นพาล ย่อมมีโอกาสที่จะเป็นบัณฑิต
ได้ ดีกว่าคนพาลที่ถือตัวว่าเป็นบัณฑิต.

พุทธภาษิต

คนพาลมีปัญญาทราม ทำกรรมชั่วอยู่ก็ไม่รู้สึก
ข่อมเค็ดร้อนเพราะกรรมของตนเหมือนถูกไฟไหม้
ผู้ใดแสวงหาสุขเพื่อตน ไม่เบียดเบียนสัตว์
ผู้ต้องการสุขด้วยอาชญา ผู้นั้นละ (ตาย) ไปแล้ว
ข่อมได้สุข.

๗. ปัญหาเกี่ยวกับปรโลก สวรรค์ นรก

๕๓. ทำไมยานอพอลโลชนดวงจันทร์ตั้งหลายลำแล้ว
ยังไม่เห็นสวรรค์สักที่ ?

- เอ้า แล้วใครบอกว่าสวรรค์อยู่บนดวงจันทร์
เล่า ?

- เรื่องที่๖๕ ของสวรรค์๖๕ นั้นจะเป็นเรื่องน่าคิด
และดูจะเป็นการยากสำหรับการพิสูจน์สวรรค์ด้วยวิชา
การปัจจุบัน แยกจากการปฏิบัติทางจิต จนบรรลุถึง
ชั้นเห็นสวรรค์นรก ตามที่พระอริยเจ้าท่านบรรลุมาแล้ว
เท่าที่สังเกตมาในตำรา ที่กล่าวถึงเรื่องสวรรค์นั้น

๑. พระพุทธองค์จะทรงแสดงเรื่องสวรรค์ กับ
พระอรหันต์ หรือพระอริยบุคคลชั้นต่ำลงมา ในการ
สนทนานั้น ไม่มีการพูดว่าสวรรค์อยู่ตรงไหน เพราะ
คนฟังต่างก็ทราบอยู่แล้ว เหมือนคนกรุงเทพฯ คุยกัน
เรื่องสนามหลวง หรืองานสนามหลวง จะไม่มีการพูด

ถึงว่าสนามหลวงอยู่ตรงไหน เพราะคนที่ฟังทราบที่ตั้ง
 ค่อยอยู่แล้ว จะพูดก็เฉพาะเหตุการณ์ในสนามหลวง ผู้ฟัง
 ก็จะเข้าใจได้ทันทีจึ่งใจ ก็จึ่งนั้น

๒. ความมีอยู่ของสวรรค์ในลักษณะที่ซ้อน ๆ กัน
 ขึ้นไป เหนือยอดเขาสิเนรุ และนรกอยู่ใต้เขาสิเนรุ
 ลงมาเรื่อย ๆ น่าจะเป็นของพราหมณ์มากกว่าพุทธ
 เพราะฟังดูสวรรค์คล้าย ๆ กับงานผีขนาแคะมเหมา ที่ลอย
 อยู่สูงขึ้นไปตามลำดับ

๓. เมื่อกล่าวถึงเทวกา พรหมบนสวรรค์ และ
 พรหมโลก ทางพระพุทธศาสนาจะแสดงในแง่ที่เป็น
 อภิสสมานกาย คือมีกายละเอียด บุคคลไม่อาจจะเห็น
 ได้ด้วยตาธรรมกา จะเห็นได้ด้วยเขาปรากฏให้เห็น
 เห็นด้วยสมาธิจิตและทิพยจักขุเท่านั้น

เมื่อศึกษากันตามหลักวิชา ทางศาสนาและปัจจุบัน
 ประกอบกัน อาจจะเป็นไปได้ว่า

๑. สวรรค์ที่เป็นชั้น ๆ อย่างที่ท่านว่า อาจจะเป็น
 โลกอีกโลกหนึ่ง บรรดาจักรการกาจำนวนล้าน ๆ ดวง

ในหลาย ๆ สุริยจักรวาล ซึ่งมีความหนาแน่นของอากาศ
 ทรัพยากรธรรมชาติ อาหาร และอื่น ๆ แยกต่างจาก
 โลกมนุษย์ แม้นรกก็ทำนองเดียวกัน แต่มีลักษณะ
 ตรงกันข้ามกับสวรรค์ ปัญหาที่น่าคิดในแง่^{๕๔๘}นี้คือ
 เขาจะอยู่ได้อย่างไร ? ข้อนี้เป็น กมฺมโยนิ สำเร็จด้วย
 กำนึกของเขา เราไม่อาจจะเอามาตรฐานของมนุษย์
 ไปวัดได้ เหมือนปลาที่มีกำเนิคในน้ำ เขาอยู่ในน้ำได้
 แต่คนอยู่ไม่ได้ เพราะกำเนิคผิดกัน

เขามาโลกนี้ได้อย่างไร ? นี่เป็นฤทธิ์หรือความ
 สำเร็จโดยกำเนิคเช่นกัน เหมือนนกบินไปในอากาศได้

ถ้าสวรรค์นรก เป็นโลกอีกโลกหนึ่งโดยนัยนี้ การ
 ที่คนไปดวงจันทร์ หรือแม่ดาวอื่น ๆ อีกสักสองสาม
 พันดวง แล้วไม่พบสวรรค์ในที่นั้น ก็ไม่อาจจะปฏิเสธ
 ความมีอยู่ของสวรรค์ได้ เพราะมีข้อมูลมีไม่เพียงพอ
 ในเมื่อดาวมีมากเป็นล้าน ๆ ดวง และมีหลายระบบ
 สุริยจักรวาลด้วยกัน

๒. สวรรค์เป็นโลกทิพย์ ซึ่งเป็นอีกมิติหนึ่ง อาจจะ

เป็นโลกซ้อนโลกของเราอยู่ หรืออยู่ในที่ใดที่หนึ่ง ซึ่ง
คนไม่อาจจะเห็นได้โดยนัยที่กล่าวแล้ว ทั้งโลกและคน
ในโลกนั้น

เท่าที่ศึกษาพบมา ปรากฏว่าเทวดาบางจำพวก
เช่นพระกুমเทวดา รุกขเทวดา อากาศเทวดา สมุทร-
เทวดา เป็นต้น ก็อยู่ใกล้คนนั่นเอง หากแต่ท่านเหล่านั้น
มีกายไม่ปรากฏคนจึงไม่เห็น แต่ท่านเหล่านั้นสามารถ
เห็นเราได้ทุกอย่าง คนโบราณจึงกลัวนัก จะทำผิด
อะไร หรือเรื่องที่ควรจะปฏิบัติในที่ลับ ก็ปฏิบัติในที่
ลับ โดยเขาถือว่า

“คนไม่เห็น ผีศาจเทวดาเขาเห็น หรืออายุผีศาจ
เทวดากันบ้าง”

คนทุกวันนี้ไม่เชื่อเรื่องนี้ เรื่องที่โบราณเขาถือใคร ๆ
จึงไม่ค่อยถือกัน คงจะเล่นเอาเทวดาอายุม้วนตัวไป
มากแล้วก็ได้

คนที่ต้องการพิสูจน์เรื่องนี้ จึงทำได้วิธีเดียวเท่านั้น
คือการปฏิบัติไปตามที่ท่านสอนไว้ว่า เมื่อจิตสงบถึงขั้น

นั้น ๆ บุคคลอาจจะน้อมใจไปเพื่อเห็นเทวดา สวรรค์
 ก็ทำได้ ถ้าจิตถึงขั้นนั้นแล้วแต่ไม่ได้รับผลดังที่ท่านว่า
 จึงค่อยปฏิเสธ แต่ส่วนมากท่านที่บรรลุในขั้นนี้ ซึ่ง
 ปัจจุบันก็มีอยู่ไม่น้อย แต่ท่านก็ไม่พูด เพราะพูดไป
 ก็ไม่รู้เรื่องกัน ก็ไม่ต้องจะหาว่าท่านโกหกเสียอีก เรื่องนี้
 จึงเป็น “ปัจจุตัตถ์ ก็รู้เฉพาะตนเองเรื่องหนึ่ง”
 แต่สำหรับคนที่รู้เฉพาะตนมาแล้วด้วยกัน ย่อมพูดคุย
 กันได้ เหมือนพระพุทธเจ้าสนทนาเรื่องเทวดากับพระ
 อริยบุคคล

อีกวิธีหนึ่ง ต้องรอให้ตายเสียก่อน วิธีนี้เห็นจะ
 ไม่ได้เรื่องเท่าไร บางคนต้องการจะเห็นสวรรค์ อาจ
 ต้องหันไปนรก แต่จะเป็นนรกหรือสวรรค์ ท่านว่า
 เวลาต่างกับโลกนี้มาก กว่าจะมาเล่าอะไรได้ ลูกหลาน
 ในโลกนี้ตายไปหมดแล้ว เรื่องนี้จึงเป็นปัญหามาจน
 ทุกวันนี้ และน่าจะเป็นปัญหาต่อไปเรื่อย ๆ

เดี๋ยวนี้ใครเชื่อเรื่องสวรรค์นรก เขาว่า เชย ครี
 ล้าสมัย งามงาย พวกปราชญ์เหล่านั้น ตายไปคงได้บท

พิสูจน์ว่าใครเซย ครึ่งมงาย ล้าสมัยกันแน่ แต่เมื่อ
เวลานั้นมาถึง จะขอโทษขอโพยกันหน่อย ก็คงจะ
สายเกินแก้แล้ว

ความอ่อนใจสำหรับคนที่สงสัยคือ “พยายามทำ
ความดีด้วยกาย วาจา ใจ จนสุดความสามารถ ถึงจะไม่มี
สวรรค์จริง ขาดิบจุ่มันเราก็ไม่มีเวรมีภัยกับใคร อยู่เป็น
ปกติสุขดี”

๕๔. ถ้าสวรรค์มีจริง อยากทราบว่ามักขึ้น อะไร
บ้าง ? และความสุขแต่ละชั้นต่างกันอย่างไร ?

— สวรรค์นั้น เมื่อกันตามหลักฐานทางศาสนา
ท่านแสดงว่ามีอยู่จริง ๆ ในเรื่องของพระพุทธศาสนา
นั้น มีเรื่องของสวรรค์เข้ามาเกี่ยว ตั้งแต่ก่อนพระ-
พุทธเจ้าจะมาอุบัติในโลกมนุษย์ และเกี่ยวข้องกันไป
ตลอด ไม่ว่าจะตอนเสด็จออกบรรพชา บำเพ็ญเพียร
ตรัสรู้ ตักสินพระทัยแสดงธรรม แสดงพระธรรมเทศนา
เป็นครั้งแรก จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน แม้หลัง

จากปรีณิพพานแล้ว ก็มีเรื่องสวรรค์เทวดา เข้าเกี่ยว
ข้องอยู่เป็นอันมาก ในพระไตรปิฎกเอง ท่านจัดเรื่อง
ของเทวดาไว้พวกหนึ่ง เรียกเทวดาสังยุตต์ แต่ที่พระ
พุทธเจ้าทรงแสดงเอง ไม่บ่งให้ชัดลงไปว่าสวรรค์อยู่
ที่ไหน เพราะคนฟังเป็นพระอริยบุคคล รู้เรื่องสวรรค์
คืออยู่แล้ว ส่วนชั้นของสวรรค์นั้น ท่านแสดงไว้เป็น
๓ ประเภท คือ

- กามาวจร เป็นสวรรค์ที่อยู่ของพวกเสพกาม
หมายความว่าสวรรค์ชั้นนี้ มีเทพบุตร เทพธิดา เป็น
สามีภรรยา กัน แต่ทุกอย่างมีความสุขและประณีตกว่า
โลกมนุษย์ สวรรค์พวกนี้มีอยู่ ๖ ชั้น

- รูปาวจร พวกนี้ท่านไม่เรียกสวรรค์ แต่เรียก
พรหมโลก ถ้าเรียกเป็นภพท่านเรียกว่า รูปภพ แบ่งเป็น
ชั้น ๆ ๓ ชั้น ๑๖ ชั้น ใน ๑๖ ชั้นนี้ ๑๑ ชั้นข้างล่าง เป็น
ที่บังเกิดของท่านที่บรรลุนาน ๔ อันเรียกว่ารูปฌาน
อีก ๕ ชั้น ตอนปลายท่านเรียกว่า สุทธาวาส คือที่อยู่
ของท่านที่บริสุทธิ์มากแล้ว อันได้แก่พระอนาคามี

ซึ่ง^{๔๗}เป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๓ ในพระพุทธศาสนา ท่าน
ว่าตายแล้วจะไปบังเกิดในสุทธาวาส ๕ ^๕ชั้น

— อรูปาวจร คือเป็นพรหมโลกเหมือนกัน แต่
คนที่ตายไปเกิดในพรหมโลกนี้ เกิดด้วยอำนาจอรุปรุณ
ซึ่งมีอยู่ ๔ ^๕ชั้น พรหมโลกชั้นนี้ จึงมี ๔ ^๕ชั้นเช่นกัน
เรียกชื่อเหมือนกับฌานที่เป็นอรุปรุทง ๔ ^๕ชั้น

ตกลงว่า ^{๔๗}ที่เป็นสวรรค์จริง ๆ มีเพียง ๖ ^๕ชั้น
เท่านั้น แต่เทพบุตรเทพธิดา ที่ไม่อยู่บนสวรรค์ ^๕
ชั้นนั้น ท่านแสดงว่ามีเหมือนกัน เช่นภูมเทวดา เทวดา
ประจำพื้นดิน รุกขเทวดา เทวดาประจำต้นไม้ อากาศ-
เทวดา เทวดาประจำอากาศเป็นต้น พวกนี้ท่านไม่จัด
เป็นชั้น ^๕อย่างสวรรค์ ๖ ^๕ชั้นที่จะกล่าวต่อไป คือ

๑. จาคุมหาราชิกา เป็นสวรรค์ชั้นแรก ท่านว่า
เป็นที่อยู่ของท้าวมหาราชทั้ง ๔ ^๕องค์ มีหน้าที่อภิบาล
โลก และรับผิดชอบก้นองค์ละ ๑ ^๕ทิศ ความสุขคงไม่
มากนัก เพราะงานหนักไม่น้อยเหมือนกัน ต้องตรวจ
ตราดูแลความเป็นไปของโลก บังคับเบรवारของตน

ไม่ลงมาจุนจ้านในโลก เพราะแต่ละท่านก็ดูเหมือนจะ
เป็นเทวดาที่ไม่ค่อยจะสมบูรณ์นัก ท่านเหล่านั้น มีชื่อ
และความรับผิดชอบต่อโลกดังนี้

– ทิศตะวันออก ท้าวธตรฐ มีภุต บางแห่งว่า
กุมภภัณฑ์เป็นบริวาร มีภุทธอำนาจมาก

– ทิศตะวันตก ท้าววิรูปักษ์ มีนาคเป็นบริวาร
ตัวท่านเองก็น่าจะเป็นนาคเหมือนบริวาร

– ทิศใต้ ท้าววิรุฬหก องค์นี้แปลก บางแห่งว่า
กุมภภัณฑ์เป็นบริวาร บางแห่งว่าเทวดา

– ทิศเหนือ ท้าวภุเวร ส่วนมากคนไทยรู้จักกัน
ในนามท้าวเวสสุวรรณ มีพวักษัเป็นบริวาร องค์นี้
มีรูปมากที่สุดในเมืองไทย เพราะเป็นนายผี คนกลัวผี
ก็เลยสร้างรูปเจ้านายเอาไว้ ชูผีอีกต่อหนึ่ง ท่านว่าไว้
ในพระสูตรเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงว่า แต่ละองค์มีฤทธิ์
มีอำนาจมาก มีลูกองค์ละ ๘๐ องค์ และลูกทั้ง ๓๒๐
องค์นั้น ชื่ออินทร์เหมือนกันหมด แปลกเหมือนกัน
อักษรศาสตร์คงไม่เจริญมากนักก็ได้ เลยต้องไปยืม

ชื่อเจ้านายคือพระอินทร์มาตั้งชื่อลูก แต่ไม่แน่อาจจะ
เป็นวิธีประจบเจ้านายของพวกเขาเขาก็ได้ พูดถึง
ความสุข ดูไม่น่าจะสุขมากนัก เพราะบริวารแต่ละคน
ก็ส่ำส้อพอแล้ว ยังต้องคอยระวังอันตราย ที่จะคุกคาม
เบองบนคือสวรรคชนดาวดึงส์ กับ ทำหน้าที่อภิบาลโลก
ด้วย

๒. สวรรคชนดาวดึงส์ สวรรคชนนภนไทย
คุ้นเคยมาก เพราะแม่แต่เมืองหลวงของดาวดึงส์ คือ
อยุธยา เราก็นำมาตั้งชื่อเมืองหลวงของเราเสีย แม่แต่
กรุงเทพฯ ก็คือเทวนคร อันหมายถึงสวรรคชนน
เหมือนกัน เทวราชผู้ปกครองดาวดึงส์คือพระอินทร์
เมื่อก่อนนิสัยไม่ค่อยดีนัก โดยเฉพาะมักชอบยุ่งกับ
ภรรยาคนอื่น ต่อมากลับมานับถือพระพุทธศาสนา
นิสัยดีขึ้น มีเมียเอก ๔ นาง สนมกับบริวารไม่ต้องนับ
ความสุขคงจะดีกว่าชนแรก แต่ก็ไม่น่าจะสุขใจนัก
ตามธรรมชาติคนมีเมียมาก โดยเฉพาะนางสุชาดา ทราบ
ว่าต้องเอาใจเป็นพิเศษ ไปไหนก็ต้องพาไปด้วย เลย

ได้ชื่อว่า “ท้าวสุขุมบดี” ทั้งต้องมีศึกกับพ่อตา
คือท้าวเวปจิตดาสูร พ่อของนางสุชาดาเป็นประจำ
ด้วย ท่านองค์นี้มีหน้าที่บริหารอภิบาลโลกเหมือนกัน
ถ้าโลกไม่ปกติ พระอินทร์จะทราบด้วยพระแท่นแข็ง
เมื่อเป็นเช่นนั้น จะทรงทอดพระเนตรดูเหตุการณ์ใน
โลกและลงมาแก้ไข หรือช่วยเหลือตามควรแก่กรณี

ปัจจุบันนี้ ท้าวมหาราชา และพระอินทร์ซักจะ
ไม่เอาไหนมากขึ้น โลกวุ่นวายอย่างไรไม่เคยให้ความ
สนใจ ทั้งท่านคงคิดว่า เคี้ยววันเขามองการณ์สหประ-
ชาชาติแล้ว เลยเฉยเสีย ปล่อยให้มนุษย์แก้ไขกันเอง
หรือไม่อย่างนั้น อาจเป็นเพราะปัจจุบันคนไม่ค่อยนับถือ
ท่าน ท่านเลยเฉยเสียก็เป็นได้ นานเข้าคงจะลืมหน้าที่ไป
ก็ได้ เรื่องของผู้ใหญ่ที่ใคร่ความสุข มักลืมความทุกข์
ของคนอื่นอย่างนี้เอง ไม่ว่าเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม

๓. สวรรค์ชั้นยาม ชั้นนี้ไม่ค่อยมีบทบาทมากนัก
ทราบว่ ท้าวสุยามเป็นเทวราช ความสุขก็ต้องดีกว่า
๒ ชั้นที่แล้วมา อาจจะเป็นความสุขสงบจนไม่มีข่าว

อย่างประเทศที่สงบทั้งหลายในโลกปัจจุบันก็ได้ ที่เป็น
 ข้าวส่วนมากเป็นประเทศที่ยิ่ง ๆ ทั้งนั้น

๔. สวรรค์ชั้นดุสิต แปลว่าสวรรค์ที่น่ายินดี
 ท่านบอกว่าเป็นที่เกิดของคนที่มีวิสุทธิมาก เช่นคนที่
 จะไปเกิดเป็นพุทธบิดา พุทธมารดา พระพุทธเจ้า
 และพระอรหันต์บางองค์ มักจะจุติไปจากสวรรค์ชั้น
 แม่พระนางมาयाเทวี พระพุทธมารดา ท่านบอกว่า
 ทิวगतแล้วไปอุบัติชนนอก สวรรค์ชั้นนอกเช่นกัน น่าจะ
 สุขสงบจนไม่ค่อยมีข้าวมากนัก ทราบแต่ว่า ท้าวสันดุสิต
 เป็นผู้ปกครอง การปกครองก็คงจะไม่ยุ่งยากอะไร เพราะ
 ล้วนแล้วแต่เป็นเทวดาชนิดด้วยกันทั้งนั้น

๕. ชั้นนิมมานรดี ชั้นนอกเช่นกัน ไม่ค่อยมีเรื่อง
 เล่าสู้กันฟังมากนัก ทราบแต่เพียงว่าบนสวรรค์ชั้น
 จะต้องการอะไรก็นิรมิตเอา เรื่องความสุขท่านไม่ได้
 บอกไว้ละเอียดนัก แต่ต้องดีกว่าสวรรค์ชั้นต่ำกว่า
 เทวราชคูเหมือนจะชื่อตามสวรรค์ว่า สุนิม เป็นผู้ปก-
 ครอง

๖. สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ท่านบอกว่าเป็นที่อยู่ของพระยามาร ชื่อทามสวรรคกันนี้ ตอนที่ไปตามผจญพระพุทธเจ้าในเวลาจะตรัสรู้ แปลกเหมือนกัน นักเลงโศชนาคนี้ ได้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นสูงขนาดนี้ แต่เมื่อมองตามความเป็นไปของพระยาปรนิมมิตวสวัตตีแล้ว จะพบว่าปกติไม่ค่อยรบกวนชาวบ้านมากนัก นอกจากเห็นใครจะได้ก็จริง ๆ เช่นพระพุทธเจ้า ท่านก็ลงมือขัดขวางจนสุดความสามารถ แต่เมื่อสู้พระบารมีของพระพุทธเจ้าไม่ได้ ก็กลายเป็นเท็กซัย นักร้องให้อยู่จนลูกสาวมาตามทราบความ จึงได้อาสาไปล่อลวงพระพุทธเจ้า แต่ก็ผิดหวังกลับมาเช่นกัน ปราภฏในพระสูตร และอรรถกถาว่า นาน ๆ จึงจะแปลงร่างไปหลอกพระพุทธเจ้าครั้งหนึ่ง แต่พระพุทธองค์ทรงรู้จักทุกครั้ง ไม่ว่าจะไปในรูปใด ตอนหลังเลยออกจะแข็ง ๆ ไป มาเผลออีกครั้งหนึ่งตอนทูลขอให้พระพุทธเจ้าปรินิพพาน ท่านานบอกว่ามารคนนี้ แต่ลองคิดดูอีกที น่าจะเป็นชั้นธมารมากกว่า เพราะพระพุทธองค์ทรง

พระชรามากแล้ว ทั้งต้องทำงานหนักเหนื่อยมามาก
 ตลอดเวลา ๕๑ ปี พระวรกายทนทานต่อไปไม่ไหว
 งานที่ควรจะทำก็ได้ทำสมบูรณ์ดีแล้ว จึงไม่ทรงฝัน
 สังขารที่จะอธิษฐานด้วยอิทธิบาทภาวนาจะอยู่ไปอีก
 จึงได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน ตามตำนานบอกว่า
 สวรรคชนนัมพิเศษอยู่ตามชื่อ คือต้องการอะไรไม่ต้อง
 นิรมิตเอง มีคนอื่นรู้ความต้องการแล้วนิรมิตให้
 บางท่านให้ข้อสังเกตว่าผู้มานิรมิตให้ น่าจะเป็นเทพชั้น
 นิมมานรดี

พระยามารคนนี้ ปัจจุบันไม่ทราบว่าย้ายไปไหน
 ไม่ค่อยสำแดงอาการคุกคามใครอีก ท่านคงเห็นว่า
 ไม่ต้องถึงมือท่าน พวกมนุษย์ต่อมนุษย์ก็ล้างผลาญกัน
 พอแรงแล้ว ไม่มีใครมีที่ท่าว่าจะออกไปนอกอำนาจ
 ของท่าน เลยไม่ต้องทำงานไปอีกคนหนึ่ง

ชื่อสวรรค์ ออกจะตรงกับของพราหมณ์เขาเหมือน
 กัน ไม่ทราบว่าใครเลียนแบบใคร แต่การอธิบาย
 ถึงรายละเอียดแตกต่างกัน เหมือนกันแต่ชื่อสวรรค์

กับเรื่องบางเรื่องเท่านั้น แต่รับฟังไว้ก็เป็นความดี
 สำหรับผู้เชื่อเรื่องสวรรค์ เพราะไม่มีผลเสีย คนไม่เชื่อ
 เสียอีกอาจจะทำกรรมชั่วอะไรก็ได้ เพราะคิดว่าสวรรค์
 นรกไม่มี

๕๕. คนที่เจ็บหนักใกล้จะตาย แล้วตายไป สัก ๒-
 ๓ นาทีก็ฟื้น หมายถึงยมบาลเอาตัวไปผิดหรือเปล่า ?

— คนที่ตายไปเพียง ๒-๓ นาทีแล้วฟื้นนั้น เขา
 ไม่เรียกว่าตาย เป็นเพียงสลบไปเท่านั้นเอง ยมบาลจะ
 เอาตัวไปผิดได้อย่างไร เพราะเวลาน้อยเหลือเกิน

เท่าที่ทราบ ซึ่งส่วนมากเป็นเรื่องเล่า และตัวอย่าง
 บุคคลมีในปัจจุบัน ซึ่งท่านเหล่านั้น ถ้าหากว่าเป็น
 คนเคยทำบาปมาก่อน หลังจากฟื้นขึ้นมาจะเลิกทำบาป
 อันเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่น่าสังเกตประการ
 หนึ่ง เขาเล่ากันส่วนมากจะพบว่า ตายไปนานผิดปกติ
 เช่น ๘-๒๔ ชั่วโมง พวกคนเมื่อฟื้นขึ้นมาจะเล่าทำนอง
 ที่คล้ายคลึงกันว่า เป็นการนำตัวไปผิด ของยมทูต

ศัพท์เกี่ยวกับนรก ซึ่งปรากฏในคัมภีร์รุ่นหลังท่านเรียก
บุคคลในโลกนรกตามหน้าที่ ยมทูต มีหน้าที่นำคน
สัตว์ที่อายุถึงชาติไปสู่ นรก ยมบาล มีหน้าที่ควบคุม
รักษายมโลก และยมราช เป็นประธานหรือพระราชา
ของยมโลก

เรื่องการนำตัวไปผิคนั้น เป็นเรื่องที่น่าคิดเหมือน
กัน แต่ยังไม่เคยพบหลักฐานทางบาลี พบแต่คนใน
ปัจจุบันคงกล่าวแล้ว มีสิ่งที่ทำให้น่าเชื่อ ก็คือการที่
บุคคลผู้นั้น หลังจากพินมาแล้ว กลายเป็นคนใจบุญ
ยินดีในการทำความดี ละเลิกความชั่วที่ตนเคยกระทำมา
ถ้าไม่มีอะไรประทับใจอย่างแรง ไม่น่าจะเป็นไปได้
คนที่เคยทำแต่ความชั่ว จะมาเลิกไม่ทำ หลังจากตาย
ไป ๘-๒๔ ชั่วโมง จึงเป็นเรื่องน่ารับฟังไว้ แต่ไม่ได้
หมายถึงการตายไปเพียง ๒-๓ นาที เพราะนั่นเป็น
เพียงสลบไปคงกล่าวแล้ว

๔๖. นรกมีกี่ชั้น ชั้นไหนร้ายแรงที่สุด ?

- เรื่องของนรก และชื่อของนรกนั้น หลักฐานต่าง ๆ ไม่ค่อยจะตรงกันนัก โดยเฉพาะชื่อที่ใช้เรียกแต่เท่าที่พบส่วนมาก โดยเฉพาะในฎีกามาลย์ อันเป็นเรื่องที่ว่าด้วยนรก สวรรค์โดยตรง ท่านแบ่งนรกไว้เป็น ๘ ชุม ท่านไม่เรียกว่าชั้น แต่ใช้คำว่าชุมแทนแต่ละชุมนั้น ในที่บางแห่งท่านบอกว่ามีนรกบริวาร ท่านเรียกว่า อุตสุททนรก แวดล้อมอยู่อีก ท่านนับเป็นชุม ๆ เหมือนกัน ความเคียดแค้นของสัตว์ในนรกก็มีลดหลั่นกันลงไป โดยท่านเรียงลำดับไว้ดังนี้

๑. สัจฉีพนรก
๒. กาลสุตตนรก
๓. สังฆาตนรก
๔. โรรูนรก
๕. มหาโรรูนรก
๖. ตาปนนรก
๗. มหาตาปนนรก
๘. อเวจมทานรก

ในฎีกามาลย์ ท่านอธิบายรายละเอียดไว้มาก เกี่ยว
กับสัตว์ผู้เกิดในนรกชั้นนั้น ๆ ว่าต้องเสวยกรรมกรรม
อย่างไรบ้าง อันผู้สนใจอาจจะหารายละเอียดได้จาก
เรื่องนั้น แม้ในไตรภูมิพระร่วงท่านก็อธิบายรายละเอียด
ไว้เหมือนกัน

นรกที่ ๘ ชุมนี้ ท่านถือว่า อเวจีมหานรก เป็น
นรกที่อยู่ลึกที่สุด ทรมาณที่สุด พระนาคเสนเคยบอก
พระยามิลินท์ว่า ในอเวจีมหานรกนี้ ถ้าคนเอาก้อนหิน
ทิ้งลงไป ก้อนหินนั้น จะถูกเผาไหม้ไปในชั่วพริบตา
คนที่จะไปเกิดในนรกนี้ ต้องทำกรรมหนักมาก เช่น
พระเทวทัตเป็นต้น และบุคคลที่ทำอนันตริยกรรม ๕
คือฆ่าพ่อ แม่ พระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้า และ
ทำสังฆเภท ท่านว่าไปเกิดในนรกนี้.

---

๘. ปัญหาเกี่ยวกับอาบัติ คิล วินัยของพระ

๘๖. อาบัติคืออะไร โทษของพระมีกี่ชั้น อะไรบ้าง ?

- อาบัติ แปลว่าความต้อง หรือพูดให้ชัดเจนไป
ว่า “ความผิดที่เกิดขึ้นเพราะไม่ละเว้นข้อที่พระ
พุทธเจ้าทรงห้าม และไม่ทำตามข้อที่พระองค์ทรง
พระอนุญาตให้ทำ เรียกว่าอาบัติ” อาบัตินั้นว่าโดย
ชื่อมี ๗ อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ปาจิตตีย์
กุลลัจจัย ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต

โทษของพระนั้น เมื่อแบ่งโดยละเอียด ก็เป็น ๗
ชั้น ตามชื่อของอาบัตินี้กล่าวแล้ว แต่เมื่อว่าโดยย่อ
ก็แบ่งเป็นโทษที่แก้ไขให้กลับเป็นปกติได้ กับโทษที่
แก้ไขไม่ได้ ท่านเรียกเป็นภาษาบาลีว่า สเดกัจฉา
คือโทษที่แก้ไขได้ กับ อเตกัจฉา โทษที่แก้ไขอะไร
ไม่ได้

อเทกัจฉา นั้น ใ้แก่อาบตีปาราชิก ซึ่งพระที่ท่อง
 อาบตีชนนแล้ว ท่านเรียกว่าเป็นผู้พ่ายแพ้ มีทำได้
 อย่างเดียวคือ สีกออกไปเป็นฆราวาส ถ้าปรารถนาจะ
 สร้างความดี ก็ทำความดีในชั้นของฆราวาสไป แม้
 จะกลับมาบวชอีกก็ถือว่าไม่เป็นภิกษุ หมายความว่า
 ตลอคชาตินี้ จะเป็นพระอีกไม่ได้ ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด ๆ
 ก็ตาม แต่ท่านแสดงว่า ถ้าสีกออกมาแล้ว ตั้งใจ
 บำเพ็ญเพียรทางจิต ในฐานะที่เป็นฆราวาส อาจ
 บรรลุมรรคผล ๓ ชั้นต้นได้ ถ้ามีบารมีพอ

สเทกัจฉา นั้น มีวิธีแก้ไขที่ผิดกันอยู่ คืออาบตี
 สังฆาทิเสสนั้น เป็นโทษที่รองลงมาจากอาบตีปาราชิก
 ถึงแม้ผู้ต้อจะไม่ขาดจากความเป็นพระ แต่ต้อง
 ประจําตนเอง และทรมาณตน ด้วยการประพฤติ
 มานัต และอยู่ปริวาส เป็นเวลาไม่ต่ำกว่า ๖ ราตรี
 แต่ถ้าปกบิบัติไว้ ก็ต้องเพิ่มวันออกไปอีก กว่าจะกลับ
 เป็นพระบริสุทธิ์ได้เหมือนเดิมก็หนักอยู่ ก็ต้องประชุม

สงฆ์ ให้ยอมรับรู้ถึง ๒๐ รูป มากกว่าการประชุมเพื่อ
รับคนเข้าบวชเสียอีก

ส่วนอาบัตินุสัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ
ทุกกฎ ทุพภาสิตน^๕ จะบริสุทธ^๕ได้ด้วยการบอกความ
ผิดของตนแก่เพื่อนสหพรหมจารี และรับว่าจะสำรวมระวัง
ต่อไป ปาจิตตีย์บางประเภทมีแปลกอยู่ที่ว่า นอกจาก
จะบริสุทธ^๕ได้ด้วยการแสดงแล้ว บางข้อยังต้องทำลาย
สิ่งของ ที่เป็นเหตุให้ต้องอาบัตินั้นด้วย.

๕๘. โทษของพระที่หนักที่สุด คือโทษขี้เหนียว ?

— โทษของพระที่หนักที่สุด คือต้องอาบัติปาราชิก
๔ ดังกล่าวแล้ว อาบัตินั้น ได้แก่การเสพเมถุนจะกับคน
หรือสัตว์ก็ตาม ลักของคนอื่นราคาบาทหนึ่งขึ้นไป
ฆ่าคนให้ตาย และอวดคุณพิเศษมีมรรค ผล นิพพาน
ทั้ง ๆ ที่ตนไม่มีคุณพิเศษเช่นนั้น และยุยงทำลายให้
พระสงฆ์แตกกัน อันเรียกว่าสังฆเภท ถ้าต้องแล้วยัง
ขึ้นเป็นพระอยู่ ก็เป็นเพียงผ้าคลุมคนเท่านั้น ห้ามสวรรค์

ห้ามนิพพาน ก็จะไปเกิดในสวรรค์ หรือบรรลุนิพพานไม่ได้ ถ้ายังขึ้นครองเพศพระอยู่จนตาย และในขณะที่มีชีวิตอยู่ จะบำเพ็ญเพียรอย่างไร ก็ไม่อาจลบล้างกรรมชั่วนั้น จนบรรลุมรรค-ผลได้.

๕๕. พระฉัตตข้อ ๓ ต้องอาบัติในชั้นไหน?

— ถ้าเป็นการฉัตตข้อนั้นเต็มที คือเกี่ยวของกันทางกามารมณ์ ก็มีโทษสูงสุดที่ไม่อาจแก้ไขได้ คือเป็นปาราชิก ขาดจากความเป็นพระในทันที ถึงแม้จะอยู่ในเพศของพระ ก็ถือเป็นเสมือนตาลยอดด้วน ที่ไม่อาจจะมีผลได้อีกต่อไป มีทางเดียวเท่านั้นคือต้องไล่ให้สึกออกไป

แต่ฉัตตข้อ ๓ ของพระนั้น เป็นอนาคาริกวินัย จึงหมายรวมไปถึงการจับต้องกาย เกี้ยวสตรีด้วย ในกรณีที่มีโทษลดหย่อนลงมาไม่ถึงกับขาดจากพระ แต่ต้องอยู่กรรมทรมาณตน และประจานความผิดของตนด้วย

ตนเอง ด้วยการบอกกล่าวแก่พระทุกรูปในวัดนั้นทุก ๆ วัน จนครบ ๖ ราตรี จึงทำพิธีเพื่อให้กลายเป็นพระที่บริสุทธิ์ตามเดิมได้ โดยการประชุมสงฆ์ไม่ต่ำกว่า ๒๐ รูปให้ยอมรับรู้ ท่านเรียกว่าเป็นอัพภาน

ในชั้นจับต้องกายนั้น จะฝึกเฉพาะในกรณีที่จับต้องด้วยจิตกำหนดเท่านั้น ไม่ใช่เดินไปกระทบเข้าโดยพระไม่ได้เจตนา.

๖๐. ถ้าหากพระต้องอาบัติ ทำอย่างไรจึงจะหายจากอาบัติ ?

— อาบัติ คือความผิดที่เกิดเพราะการละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม และไม่ทำตามข้อที่ทรงพระอนุญาตให้ทำ เมื่อพระต้องเข้าแล้วมีวิธีสำหรับออกจากอาบัตินั้นได้บ้าง ไม่ได้บ้างดังนี้

๑. อาบัติปาราชิก เป็นโทษชั้นประหารสำหรับพระ ใครต้องเข้าไปไม่มีทางแก้ไข นอกจากสึกออกไปเป็นฆราวาส จะบวชอีกไม่ได้ตลอดชาติ แม้ขึ้นห่มจีวรแสดงว่าตนเป็นพระอยู่ ก็ไม่เป็นพระถูกต้อง

ตามพระธรรมวินัย พระต้องปาราชิกท่านจึงเรียกว่า
“ผู้ปาราชัย”

๒. อาบัติสังฆาทิเสส โทษหนักที่สุดของบรรดา
อาบัติที่แก้ไขได้ ใครต้องเข้าจะต้องอยู่กรรมทรมานตน
ประจានตน โดยการบอกความผิดที่ตนกระทำแก่พระ
ทุกรูป ภายในวัดที่ตนไปทรมานตัวอยู่ การทรมาน
ตนในลักษณะนี้ ถ้าเป็นการต้องเพียงอย่างเดียว และ
ไม่ได้ปกปิดโทษของตนไว้ ใช้เวลา ๖ ค่ำ ๖ วัน
ต่อจากนั้นท่านให้ประชุมสงฆ์คือพระจำนวน ๒๐ รูป
สวดรับรองความบริสุทธิ์ เรียกว่าอัพภานกรรม แต่ถ้า
ในขณะที่ทรมานตนอยู่ต้องอาบัติในลักษณะเดียวกัน
หรือประเภทเดียวกันซ้ำอีก หรือปกปิดอาบัติที่ตนต้อง
ไว้ เวลาแห่งการทรมานตนก็เพิ่มขึ้นตามวันเหล่านั้น
แล้วจึงประชุมสงฆ์สวดอัพภานกรรมที่หลัง กลายเป็น
พระที่บริสุทธิ์ตามพระวินัยเหมือนเดิม

๓. อาบัติอีก ๕ ประเภท คืออุลลัจจัย ปาจิตตีย์
ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต ต้องเข้าแล้วให้สารภาพ

ความผิดนั้นต่อพระรูปอื่น แล้วให้ปฏิญาณว่า จะ
 สรรวมระวางต่อไป ก็เป็นอันพ้นจากความผิดนั้นได้
 แต่อาบตปาจิตตียอกประเภทหนึ่ง เรียกว่านิส-
 สัคคียปาจิตตีย์ ต้องสละสิ่งของที่^{๒๗}เป็นเหตุให้ต้องอาบต-
 ค้าย เช่นชาวบ้านเอาเงินตักบาตรพระ ตามวินัยแล้ว
 พระจะรับไม่ได้ เมื่อท่านรับไปจะต้องสละ คือทั้ง
 เงินนั้นเสียก่อน จึงจะแสดงอาบต พ้นจากความผิด
 นั้นได้ ปาจิตตีย์บางประเภท ท่านให้ทำลายสิ่ง^{๒๘}
 เป็นเหตุให้ต้องอาบตเสียก่อน จึงแสดงอาบตตก คือ
 พ้นจากโทษนั้น ๆ.

๖๑. ทว่าถ้ามเครื่องทองของเมาแล้วจะผิดศีล แต่มีพระ
 องค์หนึ่งทำเช่นนั้น จะผิดศีลไหมคะ ถ้าไม่ผิด เครื่องทอง
 ของเมาหมายความว่าอย่างไร ?

— เครื่องทองนั้น หมายถึงเครื่องทองบางชนิด
 ที่ทำคนดื่มให้เมา เช่นสำ เบียร์ เหล้า ผื่น เฮโรอิน
^{๒๙} เป็นต้น เรียกว่าเครื่องทอง ของเมา ไม่ว่าจะมึชอ

อย่างไรก็ตาม ที่ทำคนคิม คนสุบให้มันเมา จนขาดสติ และตกในสิ่งนั้น เรียกว่าเครื่องคองของเมตามตามความหมายนั้นหงนง การคิมเครื่องคองของเมตามทุกชนิด ย่อมผิดศีล ๕ เป็นต้นไป

ถ้าพระไปคิม หรือสุบสิ่งเช่นนั้นเข้า พระนั้นก็ต้องอาบัติ ผิดพระพุทธรูปบัญญัติ ที่ห้ามพระไม่ให้คิมสุรา ในสุราปานสิกขาบท แต่ในปัจจุบันนี้ ถ้าพระคิมสุรา สุบฝืนเป็นต้น ท่านให้สึกเสียเลย ถึงแม้ว่าโทษทางพระวินัยจะไม่ถึงให้สึกก็ตาม

ใครพบเห็นการกระทำเช่นนั้นของพระ เพื่อเห็นแก่พระศาสนา และคณะสงฆ์ ได้ช่วยกันบอกกล่าวให้เจ้าหน้าที่ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระได้ทราบ เพื่อท่านจะได้จัดการกันตามควรแก่กรณี.

๖๒. พระชัจจกรยานยนต์ หรือเกาะท้ายผิดวินัยหรือไม่ ?

— จักรยานยนต์ เป็นพาหนะชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับเรือ รถ เเกวียน พระชัจจกรยานยนต์ในคำถาม

นี้ อาจแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ชี้นับไปเอง ถ้าทำเช่นนั้นไม่ผิดวินัยโดยตรง แต่เสียสมณสารูป คือขาดคุณลักษณะของสมณะ เพราะพระพายเรือได้ ก็ต้องนับจักรยานยนต์ได้ แต่ที่ผิดจึ่ง ๆ คือผิดกฎหมาย เพราะพระท่านไม่อนุญาตให้มีใบขับขี่ เมื่อเสียทั้งสมณสารูป และผิดกฎหมาย พระจึงนับจักรยานเองไม่ได้

๒. ชี้อยู่โดยคนอื่นนับ ไม่ผิดวินัยเช่นเดียวกับนั่งรถยนต์ธรรมดา แต่เพราะอิริยาบถไม่สวยงาม จึงต้องดูถึงสถานที่เหมือนกันว่าที่ใดควรไม่ควร

เกาะท้ายหมายความว่าอย่างไร? ถ้าเกาะท้ายรถจะไปเกาะทำไม? ถ้านั่งท้ายรถจักรยานยนต์ไป ก็เหมือนกับข้อที่ ๒ คือคนอื่นเขาขับ พระนั่งไปข้างหลัง สิ่งที่ดีควรระวังคือสถานที่ เพราะวินัยพระนั้นไม่ใช่อยู่ในพระวินัยอย่างเดียว จะต้องมองถึงความเหมาะสมความควรแก่เพศ กาลเทศะด้วย ถึงแม้จะไม่ผิดวินัย แต่

ถ้าทำไปเป็นการประเจิดประเจ้อ้นัก ทำให้คนขาดศรัทธาในพระสงฆ์ ก็ต้องละเว้นเหมือนกัน.

๖๓. พระครูโทรทัศน์ พังแผ่นเสียง และคิดแอร์ทักกุฏ
จะเป็นการผิดวินัยหรือไม่?

— คำถามนั้นถามกว้างไป เฉพาะโทรทัศน์ กับแผ่นเสียงนั้น เราต้องพิจารณาดังสิ่งที่ดูกับเรื่องที่ฟัง และความรู้สึกในขณะฟังด้วย

โทรทัศน์นั้น มีรายการเป็นอันมาก เช่นรายการสนทนาธรรม แสดงธรรม ทัศนศึกษา ข่าวสารคดี เรื่องเหล่านี้พระครูได้ ไม่ผิดอะไร แต่ถ้าเป็นรายการละคร หนังสือ ที่เน้นหนักไปทางเรื่องโลกีย์ คือมากไป ด้วยเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ คุยไปแล้วจิตใจคล้อยตาม มีความเพลิดเพลินยินดีในความสนุกจากการดูนั้น ก็ผิดวินัยของพระ

แผ่นเสียงก็ทำนองเดียวกัน มีเรื่องเป็นอันมากทอดลงแผ่นเสียง เป็นเรื่องวิชาการ พระจะฟังก็ไม่เสีย

หายอะไร แต่ถ้าเป็นเพลงในทำนองตั้งกล่าวแล้วในเรื่องโทรทัศน์ และความรู้สึกเกิดในทำนองนั้นก็ไม่ต้องผิดวินัยเช่นกัน แต่ถ้าเพลงนั้นเป็นเพลงประกอบด้วยธรรม ซึ่งปัจจุบันก็มีอยู่ไม่น้อย พระฟังได้ เพราะในวินัยบอกว่า เพลงขับที่ประกอบด้วยธรรม ควรแก้ภิกษุ แต่ธรรมที่นำไปขับเล่นกัน พระไม่สมควรขับเอง ในการฟังท่านไม่ห้ามไว้ จึงไม่ผิดในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรม

คิดแอร์ทักกุนั้น เคยได้ยินคนพูดกันมาก ใครก็ว่าผิดกันทั้งนั้น ไม่ทราบไปได้หลักฐานมาจากไหน สงสัยจะเป็นการพูดเพราะอิจฉาพระมากกว่า อันที่จริงแอร์ทักคืออากาศที่เย็น อันเป็นการพัฒนามาจากพัดใบตาล เป็นพัดลม พัดลมเป็นแอร์ ซึ่งแต่ละอย่างมีจุดหมายในการขจัดความร้อนเหมือนกัน เมื่อคนมีศรัทธาถวายพระ พระก็ใช้ได้เช่นเดียวกับใช้พัดใบตาล และดีกว่าเสียอีก เพราะพัดพระยังเสียเวลานั่งพัด แต่แอร์นั้นไม่ต้องไปยุ่งอะไรเลย เพียงแต่เปิดเครื่อง

ก็ทำงานเอง พระอาจจะใช้ห้องแอร์ทำกรรมฐาน
ศึกษารธรรม ทำงาน เป็นการขจัดเสียงรบกวน ความ
ร้อน และเพิ่มประสิทธิภาพของงาน ทำให้จิตเป็น
สมาธิได้เร็ว โดยเฉพาะพระในเมืองหลวง ซึ่งไม่อาจ
จะหลีกเลี่ยงเสียงรบกวนได้ นอกจากอยู่ในห้องแอร์ การ
ทำหนีพระมีโทรทัศน์ วิทยุ พอจะมีหนทางทำหนีได้
บ้าง แต่ติดแอร์นี้ ไม่มีหนทางเลย จะถือว่าพุ่มเพุย
ก็เป็นเรื่องความดีของท่านเอง ที่ทำให้คนศรัทธาได้
จนขนาดถวายเครื่องแอกอร์คิชั่นได้.

๖๕. เดียวเวลาพระเดินทำไมไม่ค่อยหลีกผู้หญิง และ
พระที่สุมบุหรืผดศีลใหม่คะ เพราะถือว่าเป็นยาเสพติด ?

— เอาเป็นงั้นไป ตามแปลกดี ถ้าพระท่านถาม
ท่านคงถามว่า เอ! ทำไมปัจจุบันนี้ผู้หญิงเดินจึงไม่ค่อย
หลีกพระกันนะ ?

อันที่จริงในสังคมมนุษย์นั้น การที่ใครจะหลีกให้
ใคร โดยธรรมดาแล้ว เขาถืออาวุโส หรือวุฒิ ความ

เจริญของกันและกันเป็นหลัก คือ ผู้น้อยจะต้องหลัก
 ทางให้ผู้ใหญ่ ราษฎรจะต้องหลักทางให้พระราชา
 นักเรียนจะต้องหลักทางให้ครู พระนั้นในสังคมพุทธ
 ถือว่าเป็นครูฐานียบุคคล เพราะเป็นผู้ที่ส่งด้วยคุณ
 ความดี โดยฐานะแล้วพระไม่ต้องหลักทางให้ใครเลย
 เพราะคนอื่นเขาจะหลักทางให้ท่านตามฐานะ เพื่อ
 ถวายความเคารพ แม้ในการให้ทางเล่า ตามโบราณ
 ประเพณีเขาถือว่า จะต้องให้ท่านไปทางขวามือของเรา
 เราไปทางซ้ายมือของท่าน ในกรณีที่เกิดขึ้นสวนทางกัน
 และคนโบราณไม่นิยมการเดินแซงชนหน้าพระ หรือ
 ผู้ใหญ่ ถ้าเป็นเรื่องจำเป็นรีบด่วนจะต้องขอทางท่านไป
 เป็นการให้ความเคารพ การที่นักเรียนสงสัยจึงเป็นไป
 ได้

๑. พระท่านคิดว่าผู้หนึ่งจะหลักทางให้ท่าน ตาม
 ธรรมเนียมของชาวพุทธที่ดี

๒. ถ้าท่านเห็นว่าผู้หนึ่งไม่หลักจริง ท่านก็พร้อม
 ที่จะหลักเสียเอง ท่านคงไม่ยอมเดินให้ชนกันแน่ เพราะ

ถ้าเป็นการชนโดยเจตนาก็เป็นอาบัติสำหรับท่าน

๓. เมื่อท่านแน่ใจว่าผู้หญิงไม่หลีกทางให้ท่าน และทางเดินแคบ การหลีกเสียเองจึงไม่จำเป็นที่จะต้อง หลีกจนไกล เพียงแต่ไม่เดินชนกันก็เพียงพอแล้ว เช่นในเมืองหลวงหรือสถานที่แออัดต่าง ๆ ไม่อาจจะ หลีกกันจนไกลได้ ก็ต้องหลีกเพียงไม่ให้โดนกัน ดังกล่าว จนนักเรียนสังเกตว่าพระไม่ค่อยหลีก

ในเรื่องเช่นนี้ “การสำรวมระวังเป็นหน้าที่ของ พระ การให้ความเคารพแก่คนที่ควรเคารพเป็น กรณียะอันพุทธศาสนิกชน และสุภาพชนที่ควร กระทำ” การให้ทาง การขอมทาง เป็นหน้าที่ของ ผู้น้อยในทางชาติ คุณ วัย จะพึงกระทำแก่ท่านที่ เจริญด้วยชาติ คุณ วัย จารีตอันนมมาแต่โบราณแล้ว

ในกรณีที่พระสุบบุหรั้น ไม่มีอาบัติสำหรับปรับ ท่านได้ เพราะไม่มีวินัยบัญญัติไว้ จะสงเคราะห์เข้ากับ สุรา เมรัย โทษของบุหรั้นไม่ถึงนั้น แต่การสำรวม ระวัง ไม่สุบให้ประเจิดประเจ้อจนเกินไป เมื่อปรารภ

จะสุขก็ให้สุขในที่อยู่ของตน ไม่เกินสุขตามถนน ในที่
 สาธารณะเป็นต้น เป็นเรื่องที่พระเจ้าต้องสำนึกถึงอะไร
 ควรไม่ควรเอาเอง โดยทั่วไปแล้วท่านก็ปฏิบัติกันแนว
 นี้ และมีพระที่สุขจนตกเป็นส่วนน้อย ส่วนมากเป็น
 การสุขเพื่อฉลองศรัทธาชาวบ้าน เช่นเดียวกับฉัน
 ทามากมากกว่า.

๖๕. ทำไมจึงห้ามพระฉันข้าวเย็น ถ้าไม่ฉันก็เขิน
 โรคกระเพาะแย้ช้คะ ?

— การห้ามพระฉันข้าวเย็นนั้น เพื่อจุดประสงค์
 หลายอย่าง เช่น

๑. การกินอาหารมาก ทำให้ความต้องการทางเพศ
 มาก เมื่อตัดความต้องการในค่านนี้ จึงต้องลดอาหาร
 เสียมอหนึ่ง

๒. พระต้องอาศัยอาหารจากชาวบ้าน ถ้าขอเขา
 วันละ ๓ เวลาคงจะยุ่งกันใหญ่

๓. เพื่อให้ร่างกายเบา ไม่่วงนอน หรือเมา

อาหาร เป็นร่างกายเหมาะสมจะทำงานทางใจ

๔. เพื่อตัดความกังวลในเรื่องอาหารลง จะได้
เอาเวลานั้นไปทำความเพียร

๕. เพื่อตัดการสะสมอาหารเลี้ยงชาวบ้านของพระ
ให้หมดไป เป็นต้น

ส่วนโรคกระเพาะนั้น โดยปกติแล้วคนเราถึงไม่
เป็นโรคกระเพาะก็เป็นโรคอื่น เพราะร่างกายเป็น
“โรคนิทอ” คือเป็นรังของโรคอยู่แล้ว ถึงแม้
เปอร์เซ็นต์ของพระเป็นโรคนั้นจะสูงพอสมควร แต่ก็ทำ
เป็นทุกรูปไม่ แสดงว่าการฉันอาหารเพียง ๒ มื้อของ
พระ ไม่เป็นสาเหตุแห่งโรคกระเพาะเสมอไป

คนที่เข้ามาบวช ย่อมรู้ล่วงหน้าว่าจะต้องอดข้าว
ตอนเย็น เมื่อเป็นห่วงการกินมากนัก ก็ไม่ต้องบวช
ถ้าอยากจะบวชก็ไม่ต้องสนใจเรื่องปลื้มย่อยเช่นนั้น

ผู้ที่บวชอย่างน้อยที่สุดก็ต้องเสียสละความสนุกด้วย
วิธีต่าง ๆ ความอาลัยรักในร่างกาย ความสะดวกสบาย
ออกไปบ้าง เพราะร่างกายของคนเรานั้น จะเป็นโรค

กระเพาะหรือไม่เป็น ผลที่สุดจะต้องแตกดับเบียดเน่าไป
เมื่อชีวิตยังพอใช้การได้อยู่ คนควรคิดแสวงหาความดี
ให้มากที่สุดเท่านั้น ไม่ไปคำนึงถึงเรื่องเล็กน้อยตั้งกล่าว
ถึงแม้จะคำนึงถึงอยู่บ้าง ถ้ารู้จักระมัดระวัง เพื่อจะใช้
ร่างกายให้ได้นาน ๆ ก็สามารถจะรอดจากการเป็นโรค
กระเพาะได้ แต่ก็อย่าเป็นมากนัก เพราะการวิตก
กังวลมากในเรื่องต่าง ๆ เป็นหนทางให้คนเป็นโรค
กระเพาะได้เหมือนกัน

พระที่ออกบวชนั้นเป็นเหมือนทหาร ออกสู้สงคราม
เรื่องที่จะต้องสู้รบมีมากต่อมาก ถ้าไปกลัวเรื่องเพียง
เล็กน้อย ก็ไม่ต้องออกสงครามและออกบวชกัน เรื่อง
โรคนี้จึงไม่น่าห่วงอะไรตั้งกล่าว.

๖๖. *อยากทราบว่าพระที่แต่งนวนิยายลงพิมพ์ในหนังสือ
นิตยสาร ทั้ง ๆ ที่เรื่องนั้นไม่ใช่เรื่องธรรมะ จะผิดหรือไม่?*

— ถ้าหากว่าเป็นเช่นนั้นจริง ก็เป็นการผิดวินัย
ของพระโดยทางอ้อม ที่ว่าโดยทางอ้อม เพราะวินัยไม่มี

ห้ามเรื่องการแต่งหนังสือนวนิยายไว้โดยตรง แต่เพราะ
 ด้อยค่าที่ไม่เกี่ยวกับธรรมะ พระพุทธศาสนาถือว่าเป็น
 กิจงานกถา พระจะพูดหรือเขียนด้อยค่าเช่นนั้นไม่ควร
 ยิ่งถ้าการเขียนนั้นได้เงินค่าเขียนด้วยแล้ว จัดเป็น
 อเนสนากรรม คือการแสวงหาลาภในทางไม่ชอบธรรม
 พระผู้^๕น้อยอยู่ในฐานะเป็นมิชฌาวณิชชา คือการเลี้ยงชีพ
 ในทางที่ผิด แต่ข้อสมมติหรือคำถามที่ว่า ไม่มีหนทาง
 เป็นไป ได้เพราะ

๑. พระจะเอาความรู้อะไรไปแต่ง เพราะท่าน
 ศึกษาเรื่องธรรมะโดยตรง การแต่งจะต้องมีธรรมะอยู่
 ไม่มากก็น้อย

๒. การแต่งอาจจะเป็นนวนิยายอิงหลักธรรม หรือ
 ไม่อย่างนั้นหลักธรรมจะต้องแฝงมาในรูปของการ
 กระทำแห่งบุคคลในเรื่องต่าง ๆ เหตุการณ์ ๆ ตลอดจนถึง
 หลักธรรมโดยตรง

๓. นวนิยายทุกเรื่องมีหลักธรรม^๕ทง^๕นั้น จะมาก
 หรือน้อยเท่านั้นเอง แม้แต่บางเรื่องซึ่งคนคิดว่าไม่มี

แต่ลองมองให้ดีจะพบว่า มีหลักธรรมปรากฏอยู่ แต่
เป็นลักษณะที่แฝงมาในรูปต่าง ๆ

การแตงนวนิยายของพระนั้น จึงเป็นไปไม่ได้ที่จะ
ไม่เกี่ยวกับธรรมะเลย ส่วนที่จะเกี่ยวมากหรือน้อย ย่อม
ขึ้นอยู่กับเจตนาในการสอดแทรกธรรม และอารมณ์ของ
ผู้เขียน ที่จะให้ตรงไหนมีอะไร การแตงนวนิยายจึง
ไม่มีโอกาสที่จะเป็นศิรัจฉานกถา ปัญหาจึงมีเพียงว่า
ท่านได้รับค่าเขียนหรือเปล่า ถ้าไม่รับก็เป็นการดีไป
ถ้ารับก็มีโทษในประเด็นของอเนสนาตั้งกล่าวแล้ว.

๖๗. ถ้าพระมีมารดาบิดาเป็นฆราวาสนายากจน และจะให้พระ
สึก พระท่านทราบท่านก็เฉยเพราะคิดว่าบวชดีกว่า เพราะ
มีคนนำของมาถวาย ถือว่าพระนั้นผิดวินัย บาบหรือไม่
เพราะเหตุใด?

— ไม่ผิดวินัย และไม่บาปแต่ประการใด คนที่
บาปน่าจะเป็นพ่อแม่มากกว่า เพราะมาทำลายการ
บำเพ็ญความดีของลูก แต่ปัญหานี้เป็นเรื่องสมมติ

และฟังดูพิกลอยู่ในบางตอน

ถึงแม้ว่า พ่อแม่ยากจนจริง ๆ พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้พระเลี้ยงพ่อแม่ ทั้ง ๆ ที่บวชอยู่ได้ เนื่องจากทรงยกย่องมารดาบิดาไว้ในฐานะอันสูงสุด จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุนำอาหารที่ทายกถวายมาเลี้ยงมารดาบิดาได้ แม้ว่าภิกษุจะยังไม่ได้ฉันเสียก่อนก็ตาม โดยไม่ผิดวินัยแต่ประการใด ข้าเป็นการแสดงกตัญญูกตเวทิต์ให้ปรากฏอีกด้วย แม้ในสมัยพุทธกาลพระทำเช่นนั้นหลายองค์

ข้อที่ว่า “ พระภิกษุว่าบวชดีกว่า เพราะมีคนนำของมาถวาย ” นั้น ได้โปรดเข้าใจว่า พระภิกษุเพียงแค่นั้นอยู่เป็นพระไม่ได้หรอก เพราะการเป็นพระไม่ใช่มีเรื่องกินอย่างเดียว มีหน้าที่กิจการงาน การศึกษาสั่งสอน ปฏิบัติธรรมอะไรต่อมิอะไรสารพัด ทั้งเรื่องกินสำหรับพระนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เป็นคนอยู่แบบง่าย ๆ ด้วย แม้การที่คนนำของมาถวายก็เหมือนกัน พระที่อยู่ในฐานะอย่างนี้ มีไม่ถึง ๑๐ เปอร์เซ็นต์หรอก ส่วน

มากพระองค์ช่วยตัวเองด้วยการบิณฑบาต จะมีคนนำ
 ของไปถวายทั่วทุกแบบนานทีปีหน และไม่เป็นเรื่อง
 ที่จะทำให้พระองค์อยู่เพราะเหตุเพียงเท่านั้น อย่าลืมว่าคนที่
 บวชนั้นต้องสละความสุขเยี่ยงชาวโลกไปเป็นอันมาก
 ส่วนความทุกข์ยากลำบากเล่า งานของพระเป็นงานต่อ
 สู้กับจิตใจ ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจกิเลส ทั้งเป็นงานที่
 ต้องรบกันทั้งกลางวันกลางคืน แม้ท่านที่ศึกษา
 เล่าเรียน และทำศาสนกิจอย่างอื่น ก็ล้วนแต่เป็นงาน
 หนักทั้งนั้น ถ้าการอยู่เป็นพระเป็นเรื่องสบายแล้ว คน
 ไทยบวชกันปีละเป็นหมื่น ๆ คน แต่มีอยู่ตลอดไปไม่ถึง
 เปอรเซ็นต์ด้วยซ้ำไป พระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่ศาสนา
 สำหรับคนเกียจคร้าน หลบการงานทางบ้านมาอาศัยวัด
 อยู่ แต่คนที่อยู่อย่างน้อยจะต้องมีหลักใจ มีอุทมกตติ มี
 ศรัทธา ต่อการประพฤติปฏิบัติธรรมพอสมควรจึงจะ
 อยู่ได้

ในการมองอะไรก็ตาม คนไม่อาจอาศัยเพียงจุดใด
 จุดหนึ่ง แล้วอนุมานเอาว่า แม้จุดอื่นก็จะต้องเป็นเหมือน

จุดที่ตนเห็นด้วย ในปัจจุบันนี้ มีเรื่องราวที่รุนแรง
 และผิดศีลธรรมมากขึ้น แท้จริงเป็นการกระทำของคน
 เพียงส่วนน้อยเท่านั้นเอง เราไม่อาจอาศัยเรื่องเพียงแค่นี้
 ประเมินเอาว่าคนไทยและสังคมไทยมีปกติเป็นอย่างนั้น
 แม้ในการมองพระก็เช่นเดียวกัน.

พระศาสตราวุธแก่มิภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้เราประพฤติมิใช่เพื่อ
 หลอกหลวงคน เพื่อให้คนบันเพ้อถึง เพื่ออันสงสาคือ
 ลาก สักการะ และชื่อเสียง เพื่อเป็นเจ้าลัทธหรือแก
 ลัทธ เพื่อให้คนทั้งหลายได้รู้จักเรา

แต่ที่แท้ พรหมจรรย์นี้เราประพฤติ เพื่อความ
 สำรวมระวัง เพื่อละกิเลส เพื่อคลายกิเลสและเพื่อดับ
 กิเลส.

๕. ปัญหาเกี่ยวกับการวางตน

๖๘. ทว่าเรามีศาสนาในเรือนใจนั้น หมายความว่าอย่างไร ?

— หมายความว่าให้แต่ละคน นำหลักของพระศาสนา ^{๕๘๗} ^๐ ^{๖๘๗} ^๗ ^๘ ^๙ ^{๑๐} ^{๑๑} ^{๑๒} ^{๑๓} ^{๑๔} ^{๑๕} ^{๑๖} ^{๑๗} ^{๑๘} ^{๑๙} ^{๒๐} ^{๒๑} ^{๒๒} ^{๒๓} ^{๒๔} ^{๒๕} ^{๒๖} ^{๒๗} ^{๒๘} ^{๒๙} ^{๓๐} ^{๓๑} ^{๓๒} ^{๓๓} ^{๓๔} ^{๓๕} ^{๓๖} ^{๓๗} ^{๓๘} ^{๓๙} ^{๔๐} ^{๔๑} ^{๔๒} ^{๔๓} ^{๔๔} ^{๔๕} ^{๔๖} ^{๔๗} ^{๔๘} ^{๔๙} ^{๕๐} ^{๕๑} ^{๕๒} ^{๕๓} ^{๕๔} ^{๕๕} ^{๕๖} ^{๕๗} ^{๕๘} ^{๕๙} ^{๖๐} ^{๖๑} ^{๖๒} ^{๖๓} ^{๖๔} ^{๖๕} ^{๖๖} ^{๖๗} ^{๖๘} ^{๖๙} ^{๗๐} ^{๗๑} ^{๗๒} ^{๗๓} ^{๗๔} ^{๗๕} ^{๗๖} ^{๗๗} ^{๗๘} ^{๗๙} ^{๘๐} ^{๘๑} ^{๘๒} ^{๘๓} ^{๘๔} ^{๘๕} ^{๘๖} ^{๘๗} ^{๘๘} ^{๘๙} ^{๙๐} ^{๙๑} ^{๙๒} ^{๙๓} ^{๙๔} ^{๙๕} ^{๙๖} ^{๙๗} ^{๙๘} ^{๙๙} ^{๑๐๐} และคำสอนคือธรรมเข้าไปไว้ภายในจิตใจของตน ให้เป็นจิตที่มีศีลมีธรรมเป็นหลัก เช่นให้^๗เป็นจิตที่มีศีล ๕ มีเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียนต่อกันและสัตว์เป็นต้น

คนเราแต่ละคนนั้น มีใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน ใจเป็นสภาพที่ประเสริฐที่สุด ทุกสิ่งทุกอย่างที่ออกมาทางกาย วาจา แม้กระทั่งใจนั้น ถ้าใจมีศาสนา คือคำสั่งสอนที่ถูกต้องประดิษฐานอยู่ ก็จะแสดงออกมาทางกายเป็นกายสุจริต เช่นไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ผิดลูกเมียสามีของกันและกัน ออกมาทางวาจาก็เป็นวจีสุจริต ถ้วยการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ ส่อเสียด

เพื่อเจือเบ็นตน

การที่ศาสนาอยู่ในเรือนใจ จึงเป็นเหมือนคนคือน้อย
ภายในบ้าน เขาก็เรียกว่าบ้านคนดี ถ้าคนชั่วอยู่เขาก็
เรียกว่าช่องคนชั่วบ้าง แก๊งอันธพาลบ้างเบ็นตน ดัง
นั้นการมีหลักธรรมในศาสนาอยู่ในเรือนใจจึงเป็นความ
จำเป็น และเป็นความดี ที่ทุกคนควรจะให้ให้มีเป็น
เช่นนั้น.

๖๕. ถ้าเรามีแต่ความอยาก ทำให้เกิดผลเสียแก่การ
เรียน เช่นอยากเที่ยว อยากนอน อยากเล่น ทำอย่างไร
จึงจะเอาชนะใจตนเองได้เจ้าคะ ?

— เออเข้าที่ ตอบมาหลายปัญหาแล้ว เพิ่งเจอ
คำว่า “เจ้าคะ” คำเดียว อย่างนี้เขาเรียกว่าพุดมี
ทางเสียง แสดงความเคารพ และความเบ็นคนคือน้อย
มาด้วยคำพุดได้ชัดเจนดี

อันความอยากที่วุ่นวาย สำหรับอยากนอน ในเวลา
ที่สมควรนอน ก็ควรจะให้ร่างกายพักผ่อนบ้าง อย่าไป

ฉันเรียนจนเลยเวลานอน เพราะขาดความพร้อมทั้ง
กายและใจ ฉันเรียนไปก็เหมือนตักน้ำใส่ตุ่มที่เต็มแล้ว
ไม่ช่วยให้อะไรดีขึ้น

สำหรับความอยากทำอย่างอื่น ที่เป็นผลเสียต่อการ
เรียน เราอาจจะเอาชนะใจตนเองได้หลายวิธี นอก
จากคนอื่นสั่งสอน บังคับ ห้ามปรามแล้ว เรายังเตือน
ตนด้วยตนเองได้ดังต่อไปนี้ คือ

๑. สร้างความสำนึกให้รู้จักตนเองว่า เราเป็น
อะไร และมีหน้าที่จะต้องทำอย่างไร

๒. มองดูท่านที่ประสบความสำเร็จในการเรียนแล้ว
พยายามเอาอย่างท่านเหล่านั้น

๓. ปลุกความรักและความพอใจในการเรียน วิชา
ที่เรียน และครูผู้สอนให้มากไว้

๔. พิจารณาให้เห็นโทษของการใช้เวลาเรียน
หรือเวลาที่ควรจะเรียน ไปในการเที่ยวเตร่ การเล่น
ให้เห็นว่า เป็นการทำลายเวลาอันมีค่าของตนเองให้เสีย
ไป ทั้งยังเป็นการทำลายสุขภาพ เงินทอง และอาจจะ

ถึงอนาคตด้วยก็ได้

๕. พยายามแข่งขันกับเพื่อนด้วยกัน ในการให้ได้คะแนนมากกว่าเขา แต่ต้องเป็นการคิดแข่งในใจ อย่าไปทำเขาแข่ง

๖. ปลุกฉันทะ ความพอใจ ความพยายาม ความเอาใจใส่ และการใช้ปัญญาพิจารณาในการเรียนให้มาก ในการทำงานของคนอื่น การเตือนตนด้วยตน และการพิจารณาตนด้วยตน เป็นความจำเป็น เพราะเราเองเท่านั้น จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง ของการกระทำทั้งดีและไม่ดีของเรา ทั้งนี้ท่านจึงกล่าวว่า

“จงเตือนตนของตนให้พ้นผิด
 ตนเตือนจิตตนได้ใครจะเหมือน
 ตนเตือนตนไม่ได้ใครจะเตือน
 อย่าแขเขื่อนเตือนตนเป็นผลดี.”

๗๐. การที่มนุษย์คิดอยากได้สิ่งโน้นสิ่งนี้ ทางศาสนาถือว่าเป็นราคะ โลกะ แต่ถ้าพระคิดจะบรรลุโสดา และถึงขั้น

นิพพาน จะถือว่าเป็นราคะและโลภะด้วยหรือไม่ ขอความ
กรุณาพระคุณเจ้าช่วยขจัดด้วย ขอขอบพระคุณ ?

— เรื่องนี้เคยมีการอธิบายกันว่า เป็นบ้าง ไม่
เป็นบ้าง โดยถือว่าเป็นความอยากที่ผิด จึงไม่เป็นราคะ
โลภะ ที่ถือว่าเป็นก็เพราะคนอยากยังมีราคะ โลภะอยู่
แล้วแต่ความเข้าใจของแต่ละคน

ตามหลักฐานทางพระศาสนานี้ ท่านแสดงว่า
“ตณฺหํ นิสฺสาย ตณฺหา ปหัตตพฺพทา” แปลความ
ว่า บุคคลพึงอาศัยตณฺหา แล้วละตณฺหาเสีย อันเป็น
การแสดงว่า แม้การอยากได้บรรลุมรรคผลนิพพาน
ก็เป็นตณฺหาเหมือนกัน เมื่อเป็นตณฺหาก็ตองเป็นราคะ
โลภะด้วย แต่เป็นความอยากที่ประณีตชน อยากได้
จริง เมื่อได้แล้วจะไม่ยึดไม่ติดอยู่ในสิ่งนั้นอีกต่อไป

ถ้าจะพูดเป็นอุปมา ตณฺหา ราคะ โลภะ ในความ
เป็นพระโสดา และนิพพานนั้น เปรียบเหมือนเรือ
ซึ่งผู้ต้องการข้ามฟากจะต้องอาศัย แต่เมื่อเขาถึงฝั่งที่

ต้องการจะไปแล้ว เขาจะเอาเรือไปตัวก็หาไม่ ต้อง
 ทิ้งเรือไว้ จึงจะขึ้นฝั่งได้ ถ้าขึ้นอยู่ในเรือก็ขึ้นฝั่งไม่ได้
 พระอริยบุคคลก็อยู่ในลักษณะนี้ ก่อนที่จะบรรลุนิพพาน
 ท่านต้องอาศัยความอยากไปนิพพาน ไปจนกว่าจะถึง
 นิพพาน แต่พอถึงนิพพานความอยากถึงก็หมดไป ทั้ง
 ความกำหนัด พอใจในนิพพานนั้นก็ไม่มีอีก ท่านจึงขอ
 ว่าได้ละตัณหา รากะ โสภะ ได้เด็ดขาด

แต่พึงเข้าใจว่า รากะ โสภะของท่านเป็นไปเพื่อ
 ละสิ่งเหล่านั้น รากะบางอย่างที่ท่านต้องละจึงกลายเป็น
 เป็นแสงดีสำหรับคนธรรมดา เช่นรูปรากะ อรูปรากะ
 คือความกำหนัด ความยินดี ในรูปฌาน อรูปฌาน
 อันเป็นผลทางจิตที่สูงมากสำหรับคนธรรมดา แต่พระ
 อรหันต์จะต้องละสิ่งเหล่านั้นก่อน จึงจะเป็นพระอรหันต์
 ได้ เพราะนั่นเป็นสังโยชน์เครื่องผูกใจสัตว์ประการหนึ่ง
 ในขั้นที่บ่วงกันไม่ให้บุคคลบรรลุนิพพานได้ แต่คน
 ธรรมดาคงต้องอาศัยสิ่งเหล่านั้นไปก่อน เมื่อบรรลุแล้ว
 ก็ละไปเอง

ราชา โลกะ ในชั้นธรรมดา เราก็ต้องอาศัยกัน
 ทุกคน แต่ส่วนมากท่านไม่เรียกอย่างนั้น เช่นความ
 อยากรู้ อยากเรียน อยากเป็นคนดี ก็เป็นราชา โลกะ
 เหมือนกัน แต่ส่วนมากท่านจะเปลี่ยนเรียกเป็น จันทะ
 ความพอใจ ความปรารถนา ความต้องการ อันที่จริง
 ก็เป็นอาการของราชา โลกะเช่นกัน ตราบใดที่คนยัง
 ไม่เป็นพระอรหันต์ ตราบนั้นจะหลีกเลี่ยงจากราชาหาได้ไม่

ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรคนเราจึงจะไม่ตกอยู่
 ภายใต้อำนาจของสิ่งเหล่านี้มากเกินไป และทำอย่างไร
 จึงจะควบคุมความต้องการของตน ให้อยู่ในกรอบของ
 ศีลธรรม ไม่เบียดเบียนคนอื่นและตนเอง เพราะอาศัย
 ความอยากเป็นเหตุ

มีบางท่านกล่าวว่า การอยากข้าว อยากน้ำ ไม่
 เป็นตณหา เพราะท่านถือว่าเป็นความต้องการทาง
 ร่างกาย แต่เมื่อมองดูภาวะของจิตที่อยากกินอาหาร
 ของคนธรรมดา กับพระอรหันต์ จะเห็นว่าผิดกันมาก
 เพราะพระอรหันต์ท่านเพียงต้องการอาหารเท่านั้น ไม่

ได้มีความต้องการทางใจเพิ่มขึ้นอีกว่า ขอให้มรสอย่าง
นั้น อย่างนี้ แต่คนธรรมดาอยากกินอาหาร ก็ต้องมี
ความต้องการทางใจเพิ่มขึ้นว่า ขออาหารชนิดนั้นชนิด
นี้ รสชาติอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งความต้องการเหล่านั้น
เป็นอาการของตัณหาทั้งหมด ความอยากอาหารของคน
ธรรมดาจึงไม่อาจจะหลีกคำว่าตัณหาไปได้ เพียงแต่
จะมากหรือน้อยเท่านั้นเอง.

๗๑. ทำอย่างไรจึงระงับความโกรธได้?

— การจะระงับความโกรธนั้น เป็นเรื่องไม่ง่าย
นัก แต่ก็ไม่ยากเกินไปถ้าตั้งใจจะระงับ วิธีที่ไม่ยาก
ต่อการปฏิบัติอาจจะใช้ได้ เช่น

๑. ศึกษาให้ทราบโทษของความโกรธ โดยการ
มองดูคนอื่นเวลาเขาโกรธ จะพบเห็นอาการน่าเกลียด
ต่าง ๆ ที่เขาแสดงออกมา ซึ่งในเวลาปกติเขาจะไม่
แสดงอย่างนั้นเลย แต่เพราะความโกรธทำให้เขาขาด
ความเป็นตัวของตัวเอง จนทำสิ่งผิดปกติกองไป

๒. เวลาใครมายั่วให้โกรธ ต้องรีบเปลี่ยนความสนใจจากคนนั้นทันที เช่นการนับ ๑ ถึง ๑๐ ถ้ายังไม่ไหวก็นับไปเรื่อย ๆ

๓. ทำความเข้าใจว่า คนที่ทำให้คนอื่นโกรธนั้น เป็นคนที่ไม่ดี ถ้าเราไปโกรธตอบเขา ก็เป็นการเพิ่มคนไม่ดีขึ้นอีกคนหนึ่ง

๔. พยายามมองหาความดีของคนที่ทำให้เราโกรธ ซึ่งเคยมีต่อเราในกาลก่อน นำมาเทียบกับการที่เขาทำให้เราโกรธเปรียบเทียบดูว่าอะไรมากกว่ากัน

๕. หักมองคนด้วยความเมตตา

๖. รู้จักให้อภัยในความผิดพลาดของบุคคลอื่น

๗. ทำความรู้สึกตัวอยู่เสมอว่า คนที่โกรธคือคนที่ประทุษร้ายตนเองก่อนคนอื่น เพราะก่อนที่จะประทุษร้ายคนอื่น ก็ทำโลหิตในกายของตนให้เดือดพล่านร้อนทั้งกาย ใจ เสียพลังงานไปเป็นอันมากโดยไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้นมาเลย

๘. พยายามพิจารณาคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า

“ ฟังขณะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ คนฆ่าความโกรธ
 ได้ยอมนอนเป็นสุข คนฆ่าความโกรธได้ยอมไม่เสรำโศก
 เป็นต้น ” ให้เห็นจริงตามพระพุทธพจน์ ทดลองเปลี่ยน
 ใจวิเศษเหล่านี้ไปเรื่อย ๆ เมื่อจิตจะโกรธขึ้นมา ก็อาจ
 จะระงับความโกรธได้.

๗๒. คนโกรธ มีความรับผิดชอบหรือไม่ ?

— เวลาที่เขากำลังโกรธ ก็ถือว่าเขาไม่รับผิดชอบ
 ต่อใจตนเอง เขาทำอะไรไปด้วยอำนาจความโกรธ
 ก็เป็นการที่กระทำที่ขาดความรับผิดชอบ แต่สำหรับผล
 ของความโกรธ และผลที่เกิดจากการกระทำในขณะที่
 โกรธ เขาจะต้องรับผิดชอบโดยตรง ไม่ว่าผลเหล่านั้น
 จะออกมาในรูปใดก็ตาม เพื่อป้องกันตนเองไม่ให้ต้อง
 รับผิดชอบไม่ดี พระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนให้คนระวังใจ
 ตนเอง ไม่ให้โกรธแม้ในสิ่งที่มาช่วยๆ ให้โกรธ เพราะ
 ความโกรธนั้น เหมือนไม้ทมิฬรากเป็นพิษ ถึงแม้จะมี
 รสหวาน เพราะได้แสดงความโกรธออกมา แต่เมื่อ

ความโกรธหายไปแล้ว ยังเหลือแต่ผลที่ตนทำขณะ
 โกรธ กับความรู้สึกผิดชอบชั่วดี คนจะมีแต่ความเสีย
 ใจ และความเคืองตรอนใจต่อสิ่งที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งไม่
 อาจจะช่วยอะไรได้เลย “การฆ่าความโกรธเสียได้ จึง
 ไม่ต้องเสียใจและเศร้าโศก.”

๗๓. สิ่งที่เราเคารพบูชา จำเป็นไหมที่จะต้องยกมือ
 ไหว้ทำความเคารพ ?

- การยกมือไหว้ เป็นสามัคยกรรม คือกรรมหรือ
 การกระทำอันสมควร ซึ่งถือและยอมรับกันว่า เป็น
 การแสดงความเคารพทางกายต่อสถานที่ บุคคล และ
 วัตถุที่ควรแก่การเคารพ จะถือว่าจำเป็นหรือไม่ ย่อม
 ขึ้นอยู่กับสังคมนั้น ๆ ถ้าเป็นสังคมคริสตศักราชอย่างหนึ่ง
 ถ้าสังคมพุทธแล้วจำเป็นทีเดียว ยิ่งสงวนเราทางเคารพ
 และบูชา เช่นพระรัตนตรัย พ่อแม่ ครูอาจารย์ พระ
 มหาษัตริย์ โดยเฉพาะพระรัตนตรัยกับพ่อแม่ ครู
 อาจารย์นั้น เราจะต้องแสดงออกมาทางกายเช่นนั้น

พระมหากษัตริย์ หรือแม่ครูอาจารย์บางโอกาสที่เขา
นิยมเป็นอย่างอื่น จะไม่ให้วักก็เป็นการสมควร เช่น
นิยมถอนสายบัว คำนับ โกง ทำวันทยหัตถ์ เป็นต้น

— การไหว้^{๖๕} เป็นการประกาศความรู้สึกทางใจ
ออกมา ถึงแม้จะเป็นเพียงพิธีกรรม แต่เป็นพิธีกรรม
ที่ยอมรับนับถือกันว่า เป็นกรรมที่ควรทำ เราจะอ้าง
ความนับถือเพียงจิตใจ^๖นั้นหาได้ไม่ ความรู้สึกเคารพ
นับถือทางใจ^๖นั้น จะต้องแสดงออกมาทางกาย วาจา
กัณฑ์^{๖๕๗} ทงนเพื่อ

๑. อนุวัตตามวิธีการอันดีงามของสังคม
๒. เป็นการประกาศให้ทราบว่าเราเคารพนับถือสิ่ง
นั้น บุคคลนั้น^๖
๓. เป็นการสร้างความสำคัญอันสูงค่าให้แก่จิตใจ
ตนเอง
๔. เพื่อไม่ให้ตนเองเป็นคนขวางโลก จนกลายเป็น
เป็นบุคคลไม่พึงปรารถนาของสังคมไปในที่สุด
อันที่จริงการแสดงความเคารพทางกายในปัจจุบัน

ออกจะทำไปโดยอัตโนมัติ มากกว่าจะทำจากจิตใจ
จริง ๆ และมีความบกพร่องในหลักปฏิบัติมากอยู่ โดยเฉพาะ
เฉพาะในกัมมปุชณียสถาน อันที่จริงท่านไม่สอนเพียง
ไหว้อย่างเดียว ก็น้อมอยู่จะต้องลกร่วม สวมรองเท้า
อยู่เข้าไปในที่เช่นนั้นต้องถอด สวมหมวกอยู่ก็ต้องถอด
ออก เว้นแต่พวกที่อยู่ในเครื่องแบบ เช่นทหาร
ตำรวจ แต่ถ้าเข้าไปข้างในควรถอดเช่นกัน นอกจาก
การแสดงทางกายแล้ว วาจาก็ควรจะสงบพอสมควร
ด้วย.

– รู้ว่าการใดเป็นประโยชน์แก่ตนพึงรีบทำการ
นั้นเสีย

– การใดแล เป็นประโยชน์ด้วยดีด้วย การนั้น
แลทำได้ยากยิ่ง

– ถ้าจะทำพึงทำการนั้นจริง ๆ.

๑๐. ปัญหาเกี่ยวกับพ่อ แม่ ผู้ใหญ่

๑๔. ทำไมพ่อแม่บางคนจึงรักลูกไม่เท่ากัน ทำไม
คุณพ่อถึงรักลูกผู้หญิง คุณแม่ถึงรักลูกผู้ชาย และผู้ใหญ่
บางคนจึงชอบบังคับให้ทำอะไร ทั้ง ๆ ที่ผู้ใหญ่เองก็ทำ
ไม่ได้ ?

— ในคำถามนี้บอกอยู่แล้วว่าพ่อแม่และผู้ใหญ่
บางคนเท่านั้น หาได้ทั่วไปแก่พ่อแม่ทุกคนไม่ อันเป็น
การยอมรับว่าพ่อแม่โดยทั่วไปนั้นรักลูกเท่ากัน และผู้
ใหญ่ที่จริงจัง ๆ จะไม่บังคับให้คนอื่นทำในสิ่งที่ตนเอง
ก็ทำไม่ได้

ความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูกนั้น เป็นผลที่เกิดมา
จากเหตุคือ คนที่ตนรักนั้นเป็นลูกของตน แต่ที่บาง
ท่านมีความรักลูกไม่เสมอกัน ก็เพราะเหตุคือลูกของ
ท่าน มีคุณสมบัติที่เป็นสื่อให้เกิดความรักไม่เหมือนกัน
พ่อแม่ทุกคนย่อมรักลูกเสมอกันนั้น เป็นที่ยอมรับกัน

โดยทั่วไป แต่ที่พิเศษออกไป ก็เพราะลูกแต่ละคนมี
 ความน่ารักไม่เหมือนกัน หรือมากน้อยกว่ากัน เช่น
 ลูกบางคนว่านอนสอนง่าย ไม่คดโกง คดกัน หรือคด
 กัน ช่วยเหลือในกิจการงาน มีสัมมาคารวะต่อทุกคน
 เรียนหนังสือเก่ง ไม่ชอบเที่ยวเตร่ ไม่สร้างความหนักใจ
 ให้ท่าน ท่านย่อมรักมากเป็นธรรมดา ส่วนลูกที่ตรง
 กันข้ามกับทกลาวแล้ว มีสื่อให้เกิดความรักเพียงแต่
 ความเบญลุกอย่างเดียว นอกจากนนั้นแต่เรื่องที่ทำให้
 ท่านหมกกำลังใจหนักใจ เบื่อหน่าย กลุ่ม ซึ่งเป็นการ
 ทำลายความรัก ความเมตตาทางนั้น ก็ต้องมีความรัก
 น้อยเป็นธรรมดา แต่เมื่อว่าถึงส่วนลึกของจิตใจท่าน
 เราไม่อาจประเมินได้ ด้วยการแสดงออกในเวลาปกติ
 เพราะเราจะพบว่า ลูกบางคนที่แสนจะเกเร แต่เวลา
 ลูกประสบความทุกข์เข้าจริง ๆ พ่อแม่ก็พร้อมที่จะช่วย
 เหลือ ทง ๆ ที่บางทีเป็นการช่วยที่เกินคิดไป แม้ความ
 รักจากญาติพี่น้องของท่านเองเดียวกัน บัญหาอยู่ที่ว่า ถ้า
 เรามีสื่อทำให้ท่านเกิดความรัก เมตตามาก ท่านก็ต้อง

รักและเมตตามาก เหมือนกับวิทยุหลายแบนด์ ย่อม
 รับไต่มากกว่าเครื่องท่อน้อยแบนด์กว่า จะเอาอะไรกับคน
 แม่แต่สิ่งของ ๆ เราเหมือนกัน เราก็รักไม่เท่ากัน
 เรื่องนี้จะต้องทำความเข้าใจไว้ว่า ความรัก เมตตา
 จากผู้นั้น เป็นผลที่เกิดมาจากการกระทำของเราเอง
 ถ้าเราต้องการให้เขารักเรามาก ๆ เราก็ต้องสร้างสื่อให้
 เกิดความรักมาก ๆ แล้วผลคือความรัก เมตตาก็จะติด
 ตามมา เพราะเหตุที่ ย่อมจะให้ผลที่ดีโดยไม่ต้อง
 สงสัย

ที่ว่าพ่อรักลูกผู้หญิงมากกว่า แม่รักลูกผู้ชายมาก
 กว่า ก็น่าจะเป็นบางคนก็เช่นกัน อย่างนี้ท่านว่าเป็น
 ไปตามสัญชาตญาณของมนุษย์ คือคนเราจะรักและ
 ชอบพอในสิ่งที่ตนไม่มี เช่นลูกผู้หญิง มีความอ่อน
 หวาน เรียบร้อย ละมุนละไม ซึ่งผู้ชายไม่มี พ่อก็
 ต้องรักความเป็นอันหนึ่ง แม่รักความเข้มแข็ง ความ
 ว่องไว ความแข็งแรง ซึ่งมีอยู่ในลูกชาย และท่าน
 ไม่มีความเป็นอันหนึ่ง

อีกประการหนึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติ คือทุกฝ่าย
 ย่อมรักและพอใจในเพศตรงกันข้าม แต่สำหรับพ่อแม่
 นั้น คงจะเป็นบางคนถึงกล่าว เพราะความรักที่พ่อแม่
 มีต่อลูกนั้นเป็นอมตะ ถึงที่ท่านกล่าวไว้ว่า

สุริยาลังกรากลาลิข

ผกาทิพย์ยังพราวจากสวรรค์

แม่พ่อรักต่อลูกผูกสัมพันธ์

ไม่มีวันเสื่อมคลายมลายไป

สำหรับผู้ใหญ่บางคนที่ชอบบังคับเด็กนั้น บัญหาก็
 บอกแล้วว่า เป็นเพียงบางคน อันที่จริงคนที่ชอบบังคับ
 ให้คนอื่นกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่ตนเองไม่สามารถทำ
 นั้นเป็นคนที่แพ้ใจตนเอง จนไม่อาจจะควบคุมไม่ให้ไป
 บังคับคนอื่นได้ เป็นคนที่น่าเห็นใจอยู่ แต่ในกรณี
 ของผู้ใหญ่ นั้น บางทีท่านเองเห็นว่าตนเองแล้วไป
 คนหนึ่งแล้ว จึงไม่ปรารถนาที่จะให้ลูกหลานของท่าน
 ต้องกลายเป็นคนเลวอย่างท่านอีก จึงต้องบังคับไว้
 เช่นพ่อแม่ติตศุรา การพนัน หรือความไม่ค่ออย่างอื่น

ตนเองไม่อาจจะเลิกได้ ทั้ง ๆ ที่ทราบความไม่ดีอัน
 นั้น ด้วยความรักและปรารถนาดีต่อลูก จึงบังคับ
 ไม่ให้ลูกทำอย่างตน เพราะกลัวจะลำบากเช่นเดียวกับ
 ตน อันเป็นการบังคับที่เกิดจากความรักและความหวัง
 ดี ดังนั้นใครก็ตาม เมื่อถูกเขาบังคับให้ทำอะไร จึง
 ไม่ควรจะไปคิดว่าเขาทำได้หรือไม่ แต่ควรพิจารณา
 ถึง

— เจตนาและบุคคลที่บังคับให้เราทำว่าเป็นใคร
 มีความประสงค์อย่างไร ?

— สิ่งที่เขาบังคับให้ทำนั้นดีไหม ? ทำไปแล้ว
 จะเกิดผลอย่างไร ?

— ถ้าเป็นสิ่งที่ดี เราจะสามารถทำได้ไหม ? ถ้า
 ทำได้จะทำโดยวิธีอย่างไร ?

ถ้าเห็นว่าเป็นคนทมิฬเจตนาดี หวังดีต่อเรา เช่น
 พ่อแม่ ครูอาจารย์ เป็นต้น และทำตามที่เขาบังคับแล้ว
 จะเกิดผลดี ก็ควรรับทำตามทีเดียว โดยทำความเข้าใจว่า

ท่านบอกขุมทรัพย์ ที่ท่านไม่อาจจะขุดได้ให้เราเป็น
คนขุด และเมื่อเราทำไปแล้ว ผลดีก็จะเกิดแก่เราเอง

ผู้ที่ส่งสอนคนอื่นนั้น ตามหลักทางพระพุทธ-
ศาสนาท่านสอนว่า บุคคลควรตั้งตนไว้ในคุณธรรม
ที่สมควรก่อน แล้วจึงสอนคนอื่นในกาลภายหลัง
เพราะถ้าทำได้อย่างนั้นจะไม่ต้องเคืองคร้อใจ

แต่คนที่ถูกสอน หรือถูกบังคับให้ทำนั้น ไม่ต้อง
คิดอะไรมากถึงกล่าว ถ้าเห็นว่าดีก็ทำตาม ถ้าไม่ดีก็
ไม่ต้องทำตาม ไม่จำเป็นว่าคนที่สอนและบังคับเรา
จะทำได้หรือทำไม่ได้ เพราะบุคคลทำกรรมอันใดไว้
จะดีหรือชั่วก็ตาม เขาย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น
ด้วยตนเอง.

๗๕. ทำไมเมื่อเราพูดความจริงผู้ใหญ่จึงไม่ยอมเชื่อ
แต่ถ้าเราพูดเท็จผู้ใหญ่จึงเชื่อ ?

— สงสัยจะไปเจอผู้ใหญ่พิกลพิการทางประสาทเสีย
มากกว่า มีอย่างไหน เป็นผู้ใหญ่จะไปเชื่อในเรื่อง

เท็จ ไม่เชื่อเรื่องจริง สมมติว่ามกน้อยมาก ใครไป
เจอผู้ใหญ่อ่างนเข้า ก็ไหนกว่าเป็นกรรมก็แล้วกัน
ถ้าอาจจะเป็นไปได้บ้างก็ในกรณีนี้

๑. เรื่องจริงนั้น จริงจนไม่น่าจะเชื่อ จนทำให้
ผู้ใหญ่อ่างน และอาจจะเป็นเพราะคนพูดเคยโกหกมา
จนท่านจับได้ พอมาพูดเรื่องจริงเกินไปเข้า เลยท่าน
คิดว่าพูดโกหกอีก จึงไม่เชื่อ อย่างเรื่องเด็กเลี้ยงแกะ
ถ้าเห็ดแล้วเด็ก ๆ ต้องพยายามอย่าพูดโกหก เพราะ
จะเสียเครดิตของตนเอง

๒. เรื่องเท็จไม่โลดโผนเกินไป จนทำให้หน้าเชื่อ
ว่าจะเป็นอย่างจริง หรือพูดเท็จจนเข้าจนเพราะเท็จมานาน
ทำให้ท่านหลงเชื่อได้ แสดงว่าเรื่องนั้นจะต้องมีอะไร
ขาด ๆ เกิน ๆ ไปบ้างเป็นแน่.

๗๖. ผู้ใหญ่บางคนเวลาทำผิดแล้ว ไม่ยอมรับผิดเลย
แต่เวลาเด็กทำผิดเพียงเล็กน้อยกลับตำราวกั๊วว่า ความผิด
ของเด็กนั้นมากมาย แล้วจะทำให้เด็กมีความรับผิดชอบได้
อย่างไรคะ ?

— นี่เป็นเรื่องธรรมดา สำหรับผู้ใหญ่บางคน และน่าจะมิได้มากนัก เราจะพบว่าผู้ใหญ่ประเภทนี้เป็นผู้สูงวัยอายุ แต่ค่อยก้าวคุณธรรมและความรับผิดชอบผู้ใหญ่เกินสะกดของล้ม เขาก็จะถามว่า ใครเอามาวางขวางทางไว้ บางทีอาจจะหาเรื่องเข็มนเด็กเสียด้วย แต่เวลาเด็กเดินไปสะกดของในลักษณะเดียวกันกับเขา เขาจะดุเด็กว่าเดินไม่ระวังบ้าง อะไรบ้างเรื่อยไป และอาจจะหาโอกาสเข็มนเด็กได้อีกเช่นกัน แต่เป็นเรื่องของคนบางคนเท่านั้น ผู้ใหญ่ส่วนมากจะเป็นคนดีที่น่านับถือ มีความรับผิดชอบ เมตตา กรุณาพอสมควรอยู่ จึงไม่น่าเป็นห่วงและคิดแก้ไขอะไรเขา เพราะถึงเราจะคิดแก้ก็ทำไม่ได้ จากปัญหาเราจะพบว่านักเรียนทราบความไม่ดีในประเด็นต่าง ๆ คือ

๑. ผู้ใหญ่ทำผิดแล้วไม่ยอมรับผิด เป็นนิสัยไม่ดี และน่าตำหนิมาก

๒. ผู้ใหญ่ชอบทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ เป็นความบกพร่องที่ควรตำหนิเช่นกัน

นักเรียนคิดว่า ความบกพร่อง ๒ ประการนี้ของ

ผู้ใหญ่ อาจจะทำให้เด็กขาดความรับผิดชอบตามไป
 ง่าย

ข้อที่เราต้องพิจารณาถึงปัญหาประเด็นที่ ๒ ก่อน
 การที่เด็กเข้าใจว่า ความผิดของตนเล็กน้อยนั้น อาจ
 เป็นไปได้ที่ว่า

— ความผิดนั้นเป็นเรื่องเล็กน้อยจริง ๆ และผู้
 ใหญ่ไปทำให้เป็นเรื่องใหญ่ขึ้น

— เป็นเรื่องเล็กในความรู้สึกของคนทำ เพราะ
 คนเรามักจะไม่เห็นโทษความบกพร่องของตนเอง แต่
 ผู้ใหญ่ท่านเห็นว่าเป็นความผิดมาก อาจจะเป็นอันตราย
 ต่อเด็กในอนาคตได้ ท่านจึงปราม ๆ ไว้ เพื่อป้อง
 กันอนาคตของเด็ก ด้วยเจตนาดี ในกรณีเช่นนั้น ถึง
 แม้ท่านเองจะไม่ค่อยยอมรับผิดชอบ แต่เมื่อท่านไม่
 ต้องการให้เราเป็นคนเช่นเดียวกับท่าน อย่่างไรก็ควร
 ชอบคุณในความกรุณาของท่าน

นักเรียนจะต้องเข้าใจว่า ในการดำเนินชีวิตนั้น
 เราไม่อาจจะคอยให้คนอื่นเขาคัดเสียก่อนแล้วเราจะดีเป็น

คนสุดท้าย เหมือนกับนักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียน
นักเรียนจะมัวไปคิดถึงความไม่ดีของครู เพื่อนบางคน
แล้วคิดว่า ขอให้พวกนี้เขาตีเสียก่อน แล้วเราก้อยตี
ภายหลังอย่างนี้ไม่ได้

เพราะอะไร ?

เพราะความดีความชั่วที่คนกระทำลงไป ย่อมเป็น
ของเฉพาะบุคคลนั้น

นักเรียนทราบแล้วว่า ความประพฤติของผู้ใหญ่
ทั้ง ๒ ประเภทที่กล่าวมานั้น ไม่ชอบ ไม่ควร สิ่ง
ที่ไม่ชอบไม่ควรเป็นสิ่งควรละเว้น ไม่ใช่เป็นสิ่งควร
ประพฤติแล้วคล้อยตาม ในกรณีของปัญหานี้ ผู้ประ-
สบปัญหาควรจะทำในใจของตนดังนี้

— ถือว่าความบกพร่องของท่านผู้ใหญ่ เป็นความ
ไม่ดีส่วนตัวท่านเอง

— การทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ของผู้ใหญ่
บางคนถ้าหากจะฟังมี เป็นเรื่องที่เรควรมองข้ามไป
และให้อภัยท่าน ที่โตจนบ้านนี้แล้วยังทำอะไรเป็น

เด็ก ๆ อยู่

— การที่ท่านสั่งสอนเรา จะเป็นเพราะท่านทำได้ หรือไม่ได้ก็ตาม เป็นความดีของท่านที่เราควรยอมรับนับถือ เชื่อฟังตามสมควร.

๗๓. เพราะเหตุไร ผู้ใหญ่บางคนจึงชอบกล่าวคำ
อาฆาตเด็ก ?

— เป็นเรื่องของบางคนอีกเช่นกัน การกล่าวคำอาฆาตในลักษณะใดก็ตาม ส่วนมากจะเป็นเรื่องของความโกรธ ก็แสดงว่าผู้ใหญ่ที่มักกล่าวเช่นนั้นเป็นคนขี้โกรธ บังคับใจตนเองไม่ได้ น่าสงสารมากกว่า น่าตำหนิ โกรธมากกล่าวเช่นนั้นกับเรา ก็แผ่เมตตาไปให้เขาเสียจะสบายใจดี ถ้าเราไปอาฆาตเขาตอບยั้งเสียทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เสียหากนดีไม่ได้กัน

แต่มีอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน ที่เด็กเกรงนเหลือขอ กระตุ้นจนผู้ใหญ่ต้องทำเช่นนั้น ถ้าในกรณีเช่นนั้น เราต้องมาพูดกันใหม่ ก็แทนที่จะตำหนิผู้ใหญ่ ควรจะ

ทำหนักมากกว่า ที่ไม่รู้จักฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ ขาด
 ความเคารพผู้ใหญ่ คนเรามากมองอะไรเฉพาผล
 เช่นผู้ใหญ่กล่าวอาฆาตเค็กัน^๕ เป็นผล มองดูให้คิดว่า
 อะไรเป็นเหตุให้ผู้ใหญ่กล่าวเช่นนั้น อาจจะพบเหตุ
 อยู่ที่เราเองก็ได้ ถ้าอย่างนั้นก็เสียทั้ง ๒ ฝ่าย ผู้ใหญ่เสีย
 เพราะแพ้ใจตนเอง ไม่แนะนำสั่งสอนในทางดี กลับ
 มาใช้คำหยาบโต้ตอบเด็ก เหมือนเอาน้ำโคลนมาล้าง
 บ้านที่สกปรก เลยเลอะกันใหญ่ เด็กเสียเพราะขาด
 ความเคารพผู้ใหญ่ น่าสงสารพอ ๆ กัน

แต่มีอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน ที่คำอาฆาตนั้น เป็น
 การกล่าวไปอย่างนั้นเอง ใจหาได้คิดจะให้ไปตาม
 ที่กล่าวไม่ เช่นพ่อแม่แข่งหรือกล่าวคำอาฆาตลูก ท่าน
 พูดแต่ปากทรอก ใจไม่คิดจะให้ไปตามคำพูดเลย
 สบายใจได้

มีเรื่องท่านเล่าไว้ว่า แม่ห้ามลูกไม่ให้ไปเที่ยว
 ลูกไม่ฟังขึ้นไปจนได้

แม่จึงบอกว่า แยกไปในทางนั้นขอให้ควายบ่วงวิดให้

ตายเสียรู้แล้วรู้รอดกันสักที

ปรากฏว่าลูกไปเจอควายบ้าจริง ๆ แยกใจมาก เพราะใกล้เคียงกับคำกล่าวของแม่ก่อนจากมา แก่จึงอธิบายใจ อ่างเอาคุณแม่ พ่อ เทวดามาเป็นพยานว่า ถ้าแม่กล่าวคำนั้นด้วยใจ ขอให้ควายบ้าชวิดแกเสียเถิด แต่ถ้ามกล่าวเพียงแต่ปาก ก็ขอให้ควายบ้าจงหลีกไป

ปรากฏว่าควายบ้าหลีกไปจริง ๆ อันเป็นการยืนยันว่าแม่พูดแต่ปาก ใจท่านไม่คิดจะให้เป็นอย่างนั้นเลย คำกล่าวอาฆาตของใครก็ตาม หากจำเป็นจะต้องสนใจให้มากไม่ แต่จะหันมาสนใจถึงสาเหตุแห่งคำกล่าวอาฆาตนั้น ถ้าพบว่ามาจากตัวของเราก็กแก้ไขเสีย เพราะคงจะเป็นความผิดไม่ใช่เล็กน้อย จนกระตุ้นให้ผู้ใหญ่กล่าวคำหยาบกับเด็ก ซึ่งควรแก่การเมตตาและพูดจาทักเตือนอ่อนหวาน.

๗๘. ทำไมผู้ใหญ่บางคนพูดไม่จริง ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็เคยสอนเด็กว่า “อย่าพูดไม่จริง” ?

— เป็นเรื่องของบางคนทั้งคำถาม การสอนเขา
 ง่ายกว่าการทำตามที่สอนเขา จึงมีอยู่ไม่น้อยที่
 นักสอนคนอื่น ทำอะไรตามที่สอนเขาไม่ได้ ผู้รับคำ
 สอนบางคน หรือทุกคน จึงไม่น่าจำเป็นจะต้องไปสนใจ
 ว่า

คนสอนจะทำอย่างไร ?

แต่มาสนใจถึงสิ่งที่เขาสอนดีกว่า ถ้าสิ่งที่เขาสอน
 นั้นเป็นความดี ทำไปตามที่เขาสอนก็จะได้รับผลเป็น
 ความสุข ก็ควรจะปฏิบัติตาม การจะคอยให้คนอื่น
 เขาดีเสียก่อน แล้วเราก็อยกเป็นคนสุดท้ายนั้น หาเป็น
 วิธีการที่ฉลาดไม่

“ คำสอนที่ดีจริงเป็นเหมือนขุมทรัพย์ที่ทุกคนมาบอกให้
 เรา ถึงแม้คนที่บอกเราไม่อาจจะขุดขุมทรัพย์นั้นมาใช้เอง
 ได้ แต่การที่เขาบอกให้เรา เราก็ควรจะขอบใจเขา เพราะ
 เราจะได้ประโยชน์จากขุมทรัพย์อันนั้น ”

ผู้ใหญ่พูดโกหก เป็นความเสียส่วนตัวของเขา
 เขาจะต้องรับผลอันนั้นเอง เราพูดสัตย์จริงตามที่ผู้ใหญ่

คนนั้นสอน เราได้รับผลดีด้วยตนเองเช่นกัน เป็น
เรื่อง

“ควายใครเข้าคอกคนนั้น”

อย่าไปสนใจถึงการกระทำของท่านเลย จงสนใจ
ในสิ่งที่ท่านพูดจะดีกว่า.

๑๕. ถ้ามีคนสูงอายุกว่าเรา มาว่าเราในสิ่งที่เราไม่
ได้ทำ เราไม่ผิด และเมื่อเราไปพูดแก้ตัว แต่เขากลับ
ไม่ยอมเชื่อ นำเรื่องนั้นไปพูดให้ผู้อื่นฟัง ทำให้ชื่อของเรา
มัวหมอง เช่นนี้เราจะมามีทางแก้ตัวอย่างไรดีคะ ?

— เรื่องนี้ เราจะต้องพิจารณากันให้ละเอียดเสีย
ก่อนว่า ใครกันแน่ที่เป็นฝ่ายผิด โปรดอย่าลืมว่า
คนเรานั้นโดยปกติแล้วจะเห็นแก้ตัวเอง เข้าใจตัวเอง
ว่าเป็นคนทำถูกเสมอ ทง ๆ ที่บางทีตนมีความผิด แต่
ใจไม่ยอมรับ และมีความรู้สึกว่ามันไม่ผิด

ฉะนั้น ก่อนที่จะตัดสินว่าเราผิดหรือไม่ผิด เราต้อง
เอาสิ่งที่คนอายุสูงกว่ามาว่าเราทำผิดนั้น สมมติให้เป็น

การกระทำของบุคคลอื่น แล้วเรามองการกระทำ
 อันนั้นด้วยใจที่เป็นธรรม พร้อมกับเทียบเคียงหลัก
 เหตุผลสูญเสียก่อน อาจจะเป็นความผิดได้ เพราะ
 โทษผู้อื่นเห็นได้ง่าย โทษของตนเห็นได้ยาก หรือ
 โทษผู้อื่นแลเห็นเป็นภูเขา โทษของเราแลไม่เห็น
 เท่าเส้นขน ถ้ามองด้วยความเป็นธรรมแล้ว เห็นว่า
 ไม่ผิดจริง ๆ ทั้งอธิบายแล้วเขาไม่ยอมเชื่ออย่างในคำ
 ตาม วิธีจะทำ คือ

- ปล่อยให้กาลเวลาเป็นเครื่องตัดสิน ว่าใครผิด
 ใครถูก เพราะบางอย่างเวลาเท่านั้นจะช่วยได้

- ทำความรูสึกว่า อาจจะเป็นอดีตกรรมของเรา
 ที่เคยกล่าวร้ายคนอื่น หรือคนผู้หนึ่งมา จึงมาถูกกล่าว
 ร้ายในชาตินี้ ก็ดีเหมือนกันจะชดใช้กรรมให้หมดเสียที่

- พยายามใช้ความดีของเรา ให้ชนะใจของเขา
 จะด้วยวิธีใดก็ได้ แต่อย่าไปชวนเขาทะเลาะเป็นอันขาด
 เพราะไม่ใช่การแก้ปัญหามา แต่เป็นการสร้างปัญหา
 และเรื่องจะไปกันใหญ่

สำหรับเขาผู้นั้น ก็จะต้องปรากฏด้วยกรรมของตนเอง เพราะคนใส่ร้ายคนอื่นนั้น ตนเองจะต้องถูกใส่ร้ายด้วยไม่วันใดก็วันหนึ่ง และผู้ใหญ่ที่นินทาเด็กนั้น ใครเขาไม่นับถือหรอก

ทางที่ดีแล้ว เพื่อให้ใจเราสบายก็ควรจะแผ่เมตตาแก่เขาว่า

“ขอให้เขาอยู่เป็นสุข ๆ เถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย อย่าได้เบียดเบียนแก่กันและกันเลย”

คำตำหนิของบุคคลอื่นนั้น ถ้าไม่จริง เราจะได้ตำรวมระวางต่อไป เพื่อจะไม่ทำสิ่งที่คนอื่นเขาตำหนิ การนำไปพูดของเขา เราอาจจะคิดเพื่อความสบายใจอีกต่อหนึ่งว่า

“อนินทากาเลเหมือนเทน้า
ไม่ชอกช้าเหมือนเอามีดมากัดหิน
แม้แต่องค์ปฎิมาัยังราคิน
คนเดินดินหรือจะพ้นคนนินทา”

ก็จะสบายใจเองแหละ.

๑๑. ปัญหาเกี่ยวกับการทำบุญทำทาน

๘๐. เวลาเราทำบุญด้วยเงินทองหรือสิ่งของก็ตาม เราควร
อธิษฐานขออะไรหรือไม่ ?

- การทำบุญเปรียบเหมือนการหว่านพืช ปลูกพืช
ลงในนา สวน หน้าที่ของชาวนา ชาวสวนเพียงแค่
ปลูก หว่านพืชลงไปเท่านั้น ส่วนการให้ผลเป็นหน้าที่
ของพืชจะให้เมื่อถึงเวลา ไม่ว่าเขาจะอธิษฐานหรือไม่
ก็ตาม ผลย่อมเกิดแก่เขาตามเหตุที่เขาได้ประกอบ
กระทำลงไป และผลกับเหตุจะไม่แย้งกัน ไม่ว่าใน
กาลใดก็ตาม เพราะว่า

“การทำความดี เป็นเรื่องของคน แต่การให้ผล
เป็นเรื่องของความดี”

ในบางกรณีถึงแม้คนจะอธิษฐานเพื่อให้ได้ผลเป็น
อย่างนั้นอย่างนี้ แต่ถ้ายังไม่ถึงคราว ที่กรรมนั้นจะ

ให้ผล ก็ไม่อาจจะสำเร็จตามที่อธิษฐานได้ สำหรับในเรื่องนี้

๑. จะอธิษฐานก็ได้ แต่ไม่ควรอธิษฐานให้เกินเหตุไป เช่นทำบุญบาทเดียว ขออุกสลาภกินแบ่งรางวัลที่ ๑ อย่างนี้ ออกจะเป็นการหวังกำไรมากกว่าเหตุ ผลสำเร็จจึงหวังได้ยาก แต่การอธิษฐานอาจจะทำให้มีความรู้สึกว่า ชีวิตยังมีหวัง สำหรับคนบางคนได้เหมือนกัน

๒. จะไม่อธิษฐานก็ได้ เพราะต่อไปเป็นหน้าที่ของความดีที่เราทำแล้วจะให้ผล เมื่อถึงเวลาเราก็ได้ผลตามกรรมนั้น ๆ

เมื่อไม่เป็นความเสียหายทั้ง ๒ ทาง ใครเห็นว่าทำอย่างไรแล้วตนจะสบายใจ ควรเลือกทำอย่างนั้น แต่สำหรับคนที่ชอบอธิษฐานนั้น อย่าลืมว่า “ความใจร้อนอยากได้ผลเร็ว ๆ การแก่งกำไรเกินสมควร” อาจจะทำให้ความเข้าใจพระพุทธศาสนา และกฎแห่งกรรมสับสนได้ จึงควรระวัง.

๘๑. การทำบุญ โดยการนำอาหารที่เหลือ จากที่แบ่งไว้และทำด้วยความตั้งใจ กับการทำบุญโดยนำอาหารที่เตรียมไว้ไปถวายพระนั้น จะได้บุญเท่ากันหรือไม่?

— ฟังตามปัญหาแล้ว อาหารทั้ง ๒ ประเภทนี้ ไม่เห็นว่าจะต่างกันอย่างไร เพราะอาหารที่แบ่งไว้โดยตั้งใจว่าจะเอาทำบุญ กับอาหารที่เตรียมไว้สำหรับตักบาตร ก็เป็นอาหารประเภทเดียวกันนั่นเอง เพราะอาหารที่เตรียมไว้ ที่เหลือจากนั้นเจ้าของก็ต้องบริโภคเอง เช่นเดียวกับอาหารประเภทแรก หรือว่าจะเตรียมไว้โดยเฉพาะ ก็หาต่างอะไรกับอาหารที่แบ่งไว้โดยเฉพาะไม่ ดังนั้นการที่จะตัดสินว่าบุญมากน้อย จึงไม่อาจจะอาศัยเพียงเตรียม หรือของที่แบ่งไว้ เพราะว่า

“ในการทำทานนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ ๓ ประการ คือ วัตถุ วัตถุแห่งที่เรานำมาบริจาค เจตนา ความตั้งใจจะบริจาคอันบริสุทธิ์ทั้ง ๓ กาล และ ปฏิภาหกกคือผู้รับ จะต้องเป็นประเภทบุญเขต คือ เป็นคนทมิฬ มีกัลยาณธรรม บางครั้งแม้วัตถุจะ

ไม่ดี แต่ถ้าเจตนาดี ก็มีบุญมาก ถึงแม้จะเป็นการ
ถวายของดี แต่เจตนาไม่ดี ผลบุญน้อย แต่ถ้า
ทั้ง ๓ อย่างดีพร้อม ผลบุญก็มาก”

ในบุญทานนี้ วัตถุอยู่ในประเภทเดียวกัน แต่อาจ
จะต่างกันในด้านคุณภาพ แต่ถ้าคุณภาพของวัตถุ
เหมือนกัน เจตนาดี และคนรับดี ผลบุญก็เท่ากัน
ถ้าองค์ ๓ นับกรพร้อมไป ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็ย่อมจะ
มีผลไม่เท่ากันดังกล่าวแล้ว.

๘๒. เมื่อใส่บาตรแล้วและล้มกรวดน้ำภายในวันนั้น จะ
เป็นอย่างไร ?

— ก็ไม่เป็นอย่างไร, เพราะว่าการใส่บาตรก็ได้
ใส่ไปแล้ว จัดเป็นทานที่สมบูรณ์ในส่วนที่เป็นทานมัย
คือบุญที่สำเร็จด้วยการบริจาคทาน ส่วนที่ทานนิยม
กรวดน้ำ หลังจากการทำบุญทุกชนิดนั้น เป็นประเพณี
นิยมมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ปราภฏว่าพระเจ้าพิมพิสาร
ทรงทำเป็นครั้งแรก แต่ที่ชาวพุทธนิยมกรวดน้ำหลัง

จากทำบุญนั้น ปรากฏในสัจกบัญญัติว่า ท้าวสักก-
 เทวราชทรงขอพรเอาไว้ว่า เมื่อตายหรือพระสงฆ์
 บำเพ็ญบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง ขอให้กรวดน้ำอุทิศกุศล
 อันเกิดจากการทำบุญนั้นนั้น แด่ทวยเทพและสรรพสัตว์
 ทั่วๆ ไป เพื่อท่านเหล่านั้นจะได้อนุโมทนา และได้รับ
 ส่วนแห่งบุญ ฝ่ายทวยเทพหรือใครก็ตามที่ทำบุญแล้ว
 กรวดน้ำ ชื่อว่าได้เพิ่มบุญขึ้นอีกประการหนึ่ง เรียกว่า
 “**บัตถิทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ**”

อย่างในคำถามนี้ ถ้าไม่ได้กรวดน้ำ ก็เป็นการ
 ขาดบุญไปประการหนึ่งเท่านั้นเอง ส่วนการตักบาตร
 อันจัดเป็นทานมัย ก็ไม่มีอะไรบกพร่อง เรื่องกรวดน้ำ
 นั้น เราจะกรวดเมื่อไรก็ได้ โดยอ้างเอาบุญที่เราได้
 กระทำมาเป็นเหตุ และอุทิศส่วนกุศลอันเกิดจากบุญนั้น
 แก่สรรพสัตว์ที่ท่านนิยมกรวดในวันนั้น ก็เพื่อ
 จุดประสงค์หลายประการ เช่น

ก. ขณะนั้นจิตใจกำลังผ่องใส เพราะทำทาน
 เป็นต้นไปใหม่ ๆ

ข. มีความรู้สึกว่าเป็นคนกำลังรอกอยผลบุญจาก
 คนอยู่

ค. เป็นการทำหน้าที่ของตนให้เสร็จไปในคราว
 เดียว โดยไม่ต้องกังวลใจในภายหลัง

ฌ. เป็นการรักษาระเบิดที่โบราณบัณฑิตท่าน
 เคยทำมาเอาไว้ เป็นต้น.

๘๓. ทำบุญอย่างไร จึงจะได้บุญมากที่สุด ขึ้นอยู่กับสิ่ง
 ของที่ไหวหรืออยู่ที่ใจ ?

— คำว่าทำบุญ คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า “ทำ
 ทาน” จึงมักมีคำที่พูดกันติดปากว่า “ทำบุญ
 ทำทาน” อันเป็นการเข้าใจถูกเพียงจุดเล็ก ๆ จุดเดียว
 เท่านั้น

อันที่จริงคำว่า บุญ ท่านแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ
 บุญที่เป็นส่วนเหตุ อันหมายถึงบุคคลจะทำอะไร
 ก็ได้ ที่เมื่อทำแล้วมีการชำระล้างบาปอกุศลภายในใจ
 ของตนให้เบาบางไป

บุญที่เป็นส่วนผล คือความสุขกายสบายใจ หลังจาก
ได้กระทำเช่นนั้นไปแล้ว ซึ่งเป็นการแสดงว่าเราอาจ
จะทำบุญเมื่อไรก็ได้ โดยไม่จำเป็นจะต้องจ่ายสตางค์
เลย และอาจจะได้บุญมากกว่าการจ่ายสตางค์ด้วย ถ้า
การกระทำอย่างนั้นมีผลในการขจัดบาปอกุศลได้มาก
เรื่องของบุญนั้น เราจึงอาจจะยิ้มคำกลอนโบราณมา
กล่าวได้ว่า

“บุญนี้มีไม่ไกล ไกรบุญญาโว หาได้ບໍ່นาน
ทั่วแคว้นแควนดิน มีสนทุกสถาน ผู้ใดใจกร้าน
บ่พานพบนา”

ในพระพุทธศาสนา ท่านจึงแสดงบุญกิริยาวัตร
คือวัตรที่เป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญไว้ถึง ๑๐ ข้อ
มีการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา การประพฤติ
อ่อนน้อมถ่อมตนต่อวุฒบุคคล และคนทั่วไป การ
ช่วยเหลือขวนขวายในกิจการที่ชอบธรรมของเพื่อนบ้าน
และสาธารณชน การให้ส่วนบุญแก่บุคคลอื่น และท่าน

ที่ตายไปแล้ว การอนุโมทนาผลบุญของคนอื่น การ
 ฟังธรรม การแสดงธรรมที่ตนเรียนมาแล้วแก่คนอื่น
 และการทำความคิดเห็นของตนให้ตรงตามทำนองคลอง
 ธรรม

จะเห็นว่าทั้ง ๑๐ ประการนี้ มีบุญที่จะต้องทำโดย
 การให้วัตถุสิ่งของเพียงอย่างเดียวคือทาน แม้ทานเอง
 บางอย่างก็ไม่ต้องจ่ายเงินเลย เช่นธรรมทาน การให้
 ธรรมะ และอภัยทาน การให้อภัยต่อชีวิตและความ
 ผิดพลาดของบุคคลอื่น ซึ่งเมื่อว่าโดยผล และการ
 กำจัดกิเลสแล้ว มีผลมากกว่าการให้ทานที่เป็นวัตถุ
 บางอย่างเสียอีก

แต่ในปัญหานี้มุ่งถามเฉพาะเพียงการทำทาน การ
 ทำทานนั้น สำหรับผู้ให้จะต้องเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเจตนา
 ๓ วาระ คือ

ปุพฺพเจตนา เจตนาก่อนที่จะให้ คือมีความตั้งใจ
 หวังประโยชน์เกื้อกูลเป็นที่ตั้ง มุ่งขจัดความตระหนี่

ความโลภในทรัพย์สมบัติของตน

มฤจนเจตนา ในขณะที่กำลังให้ทาน ก็มีจิตใจ
เบื่อกับารื่นเรึง ไม่ได้เกิดความชุ่มมัว หรือเสียดาย
ขึ้นในขณะนั้น พยายามปลุกใจตนให้อาณาญรื่นเรึง
อยู่ตลอดเวลาที่ตนกำลังให้ทานอยู่

อปราปรเจตนา เจตนาหลังจากให้ไปแล้ว จะต้อง
ไม่เกิดควารุ้สึกเสียดาย นึกถึงทานที่ตนให้ไปกราวใด
ก็มีใจช่นบาน

ของที่นำมาให้ทาน จะต้องเป็นของที่ได้มาด้วย
ความสุจริต ไม่น้อโกงใคร ลักขงใครเขามาให้ทาน
และตนเองก็ต้องเป็นคนมศีล มีกัลยาณธรรมด้วย

สำหรับคนทรมบ ก็ต้องเลือกบุคคล คณะ ทมศีล
มีกัลยาณธรรมเช่นเดียวกัน อันท่านเรียกว่าบุญเขต
ชาวพุทธก็ถวายสังฆทาน หรือให้ทานที่เป็นสาธารณ-
ประโยชน์ เช่นบำรุงโรงพยาบาล สร้างโรงเรียน
โบสถ์ วิหาร เป็นต้น

จะเห็นว่างานที่จะจัดว่ามีผลมาก ต้องขึ้นอยู่กับ
จิตใจ วัตถุประสงค์ให้ และบุคคลผู้รับผิดชอบกัน ถ้า
สมบูรณ์ทั้ง ๓ อย่าง ผลก็มาก ถ้าอย่างใดอย่างหนึ่ง
บกพร่องไป ผลก็ลดน้อยลงมา สำหรับสิ่งของที่ได้มา
โดยสุจริตนั้น ท่านยังแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ
ทาสทาน ให้ของที่มีคุณภาพขนาดเดียวกับที่ให้
ทาสกิน

สหายทาน ให้ของเช่นเดียวกับที่เลี้ยงดูเพื่อนฝูง
สามีสทาน ให้ของที่ประณีต สะอาด เช่นเดียวกับ
ที่เราให้แก่ชาย หรือผู้ใหญ่ วัตถุเช่นนี้ชื่อว่าสูงสุด
ในบรรดาวัตถุที่ได้มาโดยสุจริต

แต่จะอย่างไรก็ตาม บุคคลไม่ควรจะมุ่งแต่ทำบุญ
ทำทาน ในเมื่อกำลังแห่งโลกะ และศรัทธาของเรา
ไม่มากพอ โดยเฉพาะถ้าทำไปแล้วเดือดร้อนถึง
ครอบครัว ก็ควรจะหันไปทำบุญด้านรักษาศีล พัง
ธรรมเป็นต้น ซึ่งมีผลมากกว่า และใครไม่ต้องพลอย
เดือดร้อนกับเรา.

๔๔. เวลาตักบาตร ถ้ามีไข่เค็ม ทำไมต้องต๋อยให้เป็น
รูเล็กน้อย ?

— ขอน^๕ไม่เคยพบหลักฐานในตำรา แต่เข้าใจว่า
เป็นความหวังดีของทายก คือผู้ตักบาตร ต้องการจะ
ช่วยให้พระฉันไข่เค็ม^๖นี้ด้วยความสะดวกใจ เพราะ
ไข่ก็คือไข่ดิบหรือสุกหาแตกต่างกันมากไม่ และมีอยู่
บ้างเหมือนกันที่คนไม่เข้าใจบางคน เอาไข่ดิบมา
ตักบาตร เพื่อช่วยให้พระหายสงสัย จึงต๋อยให้เป็นรู
เล็กน้อย คล้ายกับจะเรียนท่านว่า นิมนต์ฉันตามสบาย
ไข่นี้^๗เป็นไข่ที่สุกแล้ว และเป็นไข่เค็ม

แต่ก็ไม่แน่เสมอไปว่า จะต๋อย เพราะเท่าที่
พบมา ก็ไม่มีต๋อยทุกลูกไป เพราะไข่เค็มสังเกตความ
แตกต่างง่ายกว่าไข่ต้ม ถ้าจะต๋อยให้เป็นรูเล็กน้อยจริง
น่าจะต๋อยไข่ต้มมากกว่า เพราะสังเกตความแตกต่าง
ระหว่างไข่ต้มกับไข่สดได้ยากกว่า.

๘๕. คนที่โกงเงินเขามาแล้ว นำเงินนั้นไปทำบุญจะบาปหรือไม่?

— นี่เป็นเรื่องสองเหตุแต่หนึ่งผล จึงเป็นคนละเรื่องกัน เราต้องแยกพิจารณาเสียก่อนว่าอะไรเป็นผลของอะไร

๑. การขโมยเป็นกิริยา ผลของขโมยคือได้ทรัพย์ เจตนาเป็นเหตุให้ขโมยเป็นบาปกรรม ผลของบาปกรรมคือความร้อนใจในปัจจุบัน จนถึงติดคุก และตกนรกในชาติหน้า นี่เป็นช่วงหนึ่ง

๒. การทำบุญเป็นกิริยาอีกอันหนึ่ง ผลของกิริยา คือสั่งหรือบุคคลได้รับของบริจาคนั้น เจตนาในการทำบุญเป็นกุศลกรรม ผลแห่งกุศลกรรมคือความสุขใจทั้งในปัจจุบันและภายหน้า นี่เป็นอีกช่วงหนึ่ง

เจตนาในการทำบุญและทำไปจึงไม่บาป ส่วนที่บาปคือเจตนาในการลักและลักสิ่งของได้มา แต่จะอย่างไรก็ตาม ทรัพย์ที่ไ้มาด้วยวิธีการไม่สุจริตเช่นนั้น ถึงแม้จะเอามาทำบุญก็ไม่มีผลมาก เพราะของที่บริจาค

ไม่บริสุทธิ์ ถึงแม่เจตนา บุคคลผู้รับ จะดี แต่มา
เสียต่อนวัตถุที่นำมาบริจาค คงจะเข้าทำนองที่สมเด็จพระ
พุทธาจารย์ (โต พรหมรังสี) ตอบขยายแพ่ง ผู้สร้าง
วัดกตึกภาพลว่า มีอันสิ่ง ๑ สิ่ง เพียง เพราะเงิน
ที่เขาสร้างวัด ได้มาในทางไม่สุจริต.

๘๖. ผู้ทำบุญโดยหวังผลบุญตอบแทน ทั้ง ๆ ที่ใจไม่ได้
คิดศรัทธา จะได้บุญหรือไม่ และถือว่าเป็นบาปหรือไม่ ?

— ความศรัทธาหรือไม่ขึ้นอยู่กับจิตของผู้ทำ คน
อื่นไม่อาจจะรู้ได้ นอกจากตัวของผู้ทำเอง เราจึงไม่
อาจยืนยันในข้อนี้ แต่การทำบุญนั้น จะหวังผลตอบ
แทนหรือไม่หวัง ก็ย่อมจะได้ผลเหมือนกัน เหมือน
คนปลูกพืชลงในสวน ถึงจะหวังหรือไม่หวังผล เมื่อ
ถึงเวลาพืชก็ให้ผลเอง บุญก็เช่นเดียวกัน

บุคคลในบุญทาน สมมติว่ามีจริง การที่เขาหวัง
ผลบุญตอบแทน ก็แสดงว่าเขาเชื่อในกฎแห่งกรรม
คือเชื่อว่ากรรมที่ชั่วมีผลตามกรรม และเขาทำบุญเพื่อ

ต้องการผลบุญตอบแทน ก็แสดงว่าเขามีศรัทธาในการ
ทำเช่นนั้นอยู่แล้ว เขาย่อมได้บุญ ตามอำนาจของเหตุ
ที่เขาได้ทำลงไป

จะถือว่าเป็น “บาป” หาได้ไม่ ในเมื่อการ
กระทำเป็นบุญ จะออกผลเป็นบาปไม่ได้เป็นอันขาด
เพราะผลกับเหตุจะไม่แย้งกัน ไม่ว่าในการกระทำอะไร
ก็ตาม.

๘๗. เมื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ใดแล้ว ผู้นั้นจะมี
โอกาสได้รับส่วนบุญนั้นจริงหรือไม่?

— การทำบุญเพื่ออุทิศกุศลให้แก่คนที่ตายไปแล้ว
เป็นแนวความคิดซึ่งมีมาก่อนพุทธกาล เมื่อพระพุทธ-
ศาสนาบังเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าทรงปฏิรูปเข้ามาใช้ใน
ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า

“บุพเพเปตพลี” คือการทำพิธีกรรมเพื่ออุทิศ
ให้แก่ท่านที่ล่วงไปก่อน จัดเป็นทานคือการให้อันหนึ่ง
ของบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และท่านจัดเป็นบุญ-

กิริยาวัตถุ คือที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญประการหนึ่ง เรียกว่า “ปัตติทานมัยบุญ” คือบุญที่สำเร็จหรือเกิดขึ้นจากการให้ผลแห่งความดีที่ตนทำไว้ พระพุทธศาสนาได้แสดงถึงการอุทิศส่วนกุศลให้คนที่ตายไปแล้วไว้มากแห่ง อันเป็นการยอมรับถึงความมีอยู่ของผลที่บุคคลอุทิศไปให้ผู้ตาย แต่เมื่อกล่าวโดยหลักฐานที่ท่านแสดงไว้ปรากฏเป็น ๒ นัยด้วยกัน คือ

ขึ้นอยู่กับฐานะของบุคคลที่ตายไปแล้วว่า ไปเกิดในภพภูมิเช่นไร? มีความจำเป็นที่ต้องอาศัยผลบุญจากญาติที่ตนเกี่ยวข้อง ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ไหม? ในที่ที่ท่านแสดงว่า มีสัตว์จำพวกเด็วเท่านั้นที่มีโอกาสได้รับส่วนบุญจากญาติพี่น้อง เรียกเป็นภาษาบาลีว่า

“ปรหัตตูปชวีเปต” แปลว่า ผู้ละไปแล้ว ซึ่งจะมีชีวิตอยู่ด้วยการให้ของบุคคลอื่น

ส่วนสัตว์จำพวกอื่นกมกรรมบ้าง อาหารที่พყบ้าง ต้นไม้ ใบไม้ หญ้าบ้างเป็นต้นเป็นอาหาร พวกเหล่านี้ถึงแม้จะมีการอุทิศกุศลไปให้ ก็ไม่มีความจำเป็นอะไร

จึงเป็นพวกที่เรียกว่าอยู่ใน “อฐานะ” คือไม่อาจจะ
รับส่วนบุญได้

แต่จะอย่างไรก็ตาม ในการทำบุญนั้น ผู้อุทิศย่อม
ได้รับส่วนบุญจากการกระทำของตน การอุทิศกุศลให้
คนอื่น นอกจากไม่เป็นการลดส่วนบุญที่ตนกระทำแล้ว
ยังเป็นการเพิ่มบุญของตนให้มากยิ่งขึ้นไปอีก นั่น มี
การกล่าวถึงกันน้อย เพราะเมื่อศึกษาไปจะพบหลัก
เกณฑ์ที่ตกว่า คือ

คนที่อยู่ในโลกนี้จะทำบุญอะไรก็ได้ ไม่จำเป็นว่า
จะต้องทำทาน อาจจะเป็นการรักษาศีล พังกรรม นัง
กรรมฐาน ช่วยเหลือในการงานของคนอื่นเป็นต้นแล้ว
อุทิศกุศลที่ตนกระทำนั้นไปให้ญาติที่ตายไปแล้ว และ
ญาติที่ตายไปแล้วทราบเรื่องนั้น และอนุโมทนา คือ
พลอยยินดีในบุญอันนั้น สรุปว่า คนที่ตายไปแล้วจะ
ได้รับส่วนบุญหรือไม่นั้น ต้องประกอบตัวของ ๓
ประการ คือ

ก. ญาติมิตรในโลกนี้ ทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง

มีการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ประพฤติตน
อ่อนน้อมต่อมตนต่อกันอื่น ช่วยเหลือชว่นชวายเป็น
กิจการงานของเพื่อนบ้าน และส่วนรวม กล่าวธรรม
แก่กันอื่น ฟังธรรมจากพระและใครก็ได้ที่พูดเป็นธรรม
และทำทิวี คือความกิดเห็นของตนให้อยู่ตามแนวธรรม
จารีตประเพณี และหลักมนุษยธรรม กฎหมาย
เป็นต้น

ข. ญาติ อุทิศผลอันเกิดขึ้นจากกัลยาณกรรมอัน
นั้น แก่ญาติของตนที่ตายไปแล้ว จะเป็นด้วยการ
กรวดน้ำ หรืออธิษฐานใจ หรือกล่าวออกมาเป็น
ภาษาไทย หลังจากตนได้ทำความคินนเป็นทำนองว่า
ขออุทิศผลอันเกิดจากกัลยาณกรรมนี้ แก่ญาติชอนน
ชอนน ขอให้ญาตินั้นจงรับและอนุโมทนา.

ค. ญาติที่ตายไปแล้วจะไปเกิดในภพภูมิใดก็ตาม
ทราบเรื่องนั้น และอนุโมทนา คือพลอยยินดีอัน
ท่านเรียกว่า “ บัณฑิตอนุโมทนา ” บุญสำเร็จด้วย
การอนุโมทนาส่วนบุญ องค์ทง ๓ นี้จะบกพร่องไป

อย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ จะต้องประกอบพร้อมกันทั้ง
๓ ประการ จึงจะบังกาลให้เกิดผลแก่ญาติที่ตายไป
แล้ว

ในการอุทิศกุศลให้แก่คนที่ตายไปแล้วนั้น ได้
โปรดเข้าใจว่า บุญที่ส่งไป ไม่ใช่พัดคุไปรษณีย์ แต่
เป็นเรื่องนามธรรม คนที่อุทิศก็ส่งนามธรรมไป คน
รับก็ต้องรับด้วยใจ ซึ่งเป็นนามธรรมเช่นกัน การที่
เรากล่าวว่าได้รับส่วนบุญนั้น เป็นภาษาที่พูดให้เข้าใจ
ง่าย อันที่จริงคนเรามีกรรม คือการกระทำเป็นของ
ของตน ความบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน
คนหนึ่งจะทำให้อีกคนหนึ่งบริสุทธิ์หาได้ไม่ การอุทิศ
ส่วนบุญก็เป็นไปในลักษณะนี้ คือ

“คนตายอาศัยการกระทำความดีของญาติเป็นเหตุ
ทำให้ตนได้บำเพ็ญบุญคือ บัณฑิตานุโมทนาด้วย แต่
บุญนั้นคนที่ตายไปมีโอกาสดำทำ ก็เพราะอาศัยบุญ
ของญาติเป็นเหตุ ถ้าญาติไม่อุทิศให้ ตนก็ไม่มี

โอกาสทำ เราจึงกล่าวว่าผู้ตายได้รับส่วนบุญจาก
ญาติ”

เพื่อให้เข้าใจง่าย ถ้าจะเปรียบเทียบให้เห็นได้ง่าย
เหมือนคน ๒ คน คนหนึ่งมีเทียนที่จุดแล้วอยู่ในมือ
อีกคนหนึ่งอยู่ในที่มืด ทั้ง ๆ ที่มီးเทียนเหมือนกัน แต่
ไม่มีไฟจะจุด คนที่มีเทียนในมือก็ส่งเทียนของตนให้
อีกฝ่ายหนึ่งส่งเทียนของตนมาจุดกับเทียนของอีกฝ่าย
หนึ่ง เจ้าของแสงเทียนคนแรกก็ยังมีแสงสว่างเหมือน
เดิม นอกจากนั้นยังได้ช่วยให้ความสว่างแก่อีกคนหนึ่ง
ด้วย องค์ ๓ ประการดังกล่าวแล้ว จะบกพร่องไม่ได้
แม้ในข้อเปรียบเทียบก็เช่นกัน ถ้าคนถือเทียนซึ่งจุด
แล้วส่งไปให้ แต่อีกคนหนึ่งไม่ยอมส่งเทียนของตนมา
จุดเข้า เขาก็ไม่อาจได้รับแสงสว่างได้

ปัญหาที่ว่า จะได้รับจริงหรือไม่นั้น ตอบได้ว่า ได้
รับแน่ ถ้าประกอบด้วยองค์ ๓ ดังกล่าวแล้ว แต่ถ้า
องค์ ๓ ประการบกพร่องไป เพียงข้อใดข้อหนึ่ง ย่อม
ไม่ก่อให้เกิดผลเช่นนั้นได้

๑๒. ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องศีล

๘๘. ถ้ายุ่งกัแล้วเรามาฉันโดยการตบ แต่มันยังไม่ตาย เราจะปล่อยมันไปได้ หรือว่าควรจะฆ่าให้ตาย เพื่อมิให้มันต้องทรมานดี ?

— ในเรื่องการฆ่าสัตว์นั้น ตามหลักทางพระพุทธศาสนาไม่มีข้อห้ามอย่างเพื่อจะฆ่า พระพุทธองค์เคยรับสั่งกับเด็กพวกหนึ่ง ซึ่งกำลังไล่ต้อนเรือชนิกคนหนึ่ง เป็นใจความว่า

“สัตว์ทั้งหลายย่อมสะดุ้งกลัวต่อความเจ็บปวด ความตาย คนควรทำตนเองให้เป็นอุปมาว่า เรามีความหวาดกลัว ความเจ็บ ความตายนั้นใด แม้สัตว์อื่นก็ย่อมจะมีความรู้สึกเช่นเดียวกันฉนั้นนั้น เมื่อทราบอย่างนั้นแล้ว ไม่ควรเบียดเบียนและฆ่าสัตว์อื่น”

อันที่จริงการที่คนตบยุ่ง เพราะอ้างว่ายุ่งกันั้น เป็นข้ออ้างที่เห็นแก่ตัวเกินไป ยุงเขามากัดเราไม่ได้มีเจตนาจะให้ตาย เพียงแต่เขาขออาหารกับเรามอหนึ่งเท่านั้นเอง การที่เราตบสัตว์ที่มาขออาหารเพียงมอ

เคี้ยวให้ตาย จะเป็นการสมควรหรือไม่นั้น ลองนึก
 เปรียบเทียบด้วยเอาตัวเราแทนถุง สมมติว่าเราไปขอ
 อาหารใครสักมอหนึ่ง หรือว่าเราขาดเลือดไปขอเลือด
 คนอื่นเขาสัก ๓๐๐ ซี.ซี. คนที่เราขอไม่ฟังเสียงอะไรเลย
 จับขวานได้มาฟันหัวเราตายเลย ลองคิดดูเถิดว่าเป็น
 การตอบแทนที่รุนแรงเกินกึไปไหม? ในกรณีนี้ก็กั
 เช่นกัน เขามาขออาหารจากเรา เพราะเขาเป็นสัตว์มี
 เลือดเป็นอาหาร เราไม่ต้องการจะบริจาคหรือยังไม่
 มีศรัทธา เพียงแต่เบาให้เขาหนีไป สัตว์ตัวเล็กขนาด
 นนก็เจ็บพออยู่แล้ว ไม่มีความจำเป็นอะไรเลยที่เราจะ
 ต้องตบยุงให้ตาย ในเมื่อเรามีวิธีอื่นที่ดีกว่าและไม่ต้อง
 ทำบาปด้วย เพียงแต่แสดงความเห็นแก่ตัวเล็กน้อย
 เท่านั้น

ส่วนในประเด็นที่ว่า ตบไปแล้วแต่ไม่ตาย ควรจะ
 ตบให้ตายหรือว่าปล่อยมันไป เพราะกลัวจะเป็นการ
 ทรมาณ ขอนักต้องพิจารณาด้วยอุปมาเช่นกัน สมมติ
 ว่าเราถูกใครเขาทุบตีบาดเจ็บ เราจะเรียกเขามาฆ่าเรา

ให้ตาย หรือว่าจะยอมทนเจ็บเอาไปรักษาแผลเอาภายหลังก็ ในกรณีของยุงก็เช่นกัน การมีชีวิตอยู่ถึงแม่จะทรมาณบ้าง ก็ยอมจะดีกว่าตายเสียเลยทีเดียว อีกอย่างหนึ่งอายุของยุง มีไม่มากเหมือนคน การปล่อยไปทิ้ง ๆ ทิ้งนั้นบาดเจ็บ ย่อมดีกว่าฆ่าให้ตาย เพราะเราจะเป็นบาปเพียงทำร้ายร่างกาย ไม่ถึงกับฆ่าสัตว์ เป็นการลดบาปของเรา และยัดชีวิตของยุงไปช่วยในทั่ว ดังนั้น การปล่อยไป จึงเป็นการดีกว่า.

๘๕. ถ้าฆ่าสัตว์ตายโดยไม่เจตนา เช่น แมว จะบาปน้อยหรือมากเพียงใด และถ้าบาปจะมีทางทำความดีลบล้างบาปนั้นได้หรือไม่ ?

— การทำสัตว์ให้ตาย หรือฆ่าสัตว์นั้น จะเป็นบาปอย่างแท้จริง หรือเรียกว่าผิดศีล ท่านแสดงว่าต้องประกอบด้วยองค์ดังต่อไปนี้ คือ :—

๑. สัตว์นั้นยังมีชีวิตอยู่
๒. เรารู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต

๓. ตั้งจิตหรือมีเจตนาที่จะฆ่าให้ตาย

๔. ทำความพยายามที่จะฆ่าจะด้วยการยิง การตี การฟันก็ตาม

๕. สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

เมื่อประกอบพร้อมด้วยองค์ครบทั้ง ๕ นี้ จึงถือว่าเป็นบาปอย่างแท้จริง แต่ในปัญหา^๕ แสดงว่าองค์ที่ ๓ ขาดไป องค์ที่ ๔ ไม่สมบูรณ์ จึงไม่ถือว่าเป็นการผิดศีลหรือขาดศีล แต่การทำศีลของตนให้บกพร่องไปบ้าง ส่วนบาปนั้น^๕ มีแต่น้อย เพราะเป็นการกระทำไปด้วยอำนาจของความหลง และหลังจากทำไปแล้ว จิตของตนเศร้าหมอง

ในกรณีเช่นนี้ ส่วนมากท่านเรียกว่าเป็นเวร คือ เป็นเรื่องที่เราจะต้องชดใช้ เพราะสัตว์ที่ตายไปอาจจะผูกพยาบาทต่อเรา และเราอาจจะถูกฆ่าตายด้วยการไม่เจตนาของบุคคลอื่นได้เหมือนกัน

ในเมื่อเป็นบาปน้อย การจะทำบุญล้างบาปจึงเป็นคนละเรื่อง หรือเรียกให้ชัดว่าคนละเหตุคนละผลกัน

บาปก็ส่วนบาปซึ่งจะต้องให้ผลเป็นความทุกข์ บุญก็จะ
 ต้องให้ผลเป็นความสุขไปตามหน้าที่ แต่เราก็มัวแต่จะ
 บรรเทาบาปนั้นให้เบาบางลง หรือให้ผลข้างลงได้
 ด้วยการเพิ่มปริมาณแห่งบุญ หรือความดีให้มากขึ้น
 ถ้ากรรมฝ่ายดีของเรามีปริมาณมากพอ บาปเพียงเล็กน้อย
 ก็อาจจะกลายเป็นอโหสิกรรมได้ แต่จะต้องเป็นการ
 ละเว้นกรรมชั่วอย่างอื่นไปด้วย ไม่ใช่ว่าผิดศีลข้อที่ ๑
 ไม่ผิด แต่ไปทำผิดในข้ออื่น อย่างนี้ก็ลำบากหน่อย.

๕๐. ถ้าพูดปด เพื่อทำให้เอาตัวรอด จะมีความผิด
 ไหมคะ ?

— พูดปดก็คือพูดปด จะพูดเพื่ออะไรก็ต้องเป็น
 ความผิดอยู่นั่นเอง การจะเอาตัวรอด ไม่เป็นเหตุ
 สำหรับอ้าง ให้พ้นความผิด เพราะเรื่องกรรมนั้น
 เป็นขบวนการยุติธรรมที่สุด ใครจะอ้างความไม่รู้ ความ
 จำเป็น หรือเหตุผลอย่างอื่น มาเป็นเลศในการทำความ
 ผิดนั้นอาจจะอ้างได้ แต่จะอ้างเพื่อไม่ยอมรับผลจากการ

กระทำผิดนั้นไม่ได้เลย ผิดเป็นผิดเลย ถูกเป็นถูกกัน
นี่คือความเป็นสากลของกรรม

แต่ในชั้นการดำรงชีวิตอย่างชาวบ้านนั้น บาง
คน บางครั้ง ไม่อาจจะรักษาความดีไว้ได้เต็มเม็ด
เต็มหน่วยเหมือนกัน แต่ในชั้นอนุคมคติท่านว่า

เสียนิสงวนศกตไว้

วงศ์หงส์

เสยศกตสุประสงค

สังรุ

เสยรเรงดำรง

ความสัตย์ ใวนา

เสยสัตย์ไบเสยส

ขพม้วยมรณา

หรือว่า “เสยขพออย่าเสยสัตย์ เสยสมบตืออย่า
ให้เสยวาจา” นี้เป็นอนุคมคติในชีวิต ซึ่งคนไม่อาจจะ
เข้าถึงได้ทุกคนเป็นธรรมดา

การโกหกนั้น ไม่มีข้ออ้างเพื่อให้หลุดรอดจากการ
ทำผิดดังกล่าวแล้ว แต่ในกรณีที่เป็นจริง ๆ ถึงแม้จะ
เป็นความผิด แต่เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจอยู่บ้าง ซึ่งเราจะ
ต้องพิจารณาว่า “จำเป็นแค่ไหน” และในคำว่า

“ทำให้เอาตัวรอดนั้น” เป็นการรอดจากอะไร?

— ถ้าเอาตัวรอด จากการรับผิดชอบ เช่นทำผิดไว้ กลัวโทษของความผิด จึงโกหกเพื่อให้รอดตัว นอกจาก จะผิดศีลแล้ว ไม่มีเหตุควรแก่การเห็นใจ และให้อภัย

— ถ้าเอาตัวรอดในกรณีที่เป็นความเป็นความตาย ของส่วนรวม เช่นข้าศึกมาถามถึงที่ตั้งทางทหาร หรือ จุดสำคัญ ๆ ในประเทศ เรามีทางทำได้ ๒ ทาง คือ ไม่พูดทั้ง ๆ ที่เรารู้ โกงหกไปทั้ง ๆ ที่รู้เช่นกัน ผิดศีล นนคงผิดอยู่ แต่เป็นเหตุที่ควรแก่การเห็นใจ และให้อภัย

— ถ้าเอาตัวรอด เพื่อให้คนอื่นรับผิดแทนคนเดียว หรือโยนบาปให้คนอื่น นอกจากผิดศีลแล้วยังควรแก่ การประณาม ตำหนิอย่างมากด้วย

สรุปว่า ถ้าจะยอมผิดศีลทั้งที ก็ต้องโกหกเพื่อความ อยู่รอดของส่วนรวม และตนเอง ในทำนองเดียวกันต้อง ไม่เป็นการทำลายคนอื่นให้เดือดร้อน “แต่จะให้รอด

จากความผิดนั้น ไม่มีข้ออ้างสำหรับการทำบาป ไม่ว่าจะเพ้ออะไรก็ตาม.

๕๑. ถ้าเราจำเป็นต้องพูดโกหก เพื่อช่วยผู้ซึ่งมีนิสัยดี แต่การพูดนั้นก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ที่มีนิสัยไม่ดี เราควรจะทำอย่างไร ?

— คนคนหนึ่ง ย่อมกระทำสิ่งที่ “ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและคนอื่น” ในกรณีนี้เป็นการหาความสบายให้อีกคนหนึ่ง บนความทุกข์ความเดือดร้อนของอีกคนหนึ่ง จึงเป็นสิ่งที่คนฉลาดไม่ควรจะทำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนที่วานนิสัยดีในทันที น่ากลัวจะไม่จริง ๆ เพราะถ้าเป็นคนที่ดีจริง ไม่จำเป็นจะต้องให้คนอื่นโกหกช่วยเหลือ เนื่องจากไม่มีความชั่วความผิด ที่จะต้องให้เพื่อนทำเช่นนั้น สมมติว่าเขามีนิสัยดีจริงอย่างว่า เขาคงไม่พอใจที่จะให้เพื่อนต้องโกหกเพราะเขา ตามลักษณะของคนดีทั้งหลาย เพราะความดีนั้นแหละจะช่วยตัวเขาเอง

แต่เมื่อถึงกับต้องโกหกช่วยกันเช่นนี้ อย่างน้อยจะต้อง
มีความซื่อในบุคคลที่เกิดขึ้น แล้วเราก็นอกจะทำ
อย่างไร ?

เพื่อให้ขบวนการแห่งกรรมเป็นไปตามวิถีทางของ
กรรม เราควรใช้อุเบกขา คือความวางเฉย ไม่แสดง
ความเสียใจ ตีใจ ในความวิบัติของกณินิสยัตกณน
ถ้าไม่อย่างนั้นเราต้องเสียทั้งศีล และธรรม ถ้าขึ้นไป
โกหกช่วยเขาเข้า พรหมวิหาร ๔ ประการนั้น ตอนนั้น
เองที่ท่านสอนให้ใช้อุเบกขา ไม่ใช่ว่าถ้าคนที่เราเห็น
ว่าดี เป็นเพื่อนของเราแล้ว จะต้องช่วยเขาไปทุกกรณี
ถ้าเป็นอย่างนั้น ความวุ่นวายเดือดร้อนต่าง ๆ ก็จะมีเกิด
ขึ้นโดยไม่มีที่สิ้นสุด การจะช่วยเพื่อนนั้น จะต้องช่วย
ในกรณีที่

๑. เป็นการช่วยเหลือในกิจที่ชอบธรรม ไม่เบียด
เบียนคนอื่น

๒. ช่วยเมื่อเห็นว่าเพื่อนได้รับความอยุติธรรม
โดยที่เพื่อนเราไม่ผิดจริง ๆ

๓. ช่วยตักเตือนเพื่อนในยามที่เขาประมาท
๔. ช่วยสงเคราะห์เพื่อนที่ยากจนขัดสนทรัพย์สิน
ตลอดถึงแนะนำในสิ่งที่เพื่อนควรจะรู้
๕. ช่วยป้องกันทรัพย์สินสมบัติของเพื่อนไว้จากโจร-
ภัยเป็นต้น

แต่ในกรณีที่เพื่อนไปเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น จนก่อ
เรื่องราวทะเลาะวิวาทกันเป็นต้น เพราะเพื่อนเราเป็น
ต้นเหตุอย่างในปัญหา ต้องใช้อุเบกษาคงกล่าวแล้ว

ความเสียของคนส่วนมาก อยู่ที่ถือพรรคถือพวก
จนกลายเป็นเล่นพวก อะไร ๆ ก็ต้องพวกตัวก่อน โดยไม่
คำนึงถึงความควรไม่ควรแต่ประการใด จนกลายเป็น
ความพิการทางสังคมบางสังคม ที่รู้เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน
เพราะความรักพวกรักพ้องนั่นเอง บางครั้งทำให้เรามอง
ข้ามความบกพร่องต่าง ๆ ของพวกพ้อง โดยพยายาม
คิดว่าพวกพ้องเราเป็นคนดี ซึ่งบางทีก็จริง แต่บาง
คนก็หาดีอย่างที่เราคิดไม่

แม้คนนั้นเสียไม่ดี ที่กล่าวในปัญหาก็เช่นกัน เขามี

สิทธิที่จะอยู่อย่างปกติสุข ตามสภาพของเขา คนอื่นถ้า
อยู่ในวิสัยที่จะช่วยแนะนำเขาก็แนะนำไป ถ้าไม่สามารถ
จะทำเช่นนั้นได้ ก็ต้องวางตนเฉย ๆ ไว้ トラบไตที่
ความไม่ดีของเขา ยังไม่คุกคามความสงบสุขของเรา
อันการช่วยโกหกเพื่อป้องกันเพื่อน ที่เราเข้าใจว่ามี
นิสัยดี โดยการเบียดเบียนคนที่มันนิสัยไม่ดีนั้น เป็นการ
เพิ่มปริมาณคนไม่ดีขึ้น ๒ คน คือเรา กับคนที่เราเข้าใจ
ว่าเขาเป็นเช่นนั้น ทั้งเป็นการคุกคามต่อความอยู่
อย่างปกติสุขของบุคคลอื่นด้วย โบราณท่านว่า “เป็น
การแก่งแย่งหาเหยื่อ” อันสื่อถึงความอยู่ไม่สุข
หาเรื่องจับตัวอย่างน่าสงสาร

การโกหกนั้น ไม่ว่าจะอ้างเพื่ออะไร หรือใครก็ตาม
ความโกหกก็คือโกหก ซึ่งจะ使人ให้เป็นคนโกหก
ไป “การมีปากเหมือนไม่มีปาก” เป็นหลักที่ควร
ใช้ในบางคราว เช่นในกรณีดังกล่าวแล้วนั้น ความสุข
และปลอดโปร่งใจก็จะติดตามมา เมื่อเวลาไม่ยอมโกหก
ผ่านพ้นไป.

๕๒. คนที่ขบขันหาว่าร้ายคนอื่น จะมีความผิดหรือไม่ ?

- คนที่นินทาคนอื่นนั้น เราจะพบว่า เป็นความกตัญญูจากอารมณ์ภายในจิต อันเป็นการกระตุ้นเตือนของกิเลสไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง เช่นนินทาเขา เพราะโกรธไม่พอใจ นินทาเพราะริษยาในความคิด หรือการไต่ตักของเขา บางครั้งก็นินทาเพื่อต้องการจะให้คนอื่นเขาเห็นความดีของคนนั้นน้อยลง นินทาเพราะความไม่เข้าใจอะไรจริงนัก แต่เมื่อไต่ตักคนอื่นเขานินทาก็อ้างตามไปด้วย

ผู้นินทา จึงเป็นคนที่ถูกด้วยอำนาจ โทสะ โลภะ โมหะ จึงไม่น่าจะสงสัยเลยว่าผิดหรือไม่ผิด คนนินทาคนอื่น เป็นคนแพ้ใจตนเอง การนินทาเป็นวจีทุจริต ทั้งเป็นการพร่ำผลาญเวลาที่ควรจะให้ เป็นประโยชน์ของตน ไปในทางที่ไร้ประโยชน์ ทั้งทำให้คุณภาพจิตของตนตกต่ำด้วย จึงเป็นความผิดโดยแท้

แต่คนที่ถูกคนอื่นนินทานั้น ไม่ควรจะต้องโกรธ

ไปกับคำนิินทา เพราะนิินทา สรรเสริญเป็นโลกธรรม
 เกิดขึ้นได้ เสื่อมไปได้ และที่น่าภูมิใจก็คือว่า เขานิินทา
 เราเพราะเราดีกว่าเขา จึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่เรา
 จะไปโต้ตอบ ให้เราเองกลายเป็นคนเลวเสมอเขา
 การนิินทาที่กล่าวนี้ หาได้หมายรวมถึงการตำหนิ
 ติเตียน ในการกระทำผิดของบุคคลอื่นด้วยไม่ เพราะ
 นั้นเป็นการพูดด้วยเจตนาดี หรือตนเสียประโยชน์
 เพราะการกระทำของบุคคลผู้นั้น ในโลกของความจริง
 นั้น คนไม่ถูกนิินทาไม่มีเลย ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า
 “นตฺถิ โลกเ อนินฺทิตฺตํ คนไม่ถูกนิินทาไม่มี
 ในโลก”

“อันเปลวไฟใครเห็นไม่เป็นควัน
 คนผู้นั้นจึงจะพ้นคนนิินทา”

“แม้องค์พระปฐมายังรำกิน
 คนกินกินหรือจะพ้นคนนิินทา”

เหล่านี้ช่วยเป็นคติธรรมที่ดี สำหรับคนถูกนิินทา
 ที่จะช่วยให้รักษาระดับจิตของตนไว้ ไม่ให้ตกไปสู่
 อำนาจฝ่ายต่ำ คือนิินทาตอบคนที่นิินทาตน.

๑๓. ปัญหาเกี่ยวกับสังคม การวางตน

๕๓. สมัยนี้ คนมีแต่การแก่งแย่งชิงดีกัน จึงหากคนที่
ที่จะยอมรับผิดยาก ทำอย่างไรจึงจะแก้ไขได้คะ?

— ความแก่งแย่งแข่งดี ชิงไหวชิงพริบกัน เพื่อ
ความอยู่รอดของตัว เพื่อความยิ่งใหญ่ อำนาจ และพวก
ของตัวนั้น เป็นสิ่งที่มาประจำโลก ในเมื่อโลกนี้เป็น
โลกของคนผู้มากไปด้วยกิเลส ค้นหา

การแย่งอาหารกันกิน แย่งที่ดินกันอยู่ แย่งคู่กัน
พิศวาส แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่ จึงได้มีมาแล้ว
กำลังมีอยู่ในปัจจุบัน และจะเป็นอยู่เช่นนั้นแม้ใน
อนาคตกาล

“ บัดเจตผู้ฉลาด มีความเข้าใจความจริงข้อนี้
ท่านจึงถือว่าการแก่งแย่งชิงดีกันนั้น เหมือนกับกา
แย่งศพสุนัข หรือเหมือนการวิ่งไล่ตามเงาของตัวไป
ทางตะวันตกในเวลาเช้า มีแต่เรื่องที่จะต้องเข่นฆ่า

ประทุษร้ายกัน และแล้วจะต้องตายไปอย่างคนมีเวร
ท่านจึงละเว้นไม่เกี่ยวข้องกับกรกระทำเช่นนั้น”

เราจะพบความจริงว่า คนที่แก่งแย่งชิงดีเหล่านั้น
เป็นคนพาล สันดานหยาบ มากไปด้วยบาปอกุศล พร้อม
ที่จะฆ่า ทำร้ายใครก็ได้ เพื่อความอยู่รอด และความยิ่งใหญ่
ใหญ่ของตัวเอง และพวกของตัว ประวัติศาสตร์ย่อม
เป็นครูสอนในเรื่องนี้ได้อย่างดี

ถ้าหากว่า พวกที่แก่งแย่งชิงดีกัน อยู่ในชนที่เกี่ยว
กับสังคม ประเทศชาติ คนที่ยอมรับคตินนคณมนอยเป็น
ธรรมดา แต่คนที่ขาดองรับความทุกข์ ความเดือดร้อน
อันเป็นผลของการกระทำผิดของคนเหล่านั้น มีมาก
เหลือเกิน คือประชาชนในชาติ การปฏิวัติ รัฐประหาร
ในประเทศต่าง ๆ นั้น มีคนเปลี่ยนแปลงหน้ากันมาเป็นใหญ่
สร้างความร่ำรวยให้แก่ตน และพวกของตน แต่
ประชาชนก็คือประชาชน ที่เคยเป็นอยู่อย่างไร ก็คงเป็น
อยู่อย่างนั้น หรืออาจเลวร้ายยิ่งกว่า

การแก้ไขสภาพเช่นนี้ ไม่ใช่เป็นงานสำหรับปัจเจกชน แต่เป็นงานระดับสถาบัน คนธรรมดาอาจพูดคุยกัน วิพากษ์ วิจารณ์ไปตามอารมณ์ได้ แต่หาอาจจะทำได้ไม่ ถ้าหากว่าใครปรารถนาจะแก้ไข จงหันมาแก้ไขที่ใจตนเองโดย

— ละเว้นการเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือการกระทำที่เป็นไปในทางแก่งแย่ง ซึ่งคือ อันเป็นเหตุให้เบียดเบียนกันและกัน แต่การแข่งขันเพื่อความเป็นคนดี ด้วยการกระทำดีให้มากกว่าเขา เป็นสิ่งที่ควรทำ เพราะนั่นเป็นไปเพื่อความเจริญของเรา ทั้งไม่เดือดร้อนต่อใครด้วย

— พยายามเข้าใจตนเอง หน้าที่ การงานที่ตนรับผิดชอบ แล้วทำการงานนั้น ๆ ให้ดีที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

— ต้องรู้จักเป็นคนมีปากเหมือนไม่มี มีหูเหมือนไม่มี มีตาเหมือนไม่มี คือทำตนเป็นคนใบ้ หูหนวก ตาบอดให้ได้บางครั้ง และบางเรื่อง ที่อาจจะเป็น

สาเหตุให้เราต้องเดือดร้อน

— พยายามทำตนเป็นตัวอย่าง โดยการไม่แก่งแย่ง
ชิงดีกับใคร แล้วแนะนำสั่งสอนคนที่พอจะพูดกันได้
ให้เป็นคนทำเช่นนั้น อย่างน้อยที่สุด ก็เป็นการลด
ปริมาณคนแก่งแย่งชิงดีให้ค่อยลงได้

“การสำคัญว่า อะไรดี ไม่ดี แล้วละเว้นสิ่งที่
ควรละเว้น ประพฤติสิ่งที่ควรประพฤติ เป็นหน้าที่
อันคนที่พึงทำต่อตนเองและสังคม” ย่อมเป็นการ
ผ่อนคลายนปัญหาต่าง ๆ ลงได้บ้าง.

๕๔. ที่ใดมีความเจริญ ที่นั่นก็มีความเสื่อมมาเป็น
เงาตามตัวตงน จะกระทบกระเทือนต่อความสัจจะของ
สังคมอย่างไร ? ในด้านไหน ? และเราจะมีทางป้องกัน
อย่างไรบ้าง ?

— ความเจริญกับความเสื่อมเป็นของคู่กัน ในทาง
ตรงกันข้าม แต่ความเสื่อมมักจะแฝงมากับความเจริญ

ในขณะที่เดียวกัน ความเจริญมักจะปรากฏในท่ามกลาง
ความเสื่อม ความเสื่อมและความเจริญจึงมีทั้งดีและไม่
ดี เช่น

— คนที่เจริญด้วยความรู้ ความโง่ก็เสื่อมไป คน
มากด้วยความดี ความชั่วก็เสื่อมไป ใจที่มีเมตตา กรุณา
ความอิจฉา ริษยา พยาบาท ความโกรธ เกลียดกัน
ก็เสื่อมไป คนที่มีศีลธรรมปรากฏในสังคมมาก คนชั่ว
ก็เสื่อมไป นี่เป็นความเสื่อมและความเจริญที่เป็นไป
ในทางดี

— ความเจริญบางอย่าง ทำให้คนเสียไปบางอย่าง
เช่น ร่างกายที่เจริญขึ้น ทำให้อายุคนน้อยลง ใกล้เคียงต่อ
ความตายมากขึ้น ร่างกายคนที่อ่อนท้วนสมบูรณ์ มัก
จะมีโรคแทรกซ้อนติดตามมา คนนิยมทางวัตถุกันมาก
ศีลธรรมไม่ได้รับการสนใจเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหา
ขึ้นในสังคมเป็นต้น

— ความเสื่อมและความเจริญอีกประเภทหนึ่งไม่ดี

ทั้ง ๒ อย่าง เช่น คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความเมตตา
 กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันก็เสื่อมไป, คนมากไปด้วย
 ความเกียจคร้านในการงาน การเรียน ก็เสื่อมจากทรัพย์
 และความรู้ การจัดการศึกษาที่เรียกเก็บเงินจากนักเรียน
 มากเกินไป ทำให้ความเคารพนับถือกันระหว่างครูกับ
 นักเรียนเสื่อมไปเป็นต้น

ความเจริญและความเสื่อมประเภทแรก ไม่จำเป็นต้อง
 จะต้องแก้ไขอะไร เพราะคืออยู่แล้ว และสิ่งที่ถูก
 กระทบกระเทือน ก็ไม่เป็นอันตรายแก่ใคร ล้วนแต่เป็น
 ประโยชน์แก่บุคคล และส่วนรวม

แต่ความเสื่อม ๒ ประเภทหลัง บางอย่างก็แก้ไขได้
 บางอย่างก็เป็นเรื่องธรรมดา จะทำได้เพียงแต่ระมัดระวัง
 เท่านั้น จะแก้ไขจริงๆ หาได้ไม่

ความเสื่อมที่ติดมากับความเจริญ ที่ก่อให้เกิด
 ปัญหาในปัจจุบัน โดยเฉพาะสังคมไทยนั้น เกิดขึ้นจาก
 สาเหตุหลายประการ เช่น

๑. คนนิยมวัตถุมากกว่าจิตใจ จึงมีการแสวงหา
 แข่งขันกัน เพื่อแสดงความเจริญของตน ทั้งบ้าน
 เมือง วัค ก็ตกอยู่ในทำนองเดียวกัน จนเกิดความ
 ต้องการเพื่อเรา ของเรา ความต้องการทางวัตถุมีมาก
 ขึ้น ไม่พอแก่ความต้องการของตน จึงเกิดปัญหาต่างๆ
 เช่นแย่งอาหารกันกิน แย่งที่ดินกันอยู่ แย่งคู่กันพิศواس
 แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่

๒. เพราะคนนิยมทางวัตถุมาก ค่านิยมในสังคม
 จึงมีแนวโน้มในทางเปลี่ยนไปจากเดิม สมัยก่อนเขายก
 ย่องคนที่มีศีลธรรม ความเป็นผู้ดี มีเมตตากรุณา ว่า
 เป็นคนดี ปัจจุบันจะเป็นใครมาจากไหนก็ได้ขอให้
 เป็นคนรวยเท่านั้น ก็ได้รับการยกย่องนับถือ โดยคนไม่ได้
 คิดว่าเขารวยมาอย่างไร ถูก ผิดศีลธรรมแค่ไหน บาง
 รายหนักเข้าไปถึงกับชายชู้ หญิงมีชู้ กลายเป็นคาวาไป
 เลย ทั้ง ๆ ที่คนเช่นนั้นสมัยโบราณ เขาประณาม
 เหยียดหยาม ไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย กลายเป็น
 วันทอง โมรา กากิไปเลย

๓. มีการแย่งงานกันเพื่อความอยู่รอด เมื่อไม่มีงาน ก็ต้องแสวงหาทางเพื่อความอยู่รอด ได้โดยวิธีใดก็ไม่คำนึงกัน ขอแต่เพียงให้ได้มาเป็นพอใจ

๔. การไหลบ่าของประชากร จากบ้านนอกเข้ามา ในแหล่งที่มีความเจริญ จนเกิดปัญหาคนว่างงาน บริการสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย การศึกษา พยาบาล เป็นต้น

๕. การคมนาคมที่ไปมาทันสมัยสะดวก ทำให้มีการทะลักของวัฒนธรรมแปลก ๆ ต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งยั่วยุ ยั่วยวน กระตุ้น ให้คนเพิ่มปริมาณความต้องการในค่านิยมต่าง ๆ ของตนเอง ปัญหารายได้ไม่พอจ่ายก็ติดตามมา

๖. คนส่วนมากเข้าใจว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” กัน อะไร ๆ ก็ต้องเป็นเงินไปหมด ความไม่เข้าใจกัน สนิทสนมกัน ด้วยไมตรีจิตอันซาบซึ้งก็เกิดขึ้น จนกลายเป็นช่องว่างในสังคม นอกจากนั้นยังมีสาเหตุอื่นอีกมาก

การกระทบกระเทือนต่อสังคมจะยาวนาน ก็ต้องมีเป็น

ธรรมคา ถึงแม้คำว่า “ สัจจะของสังคม ” จะไม่ได้
 นิยมออกมาให้ชัดว่าหมายถึงอะไร แต่ก็ทำให้เข้าใจว่า
 ความดี ความสงบสุข ไม่ตรีจิต ภราครภาพ มิตรภาพ
 เป็นต้น การกระทบกระเทือนที่เราเห็นได้ง่าย เช่น

๑. ความสนใจเรื่องศีลธรรมน้อยลง คนที่สนใจ
 ทางศีลธรรม มักจะได้รับการคุ้มครอง หาวาเป็นคนกล้าสมัย
 บ้าง เขยบ้าง ยายแก่บ้าง แม้ในวงการศึกษาเอง พระ
 ที่ทำงานตามวิธีของพระพุทธเจ้า ด้วยการสั่งสอน ศึกษา
 และปฏิบัติธรรม จะไม่ได้รับการยกย่อง นับถือ เหมือน
 หลวงพ่อที่ปลุกเสกแก้ว ทำน้ำมันศักดิ์แก่ง ก่อสร้างแก่ง
 เรี่ยไรเงินได้มาก ๆ

๒. ทางด้านเศรษฐกิจ คนว่างงานมากขึ้น ราย
 ได้ไม่พอจ่าย ของแพงขึ้นเพราะคนต้องการมาก เป็นต้น

๓. สวัสดิภาพของประชาชน เพราะคนไม่สนใจ
 ศีลธรรม ทงยังมีสงฆกรรมฐานเตือนในรูปต่างๆ สวัสดิ-
 ภาพของประชาชนก็ถูกกระทบกระเทือนอย่างหนัก จาก
 โจรบ้าง อันตรายบนท้องถนนบ้าง เจ้าหน้าที่ซึ่งมีความ

สุจริตน้อยบ้าง และการฉุดคร่าอนาจารเป็นต้น ซึ่งในวัน
หนึ่งอาจจะอยู่ในภาวะ “ สวรรค์หายหรือสวรรค์ลุ่ม ”
ก็ได้

๔. ความคล่องตัวในการทำงาน การเดินทาง
การหาสถานที่ศึกษาเล่าเรียน การไปไหนมาไหน หา
ได้ยาก เพราะคนร้าย และคนกุมตักุมร้ายมากกว่าปกติ
กับความหนาแน่นของประชากร จนวันหนึ่งประชากร
จะกลายเป็นระเบิดเวลา ที่รอคอยการระเบิด อันอาจจะ
เป็นอันตรายสุดหยั่งได้

ปัญหาสังคมนั้น เป็นปัญหาระดับประเทศ ผู้ที่จะ
แก้ได้ก็คือผู้บริหารประเทศโดยตรง คนธรรมดานำมา
คิดให้กลุ้มเล่น ๆ ไปได้ แต่จะแก้อะไรให้ได้จริงๆ เห็น
จะยาก แต่เมื่อถามมาแล้ว ก็ต้องตอบไปเท่าที่จะพูดได้
แต่อาจจะทำไม่ได้หมด เพราะอุปสรรคในเวลากระทำ
ใครไม่อาจทราบได้

การแก้ และป้องกันปัญหาต่าง ๆ นั้น ทาง

พระพุทธศาสนาเน้นหนักไปที่สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น ให้พบก่อน จึงเริ่มแก้ที่สาเหตุของปัญหา ไม่จำเป็นจะต้องไปทำอะไรกับตัวปัญหาเลย เพียงแต่ให้รู้ว่าสิ่งนี้เป็นปัญหาเท่านั้น โดยการดำเนินไปเป็นขั้น ๆ ดังนี้

๑. ให้รู้ว่าปัญหานั้นคืออะไร ?
๒. ค้นหาสาเหตุที่มาของปัญหานั้นให้เจอ แล้วแก้ที่สาเหตุอันนั้น
๓. วางเป้าหมายของตนว่า เราต้องการอย่างไร ?
๔. ขั้นตอนปฏิบัติการ คือหาวิธีการที่จะขจัดต้นเหตุของปัญหา ไปตามควรแก่กรณี เช่นปัญหาที่เกิดมาจากสาเหตุต่าง ๆ กังยกตัวอย่างมานั้น อาจจะแก้ได้โดยวิธีเฉพาะตัวของปัญหานั้น เช่น

๑. ความนิยมทางวัตถุ อันที่จริงก็เป็นความดีอยู่ เพราะบ้านเมืองจะได้เจริญ แต่จะต้องพยายามดึงเอาหลักธรรมมาเคียงคู่กับความเจริญทางวัตถุ โดยผู้นำทางอาณาจักร ศาสนจักร กลุ่มชน ทำตนเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม โดยลดความเห็นแก่ตัว พวกของตัว และ

วัตถุเป็นต้นให้น้อยลง

๒. เปลี่ยนก่านิยมทางสังคมเสียใหม่ โดยการยกย่องคนดี ที่ทำดี จะรวยหรือจนไม่สำคัญ ทำหนียกย่องคนที่ควรแก่การทำหนียกย่องในเวลาอันสมควร ไม่ให้การนับถือ ยกย่องคนที่ร่ำรวยมาด้วยวิธีการอื่นไม่ชอบธรรม ไม่คบหาสมาคมกับคนที่ผิดศีลธรรมอย่างน่าละอาย เช่นเรื่องชู้สาว ลักขโมย เป็นต้น

๓. กระจายความเจริญออกไปสู่ชนบท โดยการจัดให้มีโรงเรียน มหาวิทยาลัย สถานพยาบาล การคมนาคม สะดวก เป็นต้น เพื่อสกัดการไหลบ่าของประชากรเข้าสู่ที่เจริญ

๔. พยายามให้ความอบอุ่น ปลอดภัย แก่คนอื่น พยายามสร้างแนวคิดของประชาชน จากงานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข ให้เข้าใจว่า การทำงานบางอย่างไม่จำเป็นจะต้องไ้เงิน และเงินบางอย่างไม่จำเป็นจะต้องไ้มาช่วยการทำงาน ขอเพียงแต่ให้ทำความดี ก็

มีคนยกย่องและให้รางวัล อย่างที่พลเมืองก็ส่วนมากได้
รับกัน

๕. พยายามเปลี่ยนจุดนึกพบของคนจากวัตถุ เงิน
ตรา ตำแหน่ง ยศ เป็นต้น มาเป็นศีลธรรมโดยให้คน
มีไมตรีจิต เมตตา กรุณา ให้อภัย เข้าใจกันและกัน
เป็นต้น เพื่อให้คนตัดสินกันด้วยศีลธรรม วัตถุประสงค์ของคน
และยอมรับความดีของคน ด้วยความมากน้อยแห่งศีล
ธรรม ซึ่งคนเหล่านั้นมีอยู่

ที่กล่าวมาเป็นการแก้ และป้องกัน ปัญหาจากจุด
รวมไปสู่จุดย่อย ซึ่งเป็นงานระดับสถาบัน พุทธนะพอ
พูดได้ แต่การทำคงทำยาก เพราะผู้ที่จะทำอย่างนี้ต้อง
เสียสละตัวเอง และพวกของตัวเองบ้าง และคนที่เห็นแก่
ตัวเองมากก็ไม่อาจจะทำได้ นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับ
ความรับผิดชอบ หน้าที่ ทั่วบุคคล และเงินอีก

จึงใคร่จะเสนอหลักในการวางตน เพื่อป้องกัน
อันตรายเฉพาะบุคคลไว้ เพราะถ้าจุดย่อยในสังคมนี้ ก็

น่าจะมั่นใจได้ว่า จุดใหญ่ในสังคมจะต้องติดตามไปด้วย
ในการดำรงชีวิตนั้นท่านสอนว่า

– ควรมึสติ บัญญา เป็นเครื่องกำหนดพิจารณา
เรื่องราวต่าง ๆ ก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไรลงไป ไม่ทำ
อะไรไปตามอารมณ์

– มีความสัจย์ซื่อ และจริงใจ ต่อตนเอง และ
บุคคลอื่น รู้จักข่มใจ ห้ามใจในเวลาอันสมควร ไม่
ปล่อยกาย ปล่อยใจ ไปตามความต้องการทางอารมณ์จน
เกินไป เมื่อประสบกับความทุกข์ เศร้าคร้อน ความเจ็บกาย
เจ็บใจ ก็รู้จักใช้ขันติ มีความเอื้อเฟื้อเสียสละ ช่วยคน
ที่ควรช่วย ในเวลาที่เหมาะสม

– ในการทำงาน การศึกษาเล่าเรียน ก็ควรจะมี
ความขยันหมั่นเพียร ในสิ่งนั้น ๆ รู้จักเก็บสะสมทรัพย์
และวิทยาการ คบหาสมาคมกับคนที่ดี ในการใช้จ่าย
ก็ต้องระมัดระวัง ไม่ให้เกินกำลังทรัพย์ที่ตนควรจะจ่าย
ได้ โดยไม่ฟุ่มเฟือย และฝืดเคืองจนเกินไป

ถ้าแต่ละคน มีความสำนึกถึงธรรม ความผิดชอบ
ชั่วดี อะไรรวละเว้นก็ละเว้น อะไรรวประพฤติก็
ประพฤติ อาจบรรเทาความเสื่อมให้น้อยลงไปได้ ส่วน
จะให้หมดไปเสียนั้น เป็นไปไม่ได้ ในเมื่อคนไม่เหมือน
กัน ในค่านต่าง ๆ.

๕๕. ถ้าเราให้ของขวัญแก่เพื่อนเป็นของมีคม เช่นมีด
ผู้ใหญ่เขาถือว่าไม่ดี ไม่ควรให้เป็นของมีคม ไม่ดีจริงหรือ
ไม่ ? ผู้ใหญ่บอกว่าต่อไปภายหน้าจะโกรธกัน หรือจะได้รับ
ของมีคมตอบแทน.

- เรื่องการให้ของขวัญนั้น ถ้าว้เป็นการให้ด้วย
การแสดงไมตรีจิต ด้วยความรักและความหวังดี จะให้
เป็นอะไรก็ได้ แต่ที่ผู้ใหญ่ท่านสอนไว้อย่างนั้น คงจะ
เนื่องมาจากพวกผู้ชาย ที่ถือว่าถ้าส่งของมีคมให้กัน ก็
แสดงว่าเป็นการทำร้ายกัน เช่นการยื่นมีดให้ ก็หมาย
ความว่าทำควลงันด้วยมีด คนโบราณจึงสอนเอาไว้

เพื่อป้องกันการทะเลาะวิวาทกัน แต่เมื่อกาลผ่านไป คนฟังเสยอธิบายเป็นการให้ของขวัญไป อันที่จริงไม่ได้ เกี่ยวกันเลย ถ้าเป็นของขวัญแล้วเราจะให้ด้วยอะไรก็ได้ ขอให้เป็นการให้ด้วยเจตนาที่ดี และของที่ให้ เป็น ของดีมีประโยชน์ ก็เป็นอันใช้ได้

ส่วนที่ว่าต่อไปจะโกรธกันนั้น การที่คนจะโกรธกัน นั้นหาได้เกี่ยวกับการให้ไม่ คนอาจจะโกรธกันได้ ด้วย สาเหตุที่แตกต่างกัน ตามควรแก่กรณีนั้น ๆ คนเราถ้า ลองจะโกรธกัน จะให้ของดีกันอย่างไรมาก่อนก็อาจจะ โกรธกันได้ ในทำนองตรงกันข้ามถึงแม้เราจะให้มิดเป็น ของขวัญ แต่เรารักและมีความเข้าใจกันดีเสมอต้นเสมอ ปลาย ก็ไม่ต้องโกรธกัน

ดังนั้น การให้ของขวัญด้วยของมีค่า กับ การที่คน โกรธกัน จึงเป็นเรื่องคนละเหตุคนละผล ไม่มีส่วน อะไรที่เกี่ยวกันเลย เว้นไว้แต่คนที่โกรธกันส่งมิดให้ ในทำนองทำทายเป็นอีกเรื่องหนึ่ง.

๕๖. สมมติว่าเราไม่ได้ทำผิดจริง แต่มีคนมาว่าเราทำผิด พร้อมกับมีหลักฐานทักชน ถ้าเราแก้ตัวว่าเราไม่ได้กระทำผิด เขาก็จะว่าเราแก้ตัว ฉะนั้น เราควรทำอย่างไรดีคะ ?

- ก่อนจะทำอย่างไรต้องดูเสียก่อน เรื่องที่เขาทักชนนั้น จะทำให้เราเสียหายมากไหม ? หรือจะต้องเป็นคดีถึงโรงถึงศาลหรือเปล่า ?

- ถ้าเป็นเรื่องใส่ร้ายกันธรรมดา ไม่เกี่ยวกับโรงกับศาล และเรื่องไม่เสียหายมากนักเราก็นอนอยู่กับบ้านเฉย ๆ ปล่อยให้เขาวิงวาทหลักฐานมากุให้เหนื่อย อย่าไปสนใจใยดีอะไรทั้งนั้น เขาเหนื่อยมากเข้าจะหยุดไปเอง เราไม่จำเป็นจะต้องไปแก้ตัวให้เหนื่อยอีกคนหนึ่ง

- ถ้าเป็นเรื่องร้ายแรง อาจเสียหายถึงชื่อเสียงวงศ์ตระกูล หรือติดคุกได้ เราก็ต้องช่วยตัวเองเหมือนกัน เพราะศาลจะตัดสินคดี ด้วยการพิจารณาหลักฐาน ทั้ง ๒ ฝ่ายนำออกแสดง ใครมีหลักฐานดีกว่าคนนั้นก็ชนะไป เราก็ต้องหาหลักฐาน ประจักษ์พยานบุคคลเป็นต้น

มาหักล้างหลักฐานที่เขาถูกขู่ ถ้าเป็นเรื่องกุจริง หักล้าง
ไม่ยากหรอก “ขออย่าให้เราคิดว่าเราไม่ทำผิด ทั้ง ๆ ที่
เราทำผิดทำนั้น” นี่เป็นความจำเป็นที่คนจะต้องทำเพื่อ
ตัวเอง เมื่อปรากฏว่าเราบริสุทธิ์จริง

การให้อภัยเล็กแล้วต่อกัน ไม่ผูกอาฆาตจองเวรกัน
เป็นความดี แต่ถ้าเรายังผูกใจเจ็บอยู่ จะฟ้องเขาฐาน
หมิ่นประมาทก็ยอมทำได้ อยากรุงคืนัก เราเองก็จะได้
เอาเงินให้ทนายความเขาจ่ายบ้าง เพื่อจะได้หมดเร็ว ๆ
เข้า.

๕๗. เราจะมัวชกแก้ไข และช่วยเหลือทางอ้อม แก่คน
เหล่านี้ได้อย่างไร ?

- ก. คนที่เชื่อมั่นในตนเองจนไม่ฟังคนอื่น
- ข. คนเห็นแก่ตัว
- ค. คนไม่มีน้ำใจ
- ง. คนลำเอียง

ง. คนมีกรรมรยาทไม่สมควร เมื่อเราไม่สามารถ
พูดตรง ๆ ได้

— วิธแก้หนี้คนในพระพุทธศาสนานี้ ท่านใช้วิ
ธรรมาชาติที่คนทั่วไปกระทำอยู่ คือเอาสิ่งตรงกันข้าม
มาแก้ นั่นเป็นวิธโดยทั่วไป อีกวิธหนึ่งท่านใช้วิธหนาม
บังหนาม หรือที่ไทยเราใช้คำว่า “หนามยอกเอาหนาม
บ่ง” สำนวนบาลีว่า “เอาผลไม้ป่าผลไม้ให้ตก”
การจะเลือกใช้วิธไหนนั้น ก็ต้องขึ้นอยู่กับเรื่องราว
บุคคล เช่นบ้านสกปรก เราต้องล้างด้วยน้ำที่สะอาด
แต่ถ้าหนามตำเรา จะเอาสิ่งตรงกันข้ามกับหนามมาใช้
เอาหนามออกก็ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องเอาของแหลม ๆ
เหมือนกันมาบัง

ก. คนเชื่อมั่นในตนเอง จนไม่ฟังคนอื่นนั้น ถ้า
เป็นเอามากก็ยากเหมือนกัน ต้องปล่อยให้เขาถึงบาง
“อ้อ” ด้วยตนเอง คือให้เขาประสบผลของความค
อนด้วยตนเอง แล้วสังนจะเป็นครูสอนเขา สำหรับ

คนที่ไม่อาจจะแก้ไขเขาตรง ๆ อาจจะทำได้ด้วย

๑. เล่าเรื่องของคนที่ประสบความสำเร็จด้วยความ
 ๕ ๕
 ทอรรถของคนที่ให้ฟังบ่อย ๆ

๒. นำเขาเข้าหาท่านที่รู้หลักนักปราชญ์ เพื่อให้
 ๕
 ท่านเหล่านั้นช่วยแนะนำเขา

๓. เขาเชื่อมั่นตัวเองมากเกินไป ไม่ยอมเชื่อใคร เรา
 ไม่ยอมเชื่อเขาด้วย ถ้าเขาต้องการจะให้เราเชื่อเขา เรา
 ๕ ๕ ๕ ๕
 ก็ขอแม่ให้เขาเชื่อคนอื่นแลกเปลี่ยนกัน

๔. ถ้าวิธีเหล่านั้นไม่ได้ผล ก็ต้องปล่อยให้ความ
 ๕ ๕
 ทอรรถของเขา สอนเขาเองดังกล่าวแล้ว

๕. คนเห็นแก่ตัว เราจะใช้ความเห็นแก่ตัวเข้าไป
 แก้ไม่ได้ เพราะจะห่างกัน จนเข้ากันไม่ได้ ก็ต้องใช้
 สิ่งตรงกันข้ามคือความไม่เห็นแก่ตัวของเรา เข้าแสดง
 ต่อเขา เขาจะเห็นแก่ตัวอย่างไรเราทำเป็นไม่รู้ไม่เห็น
 เสีย เราแสดงความมีอหิชาศย์ไมตรีต่อเขาอยู่เสมอ ในที่
 ๕
 สุดเขาจะลดความเห็นแก่ตัวลงอย่างน้อยที่สุดกับเรา เมื่อ

เขาเห็นผลของความไม่เห็นแก่ตัวแล้ว ในที่สุดความ
รู้สึกอันนั้น ก็จะขยายออกไปถึงคนอื่นด้วย ถ้าเขา
ไม่มีขอบเขตจนเกินไป

ค. คนไม่มีน้ำใจ ก็ทำนองเดียวกับคนเห็นแก่ตัว
คือเราจะต้องแสดงความรักเพื่อ เพื่อแผ่ต่อเขา โดย
มองข้ามความบกพร่องของเขาเสีย พยายามแสดงความรัก
ความห่วงใย เอาใจใส่ และช่วยเหลือในกิจการ
งานของเขาไปเรื่อย ๆ อาจจะต้องใช้เวลาหน่อย แต่
เมื่อรักจะช่วยก็ต่อทนเอา

ฅ. คนลำเอียง อาจจะยากสักหน่อย เพราะคนที่
เรารู้สึกว่าลำเอียง ส่วนมากจะต้องเป็นผู้ใหญ่ เขาทำนอง
ไม่แก่คตยาก อาจจะทดลองทำได้ด้วยวิธีดังนี้ คือ

๑. ยกย่องสรรเสริญใครก็ตาม ที่มีความยุติธรรม
ไม่ลำเอียง ต่อหน้าเขาบ่อย ๆ ถ้ายิ่งหาพวกสนับสนุน
มากุยกัณฑ์หลายคนได้ยิ่งดี ในขณะที่เดียวกันแสดงความรัก
ชื่นชมยินดี นับถือบุคคลที่เราสรรเสริญนั้นให้มากไว้ด้วย

๒. วิจารณ์คนที่ลำเอียงให้เขาได้ยิน แต่อย่าพูดต่อหน้าเขา บุคคลที่นำมาวิจารณ์ควรเป็นคนในนวนิยาย ในขณะที่เขวกันก็แสดงอาการรังเกียจคนประเภทนี้ให้เขาเห็น แต่อย่าผลอไปมองหน้าเขาณะประเดี้ยวบ่อนแตก

๓. ถ้ายังไม่เกิดผล นำเขาเข้าหาท่านครูหลักนักปราชญ์ เพื่อขอให้ท่านช่วยสอนเขา แต่ต้องไปเรียนท่านไว้ก่อน อย่าผลอไปบอกท่านต่อหน้าเขาเข้า

๔. ถ้ายังไม่เกิดผลอะไรขึ้นมาเลย ก็พยายามหลีกเลี่ยงจากคนนั้น ปล่อยให้ไปทำตามกรรมของเขาเอง

๕. คนมีกรรมรยาทไม่สมควรนั้นก็ต้องใช้วิธีตรงกันข้ามเข้าแก้ เช่นเขาแสดงอาการกระโชกกระชากมา เราแสดงอาการอ่อนน้อมตอบ เขาโยนของให้เรา เวลาเราจะให้เขาก็นำไปส่งให้ด้วยความยินดี เขาพูดหยาบมา เราพูดหวานตอบ แต่ต้องระวังตบะแตกเหมือนกัน ในเรื่องความบกพร่องของคนอื่นนั้น บางเรื่องก็จำเป็นจะ

ต้องนำคำอธิษฐานสุดสาครที่ว่า

“เห็นเขารักรักมั่งซังซังตอบ

ให้รอบคอบกิดอ่านนะหลานหนา” มาใช้บ้าง
เหมือนกัน

ทางที่คืนั้น “บุคคลควรจะตรวจดูตน ด้วยความ
เป็นธรรมว่า เราเป็นคนเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ยอมฟัง
ความคิดเห็นของคนอื่น เห็นแก่ตัว ไม่มีน้ำใจ
ลำเอียง และมีกิริยามรรยาทไม่สมควรอยู่บ้างไหม ?
ถ้ามองด้วยความเป็นธรรมแล้ว พบว่ามีอยู่ จึงพยายาม
แก้ที่ตนเองก่อน แล้วจะไม่ต้องเดือดร้อนใจในภาย
หลัง”

๕๘. มีสุภาษิตกล่าวว่า “เวลาเป็นเงินเป็นทองนั้น มี
ความหมายว่าอย่างไร ? ขณะที่เราเป็นนักเรียน เราควร
ปฏิบัติอย่างไร ? ให้สมกับภาษิตนี้คะ ?

— เงินทองเป็นของมีค่า การที่ท่านนำเวลามา
เปรียบกับเงินทอง เป็นการบอกให้คนทราบว่า เวลา

เป็นของมีค่าเหมือนเงินทอง เพื่อให้คนรู้จักค่าของเวลา และพยายามใช้เวลาให้คุ้มค่าหรือให้เป็นประโยชน์แก่ตน เหมือนการใช้เงินทองฉะนั้น

อันที่จริง เวลาเป็นของมีค่ามากกว่าเงินทอง เพราะเงินทองเป็นของมีค่าจำกัด เงิน ๑๐๐ บาทจะให้ใครใช้ก็มีราคาเพียง ๑๐๐ บาท แต่เวลาที่เท่ากันนั้น จะพบว่ามีคนใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ผิวกันมากทีเดียว คนบางคนอาจจะใช้เวลาเพียงไม่กี่วัน ทำเงินแสนให้เกิดขึ้นได้ในขณะเดียวกันบางคนตลอดชีวิตก็ไม่อาจจะมีเงินถึงหมื่นบาท อันเป็นการแสดงว่า เรื่องของเวลานั้น ถ้าคนมีปัญญา มีความหมั่นขยัน มีสติ ความรู้ ความชำนาญนำไปใช้ ก็จะเกิดประโยชน์อย่างมหาศาล ไม่ถูกจำกัดอย่างเงินทอง หมายถึงในอัตราที่เท่ากันของเวลา และเงินทอง ที่คนใช้มีคุณสมบัติไม่เหมือนกันใช้ จะให้ผลแตกต่างกัน อย่างเทียบกันไม่ได้เลย

พระพุทธศาสนาและโบราณบัณฑิต จึงพยายามที่จะสั่งสอนให้คนรู้จักค่าของเวลา และพยายามใช้เวลาให้เป็น

ประโยชน์ให้มากที่สุด เพราะเงินทองหายไปหาใหม่แทน
ได้ แต่เวลาที่สูญเสียไป จะไม่สามารถเรียกกลับคืนมา
ได้เลยตลอดชีวิต ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงสอนว่า

– กาลเวลาข้อมกินสรรพสัตว์ พร้อมทั้งตัวของ
มันเอง

– เวลาอย่าได้ผ่านพ้นท่านทั้งหลาย ไปโดยไร้
ประโยชน์ เพราะคนที่ปล่อยให้กาลเวลาผ่านไปเช่น
นั้น จะต้องเศร้าโศกเสียใจในกาลภายหลัง

– ความเพียรควรรีบเร่งกระทำเสียในวันนี้ที่เดียว
ใครจะรู้ว่าความตายจะมีในวันพรุ่งนี้

– วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เรากำลังทำอะไรอยู่
เป็นข้อที่ทุกคนควรคิด เป็นต้น

แม้โบราณบัณฑิต ท่านก็พยายามเน้นให้คนเห็น
ค่าของเวลาว่า

– การผลัดวันประกันพรุ่ง เป็นการขโมยเวลา
ของตนเอง

– ไปเรียนทำนอย่านั่งนาน การงานตนเร่งคิด
 – เวลาและวารีมิได้มีจะคอยใคร
 เรือเมล์และรถไฟข่อมจะไปตามเวลา
 ไอ้เอ้และอกอาจจะไม่สมปรารถนา
 ชวดแล้วจะโศกา อนิจจาเราเข้าไป เป็นต้น
 ในฐานะที่เป็นนักเรียน เวลาเรียนของเรามีจำกัด
 อย่างที่ท่านว่า

“เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่”

การใช้เวลาในขณะที่เป็นนักเรียน ให้เป็นประโยชน์
 ด้วยการศึกษเล่าเรียน ในสาขาวิชาการต่าง ๆ ที่ตนจะ
 ต้องเรียนให้มากที่สุด และพยายามศึกษาจารีต ประเพณี
 หากความรู้รอบตัว พยายามทำตนเป็นนักเรียนที่ดี เป็น
 ลูกที่ดี เป็นมิตรที่ดีของมิตร ตลอดจนพยายามเป็น
 ศาสนิกที่ดีของศาสนา เป็นหน้าทอนคนทักาลงเป็น
 นักเรียนควรจะทำ จนสุดความสามารถของตน
 เวลาเรียนเป็นเรียน เล่นเป็นเล่น สรุปว่า เรากำลังเป็น

และทำอะไรอยู่ ควรใช้เวลาให้เป็นประโยชน์สำหรับ
ความเป็น และการกระทำอันของเรา

เมื่อทำได้ดังนี้ ชื่อว่าได้ปฏิบัติตามภาษิตที่ว่า
“เวลาเป็นเงินเป็นทอง”.

พุทธภาษิต

— แม้เป็นบุคคลที่ตกแต่งร่างกายงดงาม ถ้าประ-
พฤติเรียบร้อย สงบฝึกตน ซื่อตรงประพฤติโดยปกติ
ไม่ประทุษร้ายสัตว์ทั้งหลาย ผู้นั้นชื่อว่า เป็นพราหมณ์
เป็นสมณะ เป็นภิกษุ

— ผู้ฆ่าสัตว์อื่น เบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ชื่อว่า
บรรพชิต สมณะเลย

๑๔. ปัญหาเกี่ยวกับบุคคล และทรศนะ แห่งชีวิต

๕๕. ที่กล่าวว่า “ชายสามโบสถ์โหดขั้ว” หมายความว่าอย่างไร ?

- ข้อนี้ตามความเข้าใจของคนทั่วไปแล้ว หมายถึงผู้ชายที่บวชแล้วสึกถึง ๓ ครั้ง ๓ ครา เป็นชายขั้วที่คบไม่ได้ จนถึงกับมีคำกล่าวว่า

“ผู้หญิงงามสามผัวพึ่งกลัวโทษ
ชายสามโบสถ์อย่าคบพึ่งหลบหนี”

แต่เมื่อกล่าวกันตามหลักศาสนาแล้ว การบวชแล้วสึกจะเป็นกี่ครั้งก็ตาม . ไม่ได้เป็นความเสียหายแต่ประการใด ถ้าหากว่า “ในขณะที่บวชอยู่ไม่ได้ทำความชั่ว ความผิดอะไร และสึกไปแล้วก็ทำตนเป็นพลเมืองดี” เพราะในการบวชนั้น ในกรณีของคนที่มีหิริและโอตตัปปะมากพอ เมื่อเห็นว่าตนมีกำลังใจอ่อนแอ

ไม่อาจจะรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์ได้ ก็สึกไปเสีย
ก่อนที่จะกระทำความชั่วความผิดลงไป เมื่อสึกแล้ว
เกิดศรัทธาและความมั่นใจขึ้นมาใหม่ จะบวชอีก
ก็ไม่เป็นการเสียหาย

ในสมัยพุทธกาลเอง มีพระเถระบางรูปท่านบวช ๆ
สึก ๆ ถึง ๗ ครั้ง จนกว่าจะชนะใจตนเองได้ เมื่อ
เรื่องนั้นมาถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสรรเสริญ และ
รับสั่งว่าแม้พระองค์เองในอดีตชาติ ก็เคยบวช ๆ สึก ๆ
ถึง ๗ ครั้งเหมือนกัน จนกว่าจะชนะใจตนเองได้ และ
บวชอยู่ได้ตลอดจนสามารถได้สำเร็จฉานสมาบัติในที่สุด
การจะบวชหรือสึกกี่ครั้ง ในพระพุทธศาสนานั้น ไม่ได้
ว่าเป็นเรื่องเสียหาย ขอเพียงขณะเป็นพระให้เป็นพระ
ที่ดี สึกไปเป็นฆราวาสที่ดีก็ใช้ได้

เมื่อเป็นเช่นนั้น คำว่าชายสามโบสถ์แสนโหดชั่ว
คำกล่าวในชั้นเดิมน่าจะหมายถึงคนที่เปลี่ยนศาสนา
ถึง ๓ ศาสนาในชีวิตเสียมากกว่า เพราะโบสถ์นั้น
คำเต็มว่า “อุโบสถ” แปลว่าการเข้าอยู่ หรือการ

ยอมรับนับถือศาสนาและปฏิบัติธรรม การที่ใครก็ตาม
 เป็นคนโลเลหาความแน่นอนไม่ได้ นับถือศาสนาต่างๆ
 จนถึง ๓ ศาสนาในชีวิตเดียว แสดงว่าเป็นคนไม่มี
 ความแน่นอน ขาดหลักใจ ไม่น่าคบหาสมาคมด้วย
 ยิ่งการเปลี่ยนจากศาสนาหนึ่ง ไปเป็นศาสนาหนึ่ง ใน
 ขณะที่ตนเป็นนักบวชในศาสนาเดิมด้วยแล้ว โดยเฉพาะ
 ถ้าหากเป็นพระไปนับถือศาสนาอื่น ทั้ง ๆ ที่ยังเป็น
 พระอยู่ อันท่านเรียกว่า “อัญญสัคคอุทเทส” ถือว่า
 อยู่ในประเภททำกรรมหนัก เทียบเท่าอนันตริยกรรม
 มีการฆ่าพ่อแม่เป็นต้น คนเช่นนั้นจึงเป็นคนโศกได้จริง
 ตามความหมายแห่งคำนั้น

แม้ในกรณีของหญิง ๓ ผู้ ที่ท่านกล่าวไว้คู่กัน
 ก็เป็นเรื่องที่ควรพิจารณา ไม่ใช่ใครมีสามี ๓ คน
 แล้วจะคบไม่ได้ไปเสียทั้งหมด เราจะต้องมองถึงภูมิ
 หลังของการที่จะต้องมีสามีถึง ๓ คนของเขาด้วย เช่น
 ผู้หญิงที่สามีตาย แล้วมีสามีใหม่ ตายอีกมีอีก ก็ไม่น่า
 จะเสียหายอะไร ถ้าเป็นการมีสามีอื่น หรือมีชู้ในขณะที่

ที่ยังอยู่กับสามี หรือเลิกกับสามีจนถึง ๓ คน ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่ออกจะน่ากลัวอยู่เหมือนกัน.

๑๐๐. ความเหมาะสม อยู่ที่ใจของตนเอง หรือความเห็นผู้อื่นเป็นหลักคะ ?

— นี่แล้วแต่กรณีว่าเกี่ยวกับอะไร ความเหมาะสมบางอย่างขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ เช่นการใช้จ่าย บางอย่างขึ้นอยู่กับอายุ เช่นการนุ่งห่ม เที้ยว ความสนใจในสิ่งต่าง ๆ บางอย่างก็ขึ้นอยู่กับเพศของบุคคลเหล่านั้น เช่นความเหมาะสมของชาย ไม่อาจจะเป็นความเหมาะสมของหญิง ความเหมาะสมของชาวบ้านบางอย่างพระมาทำเข้าก็กลายเป็นความไม่เหมาะสมไป แม้ความเหมาะสมของพระบางอย่าง ชาวบ้านมาทำเข้าก็กลายเป็นความไม่เหมาะสมไปได้เช่นกัน บางอย่างก็ขึ้นอยู่กับสถานที่ เช่นการกระทำบางอย่างเหมาะสมสำหรับที่หนึ่ง แต่ไม่เหมาะสมสำหรับอีกที่หนึ่ง บางอย่างก็เกี่ยวกับเวลา

ความเหมาะสมอาจจะเกิดขึ้นได้ด้วยการรู้จัก “เหตุ

ผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา กลุ่มชน และบุคคล กับจารีตประเพณี และหลักศีลธรรม”

ใจตนเองนั้น ถ้าเป็นใจที่มีหลักธรรมตั้งกล่าว สนับสนุนก็อาจจะให้เกิดความเหมาะสมได้ แต่ถ้าทำตามพอใจ ก็เป็นผลเสียได้ง่ายมาก เนื่องจากขาดการควบคุมใจ และหลักสำหรับยึดเหนี่ยว

ความเห็นของคนอื่น ต้องพิจารณาเป็นราย ๆ ไป แม้พวกที่เป็นแพะชั้น ความนิยม และค่านิยมในสังคม ก็ต้องพิจารณาเสียก่อน ที่จะสนับสนุนหรือปฏิบัติตาม เพราะสิ่งเหล่านั้น อาจจะเหมาะสมสำหรับคนกลุ่มหนึ่ง แต่เมื่อนำมาใช้กับอีกกลุ่มหนึ่ง อาจจะไม่เหมาะสม หรือเสียเอาเสียก็ได้

“การใช้สติปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเลือกเฟ้น โดยอาศัยการเป็นผู้รู้จักเหตุ ผลเป็นต้น ตั้งกล่าว ข้อมช่วยให้เกิดความเหมาะสมได้”

๑๐๑. ถ้าเพื่อนของเราทำความผิดกับบุคคลผู้หนึ่ง แล้วบุคคลผู้นั้นเข้าใจว่าเราทำความผิดนั้นเอง เราจะต้อง

ไปสารภาพผิดกับบุคคลผู้นั้นหรือไม่ ?

– เรื่องอะไรจะต้องไปทำเช่นนั้น ? สมมติว่าเราไปสารภาพผิดกับเขา ทั้ง ๆ ที่เราไม่ได้ทำผิด เราจะกลายเป็นคนทำผิดหลายกระทงด้วยกัน คือ

๑. เป็นการพุกโกหก

๒. ปกป้องคนที่ไม่ควรปกป้อง คือเพื่อนที่ทำผิดของเรา

๓. เป็นการประทุษร้ายตนเอง ในเหตุที่ไม่สมควรเลย

๔. ทำให้คนอื่นหลงผิด เข้าใจผิดยิ่งขึ้น

วิธีที่จะแก้ไขสำหรับเรื่องนี้ ในฐานะที่เราเกิดอยู่ในข่ายเขาสงสัยด้วย คือ

– แนะนำชักจูงเพื่อนเราที่ทำผิด ให้สารภาพความผิดเสีย ถ้าเขาไม่คล้อยตาม หรือไม่ยอมรับผิด เราก็ต้องเปลื้องตนเองตามความจำเป็น คือ

– บอกความจริงแก่คนที่เข้าใจเราผิด ให้เขาทราบ

ว่าอะไรเป็นอะไร ส่วนเขาจะเชื่อหรือไม่เชื่อเป็นเรื่อง
 ของเขา ถ้าเราเป็นคนบริสุทธิ์จริง ไม่เกี่ยวข้องกับ
 การกระทำผิดในฐานะใดฐานะหนึ่ง ก็สบายใจได้ แต่
 ถ้าเรื่องเกี่ยวกับโรงกบฏศาล ถูกเขาโยนความผิดให้
 อย่างนี้ ทำ ๒ ชั้นนั้นแล้วไม่ได้ผล ก็จำเป็นจะต้อง
 ช่วยตนเอง ด้วยการหาหลักฐาน พยานบุคคล สถานที่
 เพื่อจะยืนยันความบริสุทธิ์ของเราอีกต่อหนึ่ง ซึ่งเป็น
 สิทธิอันชอบธรรมที่เราจะป้องกันตนเองได้ ในเมื่อเรา
 ได้รับความไม่เป็นธรรม.

๑๐๒. ถ้าเราโกรธกับเพื่อน แต่เพื่อนเป็นคนขงอน เอา
 แต่ใจตัวเป็นใหญ่ ควรจะหรือไม่ ? หรือควรทำอย่างไร ?

— คนเราเป็นเพื่อนกัน ก็ต้องพยายามเข้าอกเข้าใจ
 กันและกัน การโกรธกันระหว่างเพื่อนต่อเพื่อน ไม่เป็น
 ผลดีแก่กันทั้ง ๒ ฝ่าย เมื่อเราทราบว่าอหิชาศัยของ
 เพื่อนเป็นอย่างไร การพยายามคล้อยตามในสิ่งดี และ
 อารักขาไมตรีไว้ให้นานาว จึงเป็นเรื่องควรกระทำ

อย่างในกรณีนี้

เพื่อนเราเป็นคนที่ขงอน เห็นจะต้องง้อเสียหน่อย เพราะเขาขงอนให้ง้อ ถ้าเราไม่ง้อเขาอาจจะขงอน หรือโกรธกันจริงๆ ไปเลย การเอาแต่ใจตัวของเพื่อน นั้น อันที่จริงก็ไม่ค่อยจะดีนัก อาจจะกลายเป็นคนคอรั้น ซาคเหตุผลไปได้ แต่เมื่อรักจะเป็นเพื่อนกัน ถ้าไม่เป็น การเสียหาย การตามใจเขาบ้าง ก็จะเป็นการดี เพราะ เมื่อเราตามใจเขามากเข้า เขาจะรู้สึกเกรงใจในความคิดของเรา อาจจะเลิกเอาแต่ใจตัวได้ อย่างน้อยที่สุด ก็กับเรา แต่ถ้าเพื่อนที่โกรธกัน ขงอน เอาแต่ใจตัว เป็นคนนำเราไปทางฉิบหาย ชักชวนในทางเสื่อม เห็นแก่ตัว คบกับเราเพราะหวังประโยชน์จากเรา การทำเฉย ๆ เสียก็ดีเหมือนกัน แต่น่าจะไม่เป็นเช่นนั้น เพราะคนปกติที่ชอบขงอน มักจะมีดีให้คนอื่นง้อ ถ้าเห็นว่าเขามีความดีสมควรง้อ ก็ง้อเขาเสียหน่อย.

๑๐๓. ถ้าคนมีนิสัยไม่รับผิดชอบ เราจะแก้ไขให้เขา

มันส์รับผิดชอบได้อย่างไร ?

- ก่อนจะแก้มันส์ใครก็ตาม ต้องดูเสียก่อนว่าคนนั้นเป็นใคร เป็นผู้ใหญ่หรือเป็นผู้น้อยกว่าเรา ความไม่รับผิดชอบของเขาเป็นผลเสียส่วนตัว หรือกระทบกระเทือนต่อเราและส่วนรวมด้วย

ถ้าเป็นผู้ใหญ่ออกจะเป็นการยาก ถ้าไม่เกี่ยวข้องกับเราในฐานะใครงานะหนึ่ง ก็ไม่มีความจำเป็นอะไรนัก ที่จะไปยุ่งเรื่องชีวิตของคนอื่น เพราะเขาจะรับผิดชอบหรือไม่ก็ตามในขณะทำ แต่ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น เขาจะต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง ถึงแม้เขาจะไม่ยอมรับ ก็ต้องมีคนอื่นมาจัดการให้เขารับจนได้ แต่ถ้าผู้ใหญ่นั้นเกี่ยวข้องกับเรา ความไม่รับผิดชอบของเขาเป็นผลเสียหายถึงเรา ก็อาจจะแก้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งดังนี้

๑. ชี้แจงให้เขาทราบตรง ๆ ซึ่งจะต้องระวังเวลาพูด และการใช้คำพูดให้มาก ก็ไม่ดีเรื่องจะไปกันใหญ่
๒. นำเกียรติคุณความดีของคนที่มีความรับผิดชอบ

มาสรรเสริญ โดยการพุดกับคนอื่น ๆ ให้เขาได้ยิน
หรือจะพุดกับเขาโดยตรง

๓. คำหนักที่ไม่รับผิดชอบให้เขาได้ยินบ่อย ๆ
แต่ต้องระวังอย่าให้เขารู้ว่า “เราตัวกระเทบกวาด”

๔. ซักชวนเขาไปหาทำนองที่อาจจะสอนเขาได้ โดย
เราไปเล่าความบกพร่องของเขาให้ท่านทราบเสียก่อน
แต่ต้องมีวิธีการที่นุ่มนวลรักกุ้มพอสมควร ถ้าเขาจับ
ได้ว่าเราไปเล่าความบกพร่องของเขา ให้คนอื่นฟัง
อาจจะเป็นการทำลายมิตรต่อกันได้

๕. ถ้าแก้อย่างไรไม่ได้ผล ก็ต้องพยายามถอนตน
ออกห่าง ไม่ไปเกี่ยวข้องกับเขาเกินไป นอกจากจำเป็น
จริง ๆ ปล่อยให้เขาเป็นไปตามกรรมของเขา เพราะ
การอยู่ร่วมกับคนเช่นนั้นมันอันตรายรอบด้าน

ถ้าเขาเป็นผู้น้อยกว่าเรา ทั้งเขาอยู่ในฐานะที่เรา
จะต้องแก้ไขนิสัยไม่ดีนั้น อาจจะแก้ไขได้ด้วยวิธี
ต่าง ๆ ดังนี้

๑. ทำตนเองให้เป็นคนมีความรับผิดชอบทุกเรื่อง

ราว ไม่ว่าจะ เป็นความผิดหรือความถูก เป็นการทำตน ให้เป็นตัวอย่างแก่เขา เราจะไม่ลำบากใจในเวลาต้องการจะแนะนำเขา ทั้งเป็นการสร้างความศรัทธาของเขา ให้เกิดขึ้น ทำให้มีความนิยมยินดีในตัวเรา และการกระทำของเรา จนเกิดความปรารถนาที่จะทำตาม ด้วยความศรัทธาของเขาเอง

๒. เมื่อเห็นว่าเขายังไม่มีความสำนึกตัว ก็ชอบที่จะแนะนำสั่งสอนในโอกาส และเหตุการณ์อันสมควร ในการสอนนั้นควรใช้วิธีนุ่มนวล ไม่หักทหาญน้ำใจกันเกินไป เพราะจะมีปฏิภรียาในทางไม่ดีขึ้นได้

๓. ถ้ายังไม่เกิดผล ก็ต้องนำข้อ ๒-๓-๔ ที่ใช้สำหรับผู้ใหญ่มาใช้อีก ตามที่เห็นสมควร

การจะถือว่าใครเป็นคนมีนิสัยอย่างไรนั้น ไม่ใช่ มองกันเพียงจุดเดียว ควรจะมองหลาย ๆ จุด มีหลักฐานเพียงพอที่แสดงให้เห็นว่า เขาเป็นคนเช่นนั้นจริงๆ จึงค่อยคิดแก้ไข ถ้าอยู่ในฐานะที่ทำได้ แต่การวางตน อยู่ในฐานะตรงกันข้ามกับความบกพร่องของคนอื่นเสีย

ก่อนแล้ว จึงกล่าวแนะนำพราสาทอนเขา เป็นกรณียะ
ที่ควรกระทำ และจำเป็นจะต้องกระทำอย่างยิ่ง.

๑๐๔. เมื่อเราทำผิดโดยไม่ได้ตั้งใจ แต่ความผิดนั้น
ถูกกล่าวขวัญอยู่บ่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ทำผิดอีก เราจะ
ต้องยอมให้เขาว่าอยู่อย่างนั้นตลอดไป หรือจะอย่างไร
ปรมต้อยอันนั้นจึงจะหมด ?

— ความผิดที่ทำนั้น น่าจะเป็นความผิดร้ายแรง
พอสมควรทีเดียว ถ้าไม่อย่างนั้นไม่น่าจะมีการกล่าวขวัญ
ถึงกันบ่อย ๆ เพราะปัจจุบันนี้มีคนทำผิดมาก ส่วนมาก
เขาจะสนใจกันเฉพาะความผิดแรง ๆ หรือที่เกี่ยวข้อง
กับคนสำคัญ ๆ หรือไม่ก็พวกคารา

คนธรรมดา ถ้าเป็นความผิดธรรมดา ก็ไม่น่าจะ
ถูกกล่าวขวัญมาราธอนอย่างนั้น ก็น่าจะต้องสันนิษฐาน
ไว้ก่อนว่า เป็นความผิดรุนแรง และเสียหายต่อส่วน
รวมด้วย

ส่วนความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจนั้น ออกจะพุกกัน

ยากอยู่ เพราะคนไม่รู้ใจของกันและกัน นอกจากมี
เหตุผลและสภาพแวดล้อมมากพอ ที่จะให้เห็นว่าเป็น
เช่นนั้น ถึงแม้จะเป็นความผิดที่ไม่ตั้งใจ แต่ถ้ากระ-
ทบกระเทือนถึงคนอื่น ก็ควรจะแก้ที่ตนเองดังนี้

๑. ใครจะตำหนิกล่าวขวัญอย่างไร ก็ต้องปล่อย
ให้เขาว่าไป เพราะเขากระทบกระเทือนด้วย การตำหนิ
ของเขาจึงเป็นการตำหนิในความผิด และบุคคลที่ควร
แก้การตำหนิ

๒. เราพยายามทำใจของเราให้สงบ ไม่ต้องไป
แก้ตัวให้เสียเวลา หันมาทำสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความผิด
ที่เคยทำให้มากไว้

๓. แสดงความเป็นมิตรกับคนที่ติเตียนกล่าวขวัญ
ถึงความผิดของเรา ไม่แสดงความอาฆาตพยาบาทให้
ใจไม่สบายเปล่า ๆ

ในที่สุด คนตำหนิก็จะเลิกরাไปเอง ความผิดของ
เราก็จะกลายเป็นคลื่นกระทบฝั่ง ความดีที่กำลังทำอยู่
จะค่อย ๆ ปรากฏตัวขึ้นแทน คนที่เคยตำหนิจะกลับ

สรรเสริญ ฟังทำความเข้าใจว่า “ คนที่ไม่เคยทำผิด
คือคนที่ไม่เคยทำอะไร คนทำผิดแล้วกลับใจไม่
กระทำอีกเป็นคนดี เหมือนต้นไม้คดที่โคน แต่ต่อ
ไปตรง คนก็นำมาทำเป็นประโยชน์ได้ ”

ถ้าความผิดที่ทำโดยไม่ตั้งใจเป็นความผิดเฉพาะตัว
ไม่กระทบกระเทือนต่อคนอื่น แต่คนยังกล่าวขวัญอยู่
ก็ให้คิดเสียว่า

๑. เขาเตือนสติเรา ไม่ให้กระทำผิดซ้ำสอง ควร
จะชอบใจเขา

๒. “ ถ้าการกล่าวขวัญเช่นนั้น เราถือเป็นการ
นินทา ก็ควรจะทำความรู้สึกว่า “ คนไม่ถูกนินทา
ไม่มีในโลก ” เราก็เป็นคน ๆ หนึ่ง จะหลีกเลี่ยง
นินทาหาได้ไม่ ”

“ การแก้ปัญหทุกอย่างให้แก้ที่ตัวเรา อย่าไป
แก้ที่คนอื่น เพราะจะเป็นการสร้างปัญหาให้ซับซ้อน
มากยิ่งขึ้น ”

๑๐๕. **อยากจะให้ท่านให้ทรงสนะ**   **เกี่ยวกับการ**
สาบาน ?

– สาบานมียอยู่ ๒ ลักษณะ คือที่เป็นผลดี และ
เป็นความไม่ดี สำหรับคนที่สาบาน

– การให้สัตย์ปฏิญาณสาบานตน อย่างที่โบราณ
ท่านทำ เรียกว่าพิธีมนานาพิพัฒน์สัตยา สำหรับข้าราชการ
ชั้นผู้ใหญ่ ผู้น้อย เพื่อให้ท่านเหล่านั้น สาบานต่อ
พระพักตร์พระพุทธปฏิมา พระมหากษัตริย์ พระ-
สยามเทวาธิราชเป็นต้น ว่าจะปฏิบัติราชการด้วยความ
ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ฉ้อราษฎร์ บังหลวง ลวงตัวเอง
การสาบานในลักษณะนี้ดี เพราะ

๑. เป็นการกระตุ้นเตือนความรับผิดชอบ มโน-
ธรรม ของคน ให้สำนึกถึงสัตย์สาบานที่ตนได้ให้ไว้
สำนึกถึงหน้าที่ที่ตนควรจะทำตามปฏิญญา

๒. ทำให้คนกลัวการลงโทษจากสวรรค์ พระ-
สยามเทวาธิราชเป็นต้น ไม่กล้าประพฤติทุจริต ซึ่งเรา
จะพบว่าในสมัยโบราณ คำว่า “คอรัปชั่น”

“ฉ้อราษฎร์” บังหลวง เป็นการกระทำที่แปลก
 ไตรชั้นทำเข้าถูกสาปทั้งโคตรเคย คือไม่มีไตรคบบหา
 สมาคมด้วย

๓. ช่วยให้ประโยชน์ที่รัฐทำเพื่อประชาชน ถึงมือ
 ประชาชนในเวลารวดเร็ว และปริมาณมาก

๔. เป็นอุบายวิธี ที่จะกระตุ้นเตือน ทิวิ ความ
 ละอายแก่ใจ โอตคัปปะ ความสะกุงกลัวให้เกิดขึ้นภายใน
 ในใจของคน ธรรมะคุณเป็นธรรมคัมครองโลก ก็นมี
 ธรรมคุณมาก สันติสุขก็เกิดแก่โลกมาก

๕. คนจะสงสัยในฐานะของข้าราชการ ในระดับ
 ต่าง ๆ น้อยลง หรือไม่สงสัยเลย

๖. ช่วยให้คนรู้จักอำนาจของพระธรรม เทพ
 และโทษของการผิดสาบานได้เกิดขึ้น

ส่วนสาบานประเภทที่ ๒ ส่วนมากจะมากับคำว่า
 “สวดสาบาน” มีคนเป็นจำนวนมากที่พูดอะไรไป
 แล้ว กลับคนเขาจะไม่เชื่อ จึงลงทุนสวดสาบาน เพื่อ
 แน่นให้คนฟังเข้าใจว่า สิ่งที่คุณพูดนั้นจริงโดยไม่เปลี่ยนแปลง

แปลง คนที่สวดสาบานในลักษณะนี้ ไม่ใช่เพราะ

๑. แสดงความไม่เชื่อมั่นในตัวเอง และคำพูด
ของตัวเองออกมา

๒. คำสวดแทบทุกคำเป็นคำไม่เป็นมงคล ทั้งผู้พูด
ผู้ฟัง จึงเป็นวจีทุจริต

๓. สวดสาบานบ่อยเข้า จะหาคนเชื่อได้ยาก
เพราะสวดบ่อยไป

๔. ทำให้เป็นคนนิสัยเสีย พูดคำหยาบ สวด
จนชินไป จนไม่คิดว่าที่ใดควรพูดไม่ควรพูด

๕. สร้างตัวอย่างไม่ดี ให้แก่เด็ก ๆ ที่ได้ยินได้ฟัง
คำพูดเช่นนั้น บางคนอาจพูดตามได้

๖. เป็นการเพิ่มอัสวะภายในใจตนจนนำไปในภพ
ชาติต่าง ๆ ต่อไปอีก เป็นต้น.

๑๐๖. ถ้าหากเกิดอารมณ์เบื่อหน่ายในวิชาที่เรียน เรา
ควรทำอย่างไร ?

– เป็นปกติของคนส่วนมาก ที่มักจะเบื่อใจใน

สิ่งที่ตนกำลังทำอยู่ แต่มักจะพอใจในสิ่งที่ตนไม่มีหน้าที่
จะต้องทำ เราจะพบว่านักเรียนส่วนมาก จะอ่านหนังสือ
อ่านเล่นจบในเวลาอันรวดเร็ว แต่เวลาต้องอ่านตำรา
ในวิชาที่ตนจำเป็นต้องเรียน ต้องรู้ จะอ่านได้ช้ามาก
มักจะเบื่อหน่ายเร็ว สิ่งที่เป็นสาเหตุให้เกิดความเบื่อ
หน่าย อาจจะมีเพราะ

๑. วิชาที่ตนยากแก่การจะทำความเข้าใจ ตนเอง
ขาดพื้นฐานความรู้ในสาขาวิชานั้น ๆ เรียนไปยังไม่ค่อย
เข้าใจจึงเกิดความเบื่อหน่ายขึ้นมา

๒. ขาดต่อการจะต้องจำ เบื่อการท่องในข้อที่
ควรท่อง

๓. ไม่ชอบวิชานั้น ซึ่งอาจจะรวมถึงอาจารย์
ผู้สอนวิชานั้นด้วย

๔. ตนไม่เคยมีความพอใจในการเรียนวิชานั้นมา
ก่อน ทั้งไม่พยายามปลุกความพอใจ เมื่อมาต้องเรียน
โดยไม่มี ความพอใจ ก็เกิดความเบื่อหน่ายขึ้นในเวลา
อันรวดเร็ว

๕. ใจขาดความรักในความรู้ ขาดความสนุกในวิชาที่เรียน และมีสิ่งยั่วยวนให้เป็นความสนใจจากหนังสือเป็นต้น

อารมณ์เบื่อหน่ายในวิชาที่เรียน แต่จำเป็นจะต้องเรียนนี้ เป็นอุปสรรคอันยิ่งใหญ่ เป็นเหมือนกำแพงมหึมา ขวางนักเรียนไว้ ไม่ให้ประสบความสำเร็จในวิชา จนถึงความสำเร็จในการศึกษา จำเป็นที่นักเรียนจะต้องแก้ไขความเบื่อหน่ายอันนั้นให้หมดไป อาจจะทำด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้

๑. สร้างความพอใจในวิชาที่เรียน ครูผู้สอนวิชานั้น ๆ สิ่งใดไม่เข้าใจให้เพิ่มความสนใจให้มากขึ้น แล้วความไม่เข้าใจก็จะค่อย ๆ หมดไป ความจำก็จะเพิ่มขึ้น พร้อมกับความเข้าใจ ในที่สุดจะรู้สึกสนุกกับการอ่าน การเรียนวิชาเหล่านั้น

๒. พิจารณาให้เห็นโทษของความเบื่อหน่าย เกียรติร้ายในการเรียนสำหรับนักเรียน มองดูคนที่เคยเกียรติร้ายมาในอดีต และคนที่เคยขยันในอดีตเป็น

ตัวอย่าง แล้วเลือกทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องสำหรับตน
ด้วยตนเอง

๓. ให้นึกถึงเวลา เงิน อายุ ที่ต้องเสียไป ถ้า
คนสอบตก และเพื่อนที่เรียนมาด้วยกันซึ่งจะต้องผ่าน
เราไป ถ้าเรามัวเกียจคร้าน เบื่อหน่ายอยู่ โดยพยายาม
คิดถึงค่าของเวลา เงิน อายุเป็นต้นแล้ว มองให้เห็น
ว่า ความเกียจคร้าน เบื่อหน่าย เป็นศัตรู อันเราจะ
ต้องขจัดให้ออกไป

๔. ให้นึกถึงคำที่ว่า “ปลาเป็นเท่านั้น ทว่า
ทวนน้ำได้ ส่วนปลาตายจะต้องลอยไปตามกระแส
น้ำ” ความเบื่อหน่าย เกียจคร้าน เป็นเหมือนกระ-
แส่น้ำ ที่เราจะต้องว่ายทวนขึ้นไป เพราะเรายังไม่ใช้
คนตาย

๕. ถ้าเป็นการอ่านในห้องของตน เมื่อเกิดเบื่อ
วิชาหนึ่งขึ้นมา อาจจะทำด้วยการหยิบเอาอีกวิชาหนึ่ง
มาอ่านแทน ก็อาจจะช่วยได้เหมือนกัน แต่ควรเป็น
วิชาที่ตนจะต้องเรียนและสอบในชั้นนั้น ๆ.

๑๕. ปัญหาเกี่ยวกับสมณะและวิปัสสนา

๑๐๗. นั่งทางในทำให้จิตใจสงบ จนถึงกับสามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ ที่คนธรรมดาไม่สามารถเห็น และระลึกชาติได้ จริงหรือไม่ เพราะเหตุไร ?

- การนั่งทางใน ตามความเข้าใจของคนในปัจจุบันส่วนมาก น่าจะหมายถึงการนั่งทางใน เพื่อทราบถึงเรื่องราวต่าง ๆ เช่น เพื่อทราบสมุฏฐานของโรค เพื่อรักษาคณบ่วย หรือเพื่อต้องการทราบเรื่องเกี่ยวกับผีต่าง ๆ เป็นต้น มากกว่าจะหมายถึงการได้รับผลทางใจอย่างสูงขนาดระลึกชาติได้อย่างที่ถามมา เพราะการนั่งทางในระดับนี้น่าจะมีความรู้สูงขนาดนั้นได้ และไม่เคยทราบว่ามีคนระลึกชาติได้ด้วยนั่งทางใน ตามที่เข้าใจกันโดยมาก

ส่วนคนที่นั่งทางในจิตจะสงบสักขนาดไหน ไม่เคยทราบหลักฐานที่พอจะยืนยันหรือปฏิเสธได้ เพราะคำ

ว่านั่งทางใน ไม่พบในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
 แต่การทำจิตใจให้สงบ จนถึงเป็นสมาธิ คือสงบ
 แบบแนวแน่จริง ๆ ซึ่งในโหราพระพุทธศาสนา ท่าน
 เรียกว่าไคฌาน อันเป็นความประณีตของจิตที่ขึ้นไป
 เป็นชั้น ๆ นุ่มมือ

ในชั้นแรก ท่านเรียกปฐมฌาน อารมณ์ของท่าน
 ที่ถึงขั้นนี้ จะมีเพียงวิตก คือความตรึก และวิจารณ์คือ
 ความตรองสิ่งที่ตรึก แต่การตรึกตรองนั้น จะเป็นไป
 ในเรื่องความสงบ ประกอบด้วยธรรมไม่ตรึกตรองพุ่ง
 ชานอย่างคนธรรมดา บิดี ความอึดใจ ซึ่งเป็นผลจาก
 จิตใจสงบ และความตรึกตรองที่เป็นกุศล สุข ความ
 สบายกายใจ ปลอดโปร่งใจ ไม่ยุ่งยากวุ่นวายอย่าง
 สามัญชน เอกัคคตา ความที่จิตแน่วแน่ลงไปในการณ์
 เดียว

ในชั้นที่ ๒ ท่านเรียกทุติยฌาน ในขั้นนี้แม้วิตก
 วิจารณ์ที่เคยมีก็หายไป ยังคงเหลือแต่ บิดี สุข กับ
 เอกัคคตาเท่านั้น

ศตยฉานอันเป็นขั้นที่ ๓ บัณฑิต ความอิมใจกลับหาย
ไป ยังคงเหลืออยู่แต่สุขกับเอกัคคตา

จตุตถฉานขั้นที่ ๔ แม้ความสุขซึ่งเคยมีใน ๓ ขั้น
ข้างต้นก็หายไป ยังคงอยู่แต่ อุเบกขา คือจิตใจที่วาง
เฉย กับเอกัคคตา คือจิตใจที่สงบแน่วแน้อย่างแท้จริง

ท่านก็ได้ฉานมาถึงขั้นที่ ๔ นี้แล้ว จะยกจิตของ
ตนขึ้นพิจารณาสังขารธรรม คือสิ่งที่บังจยปรุงแต่งทั้ง
หลาย ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ บุคคล หรือตนเอง จนเกิด
ความเข้าใจสังขารตามความเป็นจริงว่า สรรพสิ่งที่เกิด
มานั้น ล้วนเป็น อนิจจัง คือไม่เที่ยงแท้ ทุกข์ เป็นทุกข์
และ อนตตา ความไม่ใช่ตัวตนแห่งธรรมทั้งหลาย จน
จิตใจของท่านเบื่อหน่าย คลายความรัก ความกำหนัด
ยินดี ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ไม่
มีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเหล่านั้นว่า เป็นของเรา เรา
เป็นนั่นเป็นนี่ หรือว่านั่นเป็นตัวตนของเรา ด้วยอำนาจ
ของอภินิหาร ความทะยานอยาก มานะ ความยึดถือตัวตน
เป็นเหตุให้เป็นคนกระต้าง และทวิจิต คือความเข้าใจผิด

ในสภาพของความจริงต่าง ๆ

จนในที่สุดจิตของท่านก็จะบริสุทธิ์ ไม่มีอะไรมา
ทำให้ขุ่นมัวเศร้าหมองอย่างจิตของสามัญชน ผลอันนี้
ท่านเรียกว่าญาณ แปลว่าความรู้ ที่ผุดขึ้นมาพร้อมกับ
ความบริสุทธิ์ของจิต นอกจากที่เรียกว่าญาณแล้ว บาง
ท่านยังมีภิญญา คือความรู้ยิ่ง ๓ ภิญญา^๕ แบ่งออกเป็น
๒ ประเภท คือ โลกียภิญญา และโลกุตรภิญญา
แบ่งเป็น ๖ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. มโนมยิทธิ ได้แก่มีฤทธิ์ทางใจ สามารถจะ
ส่งใจไปดูเหตุการณ์ต่าง ๆ แม้ในที่ไกลได้เป็นต้น

๒. อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ เช่นคนเดียว
ทำให้เป็นหลายคน เดินบนน้ำ ดำลงไปในดิน เหาะไป
ในอากาศ เป็นต้น

๓. ทิพพโสต หูทิพย์ สามารถน้อมใจไปเพื่อให้
ได้ยินเสียงในที่ไกลได้ ซึ่งคนสามัญทำไม่ได้

๔. เจโตปริยญาณ ทายใจคนอื่น คือสามารถ
ทราบความนึกคิดของคนอื่น ตลอดจนถึงรูปร่างนิสัยบารมี

๕. พันเพศวามชั่วความดีของคนได้

๕. ปุพพนิวาธานุสสติญาณ ระลึกชาติก่อน ๆ ของตนได้ รวมตลอดถึงการทราบชาติก่อนของคนอื่น ว่าเคยเกิดเป็นอะไร และตายจากนั้นแล้วไปเกิดเป็นอะไรอีกเป็นต้น

ทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นโลกียอภิญา คนที่ได้นำเพ็ญจนกัถกล่าวแล้ว กับอรุพจนอีก ๔ ข้อ สามารถบรรลุอภิญาเหล่านี้ได้

๖. อาสวกัขญาณ ความรู้เป็นเหตุทำอาสวะคือกิเลสต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในใจของตนให้หมดไป ตามกำลังแห่งมรรคผลที่ตนบรรลุ จนถึงไม่มีอาสวกิเลสอยู่เลย ที่เรียกว่าเป็นพระอรหันต์

ท่านที่บำเพ็ญทางจิต จนถึงขั้นเหล่านี้แล้ว ย่อมสามารถเห็น ฐุ ทราบ ในสิ่งที่เกินวิสัยของสามัญชนได้

สำหรับท่านที่ระลึกชาติได้นั้น เท่าที่พบหลักฐานต่าง ๆ ท่านแบ่งไว้เป็นประเภทดังนี้ คือ

๑. ระลึกได้ด้วยอำนาจของบุญบารมีในอดีตสนับสนุน หรือชาติก่อนตายอย่างฉับพลัน ท่านเหล่านั้นส่วนมากจะระลึกได้ไม่เกิน ๓ ชาติ รวมถึงท่านที่ระลึกได้ เพราะถูกคนอื่นสะกิดจิตด้วย ในหลักฐานทางศาสนา กล่าวถึงบุคคลเหล่านั้นไว้หลายคนเหมือนกัน

๒. ท่านที่ได้บำเพ็ญทานสมาบัติมา จนได้บรรลุ อภิญญาที่เป็นโลกียะตั้งกล่าวแล้ว ชอบข้ายของการระลึกชาติได้กว้างออกไป แต่บาลีท่านว่าระลึกได้ไม่พิเศษนัก อาจจะระลึกได้เพียง همینชาติ แสนชาติ

๓. ท่านที่ได้บรรลุมรรคผลเป็นอริยบุคคลทั้ง ๔ ประเภท ชอบข้ายของการระลึกชาติย่อมกว้างกว่าประเภทที่ ๒ และท่านเหล่านั้นแต่ละประเภทยังมีการระลึกได้มากน้อยต่างกัน ด้วยอำนาจบารมี และผลานุภาพของญาณที่แต่ละท่านได้บรรลุ ประคุนักศึกษาที่จบมาจากสถาบันอันเดียวกัน ได้ปริญญาเท่ากัน แต่มีความสามารถในการทำงานผิดกัน

ถ้าจะถามว่าเพราะเหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น ?

ก็เพราะว่าใจของท่านเหล่านั้น มีความบริสุทธิ์
 ประณีตกว่าคนสามัญนั่นเอง และเป็นความประณีตที่
 ห่างไกลกันอย่างเทียบกันไม่ได้เลย แม้ในหมู่คนสามัญ
 ด้วยกัน เราอาจจะสังเกตเห็นได้ด้วยตนเอง ในเวลา
 ไต่จิตใจเราสงบ ไม่มีเรื่องกลุ้ม ฟุ้งซ่าน เพราะวิกก
 กังวลมาก เวลานั้นเราอาจจะนึกถึงเรื่องอดีตอันนาน
 ไกลได้ สามารถบรรยายเรื่องต่าง ๆ ในวัยเด็กได้เป็น
 ต้น แต่ถ้าใจอยู่ในทำนองตรงกันข้าม แม้แต่ตอนเช้า
 รับประทานอาหารกับอะไรบางอย่าง บางคนยังจำไม่ได้ เหตุ
 การณ์ต่าง ๆ ในชีวิตตน ที่ต้องเกี่ยวข้องกับสังสารวัฏก็
 เช่นเดียวกัน อันที่จริงทุกอย่างก็ถูกเก็บไว้ที่จิต แต่เพราะ
 จิตถูกทับถม ประุ่งแต่งด้วยกิเลสจนชุ่มมัวไป คนจึง
 ระลึกรอะไรไม่ได้ เมื่อท่านผู้ใดขจัดสิ่งที่ เป็นอาสวกิเลส
 ของจิตให้ออกไป เรื่องเหล่านั้นก็ปรากฏแก่ใจของท่าน

เรื่องเหล่านั้นเป็น **สนธิภูมิจิโ** คือคนได้บรรลุเท่า
 นั้นจะเห็นได้เอง และเป็น **ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิณฺญฺหิ**
 อັນวิญญูชนจะรู้ได้เฉพาะตน คนที่ยังก้าวไปไม่ถึง ถ้า

ไม่ยอมใช้ตถาคตโพธิสัตว์ คือเชื่อพระบัญญัติเครื่อง
 ตรีสรูของพระพุทธเจ้า เพราะเรื่องเหล่านี้พระองค์ได้
 ทรงบรรลุมามากทั้งได้แสดงไว้มากมายหลายแห่ง ก็จะมี
 ความระแวงสงสัยอยู่ร่ำไป ถึงแม้จะมีหลักฐานอย่างไรก็
 หาดอาจกลายสงสัยลงได้ไม่ เหมือนคนตาบอดสงสัยในสี
 ต่าง ๆ เขาจะสงสัยอยู่เช่นนั้น จนกว่าเขาจะมีตาสำหรับ
 ดู แล้วเขาจะรู้ด้วยตนเอง

บุคคลอาจจะทดสอบเรื่องนี้ ด้วยการปฏิบัติไปตาม
 วิถีทางที่ท่านแสดงเอาไว้ หรือไม่อย่างนั้น การอาศัย
 ตถาคตโพธิสัตว์ ไปจนกว่าจะรู้ด้วยตนเอง จึงจะเป็น
 ความพลอดภัย และอ่อนใจ สำหรับนักศึกษารวมทั่วไป
 โดยไม่ต้องเสียเวลาเอาหัวไปชนฝาคัดค้าน เพราะจะ
 ไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้นมาเลย.

๑๐๘. การนั่งวิปัสสนาและการนั่งกรรมฐาน เหมือน
 กันหรือไม่ หรือต่างกันอย่างไร ? ถ้าปฏิบัติจะมีผลอย่าง
 ไฉน ? เด็กควรจะปฏิบัติหรือไม่คะ ?

- การนั่งวิปัสสนาเป็นส่วนหนึ่งของกรรมฐาน หรือ การนั่งกรรมฐาน กรรมฐานนั้นท่านแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. สมถกรรมฐาน กรรมฐานเป็นอุบายที่จะทำ ให้ใจสงบ ค้ำยันการนำจิตที่ซัดส่าย ฟุ้งซ่านมาจ่ออยู่ในอารมณ์อันใดอันหนึ่ง เช่นการกำหนดลมหายใจเข้า ออก โดยเริ่มจากการหัดนับลม เพื่อให้จิตใจไว้ที่ลมเข้า ออก ไม่วิ่งพล่านไปในเรื่องอื่น ทำไปจนจิตใจสงบพอสมควร นับลมไม่พลาดหรือเพลอแล้วก็เลื่อนไปเป็นการกำหนดรู้ ลมหายใจเข้า-ออกยาว สั้น ให้รู้ทัน ต่อ จากนั้นก็ตั้งสติกำหนดเฉพาะที่ปลายจมูกเวลาลมกระทบ ตอนเข้า หรือที่ปลายริมฝีปาก เวลาลมเข้า-ออก จนจิตสงบเป็นสมาธิคือแน่วแน่ ไม่ซัดส่ายอีกต่อไป การปฏิบัติโดยวิธีนี้ จะทำให้คนบรรลุฌาน ๔ ประการ โดยจิตเริ่มสงบไปเป็นขั้น ๆ.

๒. วิปัสสนากรรมฐาน กรรมฐานเป็นอุบายที่จะ ให้เกิดปัญญา คือทราบสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง

ไม่ใช่รู้อะไรอย่างฉาบฉวย เช่นการยกชั้น ๕ คือ รูป
 เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ขึ้นมาพิจารณา
 จนเกิดญาณ หรือปัญญา เห็นสภาวะอันแท้จริงของสิ่ง
 เหล่านั้น ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา คือ
 คนไม่อาจจะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามที่เราต้องการได้
 เช่นต้องการจะให้มีความสุขอยู่ตลอดเวลา ก็ไม่ได้ ต้องการ
 ไม่ให้แก่ เจ็บ ตาย ก็ไม่ได้ เป็นต้น จนเกิดความเบื่อ
 หน่าย คลายความรัก ความติด ความหลงในรูปเป็นต้น
 ๕๘๘
 หงทเบนของทนและบุคคลอื่น

วิปัสสนา มีการปฏิบัติได้ ๒ วิธี คือ ยกชั้น ๕ ขึ้น
 มาพิจารณาเอาเลย โดยไม่ต้องผ่านการทำจิตให้สงบมา
 ก่อน ก็กับการยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนา พิจารณาชั้น ๕
 เป็นต้นเช่นกัน หลังจากเจริญสมถกรรมฐานจนได้บรรลุ
 ฌาน หรือ อปัณณาสมาธิ อันเป็นเวลาที่ดีสงบแน่นอน
 แล้ว จะใช้วิธีใดก็ได้ แต่ผลคือผู้ที่ปฏิบัติมาจาก
 สมถกรรมฐานก่อนไม่ได้

ที่เหมือนกันเพราะเป็นกรรมฐานเช่นเดียวกัน ที่

ต่างกันโดยความหมายกว้างแคบกว่ากัน คือวิบัติสนาเป็นส่วนหนึ่งของกรรมฐาน แต่กรรมฐานไม่จำเป็นจะต้องเป็นวิบัติสนาเสมอไป อาจจะเป็นสมถกรรมฐานก็ได้ตั้งกล่าวแล้ว

เด็กควรปฏิบัติอย่างยิ่ง โดยเฉพาะคือสมถกรรมฐาน เป็นการหัดควบคุมใจของตน เวลาต้องการที่จะใช้สมาธิในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการเรียนหนังสือ เราจะพบว่าเวลาอ่านหนังสือนั้นถ้าขาดสมาธิ อาจาคจะดูหนังสือ อาจจะฟังเสียงอย่างอื่น ใจอาจจะคิดไปถึงเรื่องต่าง ๆ ในที่สุดก็ไม่อาจจะเข้าใจเรื่องที่ตนกำลังอ่านได้ การฝึกให้มีสมาธิ คือการฝึกใช้พลังจิตไปในสิ่งที่เราต้องการจะทำ เป็นการรวมพลังจิตไว้ในจุดเดียว การอ่าน การเขียน การฟัง และการทำงาน ของคนที่มีสมาธิ ย่อมมีประสิทธิภาพกว่าคนที่ไม่มีสมาธิ อย่างนักเรียนอาจจะไม่ถึงกับต้องทำอย่างจริง ๆ จัง ๆ เพียงแต่ก่อนจะอ่านจะเรียน ให้พยายามรวบรวมพลังจิต ที่พุ่งชานอยู่ ให้จกจ่ออยู่ในเรื่องเหล่านั้นเพียงเรื่องเดียว

ก็จะเกิดประโยชน์มากแล้ว ถ้าถึงกับทำจิตให้เป็นสมาธิ
 ได้จริง ๆ เวลาต้องการจะใช้พลังจิตขึ้นมา จะสามารถ
 รวบรวมจิตนำมาใช้ได้ทันที มหาบุรุษของโลก เช่น
 นโปเลียนมหาราช, มหาत्मกานธี ล้วนแล้วแต่คนที่
 มีสมาธิสูงทงนน ท่านสามารถบังคับให้หลับและตื่นได้
 ตามความประสงค์ จิตที่เป็นสมาธิจึงช่วยได้มาก และ
 ช่วยคนไปจนถึงทำให้หลุดพ้นจากอำนาจกิเลส เป็นพระ
 อรหันต์ไปเลย ดังนั้น

จิตตสฺส ทมโณ สาธุ การฝึกจิตให้สำเร็จประโยชน์
 ได้

จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ จิตที่ฝึกแล้วนำความสุขมา
 ให้

จิตฺเตน นียติ โลกโ ชาวโลกอันจิตย่อมนำไป เมื่อ
 คนฝึกจิตตามวิธีดังกล่าว ทำให้ได้ผู้นำที่ดี ตามอำนาจ
 ของจิตที่ฝึกดีในระดับนั้น ๆ จะเป็นใครก็ตาม ย่อม
 สมควรจะฝึกจิตของตน เพื่อสามารถบังคับจิตในเวลา
 ควรบังคับ ช่ม ห้าม ปล่อย น้อมจิตไปในเวลาสมควร

แก่การทำเช่นนั้น

นักเรียนที่เรียนหนังสือไม่ค่อยเข้าใจ ไม่รู้เรื่องหรือ
โง่ ถ้าหากได้ฝึกจิตให้มีสมาธิในการเรียนจะขจัดปัญหา
เหล่านี้ไปได้ แม้คนโง่ก็จะโง่น้อยลง หรือกลายเป็น
คนฉลาดไปเลย.

พุทธโธวาท

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อายุคนเรานี้สั้นนัก ชาติหน้า
ยังจะต้องไปเกิด กุศลควรสร้างไว้ พรหมจรรย์ควร
ประพฤติ ไม่มีใครเลยที่เกิดแล้วไม่ตาย ภิกษุทั้งหลาย
คนใดมีอายุยืน คนนั้นจะอยู่ได้ก็แค่ร้อยปี หรือจะเกิน
ไปบ้างก็เล็กน้อย

เธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนและประโยชน์คนอื่น
ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายเจริญ โพธิ์เทศม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๒๗

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิภิกษุที่เจริญอานาปานสติแล้ว
 อย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงบำเพ็ญสติปัฏฐาน ๔
 ให้บริบูรณ์ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใดเมื่อภิกษุหาย
 ใจเข้ายาว ก็รู้ตัวว่าหายใจเข้ายาว หรือหายใจออกยาว
 ก็รู้ตัวว่าหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้านั้น ก็รู้ตัวว่าหายใจ
 เข้านั้น หายใจออกนั้น ก็รู้ตัวว่าหายใจออกนั้น สำเนียง
 อยู่ว่า เราจักเป็นผู้กำหนดกองลมทั้งปวงหายใจเข้า เรา
 จักเป็นผู้กำหนดรุกกองลมทั้งปวงหายใจออก สำเนียงอยู่
 ว่า เราจักระงับกายสังขารหายใจเข้า เราจักระงับกาย
 สังขารหายใจออก

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยนั้นภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็น
 กายในกาย มีความเพียร มีความรู้ มีสติ กำจัดอภิชฌา
 และโทมนัสในโลกเสียได้แล้วอยู่

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวลมหายใจเข้า ลมหาย
 ใจออกนั้นว่าเบนกายชนิดหนึ่งในพวกกาย เพราะฉะนั้นแล
 ในสมัยนั้น ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกาย มีความ
 เพียร รู้สึกตัว มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก
 เสียได้